

Sociologisk Forskning

Tidskrift för Sveriges Sociologförbund • Journal of the Swedish Sociological Association

Det svenska politiska landskapet inför valet 2018

Årgång 55 • Nr 2–3 • 2018

Sociologisk Forskning

Sociologisk Forskning är en facktidskrift för svenska sociologer och för andra som intresserar sig för den empiriska, teoretiska och metodologiska utvecklingen inom samhällsvetenskaperna. I Sociologisk Forskning presenteras kontinuerligt resultat från pågående forskningsprojekt och diskussioner kring teoretiska utvecklingsmöjligheter. Tidskriften har ett särskilt fokus på den svenska och nordiska samhälls-utvecklingen och har dessutom emellanåt olika temanummer. Vidare har Sociologisk Forskning en omfattande recensionsavdelning där svensk och internationell sociologisk och samhällsvetenskaplig litteratur recenserar. Tidskriften ges ut av Sveriges Sociologförbund med stöd av Vetenskapsrådet och kommer ut med 4 nummer om året. Den grundades 1964.

Sociologisk forskning indexerar i bl.a. följande databaser:

ArticleFirst, Artikelsök, Cambridge Scientific Abstracts, Collection Search International Nuclear Information System, Social Services Abstract, Current Abstracts, IBZ: Internationale Bibliographie der Geistes- und Sozialwissenschaftlichen Zeitschriftenliteratur, Internationale Bibliographie der Rezensionen Geistes- und Sozialwissenschaftlicher Literatur, Periodicals Index Online, SCOPUS, Sociological Abstracts, SOCIindex, Social Sciences Citation Index, Social Services Abstracts, TOC premier, Thomson Reuters Web of Science, Worldwide Political Science Abstracts

Planerad utgivning 2018

Nr 1: v 10 Nr 2–3: v 29

Nr 4: v 50

Redaktör & ansvarig utgivare

Redaktörer: Christofer Edling & Sara Eldén

Ansvarig utgivare: Katarina Jacobsson

Grafisk produktion: RPform, Köping

Tryck: Reklamtryckeriet, Köping

ISSN 0038-0342, 2002-066X (elektronisk).

© Sveriges Sociologförbund och författarna

Adress

Sociologisk Forskning

Sociologiska institutionen, Lunds universitet

Box 114, 221 00 Lund

sociologiskforskning@sverigesociologforbund.se

www.sociologiskforskning.se

Redaktion

Christofer Edling, Sara Eldén

Åsa Lundqvist, David Wästerfors

Diana Mulinari, Mikael Klintman

Redaktionsråd

Ylva Almqvist, Stockholms universitet

Alireza Behtoui, Södertörns högskola

Patrik Aspers, Uppsala universitet

Katrine Fangen, Universitetet i Oslo

Peter Hedström, Linköpings universitet

Mikael Hjerm, Umeå universitet

Tora Holmberg, Uppsala universitet

Bengt Larsson, Göteborgs universitet

Christine Roman, Örebro universitet

Stefan Svallfors, Institutet för framtidsstudier

Östen Wahlbeck, Helsingfors universitet

Malin Åkerström, Lunds universitet

Sveriges Sociologförbund

Sveriges Sociologförbund är en fackligt och politiskt obunden intresseorganisation för sociologer med syfte att främja sociologins vetenskapliga utveckling och praktiska tillämpning. Som medlem i Sociologförbundet får du bland annat förbundets egen tidskrift Sociologisk Forskning i elektronisk form och den internationella tidskriften Acta Sociologica, som utkommer fyra gånger per år.

Vill du bli medlem? Se Sociologförbundets hemsida www.sverigesociologforbund.se för information.

Sociologförbundets styrelse

Ordförande: Tora Holmberg, Uppsala universitet

Vice ordförande: Katarina Jacobsson, Lunds universitet

Sekreterare: Ingemar Johansson Sevä, Umeå universitet

Kassör: Anna Olofsson, Mittuniversitetet

Ordinarie ledamöter: Ylva Ulfsdotter Eriksson, Göteborgs universitet, Magnus Boström, Örebro

universitet, Susanna Nordström, Högskolan i Skövde, Annika Jonsson, Karlstads universitet,

Petter Bengtsson, Stockholms universitet

Suppleanter: Glenn Sjöstrand, Linnéuniversitetet, Eva Sundström, Umeå universitet

Innehåll

Redaktörerna har ordet	119
<i>Christofer Edling & Sara Eldén</i>	
Förändring och kontinuitet i det svenska politiska landskapet – Politisk-sociologiska perspektiv inför valet 2018	121
<i>Magnus Wennerhag & Gabriella Elgenius</i>	
The changing political landscape in Sweden – Political cleavages, actors and processes.	139
<i>Gabriella Elgenius & Magnus Wennerhag</i>	
The institutionalization of a new social cleavage – Ideological influences, main reforms and social inequality outcomes of ”the new work strategy”	155
<i>Mattias Bengtsson & Kerstin Jacobsson</i>	
Den svenska tryggheten – En studie av en kriminalpolitisk symbol	179
<i>Klara Hermansson</i>	
Slaget om hemmet – Värden, utanförskapanden och förorten som folkhemmets periferi	203
<i>Magnus Dahlstedt & Barzoo Eliassi</i>	
Kommunalt koalitionsbyggande i ett nytt parlamentariskt landskap – Pragmatism i policyorienterade möjlighetsfönster	225
<i>Johan Wänström</i>	
When the media matters for electoral performance	249
<i>Anders Hellström & Pieter Bevelander</i>	
Unveiling the radical right online – Exploring framing and identity in an online anti-immigrant discussion group	267
<i>Anton Törnberg & Mattias Wahlström</i>	

Ungas politiska (icke-)deltagande på sociala medier – hellre offline?	293
<i>Elin Fjellman, Nils Gustafsson & Malena Rosén Sundström</i>	
Etniska hierarkier och (icke-)representation – Partikandidater med migrationsbakgrund vid svenska valet 2014	317
<i>Alireza Behtoui</i>	
A Swedish culture of advocacy? Civil society organisations’ strategies for political influence	341
<i>Malin Arvidson, Håkan Johansson, Anna Meeuwisse & Roberto Scaramuzzino</i>	
Från snack till organiserade nätverk – Om tankesmedjors arbete för att värva andra för sina idéer	365
<i>Adrienne Sörbom</i>	
Hemmafru hemma – Återvändande migrantkvinnors möte med svenska jämställdhetsnormer i politik och praktik	389
<i>Catrin Lundström</i>	
Bortträngning pågår – Renovering som kulturellt trauma	415
<i>Dominika V. Polanska & Åse Richard</i>	
Sociologförbundet har ordet	441
<i>Katarina Jacobsson & Kenneth Nelson</i>	

CHRISTOFER EDLING & SARA ELDÉN

Redaktörerna har ordet

VI ÄR GLADA över att presentera detta fullspäckade dubbelnummer av Sociologisk Forskning, på temat *Det svenska politiska landskapet inför valet 2018*. I hela 12 forskningsartiklar presenteras och diskuteras politisk-sociologiska analyser av det rådande läget. En översikt av texterna fås i de två gästredaktörsintroduktionerna, en på svenska och en på engelska (allt för att nå en så bred publik som möjligt), författade av Gabriella Elgenius och Magnus Wennerhag: stort tack för ert hårda arbete med detta nummer, ett nummer som vi hoppas och tror kommer visa sociologins absoluta relevans i analysen av politik, på alla dess nivåer.

Artiklarna följs av en presentation och reflektion kring Sociologförbundets pågående och kommande arbete, av ordförande Katarina Jacobson samt vice ordförande Kenneth Nelson.

Redaktionen vill påminna om att fler spännande temanummer är på gång; numret med temat *Time, power and resistance* har deadline för papers den 15 december. Mer information på vår hemsida (www.sociologiskforskning.se).

Slutligen vill vi återigen uppmana er att sända oss era manus, uppslag till recensioner och idéer för temanummer. Sociologisk Forskning publicerar bidrag på svenska och övriga skandinaviska språk samt engelska. Sociologisk Forskning tillämpar ett s.k. double blind referee-förfarande och tidskriften indexerar i ett stort antal internationella databaser, publiceras med omedelbar open access och finns tillgänglig genom JSTOR (se tidskriftens hemsida för vidare detaljer).

Christofer Edling & Sara Eldén

CALL FOR PAPERS

Time, power and resistance

Guest editors:

Majken Jul Sørensen, Karlstad University: majken.jul.sorensen@kau.se

Eva Alfredsson Olsson, Karlstad University: eva.olsson@kau.se

Satu Heikkinen, Karlstad University: satu.heikkinen@kau.se

Power and resistance are entangled in a multitude of ways – where there is power, there is also resistance to it. But what temporal aspects are incorporated into different forms of power and resistance?

In industrialised societies, the dominant perception of time is associated with the clocks and calendars which represent the abstract and decontextualized concept of time. This commodified time where “time is money” developed together with capitalism, but is very different from cyclical, biological time and the lived experience of time in people’s daily life. How are these different experiences of time related to the diverse forms of power and resistance?

Recently time has resurfaced in sociology with the growing interest in acceleration. People report of feeling rushed and short of time both at work and in private life, trying to carve out small amounts of “quality time”. How do we experience this acceleration and how do we resist the very force of acceleration in our daily lives?

For this special issue we are calling for empirical and theoretical contributions which critically interrogate how time is interlinked with power and resistance, aiming to answer questions such as:

- How do individuals and social movements organize time in ways that divert from the dominant clock-time? What do the alternatives look like?
- How are control and dominance exercised by regulating time and space, for instance by dividing time into different slots?
- What are the socio-temporal aspects of discursive power? How is power circulating?
- How are different forms of everyday and constructive resistance coordinated temporally?
- Where is the border between coping and resistance? Do coping strategies merely contribute to survival but uphold power in the long run, or do they potentially undermine the operations of power?

Articles can be written in Swedish or English and should be 4 000 to 10 000 words. See the journal’s instructions for authors. Deadline for papers is December 15, 2018. All papers will be peer reviewed.

Förändring och kontinuitet i det svenska politiska landskapet

Politisk-sociologiska perspektiv inför valet 2018

Change and continuity in the political landscape. Politico-sociological perspectives on the general election in Sweden 2018

The political landscape in Sweden has undergone considerable changes in recent decades. The number of political parties in the Swedish parliament has increased from five to eight, and the socio-economic issues of the traditional political right-left scale has been challenged by socio-cultural issues relating to lifestyle and identity. Notably, the radical right has had significant electoral success in Sweden based on an ethno-nationalist and anti-immigrant rhetoric. The corporatist model has increasingly been challenged by new forms of political authority, participation and representation. Yet, new political actors such as social movements and civil society actors, think tanks and policy professionals, are becoming increasingly engaged in the political processes. Moreover, traditionally marginalised groups including the young, women and individuals of migrant background are represented to a higher degree in political bodies than before. In this article, we introduce the articles of *Sociologisk Forskning's* special issue on the Swedish political landscape and give an overview of the main developments of politics and society in the country.

Keywords: political sociology, cleavages, radical right, Sweden, politics

DEN SVENSKA POLITIKEN har under senare årtionden genomgått stora förändringar. Antalet riksdagspartier har utökats från fem till åtta och den traditionella höger-vänsterdimensionen i partipolitiken, med konflikter kring fördelningspolitik, marknadens roll och statens omfattning, har fått sällskap av konflikter kring ”nya” frågor om jämställdhet, miljö och migration. Den traditionella klassröstningen på socialistiska partier har minskat i betydelse. Samtidigt har den politiska representationen demokratiserats och kvinnor, yngre och medborgare med olika etnisk bakgrund finns i högre grad än tidigare representerade i de politiska församlingarna.

Även andra system för intresserepresentation och politiskt deltagande har förändrats. Den korporativistiska modellen, som byggde på att ett fåtal organisationer med många medlemmar löste konflikter i förhandlingar, har utmanats av nya aktörer. I dag anlitar civilsamhällesaktörer, företag och andra intressegrupper ofta tankesmedjor och

policyprofessionella för att genom lobbying uppnå förändring. De politiska partierna har förlorat medlemmar och professionaliserats samtidigt som medborgarna är fortsatt politiska engagerade inom sociala rörelser eller i sociala medier.

Till detta kommer grundläggande institutionella förändringar som både förändrat politikens handlingsutrymme och innehåll. Sedan 1995 är Sverige del av den övernationella politiska strukturen EU, vilket å ena sidan begränsar den nationella politiken och å andra sidan möjliggör påverkan av förhållanden utanför landets gränser. Genom nya offentliga system byggda på marknadsmekanismer, ökat privat ägande och styrmodeller hämtade från den privata sektorn har politikens möjligheter förändrats och nya intressekoalitioner och solidaritetsmönster har växt fram.

Dessa förändringar till trots finns fortfarande en självbild av att Sverige och Norden avviker från andra delar av världen, genom en särpräglad jämlikhetsorienterad social och politisk modell. Det finns dock mycket i vår samtid som motsäger en sådan självförståelse, till exempel den ökande politiska polariseringen och det växande väljarstödet för nationalistiska och flyktingfientliga idéer.

Vad kan den politiska sociologin bidra med för att bättre förstå dessa skeenden i samtiden? Till detta specialnummer av *Sociologisk Forskning* bjöd vi in sociologer och andra forskare att inför valåret 2018 skicka in artiklar som utifrån politisk-sociologiska perspektiv kastar nytt ljus över både kontinuitet och förändring inom svensk politik. Resultatet håller du i din hand.

Den politiska sociologins perspektiv

Politisk sociologi har länge varit ett centralt område inom sociologisk teori och forskning. Inte minst genom Marx och Webers texter tematiserades tidigt hur politisk makt, politiska system, politiskt handlande och åsiktsbildning förhöll sig till sociala hierarkier och intressekonflikter. Sedan dess har den politiska sociologin studerat vilken roll eliter och andra mäktiga grupper spelar i samhället (t.ex. Vilfredo Pareto, Robert Michels, C. Wright Mills), hur åsiktsbildning och röstbeteende påverkas av sociala förhållanden (t.ex. Paul Lazarsfeld), hur staten och det politiska systemet påverkas av sociala uppdelningar (t.ex. Seymour Lipset och Stein Rokkan), vilken roll konventionell politisk organisering, politiska protester och revolutioner spelar i samhället (t.ex. Charles Tilly, Theda Skocpol), hur sociala förhållanden påverkar huruvida stater demokratiseras eller blir diktaturer (t.ex. Barrington Moore) samt vilken roll offentligheter och medier (t.ex. Jürgen Habermas) eller nationalism och andra politiska ideologier spelar i samhällen (t.ex. Benedict Anderson, Eric Hobsbawm).

Om den politiska sociologin från början främst intresserade sig för betydelsen av klass, har den allteftersom kommit att studera hur andra former av social stratifiering såsom kön/genus, generation, ras/etnicitet, eller olika former av diskurser påverkar politiska system och politiskt handlande. Vad gäller politiska aktörer, har undersökningsområdet med tiden kommit att breddas från politikens centrala institutioner, politiska partier och korporativistiska intresseorganisationer till nya sociala rörelser, tankesmedjor och andra civilsamhällesorganisationer. Under senare årtionden har mer

individualiserade former av politiskt handlande – t.ex. protester eller användande av sociala medier – också ansetts vara viktiga för att förstå politiken av i dag. I detta specialnummer av *Sociologisk Forskning* återfinns bidrag som uppmärksammar olika aspekter av politikens förhållande till samhället, fokuserar olika politikområden och ser till olika politiska aktörer, sociala grupper och diskurser.

Mycket av dagens politisk-sociologiska forskning bedrivs på ett tvärdisciplinärt fält som innefattar sociologer, statsvetare och andra samhälls- och beteendevetare. En sådan tvärdisciplinär anda utmärker även detta specialnummer av *Sociologisk Forskning*, som innehåller bidrag från forskare inom en rad discipliner.

Nya skiljelinjer i det svenska politiska landskapet?

Något som diskuteras allt oftare, både i Sverige och andra liberaldemokratiska länder, är att politiken i dag kännetecknas av nya konfliktlinjer. Socio-ekonomiska konflikter kring omfördelning, välfärdsstatens omfattning och marknadens reglering har fått lämna alltmer utrymme åt politiska frågor som inte självklart har att göra med politikens vänster–högerdimension, sägs det. Politiska åsikter och beteenden kan med andra ord numera inte enbart härledas till konflikten mellan arbete och kapital.

Om vi ser närmare på hur det svenska politiska landskapet har utvecklats sedan 1960-talet så är det uppenbart att det har kommit att rymma alltfler frågor av en annan karaktär. Många av dessa nya frågor och konflikter har introducerats av sociala rörelser ur vilka nya politiska partier så småningom har växt fram, men även befintliga partier och bredare väljaropinioner har påverkats av denna utveckling. Konfliktfrågor som gett upphov till både rörelser och nya partier i Sverige är miljö- (Miljöpartiet) och migrationspolitiken (Sverigedemokraterna). Frågor om kvinnors och HBTQ-personers villkor och rättigheter har mobiliserat rörelser men främst påverkat de befintliga partierna (även om Feministiskt Initiativ varit nära att komma in i riksdagen); samtidigt har en motsatt ståndpunkt i dessa frågor ofta förts fram av Kristdemokraterna, som länge haft sin bas i frikyrkorörelsen.

För att begreppsliggöra den här typen av ”nya” konflikter har man inom forskningen talat om att den socio-kulturella konfliktdimensionen har stärkts. Sedan 1970-talet har denna nya skiljelinje inom olika teorier benämnts som bland annat ”postmaterialistisk/materialistisk” (Inglehart 1977), ”frihetlig-universalistisk/traditionalistisk-kommunitaristisk” (Bornschiefer 2010) och ”grön-alternativ-frihetlig/traditionell-auktoritär-nationalistisk” (Hooghe, Marks & Wilson 2002). I dag används oftast den senare av dessa benämningar, utifrån dess engelskspråkiga förkortning GAL–TAN.

Begreppet ”skiljelinje” (*cleavage*) användes först för att förklara varför uppsättningen av dominerande politiska partier skilde sig åt mellan olika västeuropeiska länder (Lipset och Rokkan 1967). Lipset och Rokkan identifierade fyra skiljelinjer som de menade formade ländernas politiska system redan under tidigt 1900-tal. Å ena sidan de socio-ekonomiska – mellan arbete och kapital samt mellan jordbruk och industri. Å andra sidan de socio-kulturella – mellan stat och kyrka samt mellan centrum/elit och periferi. I Sverige kom politiken huvudsakligen att formas utifrån skilda intressen kring skilje-

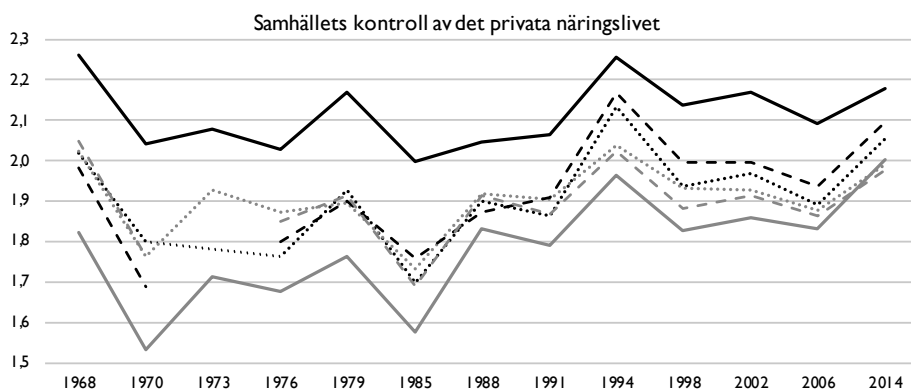
linjen mellan arbete och kapital, främst uttryckt i arbetarrörelsens politiska dominans och välfärdsstatens framväxt. I andra länder dominerade andra skiljelinjer. Att tala om de socio-kulturella frågorna som helt nya vattendelare i politiken blir utifrån Lipset och Rokkans beskrivning alltså missvisande. Snarare handlar de ”nya” frågorna om att redan befintliga socio-kulturella skiljelinjer fått en renässans, till exempel den mellan centrum/elit och periferi, men även de frågor om traditionell/religiös respektive pluralistisk/sekulär livsföring som tidigare kretsat kring skiljelinjen kyrka–stat.

Det är här viktigt att se att ”skiljelinjer” inte enbart handlar om åsiktsskillnader, utan om ”sociala och politiska uppdelningar som utmärks av en nära förbindelse mellan individers position i det sociala stratifieringssystemet, deras åsikter och normativa orientering samt deras typiska beteenden” (Bartolini 2011; se även Kriesi 2010). En skiljelinje i Lipset och Rokkans bemärkelse innebär alltså en stark överlappning av sociala positioner, åsikter/normsystem och individuella eller kollektiva former av politisk organisering och handling. Huruvida vi i Sverige i dag ser att skiljelinjen arbete–kapital – och de sociala positioner, åsikter samt organisations- och handlingsformer som varit knutna till denna skiljelinje – ersätts av andra skiljelinjer är en empirisk fråga. Men mycket talar för att det svenska politiska landskapet fortfarande är präglad främst av de politiska frågor och intressen som är starkast knutna till skiljelinjen arbete–kapital, och därmed till social klass. Samtidigt tar sig troligen denna socioekonomiska skiljelinje delvis annorlunda uttryck än tidigare.

Vad gäller klassröstande – individers benägenhet att rösta på partier som främst kan sägas främja intressen knutna till den klass de tillhör – har det å ena sidan konstaterats att sambandet mellan klass och partival har försvagats sedan 1950-talet, då detta var den socio-demografiska faktor som överlägset starkast förklarade individers val av politiskt parti i Sverige (Oscarsson & Holmberg 2016:77). Å andra sidan visar samma statistik från svenska valundersökningar 1956–2014 att klass fortfarande är den enskilda sociala bakgrundsfaktor som har starkast koppling till partival. Vissa sociala faktorer, som kön, har över tid ökat i betydelse, medan andra, exempelvis huruvida man bor i stad eller på landsbygden, har minskat. Betydelsen av utbildningsnivå är däremot relativt konstant och är i dag nästan jämbördig med social klass (som i sig korrelerar starkt med utbildningsnivå).

Hur påverkas då väljarnas mer allmänna politiska åsikter av social grupptillhörighet? Utifrån data från de ovan nämnda valundersökningarna åskådliggör vi i några diagram hur klass (arbetare respektive tjänstemän), kön (kvinnor respektive män) och grad av urbanisering (stad respektive landsbygd) har påverkat väljarnas åsikter sett över tid. Två av diagrammen visar ställningstaganden som tydligt kan knytas till intressen som utgår från skiljelinjen arbete–kapital: huruvida staten bör kontrollera näringslivet (figur 1) samt huruvida den offentliga sektorn bör minskas (figur 2). De fyra övriga diagrammen visar ståndpunkter som i stället skulle kunna hänföras till en ”ny” skiljelinje mellan frihetliga/alternativa och auktoritära/traditionella värderingar (eller GAL–TAN): om det behövs mer ”lag och ordning” (figur 3), om Sverige ska ta emot fler eller färre flyktingar (figur 4), om jämställdheten bör ökas (figur 5) samt huruvida traditionellt svenska värden bör främjas (figur 6).

Figur 1–6. Förändringar av svenska väljares värderingar. Figurerna baseras på data från Valundersökningarna (1968–2014) och visar medelvärden för olika gruppers svar. Under respektive diagram finns information om vilken fråga som har ställts, med svarsalternativ och deras numeriska värden inom parentes. För alla frågor har ”Vet ej” eller ”Vill ej svara” kodats som missing value. Variabeln för klass (arbetare och tjänstemän) bygger på valundersökningarnas klassschema (se Oskarson 2007). För variabeln urbaniseringsgrad har fyra värden reducerats till två, landsbygd (”ren landsbygd” och ”mindre tätort”) och städer (”förort till stad eller större stad” och ”stad eller större stad”).

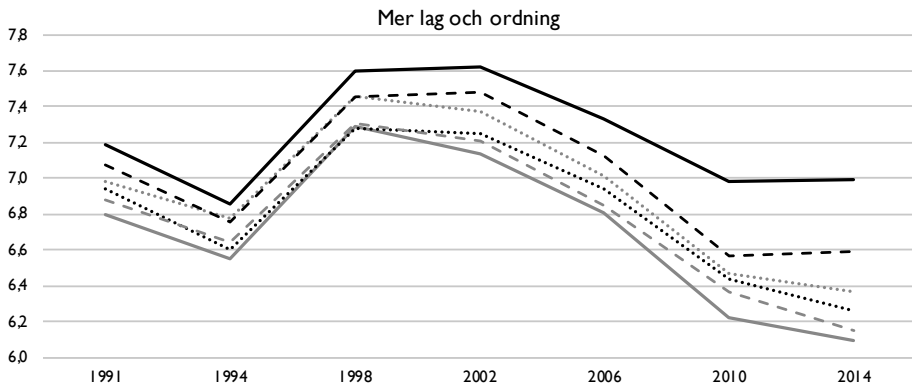

Figur 1, ”Om inte samhället har möjlighet att kontrollera det privata näringslivet, får de ledande i bankerna och industrin för mycket att säga till om” (4. Instämmer helt; 3. Instämmer i stort sett; 2. I stort sett motsatt åsikt; 1. Helt motsatt åsikt).

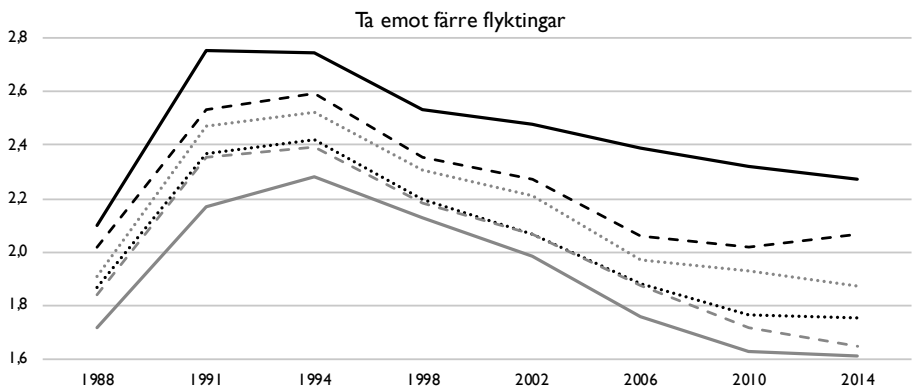

Figur 2, ”Minska den offentliga sektorn” (5. Bra förslag, mycket viktigt att det genomförs; 4. Bra förslag, ganska viktigt att det genomförs; 3. Spelar ingen större roll; 2. Dåligt förslag, ganska viktigt att det inte genomförs; 1. Dåligt förslag, mycket viktigt att det inte genomförs).

— Arbetare Kvinnor - - - Landsbygd
 — Tjänstemän Män - - - Städer

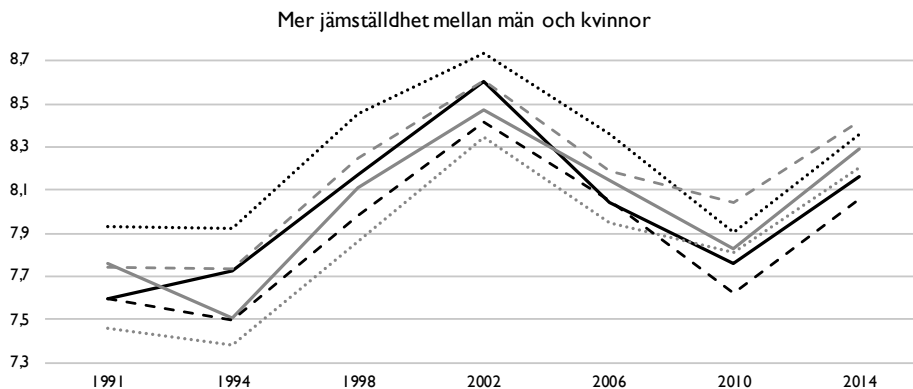

Figur 3, "Satsa på ett samhälle med mer lag och ordning" (svarsskala 0–10; 0=mycket dåligt förslag; 5=varken bra eller dåligt förslag; 10=mycket bra förslag).

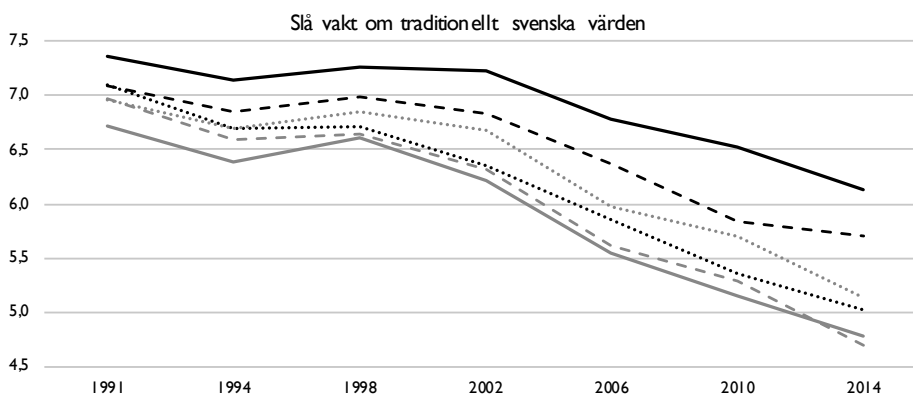

Figur 4, "Ta emot färre flyktingar i Sverige" (5. Bra förslag, mycket viktigt att det genomförs; 4. Bra förslag, ganska viktigt att det genomförs; 3. Spelar ingen större roll; 2. Dåligt förslag, ganska viktigt att det inte genomförs; 1. Dåligt förslag, mycket viktigt att det inte genomförs).

— Arbetare ······ Kvinnor - - - Landsbygd
 — Tjänstemän ······ Män - - - Städer

Figur 5, ”Satsa på ett samhälle med mer jämställdhet mellan män och kvinnor” (svarsskala 0–10; 0=mycket dåligt förslag; 5=varken bra eller dåligt förslag; 10=mycket bra förslag).

Figur 6, ”Satsa på ett samhälle som slår vakt om traditionellt svenska värden” (svarsskala 0–10; 0=mycket dåligt förslag; 5=varken bra eller dåligt förslag; 10=mycket bra förslag).

— Arbetare Kvinnor	- - - Landsbygd
— Tjänstemän Män	- - - Städer

Som framgår av diagrammen har klass störst betydelse för åsikter om marknadens reglering (figur 1), även om skillnaden tycks minska något över tid, samtidigt som skillnaden mellan stad och landsbygd tvärtom tycks öka något sedan 1990-talet. Vad gäller synen på den offentliga sektorns storlek (figur 2) har klass över tid spelat en stor roll, men under senare år har tjänstemännen närmat sig arbetarnas syn och blivit mer positiva till den offentliga sektorn. I denna fråga ser man även att kvinnor och män skiljer sig åt över tid, där kvinnor är mer positiva till en stor offentlig sektor.

När det gäller diagrammen över åsikter i frågor som kan ses som mer knutna till en ”ny” skiljelinje är det påfallande att klass har störst betydelse för att förklara skillnader i åsikter även här, och denna betydelse tycks dessutom öka över tid. Detta gäller inställningen till kriminalpolitik, flyktinginvandring och ”traditionellt svenska värden” (figur 3, 4 och 6). När det gäller synen på jämställdhet (figur 5) är det i stället kön som spelar störst roll över tid. Man kan samtidigt se att graden av urbanisering över tid får större betydelse för individens åsikter i dessa frågor, medan kön överlag får en mindre betydelse.

Talar man om skiljelinjer i förhållande till åsikter ser man alltså att den sociala positionen klass är fortsatt betydelsefull för den traditionella skiljelinjen arbete–kapital, och att arbetare tenderar att vara mer positiva till marknadsreglering än tjänstemän. Klass har också en både stor och växande betydelse för åsikter som kan kopplas till den så kallade nya skiljelinjen utifrån frihetliga respektive auktoritära värderingar, och i dessa frågor tycks tjänstemännen vara mer frihetligt inriktade än arbetarna. Samma mönster har framkommit i tidigare forskning om klass och värderingar i Sverige och andra liberaldemokratiska länder (Svallfors 2004). Det har då påpekats att klass är mycket betydelsefullt i Sverige för att förklara åsiktsskillnader knutna till motsättningen arbete–kapital, i större utsträckning än i länder som präglas av större ekonomisk ojämlikhet (exempelvis USA). I förhållande till åsiktsskillnader kring moralfrågor ser man emellertid inte denna skillnad, då dessa åsikter i många länder uppvisar ett starkt samband med klasskillnader. Det faktum att svensk politik främst har kretsat kring skiljelinjen arbete–kapital kan därmed förklara att arbetare här har tenderat att rösta på socialistiska partier trots att dessa fört en mer frihetlig och icke-traditionalistisk politik i moralrelaterade frågor. Huruvida Sverige håller på att förändras i detta avseende, i riktning mot en amerikansk situation, är naturligtvis en öppen fråga som ytterst beror på hur de politiska partierna och andra politiska aktörer väljer att agera.

Betydelsen av ”nya” skiljelinjer inom politiken, men även tyngdpunktsförskjutningar inom den traditionella skiljelinjen arbete–kapital, är frågor som berörs i några av detta nummers texter.

Mattias Bengtsson och Kerstin Jacobsson diskuterar i sin text vad de ser som institutionaliseringen av en ny social skiljelinje i det svenska samhället som innebär en grundläggande transformering av den socialdemokratiska välfärdsstaten. Utifrån en analys av bland annat regeringsmaterial och officiell statistik menar de att denna omvandling möjliggjordes av förändringar i arbetsmarknadspolitiken och socialförsäkringssystemen i kombination med stora skattesänkningar, och legitimerades av den tidigare alliansregeringens diskurs om ”utanförskap”.

Klara Hermansson diskuterar i sin text hur begreppet ”trygghet” gått från att för-

knippas med välfärdspolitik och åtgärder som motverkar ekonomisk otrygghet till att i dag alltmer bli ett centralt tema inom partiernas kriminalpolitik. Detta kan ses som ett exempel på hur en politisk retorik knuten till den traditionella socio-ekonomiska vänster–högerdimensionen återkommer i frågor som är närmare knutna till politikens ”nya” skiljelinjer. Utifrån en analys av Socialdemokraternas, Moderaternas och Sverigedemokraternas kriminalpolitiska utspel och program under de tre senaste valrörelserna visar Hermansson hur dessa partier på olika sätt använder begreppsparret trygghet–otrygghet för att formulera problembeskrivningar, krav och lösningar, i förhållande till teman som välfärd, rättsväsende och social sammanhållning.

Ytterligare en fråga knuten till politikens nya skiljelinjer är integrationen och mer specifikt miljonprogrammets bostadsområden. Magnus Dahlstedt och Barzoo Eliassi menar i sin text att förortsområden alltmer kommit att framställas som ett hot mot den sociala sammanhållningen och samhällets grundläggande värden, både inom den politiska debatten och i massmedias bevakning. I sin analys av svenska partiledares Almedalstal visar de hur politikerna diskuterar förorten, i förhållande till teman som utanförskap, sammanhållning och ”svenska värden”.

Ett nytt stort parti i det svenska politiska landskapet: Sverigedemokraterna

En av de mer betydelsefulla politiska förändringarna i liberaldemokratiska stater under senare årtionden är de högerradikala rörelsernas och partiernas framgångar. Sverige sågs länge som ett undantag men sedan Sverigedemokraternas inträde i riksdagen 2010 är det uppenbart att även svensk politik ingår i denna utveckling.

Inom forskningen har de högerradikala partiernas framgångar ofta tillskrivits omfattande strukturförändringar i samhället, bland annat övergången från industrisamhälle till ett alltmer globaliserat postindustriellt samhälle. Framgångarna har också ansetts bero på att de traditionella partierna alltmer närmat sig varandra i politiska frågor knutna till den socio-ekonomiska skiljelinjen (Kitschelt 1995; Kriesi, Grande, Lachat, Dolezal m.fl. 2008) och att socio-ekonomiska frågor har avpolitiserats eller försumrats (Rydgren 2005; Mair 2013). Ekonomiska intressekonflikter framställs dessutom allt oftare som en motsättning mellan ”invandrare” och ”infödda” (Elgenius & Rydgren 2017).

Vad gäller Sverigedemokraterna har forskningen uppmärksammat några specifika aspekter: partiets väljarframgångar, hur dess ideologiska drivkrafter ska förstås samt partiets invandrarfientliga retorik.

Även om Sverigedemokraterna uppstod i en högerradikal och rasistisk rörelsemiljö så sent som 1988 har partiet på relativt kort tid kommit att skörda stora valframgångar. Dessa framgångar har bland annat förklarats av partiets förändrade retorik (se Hellström 2010; Peterson 2016), den nuvarande partiledaren och själva inträdet i riksdagen 2010 (Bergmann 2017). Trots detta uppvisar partiet en betydande kontinuitet i vissa centrala frågor, exempelvis vad man anser utgör den nationella identitetens grund (Elgenius & Rydgren 2017).

I Europa benämns högerradikala partier i ökande utsträckning som "populistiska", med hänvisning till att de uttrycker en anti-systemisk, anti-elitistisk och anti-etablissemangsinriktad kritik. Det är dock sällan som sådana ideologiska element utgör dessa partiers främsta kännetecken. Snarare än populism är det främst den etniska nationalismens diskurs som utmärker Sverigedemokraterna och andra högerradikala partier i Europa, något som tar sig uttryck i deras uppmärksammande av invandring, mångkulturalism och att islam beskrivs som ett hot (Rydgren 2017, 2018; Elgenius & Rydgren 2017; jfr Mudde 2007).

Den etnonationalistiska retoriken kretsar kring en nostalgi för det förflutna och en gyllene tidsålder utmärkt av etnisk homogenitet, något som i dag upplevs hotas av invandringen. Invandringsfrågan utgör i dag det viktigaste skälet till att väljare röstar på radikalhögern (Arzheimer 2018). Den invandringsfientliga berättelsen är därför grundläggande för dessa partier och tar sig uttryck i porträtterandet av invandrare som ett hot mot den nationella identiteten, en huvudsaklig orsak till kriminalitet och önskade konkurrenser i striden om knappa resurser (oavsett om det rör sig om arbeten, bostäder eller social välfärd) (Rydgren 2003, 2008).

Ett flertal artiklar i detta nummer diskuterar Sverigedemokraternas uppgång och etablering, partiets politik eller deras anhängare.

I Anders Hellströms och Pieter Bevelanders text undersöks sambandet mellan Sverigedemokraternas opinionsutveckling och exponering i massmedierna perioden före och efter partiets inträde i riksdagen 2010. Analysen visar att medieexponeringen var betydelsefullt under den första perioden, eftersom den bidrog till valframgångar, men under den andra perioden går det inte att se en sådan effekt. Det går dock att notera Sverigedemokraterna i större utsträckning uppmärksammas i regionala, snarare än nationella, medier efter sitt inträde i riksdagen.

Johan Wänström undersöker i sin text hur det nya politiska landskapet har påverkat det kommunala koalitionsbyggandet. I en situation där Sverigedemokraterna stärkt sin position även på lokalnivå har den gamla ordningen, med två block orienterade till vänster–högerkonflikten, blivit svårare att upprätthålla och i stället måste lokala styren många gånger formas utifrån förekomsten av tre politiska block. Utifrån statistiska analyser av Sveriges kommuner och intervjuer med politiker i kommuner där blocköverskridande styren skapats visar Wänström att denna nya situation inte hanteras genom etablerandet av nya konfliktdimensioner (exempelvis utifrån GAL–TAN), utan att personkemi och samarbetsförmåga spelar större roll för vem man bildar en lokal majoritet tillsammans med.

Ytterligare en förändring i det svenska politiska landskapet är den ökande betydelse som radikalhögerens diskussionsgrupper på sociala medier har fått, både för de diskurser som präglar radikalhögern och de sätt varpå denna rörelse mobiliserar. I Anton Törnbergs och Mattias Wahlströms text undersöks de förståelseramar som präglar diskussionerna i Facebookgruppen "Stå upp för Sverige", den i dag största svenska högerradikala diskussionsgruppen i sociala medier. Författarna menar att denna typ av diskussionsgrupper bör förstås som en blandning av digitala "motoffentligheter" inom civilsamhället och som "fristäder" för sociala rörelser. Analysen visar att användarna i

gruppen delar länkar som både bekräftar och motsäger gruppens egna perspektiv, något som strider mot en alltför förenklad förståelse av sociala medier som ”ekokammare” för deltagarnas åsikter. I gruppens diskussioner framträder också en kollektiv identitet som främst konstrueras i motsättning till andra grupper och genom en underförstådd nationalism som vill värna ”heliga nationella symboler”.

Det politiska deltagandets förändringar och nya aktörer i det svenska politiska landskapet

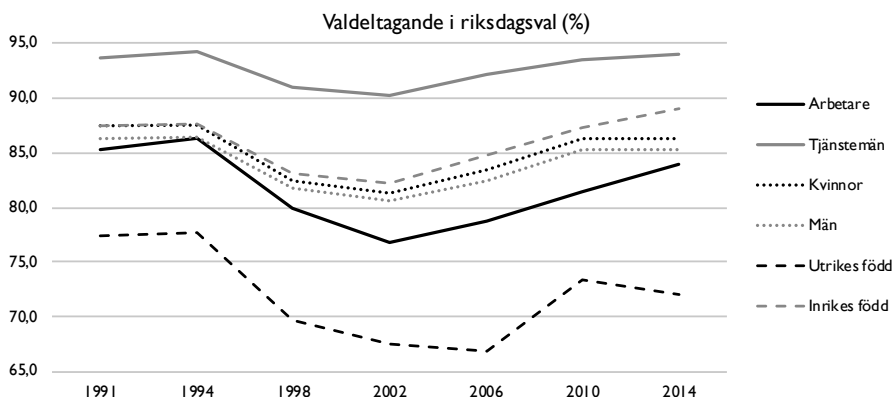
På samma sätt som i många andra liberaldemokratiska länder har det politiska deltagandets och den politiska organiserings former förändrats i Sverige under senare årtionden. Ser man till medborgarna, handlar det om förändringar i hur man väljer att påverka politiken och vilka sociala grupper som gör det. Den kanske mest uppmärksammade långsiktiga trenden är att medborgarna i lägre utsträckning ansluter sig till politiska partier, samtidigt som partierna blir alltmer professionaliserade och mindre beroende av ideellt arbetande medlemmar (Pettersson 2000). Men samtidigt går det att se att många medborgare väljer att kanalisera sitt engagemang i nya former – till exempel genom att demonstrera, skriva under namninsamlingar eller bojkotta varor och produkter – eller i andra slags organisationer eller mer lösliga nätverk som sociala rörelser. Andra grupper av så kallade standby-medborgare följer aktivt politiska diskussioner utan att själva engagera sig, men anser sig vara beredda att engagera sig ifall förändrade omständigheter skulle kräva detta (Amnå & Ekman 2014). Uppkomsten av nya arenor för social interaktion har dessutom möjliggjort nya sätt att vara politiskt engagerad och påverka opinionen, i synnerhet sociala medier och andra internetbaserade plattformar. Det handlar också om att det politiska landskapet kommit att befolkas av delvis andra, och ibland helt nya, typer av aktörer, till exempel tankesmedjor eller policyprofessionella (Garsten, Rothstein & Svallfors 2015).

Inom den internationella politisk-sociologiska forskningen har olika aspekter av dessa, ibland till synes motstridiga, utvecklingstendenser benämnts som ”politikens individualisering” (Beck 1997), uppkomsten av ett ”sociala rörelsesamhälle” (Meyer & Tarrow 1998), en ”demonstrerandets normalisering” (Van Aelst & Walgrave 2001), en ökning av ”politisk konsumtion” (Stolle & Micheletti 2013) eller av det ”konkretiva handlandet” (Bennett & Segerberg 2013) – för att nämna några begrepp. Inom forskningen om medborgarnas politiska deltagande har frågan om huruvida vi ser en ökad ”politisk ojämlikhet” uppmärksamats mer, och man har i många länder kunnat notera att individer som tillhör redan resursstarka grupper blir allt mer benägna att engagera sig politiskt medan det motsatta gäller för individer från resurssvaga grupper (Schlozman, Verba & Brady 2012).

För att ge en bild av det politiska deltagandet i Sverige har vi i figur 7–9 sammanställt data som både visar förändring över tid samt hur deltagandet skiljer sig åt mellan olika sociala grupper, med fokus på social klass (arbetare respektive tjänstemän), kön (kvinnor respektive män) och nationell härkomst (född utrikes respektive inrikes).

Den form av politiskt deltagande som involverar överlägset flest medborgare är

deltagande i riksdagsvalet. Samtidigt går det att se skillnader i deltagande mellan olika grupper. Som framgår av figur 7 är skillnaden som störst mellan utrikes och inrikes födda, men även skillnaden mellan arbetare och tjänstemän är stor. Mellan män och kvinnor är skillnaden i valdeltagande väldigt liten.

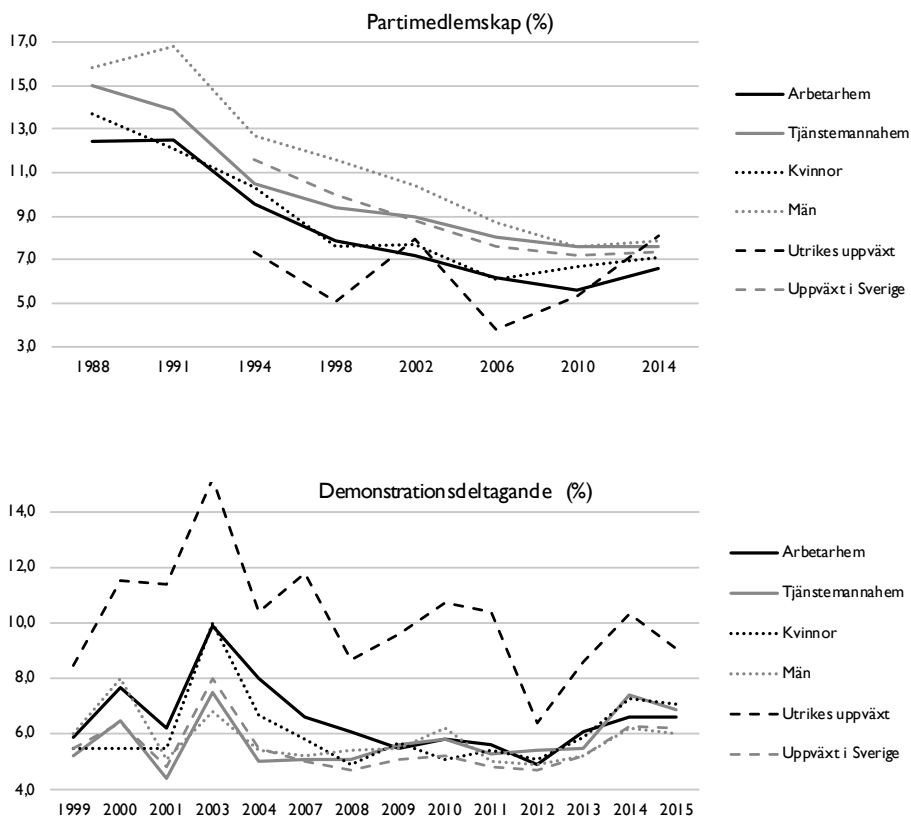

Figur 7. Valdeltagande inom olika grupper av röstberättigade (procent). Figuren baseras på data från Statistiska centralbyrån (SCB 2012, 2015).

Vad gäller partimedlemskap märks skillnader utifrån alla tre undersökta sociala stratifieringsformer (se figur 8). Överlag är män oftare partimedlemmar än kvinnor, tjänstemän är det oftare än arbetare och uppväxta i Sverige är partimedlemmar oftare än de som är uppväxta i ett annat land.¹ Över tid tycks dock dessa skillnader minska något.

Medan partimedlemskap kan ses som ett tydligt exempel på en form av politiskt deltagande som är nära knutet till de centrala politiska institutionerna, är demonstrerande en form av politiskt deltagande som varken kräver medlemskap i partier eller andra organisationer. Ser man till olika sociala gruppers demonstrationsdeltagande märks inte de mönster som vi finner för valdeltagande och partimedlemskap; under många av de undersökta åren är både andelen kvinnor högre än andelen män och andelen arbetare högre än andelen tjänstemän. De som vuxit upp i andra länder är dessutom mycket mer benägna att demonstrera än de som vuxit upp i Sverige.

¹ Man bör här notera att de data från SOM-undersökningen som används för klass i förhållande till partimedlemskap och demonstrationsdeltagande rör subjektiv klassuppfattning, vilket inte helt sammanfaller med den typ av yrkesgrundade klassmätt som används i de övriga figurerna.

Figur 8–9. Politiskt deltagande inom olika grupper i Sverige (procent): medlemskap i politiskt parti och demonstrationsdeltagande. Figurerna baseras på data från de årliga SOM-undersökningarna (1988–2015). Demonstrationsdeltagande avser dem som angett att man under det senaste året har deltagit i en demonstration. Värdet tjänstemannahem i variabeln för subjektiv klass bygger på en sammanslagning av ”tjänstemannahem” och ”högre tjänstemannahem”.

Frågor som berör specifika sociala gruppers politiska deltagande eller organisationers och andra aktörers politiska påverkansarbete berörs i en rad av detta nummers texter, och kretsar kring allt ifrån grupper som ungdomar, utlandsfödda, kvinnor och hyresgäster till aktörer och arenor som sociala medier, tankesmedjor, sociala rörelser och andra civilsamhällesorganisationer.

Sociala mediars betydelse för medborgarnas politiska deltagande och demokratin har under senare år varit ett centralt tema i offentliga debatter. Samtidigt har politiska partier, sociala rörelser och andra politiska aktörer alltmer kommit att förlita sig på sociala medier som en betydelsefull arena för att påverka opinion och engagera medborgare. I den offentliga debatten har de sociala medierna gått från att främst betraktas

som ett medium med potential att demokratisera det politiska deltagandet, till att i dag allt oftare framställas som ett medium som alltför lätt kan utnyttjas av politiska aktörer som vill destabilisera den demokratiska ordningen eller underblåsa hat mot minoritetsgrupper och politiska motståndare. Den redan introducerade texten av Törnberg och Wahlström fokuserar denna senare aspekt, när de undersöker den dynamik som kännetecknar diskussioner på den radikala högerns diskussionsforum på nätet.

Hur vårt samhälles mest internetillvänjda grupp, det vill säga ungdomar, använder sociala medier för att diskutera politik och påverka opinionen är temat för Elin Fjellmans, Nils Gustafssons och Malena Rosén Sundströms text. De har både intervjuat ungdomar som redan är aktiva i partiernas ungdomsförbund eller i andra politiska organisationer eller rörelser, samt ungdomar som inte har denna typ av engagemang. Deras analys visar att en klar majoritet av de intervjuade ungdomarna är skeptiska till politiska diskussioner på sociala medier; ofta upplevs sådana diskussioner skapa onödigt polarisering och förutsättningarna för att under dessa former föra meningsfulla politiska samtal upplevs som dåliga. Till och med vissa av de redan politiskt aktiva ungdomarna uttrycker denna skepsis mot politik på sociala medier, trots att deras organisationer ofta aktiva uppmuntrar dem att föra ut politiska budskap i sina nätverk på exempelvis Facebook.

I vilken utsträckning de politiska partierna representerar inte bara åsikter, utan även de sociala grupper som finns i samhället, har varit ett centralt tema inom såväl den politiska sociologin som den offentliga debatten. På 1990-talet stod exempelvis frågan om kvinnors representation i fokus, vilket ledde till införandet av ”varannan damernas” på många partiers valsedlar. I Alireza Behtouis text diskuteras representationen av personer med migrationsbakgrund, med fokus på vilka som står på partiernas valsedlar till riksdag, kommun och landsting samt vilka som står tillräckligt högt på listorna för att faktiskt kunna bli valda. Undersökningen omfattar alla personer som under valåret 2014 kandiderade för ett parti på nationell, regional eller lokal nivå. Resultaten visar att individer med migrationsbakgrund är kraftigt underrepresenterade inom de beslutande organen i Sverige och att även när individer med migrationsbakgrund finns med på partiernas vallistor så är sannolikheten att de väljs lägre än för infödda kandidater. Vidare framkommer att underrepresentationen av utlandsfödda är störst bland dem som valts till politiska församlingar för de borgerliga partierna.

Den korporativistiska modell för politisk organisering och påverkan som länge dominerade svenskt samhällsliv utgick från att ett fåtal medlemsstarka organisationer representerade större sociala grupper och grundläggande men motsatta intressen, främst i förhållande till skiljelinjen arbete–kapital. Konflikter och intressemotsättningar mellan dessa organisationer löstes idealt genom förhandlingar eller etablerade kanaler till de politiska partierna. Under senare årtionden har vi sett en utveckling mot att de tidigare privilegierade organisationerna fått ett något minskat inflytande samtidigt som fler civilsamhälleliga aktörer, vilka representerar en mångfald av intressen, har kommit att delta i försöken att påverka politiken. I texten av Malin Arvidson, Håkan Johansson, Anna Meeuwisse och Roberto Scaramuzzino undersöks i vilken utsträckning som svenska civilsamhällesorganisationer försöker påverka politiker,

tjänstemän och den allmänna opinionen. Utifrån en omfattande enkätundersökning riktad till drygt 6 000 organisationer i Sverige analyseras vilka strategier dessa använder för att påverka politiken samt ifall de håller tillbaka sin kritik av staten för att inte äventyra sitt ekonomiska stöd. Analysen visar att organisationerna använder alltifrån direkta kontakter med politiker och tjänstemän till medieutspel och demonstrationer för att påverka politiken; den svenska modellen tycks alltså fortfarande präglas av ett tillåtande politiskt klimat. Samtidigt framkommer att ett avsevärt antal organisationer väljer att inte vara politiskt aktiva och ett mindre antal säger sig hålla tillbaka sin kritik mot kommunala politiker och tjänstemän.

Tankesmedjan är en politisk aktör som blivit vanligare och som genom sin verksamhet knyter samman såväl företag som intresseorganisationer och andra civilsamhällesaktörer med politiker, tjänstemän, journalister och opinionsbildare. I dag finns i Sverige ett antal tankesmedjor knutna till den korporativistiska modellens främsta aktörer och de politiska partierna, men även smedjor som är baserade i andra politiska sammanhang eller mer fristående. I Adrienne Sörboms artikel undersöks 13 tankesmedjor i Stockholm och hur dessa arbetar för att skapa och upprätthålla de nätverk som möjliggör politisk påverkan. Utifrån intervjuer med ansvariga på tankesmedjor med olika politisk orientering analyseras hur tankesmedjorna fungerar som organisationer, främst avseende hur de förhåller sig till sin omgivning. I sin text visar Sörbom bland annat hur tankesmedjorna aktivt försöker att balansera behovet av resurser och tillgång till viktiga nätverk med ambitionen att framstå som politiskt fristående aktörer.

Numrets två sista texter lyfter fram två olika grupper, den ena hemmahörande i mer resursstarka ekonomiska sammanhang och den andra en mer ekonomiskt utsatt grupp. Båda texterna uppmärksammar hur dessa grupper drabbas av förändringar inom välfärdspolitik, samt hur personer som tillhör dessa grupper väljer – eller inte väljer – att agera politiskt mot förändringarna, på individuell eller kollektiv nivå.

I Catrin Lundströms text möter vi kvinnor som bott utomlands under en lång tid, ofta som hemmafruar till högavlönade män, och som har återvänt till Sverige. Artikeln undersöker främst hur dessa återvändande migrantkvinnor hanterar sin hemkomst till ett samhälle starkare präglad av jämställdhetsvärderingar och ett välfärdssystem som utgår från att både kvinnan och mannen lönearbetar. Utifrån intervjuer med kvinnor som varit aktiva i en organisation för utlandsboende svenska kvinnor kastas ljus över hur dessa personer, som ofta har eller haft en hög socio-ekonomisk position, ser på svensk jämställdhetspolitik och det faktum att deras intressen inte beaktas inom den svenska välfärdsmodellen.

I Dominika V. Polanskas och Åse Richards text diskuteras hur hyresgäster förhåller sig till de omfattande renoveringsprojekt som i dag genomförs i miljonprogrammets förorter och ofta leder till skarpt höjda hyror, något som ibland leder till att hyresgäster tvingas lämna sina hem när de saknar möjligheter att betala de höjda hyrorna. Utifrån intervjuer gjorda i ett av dessa bostadsområden i Uppsala undersöker författarna hur hyresgästerna hanterar denna situation både individuellt och kollektivt, samt hur deras agerande går att förstå som ett politiskt motstånd. Polanska och Richard visar i sin

artikel på att hyresgästerna använder såväl individuellt baserat motstånd som mer informellt organiserade kollektiva aktioner för att få hyresvärden och politikerna att lyssna på deras krav.

Vi hoppas att alla bidrag till detta specialnummer av *Sociologisk Forskning* kommer att bidra till en fördjupad förståelse av de förändringar och kontinuiteter som kännetecknar dagens svenska politiska landskap.

Tack till

Vi vill tacka alla författare samt alla granskare av texterna, utan vilka detta specialnummer inte hade varit möjligt. Vi vill också rikta ett stort tack till Sara Eldén, redaktör för *Sociologisk Forskning*, för all hjälp under processen med att ta fram detta nummer. Slutligen vill vi rikta ett stort tack till Erik Vestin och Henrik Ekengren Oscarsson vid Göteborgs universitet och Valforskningsprogrammet, för den värdefulla hjälpen att ta fram och analysera de statistiska data från Valundersökningarna som förekommer i figur 1–6 i denna artikel.

Referenser

- Amnå, E. & J. Ekman (2014) "Standby citizens. Diverse faces of political passivity", *European Political Science Review* 6 (2):261–281.
- Arzheimer, K. (2018) "Explaining electoral support for the radical right", 143–165 i J. Rydgren (red.) *The Oxford handbook of the radical right*. Oxford: Oxford University Press.
- Bartolini, S. (2011) "Cleavages, social and political", 276–282 i B. Badie, D. Berg-Schlosser & L. Morlino (red.). *International encyclopedia of political science*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Beck, U. (1997) *The reinvention of politics. Rethinking modernity in the global social order*. Cambridge: Polity.
- Bennett, W.L. & A. Segerberg (2013) *The logic of connective action. Digital media and the personalization of contentious politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bergmann, E. (2017) *Nordic nationalism and right-wing populist politics. Imperial relationships and national sentiments*. London: Palgrave Macmillan.
- Bornschieer, S. (2010) "The new cultural divide and the two-dimensional political space in Western Europe", *West European Politics* 33 (3):419–444.
- Elgenius, G. & J. Rydgren (2017) "The Sweden Democrats and the ethno-nationalist rhetoric of decay and betrayal", *Sociologisk Forskning* 54 (4):353–358.
- Elgenius, G. & J. Rydgren. (2018) "Frames of nostalgia and belonging: The resurgence of reactionary ethno-nationalism in Sweden". *European Societies*, forthcoming.
- Garsten, C., B. Rothstein & S. Svallfors (2015) *Makt utan mandat. De policyprofessionella i svensk politik*. Stockholm: Dialogos Förlag.
- Hellström, A. (2010) *Vi är de goda. Den offentliga debatten om Sverigedemokraterna och deras politik*. Hägersten: Tankekraft.

- Hooghe, L., G. Marks & C. Wilson (2002) "Does left/right structure party positions on European integration?", *Comparative Political Studies* 35 (8):965–989.
- Inglehart, R. (1977) *The silent revolution. Changing values and political styles among Western publics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Kitschelt H. (1995) *The radical right in Western Europe. A comparative analysis*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Kriesi, H. (2010) "Restructuration of partisan politics and the emergence of a new cleavage based on values", *West European Politics* 33 (3):673–685.
- Kriesi, H., E. Grande, R. Lachat, M. Dolezal, S. Bornschier & T. Frey (2008) *West European politics in the age of globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lipset, S.M. & S. Rokkan (red.) (1967) *Party systems and voter alignments. Cross-national perspectives*. New York, NY: Free Press.
- Mair, P. (2013) *Ruling the void. The hollowing of Western democracy*. London: Verso.
- Meyer, D.S. & S. Tarrow (1998) "A movement society. Contentious politics in a new century", 1–28 i D. Meyer & S. Tarrow (red.) *The social movement society. Contentious politics for a new century*. New York and Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- Mudde, C. (2007) *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oscarsson, H. & S. Holmberg (2016) *Svenska väljare*. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Oskarsson, M. (2007) *Att koda klass. Valundersökningarnas klassschema jämfört med European Socio-economic Classification (ESeC)*. Göteborg: SOM-institutet.
- Petersson, O. (red.) (2000) *Demokrati utan partier?* Stockholm: SNS förlag.
- Peterson, A. (2016) "The institutionalization processes of a neo-Nazi movement party. Securing movement outcomes", 314–338 i L. Bosi, M. Gugni & K. Uba (red.) *The consequences of social movements*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rydgren, J. (2003) *The populist challenge. Political protest and ethno-nationalist mobilization in France*. New York and Oxford: Berghahn Books.
- Rydgren, J. (2005) "Is extreme right-wing populism contagious? Explaining the emergence of a new party family", *European Journal of Political Research* 44 (3):413–443.
- Rydgren, J. (2008) "Immigration sceptics, xenophobes, or racists? Radical right-wing voting in six West European countries", *European Journal of Political Research* 47 (6):737–765.
- Rydgren, J. (2017) "Radical right-wing parties in Europe. What's populism got to do with it?", *Journal of Language and Politics* 16 (4):485–496.
- Rydgren, J. (2018) "The radical right. An introduction", 1–13 i J. Rydgren (red.), *The Oxford handbook of the radical right*. New York: Oxford University Press.
- SCB (2012) *Svenskt valdeltagande under hundra år*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- SCB (2015) *Vilka valde att välja? Deltagandet i valen 2014*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Schlozman, K.L., S. Verba, & H.E. Brady (2012) *The unheavenly chorus. Unequal political voice and the broken promise of American democracy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Stolle, D. & M. Micheletti (2013) *Political consumerism. Global responsibility in action*. New York: Cambridge University Press.
- Svallfors, S. (2004) *Klasssamhällets kollektiva medvetande. Klass och attityder i jämförande perspektiv*. Umeå: Boréa.
- Van Aelst, P. & S. Walgrave (2001) "Who is that (wo)man in the street? From the normalisation of protest to the normalisation of the protester", *European Journal of Political Research* 39 (4):461–486.

Korresponderande författare

Magnus Wennerhag

Institutionen för samhällsvetenskaper och Centrum för studier av politikens organisering

Södertörns högskola

141 89 Huddinge

magnus.wennerhag@sh.se

Författarpresentation

Gabriella Elgenius är docent i sociologi vid Göteborgs universitet sedan 2014 och var tidigare knuten till Oxfords universitet. Hon forskar om nationalism, den radikala högern, civilsamhället och diasporagrupper, integration och sysselsättning inom olika forskningsprojekt i Sverige och i Storbritannien. Hon leder för närvarande ett projekt om polarisering och migration inom ett program om polariseringens utmaningar på den svenska arbetsmarknaden.

Magnus Wennerhag är docent och lektor i sociologi vid Södertörns högskola. Han har forskat om sociala rörelser, politiska protester och civilsamhället inom en rad olika forskningsprojekt. Dessa har bland annat handlat om medborgarnas deltagande i demonstrationer, det svenska civilsamhällets europeisering, radikala vänsterrörelser samt prideparader i olika europeiska länder.

The changing political landscape in Sweden

Political cleavages, actors and processes

Abstract

The political landscape in Sweden has undergone considerable changes in recent decades. The number of political parties in the Swedish parliament has increased from five to eight, and the socio-economic issues of the traditional political right–left scale has been challenged by socio-cultural issues relating to lifestyle and identity. Notably, the notion of Swedish exceptionalism and the particularities of its welfare state is lingering despite findings pointing in the opposite direction e.g. with the increased electoral support for the radical right, and its ethno-nationalist and anti-immigrant rhetoric. The corporatist model has been challenged by new forms of political authority, participation and representation. New political actors, such as social movements and civil society actors, think tanks and policy professionals, are becoming increasingly engaged in political processes. The long-term trend suggests that traditionally marginalised groups, such as the young, women and groups of migrant background, are represented in decision-making forums to a higher degree than before. Yet, current conditions need further analysis. In this article, we provide a background to *Sociologisk Forskning's* special issue on the political landscape of the parliamentary election in 2018.

Keywords: cleavages, political sociology, radical rightwing parties, the Sweden Democrats, Swedish Exceptionalism and the Swedish general election 2018

A changing political landscape

Political sociology is a matter of interdisciplinary research by social and behaviour scientists and we are therefore pleased to introduce articles from scholars from different disciplines. The political landscape in Sweden has undergone considerable transformations in recent decades with regards to central institutional and organisational changes. New political parties and movements have been established and that have challenged the legitimacy of long-established ones on the ideological left-right continuum. These changes have brought attention towards both socio-economic and socio-cultural cleavages, the creation of new political actors and platforms for mobilisation.

In recent decades, the number of political parties in the Swedish parliament has increased from five to eight. Traditionally, as positioned on the ideological left–right scale the centre-left was led by the Social Democrats and supported by the Left Party whereas the centre-conservative bloc has been led by the Moderate Party, supported

by the Centre Party and the Liberals. However, political parties and movements which have formed in recent years have challenged the ideological left–right scale. The Green Party was formed in the aftermath of the referendum on nuclear power in Sweden in 1981 and entered the Swedish parliament in 1988; the Christian Democrats gained seats in the parliament in 1991 and the Sweden Democrats in 2010. The party Feminist Initiative managed to get one seat in the European Parliament in 2014 but has not reached the four-percent threshold. The four-percent threshold to enter parliament remains a focus of Swedish politics for the many relatively small political parties.

The parliamentary election of 2014 had more than one surprise in store: The Social Democrats may have remained the largest party with 31 per cent (notably low for a party used to electoral support that could stretch to 40% and beyond), and the second largest party the Moderates dropped from 31 to 23 per cent. However, Sweden’s radical right-wing party, the Sweden Democrats, more than doubled its share of the votes from 5,7 per cent in 2010 and to 12,9 per cent in 2014 and subsequently became Sweden’s third largest party, a matter to which we shall return.

The ideological left–right scale has in other words been challenged and institutional changes brought about by Sweden’s membership to the European Union (1995) has further modified the content and scope of political actions (and has generated debate in Sweden too). Related systems of political participation and representation have also changed. In general terms, political parties and trade unions have seen their membership fall, even if trade union membership in Sweden ranks among the highest in the world. Simultaneously, new political actors and interest groups, civil society actors, think tanks and policy professionals, have emerged on the political scene and are becoming increasingly engaged in political processes. Notably, traditionally marginalised groups, including the young, women and groups of migrant background, are represented in decision-making forums to a higher degree than before. However, such claims are made for the long term, a matter to which we shall return.

Significantly, the notion of Swedish exceptionalism and the particularities of its welfare state (once poetically termed the People’s Home) is lingering. Yet, findings point in the opposite direction and towards increasing economic inequality, labour-market as well as political polarisation, and the increased electoral support for nationalist and anti-immigrant ideas.

The contributions of political sociology

A special issue on political sociology by the journal of the Swedish Sociological Association is timely. Political sociology constitutes a central area of sociological theory since the work of Marx, Weber and Durkheim and their focus on political power, actors and action, social hierarchies and elites, stratification and inequality, conflicts and forms of social solidarity. Political sociology has been studied with reference to the role of social elites (see C. Wright Mills, Robert Michels) political participation, voting and public opinion (see Paul Lazarsfeld), social cleavages, states and political systems (see Seymour Martin Lipset and Stein Rokkan), political organisation for protests and revolutions (see Charles Tilly, Theda Skocpol), the public sphere (Jürgen

Habermas); social conditions for the development of democracies or dictatorships (see Barrington Moore) and nationalism and related ideologies and movements (see e.g. Benedict Anderson, Ernest Gellner, Eric Hobsbawm, Lyn Spillman).

Whereas political sociology was traditionally preoccupied with social class, it has increasingly come to focus on other (overlapping) forms of stratification such as gender, age, race and ethnicity, and patterns of inequality that influence opportunities and political action (see e.g. Kimberlé Crenshaw, Nira Yuval-Davis). The traditional focus on political actors, institutions, parties and corporatist interest-organizations has also embraced the study of new social movements, think tanks and civil society organisations.

Cleavages and the GAL–TAN divide

Lipset and Rokkan (1967) used “cleavage” to refer to socio-economic cleavages (between labour and capital, and agriculture and industry) and socio-cultural cleavages (between church and state, and centre and periphery). This to explain how social cleavages contributed towards shaping political parties and systems in Western Europe since the beginning of the twentieth century. The Swedish political system was primarily shaped by the cleavage between labour and capital, expressed through the workers’ movements and growth of the welfare state. The socio-cultural cleavage was traditionally concerned with the church and the state or divides between the centre and the periphery and traditional/religious versus secular lifestyles. These cleavages overlap social positions, values and norms and forms of political organisation and action.

The socio-cultural dimension has been explored in relation to the increasing political polarisation since the 1970s (see Inglehart 1977, Bornschieer 2010, Hooghe, Marks & Wilson 2002) and is today sometimes conceptualised as the GAL–TAN divide. The GAL–TAN divide refers to the contrasting spectrum of views between Green-Alternative-Libertarian and Traditional-Authoritarian-Nationalist attitudes. In the Swedish case, political cleavages relate increasingly to political divides forming around values and lifestyles relating to the environment, the promotion of gender and LGBT rights, Christian ideals, or by opposing immigration. Yet, socio-economic cleavages, social class and status remain central at times in new forms and guises.

The close association between class and political party support has declined in Sweden since the 1950s (Oscarsson & Holmberg 2016:77, see also Heath *et al.* 2007, 2009). According to the Swedish National Election Studies 1956–2014 social class remains a central dimension for voter preference. With the help of the Election Studies we are able to show how class (workers vs. employees and professionals), gender (men vs. women) and the level of urbanisation (urban vs. rural) relate to political attitudes and how they have changed over time.

The first two diagrams relate to the political interests along the lines of labour–capital and the degree to which the state should control the private sector (Figure 1) or whether the public sector should decrease or not (Figure 2). The remaining diagrams relate to the GAL–TAN divide and the need for “more” law and order (Figure 3), whether Sweden should accept more or less refugees (Figure 4), whether equality between men and women should be promoted (Figure 5) and whether traditional Swedish values should be protected (Figure 6).

Figures 1–6: Changes in attitudes of the Swedish electorate is based on the Swedish National Election Studies 1956–2014, *Valundersökningarna*, and show the average of different social groups' responses. The variable social class is defined by workers and employees/professionals (for more details, see Oskarson 2007) and for the level of urbanisation four values were reduced to two, rural area and city. The questions and alternatives given has been explained underneath each figure. "Do not know" or "Do not want to respond" has been coded as missing data.

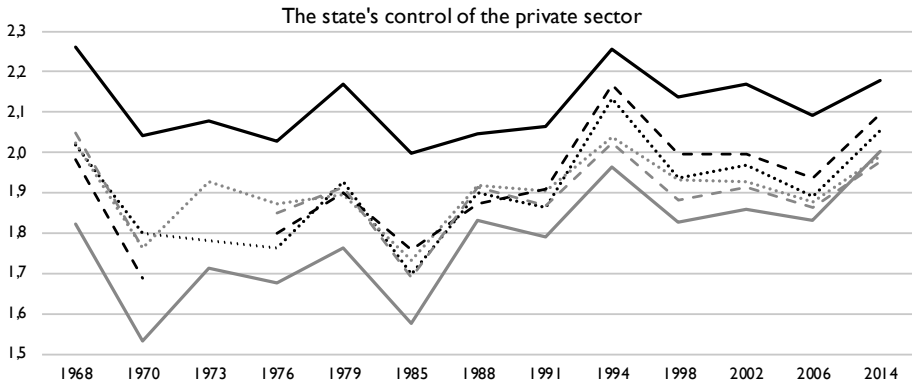

Figure 1: "Leading banks and the industry will have too much say if the state is unable to control the private sector." (4. Strongly agree 3. Partially agree 2. Partially disagree 1. Strongly Disagree).

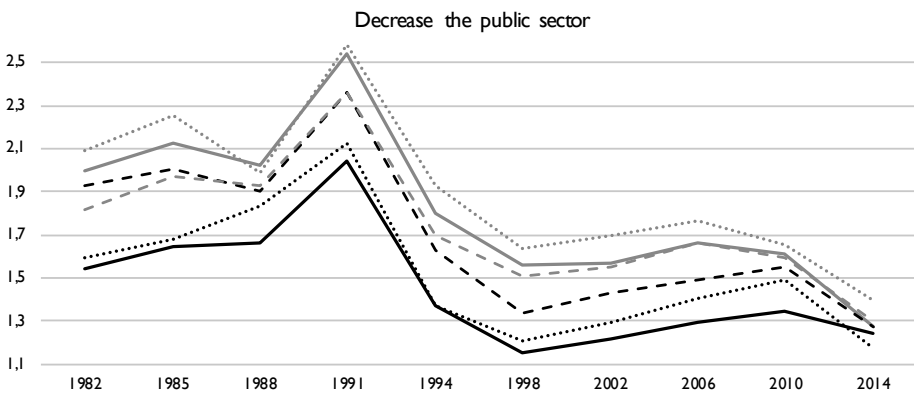

Figure 2, "Decrease the public sector" (5. This is a good suggestion and it is very important that it is being realized; 4. A good suggestion and somewhat important that it is being realized; 3. Does not really matter; 2. This is a bad suggestion and somewhat important that it is never realized; 1. This is a bad suggestion and very important that it is never realized.).

— Workers Women - - - Rural areas
 — Employees and professionals Men - - - Cities

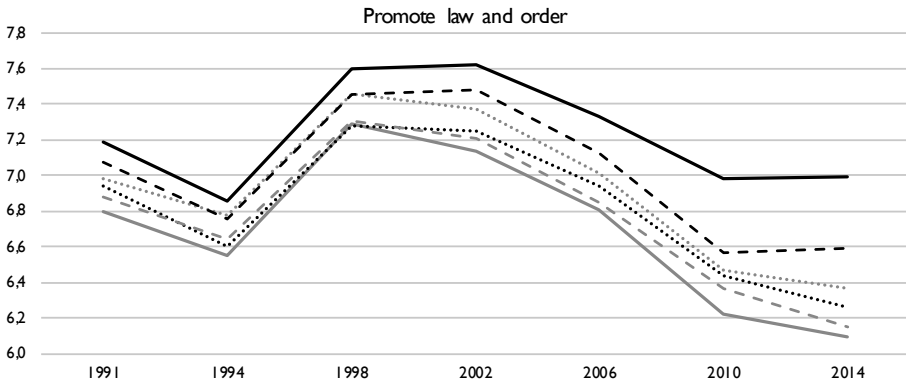

Figure 3, "Promote law and order" (0–10; 0=a very bad suggestion; 5=neither good nor bad; 10=a very good suggestion).

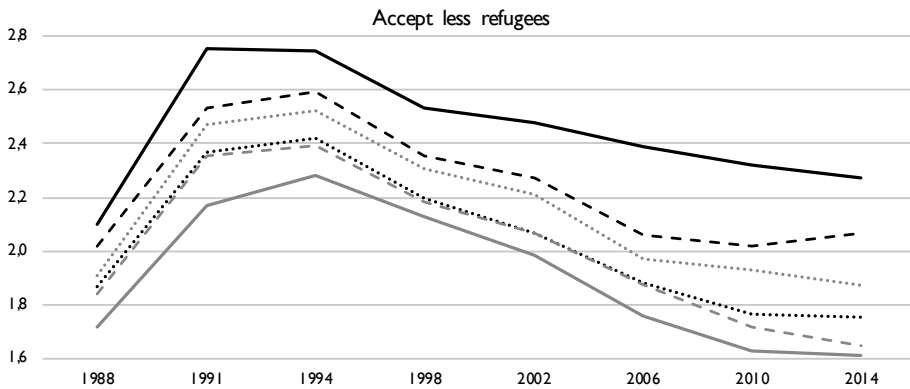

Figure 4, "Accept less refugees in Sweden" (5. This is a good suggestion and it is very important that it is being realized; 4. A good suggestion and somewhat important that it is being realized; 3. Does not really matter; 2. This is a bad suggestion and somewhat important it is never realized; 1. This is a bad suggestion and very important that it is never realized.).

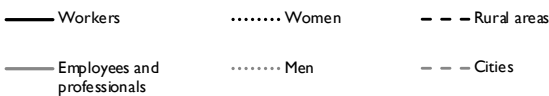

Figure 5, "Promote more equality between men and women" (0–10; 0=a very bad suggestion; 5=neither good nor bad; 10=a very good suggestion).

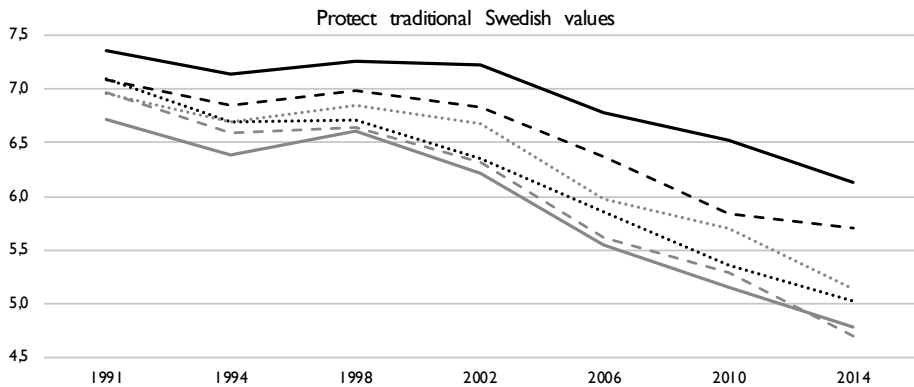

Figure 6, "Promote a society that protects traditional Swedish values" (0–10; 0= a very bad suggestion; 5=neither good nor bad; 10=a very good suggestion).

— Workers Women - - - Rural areas
 — Employees and professionals Men - - - Cities

The findings, show that social class is the most important social factor of those measured that contributes towards explaining political attitudes about market regulation (Figure 1), even if the differences between workers and employees/professionals have decreased over time (and differences between urban and rural areas have increased since the 1990s). On attitudes about the size of the public sector (Figure 2), social class plays a significant role too: employees/professionals are becoming increasingly positive and closer to the attitudes of workers, and women are more positive than men towards a large public sector. For political views relating to the GAL–TAN divide, social class is also most important in explaining attitudes to criminal policy, refugees or Swedish values (Figures 3, 4, 6) whereas gender is more important for attitudes towards equality between men and women (Figure 5). However, the level of urbanisation has become more important for related attitudes over time. In terms of social cleavages, class position is, as expected, important for the cleavage labour–capital but also with reference to moral attitudes on the GAL–TAN divide. Previous research has found similar patterns (Svallfors 2006).

The extent to which Sweden is on a trajectory of change from the traditional social cleavage based on the divide between labour–capital is explored by articles in this issue. Mattias Bengtsson and Kerstin Jacobsson analyse the institutionalisation of a new social cleavage in Sweden, generated by the transformation of the Swedish social democratic welfare state. This transformation, the authors argue, was enabled by changes in labour market and social insurance policies, combined with significant tax reductions, and justified by the previous centre-conservative government's discourse of "outsiderhood".

Klara Hermansson, in turn, approaches welfare politics from the perspective of "public safety", a central theme for the politicisation of criminal policies. The author argues that the symbolic meaning of "public safety" cannot be overlooked as the rhetoric is closely associated with the traditional socio-economic left-right dimension but is increasingly attached to "new" social cleavages. The author analyses the political debates on public safety in the last three general elections with reference to three parties, the Social Democrats, the Moderate Party and the Sweden Democrats. Hermansson shows how these parties use "public safety" and "insecurity" to diagnose problems, articulate demands and formulate solutions in relation to social cohesion and national pride.

Magnus Dahlstedt and Barzoo Eliassi also explore the cleavages of contemporary Swedish politics with specific reference to contemporary discourses about social exclusion in Swedish suburbs. The authors examine the discursive resources used by party leaders during the Politician's Week in Almedalen to frame the suburbs as sites of "parallel society", criminality, passivity, gender oppression, radicalization and values that allegedly pose a threat to the social cohesion of Swedish society. Specifically, "Swedish values" are highlighted as important resources to strengthen social cohesion but also gradually becoming markers of difference and hierarchies of belonging and rights in Swedish society.

The rise of the radical right

The resurgence of radical right-wing parties and movements constitutes one of the most significant political changes in democratic states in the past decades. Sweden was long thought of as an "exceptional case" since there were no representatives of the radical right in the national parliament. However, the election of 2010 signalled the end of this exceptionalism as the radical right, the Sweden Democrats, entered parliament.

The Sweden Democrats' electoral success has been understood as a result of profound macro-changes including the transformation from industrial to post-industrial societies and globalization, changes that have rendered the political left–right scale ineffective. The growing convergence among mainstream parties on socio-economic cleavages (Kitschelt 1995; Kriesi *et al.* 2008) and the partial de-politicization or neglect of socio-economic issues have helped explain the rise of radical right parties (Rydgren 2005; Mair 2013). Clashes of economic interests are, therefore, increasingly framed as a clash of "dervedness" between "immigrants" and those perceived of as "ethnic Swedes" (Elgenius & Rydgren 2018).

A few issues appear as central in the context of the Sweden Democrats: the party's electoral success, the impact of the conceptualisation by which we analyse its mobilising agenda and anti-immigrant rhetoric.

First, the Sweden Democrats originated in 1988 from a radical right-wing, xenophobic and racist environment as the successor to the Sweden Party (*Sverigepartiet*) (Jungar & Jupskås 2014). In the 2002 national election, the party received 1.4 percent of the vote, a figure that increased to 2.9 percent in 2006 and reached 5.7 percent in 2010, when the first parliamentary seats were won. This share of votes increased dramatically, to 12.9 percent in the 2014 election and has since been hovering between 15 and 20 percent in the polls. The party's increasing share of votes has been explained as the result of polished rhetoric (see Hellström 2010; Peterson 2016) and electoral success is roughly marked by Jimmie Åkesson becoming party leader (2005) and entering parliament (2011) (Bergmann 2017). However, the party demonstrates considerable continuity on central dimensions such as the exclusive nature of national identity (Elgenius & Rydgren 2018).

Second, although radical right-wing parties in Europe are increasingly referred to by their populist elements, i.e. anti-system, anti-elitism and anti-establishment, these elements do not constitute their defining characteristics. Ultimately, it is the discourse of ethnic nationalism, rather than populism, that defines the radical right and so also the Sweden Democrats concern about immigration, multiculturalism and "Islamist threat" (Brubaker 2017; Rydgren 2017, 2018; Elgenius & Rydgren 2017, 2018; cf. Mudde 2007).

Third, the ethno-nationalist rhetoric centres around the notion of an ethnically homogenous nation now threatened by immigration. The latter constitute the single most important reason as to why voters support the radical right (Arzheimer 2018). Anti-immigrant frames are therefore central to political mobilisation and include the portrayal of immigrants as a threat to national identity, a major cause of criminality and as the illegitimate competitors over scarce resources (be it jobs, housing or welfare services) (Rydgren 2003, 2008).

Articles of this special issue analyse various aspects of the rise and establishment of the Sweden Democrats. With reference to electoral success, Anders Hellström and Pieter Bevelander explore its correlation to media exposure during the parliamentary periods before (2006–2010) and after (2010–2014) the party entered parliament. Media exposure was central for electoral breakthrough and whereas it contributed to electoral gains in the first period, it did not in the second. Significantly, there was a shift from national to regional media exposure in the second parliamentary period when the Sweden Democrats had already crossed the parliamentary threshold.

Johan Wänström's article analyses the impact on local politics with specific reference to coalition formation on municipal level. The author argues that the new parliamentary landscape is no longer dominated by the two blocs on the ideological left–right scale. In fact, findings show that coalition formation along the lines of the traditional ideological left–right scale, has not dominated local government since the 2014 election. Significantly, the GAL–TAN spectrum do not play a decisive role in coalition formation either. Instead, the ability to cooperate and personal chemistry are considered important factors in coalition building at the municipal level and in local government.

The growing importance of radical right social media groups has much to tell about grassroots discourses and mechanisms for mobilization. Anton Törnberg and Mattias Wahlström explore the “orientational frames” of the largest online facebook discussion group of a predominantly racist and anti-immigrant discourse. Its mobilising potential is analysed in view of its dual function as a “counterpublic” and a “free social space”. The authors hereby challenge the simplistic understanding of online forums as “echo chambers”, by highlighting the active negotiation of frames and use of external links that both confirm and contradict the group. A form of collective identity can be discerned through the opposition to various outgroups and through nationalism expressed through the concern of “sacred national objects” typically perceived to be under threat.

In general terms, the Sweden Democrats has contributed towards a rhetoric of doom and decay that echoes that of other radical right parties in Europe. This rhetoric is based on ethnic nationalism, which alongside nationalist claims of homogenous origins, a common destiny, also assumes an inherited national social solidarity that is being compromised by immigration. Swedish nationalism is hereby provided as a remedy to restore authenticity, (ethnic and cultural) homogeneity and social solidarity (Elgenius & Rydgren 2018). The dramatic rise of the Sweden Democrats has seemingly been of particular relevance in view of Sweden's acceptance of refugees and asylum seekers since 2015.

New political actors and changes in political participation

The political landscape has also witnessed changes in political participation in Sweden as in many other liberal democracies in the past decades, the most persistent trend being ways in which citizens choose to influence politics and the political actors that do so. Membership in political parties is falling, and political parties are becoming more

professionalised and less dependent on their volunteers (Petersson 2000). Similarly, we find citizens getting engaged in a number of ways, by protesting, petitioning, and boycotting, through formal organisations or informal networks and social movements. The social media and online portals has enabled new forms of social interaction and new ways through which to be politically engaged. The political landscape may therefore have many so called “standby citizens” that may not be actively involved but who follow political debates (Amná & Ekman 2014). Moreover, new political actors include think tanks and policy professionals (Garsten, Rothstein & Svallfors 2015).

Therefore, scholars of political sociology have tried to understand how seemingly contradictory processes complement each other by way of concepts such as individualisation (Beck 1997), the “social movement society” (Meyer & Tarrow 1998), the “normalisation of protest” (Van Aelst & Walgrave 2001), the increase of “political consumerism” (Stolle & Micheletti 2013) and “connective action” (Bennett & Segerberg 2013). Research on political participation has also explored increasing inequalities in citizens’ political participation, and unequal changes with regards to social capital and the social resources generated by and in networks and organisations (see e.g. Heath *et al.* 2013; Putnam 2011; Schlozman, Verba & Brady 2012).

Political participation in Sweden demonstrate change over time and how political participation differs across different groups in relation to social class (workers vs. employees/professionals), gender (women vs. men) and “foreign-born” (born outside Sweden). Voting in the national election across these groups is seen below (Figure 7). Notably, the largest gap is between those born in and outside Sweden and between workers and employees/professionals.

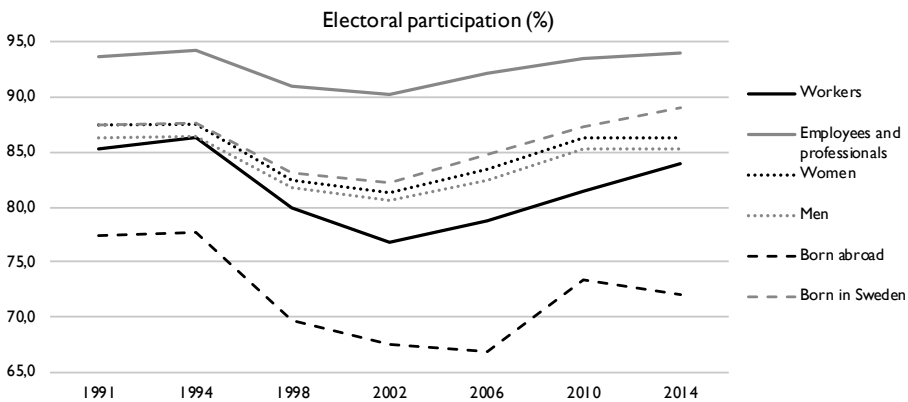
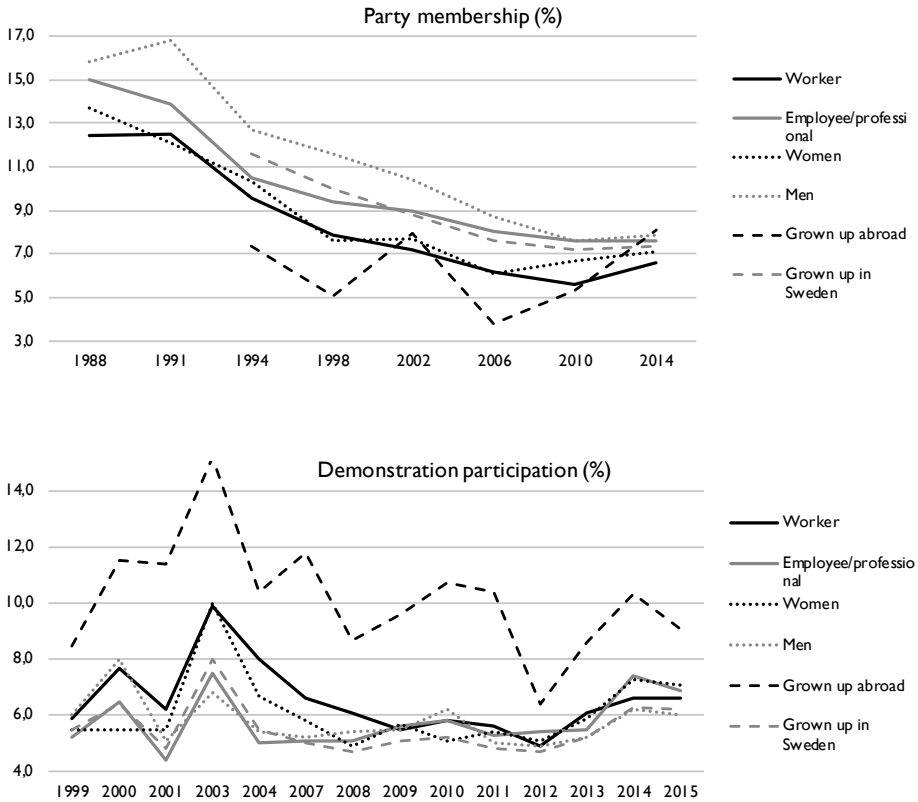

Figure 7. Voting in parliamentary elections, in percent. Figures are based on Statistics Sweden (SCB 2012, 2015).

With regards to membership in political parties the following differences are found across social groups (Figure 8): men tend to be members of parties to a higher degree than women, professionals and employees more than workers and those born in Sweden to a higher degree than those born outside Sweden. However, with reference to taking part in demonstrations, individuals born outside Sweden are more likely to participate compared to those who are born in Sweden (Figure 9) (see also Wennerhag 2017).

Figures 8 and 9. Party membership and participation in demonstrations (in the past twelve months) in percent. Both diagrams are based on data from the annual SOM-surveys (1988–2015).

In direct relation to the claims above, we turn to Alireza Behtoui's article on political representation and the extent to which individuals with migration background were appointed and elected into different levels of public decision-making bodies be it on national, regional or local levels, in the Swedish general election of 2014. Individuals with "migration background" refers to those born abroad or born in Sweden with two foreign-born parents and are severely underrepresented in the Swedish decision-making bodies and in cases when they are listed on the political parties' ballot papers, they have less chance of being elected compared to candidates without a migrant background. The results indicate that access to social networks are important in order to get both nominated and elected.

Several articles in this special issue analyse the political participation of particular groups such as the young, women, tenants and the role of think tanks, civil society organisations and social movements.

The role of the social media is discussed in the context of political participation among the young in an article by Elin Fjellman, Nils Gustafsson och Malena Rosén Sundström. By analysing attitudes of politically active as well as inactive participants, the article shows that the so called "participation divide" is not as clear cut as indicated by previous research, and that a majority of the youth were sceptical to political discussion online. However, results indicate that such divide cut through the most confident and non-confident groups. Even some of the most politically active young people in the study state that they refrain from participating in social media.

The corporatist model that used to dominate political organisation were based on a couple of organisations representing large social groups. Today, there are a large number of civil society actors that represent a multitude of interests. The article by Malin Arvidson, Håkan Johansson, Anna Meeuwisse and Roberto Scaramuzzino explores the extent to which Swedish civil society organisations are trying to influence politicians, civil servants and public opinion. Based on an extensive survey the article analyses the logic of a specific Swedish culture of advocacy in which Swedish civil society organisations are both allowed and expected to voice criticism against public actors and policies. The results reveal a complex picture of civil society advocacy activities and challenge established advocacy research.

Also challenging the corporatist model, think tanks have become an increasingly important political actors both inside and outside the Swedish context. Through their activities they are able to connect businesses, civil society organisations, civil servants, politicians and journalist. In Sweden, there are today a number of think tanks connected to the corporative models foremost political actors. Adrienne Sörboms draws on insights from think tanks in Stockholm and results show that the activities colloquially termed "networking" and "agenda setting" can be understood from an organisational perspective. These activities may come across as random attempts bridging think tanks with policy actors but are, on the contrary, designed to make other actors implement their ideas in the future. Sörbom shows that think tanks are actively trying to balance their need for resources and access to important networks with the appearance of independence.

The last two articles explore the experiences of two very different groups, housewives, and tenants of renovictions. Both articles pay attention to groups that have been hit by the changes in welfare provision but vary with regards to whether they act or protest such changes. In Catrin Lundström's article we meet women who have accompanied their spouses abroad and return to Sweden and handle values and norms related to Swedish equality. Most women have been situated outside the formal labour market during their time abroad and been occupied with family related work. The article discusses the political and social consequences of women's economic dependence, in terms of welfare state distribution and pensions. When living abroad, these women were provided for by their husbands. Yet, their positions as "trailing spouses" had a severe impact on their opportunities for reintegration into the labour market as well as for their future – or current – pensions. The author analyses how political ideals are formed around work, gender equality and income redistribution and its relation to Swedishness.

Dominika V. Polanska and Åse Richard's article investigates the experience of tenants that are facing eviction following forced renovation. Concepts such as cultural trauma, resistance and action repertoires are used to understand the processes that residents in renovation areas have to face and how their collective self-image and strategies for action change during these processes. The exceptionally high trust in Sweden, based on the Swedish welfare state and housing policy, they argue, contributes to the traumatic experiences among tenants when facing forced renovation. The authors analyse the ways in which traumatic experiences are expressed, the causes of these, the forms resistance take and how such experiences can be transformed into individual and collective resistance actions.

The special issue on political sociology

We hope that the articles of this special issue shall contribute to understanding the complexities surrounding the changing political landscape. We would like to thank the contributing authors and all the anonymous reviewers who made this special issue possible. We also extend special thanks to Sara Eldén, editor of *Sociologisk Forskning*, who has provided much support during this process. We would also like to thank Erik Vestin och Henrik Ekengren Oscarsson of the Swedish National Election Studies Program at the University of Gothenburg for the valuable help with the data displayed in figures 1–6 in this article.

References

- Amnå, E. & J. Ekman (2014) "Standby citizens. Diverse faces of political passivity", *European Political Science Review* 6 (2):261–281.
- Arzheimer, K. (2018) "Explaining electoral support for the radical right", 143–165 in J. Rydgren (Ed.) *The Oxford handbook of the radical right*. Oxford: Oxford University Press.
- Bartolini, S. (2011) "Cleavages, social and political", 276–282 in B. Badie, D. Berg-Schlosser & L. Morlino (Eds.). *International encyclopedia of political science*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Beck, U. (1997) *The reinvention of politics. Rethinking modernity in the global social order*. Cambridge: Polity.
- Bennett, W.L. & A. Segerberg (2013) *The logic of connective action. Digital media and the personalization of contentious politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bergmann, E. (2017) *Nordic nationalism and right-wing populist politics. Imperial relationships and national sentiments*. London: Palgrave Macmillan.
- Bornschieer, S. (2010) "The new cultural divide and the two-dimensional political space in Western Europe", *West European Politics* 33 (3):419–444.
- Brubaker, R. (2017) "Between nationalism and civilizationism: the European populist moment in comparative perspective", *Ethnic and Racial Studies* 40 (8):1191–1226.
- Cho, S., K.W. Crenshaw & L. McCall (2013) "Toward a field of intersectionality studies: Theory, applications, and praxis", *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 38 (4):785–810.
- Elgenius, G. & J. Rydgren (2017) "The Sweden Democrats and the ethno-nationalist rhetoric of decay and betrayal", *Sociologisk Forskning* 54 (4):353–358.
- Elgenius, G. & J. Rydgren. (2018) "Frames of nostalgia and belonging: The resurgence of reactionary ethno-nationalism in Sweden". *European Societies*, forthcoming.
- Garsten, C., B. Rothstein & S. Svallfors (2015) *Makt utan mandat. De policyprofessionella i svensk politik*. Stockholm: Dialogos Förlag.
- Heath, A., J. Martin & G. Elgenius (2007) "Who do we think we are? The decline of traditional social identities", 1–33 in A. Park et al. (Eds). *British Social Attitudes*. London: Sage for the National Centre for Social Research.
- Heath, A., J. Curtice & G. Elgenius (2009) "Individualization and the decline of class identity", 21–40 in M. Wetherell (Ed.) *Identity in the 21st century: New trends in changing times*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Heath, A., S.D. Fisher, G. Rosenblatt, D. Sanders & M. Sobolewska (2013) *The Political Integration of Ethnic Minorities in Britain*. Oxford: Oxford University Press.
- Hellström, A. (2010) *Vi är de goda. Den offentliga debatten om Sverigedemokraterna och deras politik*. Hägersten: Tankekraft.
- Hooghe, L., G. Marks & C. Wilson (2002) "Does left/right structure party positions on European integration?", *Comparative Political Studies* 35 (8):965–989.
- Inglehart, R. (1977) *The silent revolution. Changing values and political styles among Western publics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Kitschelt H. (1995) *The radical right in Western Europe. A comparative analysis*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Kriesi, H. (2010) "Restructuration of partisan politics and the emergence of a new cleavage based on values", *West European Politics* 33 (3):673–685.
- Kriesi, H., E. Grande, R. Lachat, M. Dolezal, S. Bornschier & T. Frey (2008) *West European politics in the age of globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lipset, S.M. & S. Rokkan (Eds.) (1967) *Party systems and voter alignments. Cross-national perspectives*. New York, NY: Free Press.
- Mair, P. (2013) *Ruling the void. The hollowing of Western democracy*. London: Verso.
- Meyer, D.S. & S. Tarrow (1998) "A movement society. Contentious politics in a new century", 1–28 in D. Meyer & S. Tarrow (Eds.) *The social movement society. Contentious politics for a new century*. New York and Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- Mudde, C. (2007) *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oscarsson, H. & S. Holmberg (2016) *Svenska väljare*. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Oskarsson, M. (2007) *Att koda klass. Valundersökningarnas klassschema jämfört med European Socio-economic Classification (ESeC)*. Gothenburg: SOM-institutet.
- Petersson, O. (Ed) (2000) *Demokrati utan partier?* Stockholm: SNS förlag.
- Peterson, A. (2016) "The institutionalization processes of a neo-Nazi movement party. Securing movement outcomes", 314–338 in L. Bosi, M. Gugni & K. Uba (Eds.) *The consequences of social movements*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Putnam, R.D. (2007) "E pluribus unum: Diversity and community in the twenty-first century the 2006", *Scandinavian Political Studies* 30 (2):137–174.
- Rydgren, J. (2003) *The populist challenge. Political protest and ethno-nationalist mobilization in France*. New York and Oxford: Berghahn Books.
- Rydgren, J. (2005) "Is extreme right-wing populism contagious? Explaining the emergence of a new party family", *European Journal of Political Research* 44 (3):413–443.
- Rydgren, J. (2008) "Immigration sceptics, xenophobes, or racists? Radical right-wing voting in six West European countries", *European Journal of Political Research* 47 (6):737–765.
- Rydgren, J. (2017) "Radical right-wing parties in Europe. What's populism got to do with it?", *Journal of Language and Politics* 16 (4):485–496.
- Rydgren, J. (2018) "The radical right. An introduction", 1–13 in J. Rydgren (Ed.) *The Oxford handbook of the radical right*. New York: Oxford University Press.
- SCB (2012) *Svenskt valdeltagande under hundra år*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- SCB (2015) *Vilka valde att välja? Deltagandet i valen 2014*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Schlozman, K.L., S. Verba, & H.E. Brady (2012) *The unheavenly chorus. Unequal political voice and the broken promise of American democracy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Stolle, D. & M. Micheletti (2013) *Political consumerism. Global responsibility in action*. New York: Cambridge University Press.

- Svallfors, S. (2006) *The moral economy of class. Class and attitudes in comparative perspective*. Stanford: Stanford University Press.
- Van Aelst, P. & S. Walgrave (2001) "Who is that (wo)man in the street? From the normalisation of protest to the normalisation of the protester", *European Journal of Political Research* 39 (4):461–486.
- Wennerhag, M. (2017) "Patterns of protest participation are changing", *Sociologisk Forskning* 54 (4):347–351.
- Yuval-Davis, N. (2011) *The politics of belonging. Intersectional contestations*. London: Sage Publications.

Corresponding author

Gabriella Elgenius
Associate Professor
Department of Sociology and Work Science
University of Gothenburg
Box 720, SE-405 30 Gothenburg
gabriella.elgenius@gu.se

Author Presentation

Gabriella Elgenius is Associate Professor in Sociology at the University of Gothenburg and an associate member of University of Oxford. She has a PhD from the London School of Economics. Gabriella's research focuses on nationalism and the radical right, civil society and diaspora groups, integration and polarisation on the labour market within projects in Sweden and the UK.

Magnus Wennerhag is Associate Professor in Sociology at the School of Social Sciences, Södertörn University, Sweden. He has a PhD in Sociology from Lund University. His research mainly concerns social movements, political participation, social stratification and theories of modernity.

The institutionalization of a new social cleavage

Ideological influences, main reforms and social inequality outcomes of “the new work strategy”

Abstract

The objective of this article is to analyse the ideological influences, main reforms and social inequality outcomes of “the new work strategy”, i.e. the former Swedish centre-right Alliance government’s work-first approach. By studying government bills and reports, official statistics, and research on welfare and labour market policies, discourses, policy measures and their outcomes have been analysed. The main conclusion is that Sweden, the former prototypical “social democratic” welfare state, has adopted a new institutional framework for social protection that we call a “work-first, consolidation state”. The reforms aimed at shrinking the welfare state were implemented by strengthening activation principles in social protection systems as well as a politics of lowering taxes, which has institutionalized a new social cleavage in Swedish society and resulted in a massive redistribution from the public sector to the private sector. We also discuss how the transformation of labour income taxes and social protection systems was legitimized by the Alliance’s discourse on “outsiderhood”, and one ideological influence is located in American discourses of the underclass.

Keywords: the new work strategy, Sweden, de-universalization, outsiderhood, work-first, consolidation state

Introduction

Sweden has often been assigned labels such as “the model country of Social Democracy” (Streeck 2015:23). The aim of policies that have socialized risks has been to loosen citizens’ dependence on families and the market for income through universal and generous welfare benefits (Esping-Andersen 1990). Moreover, there have been extensive service-oriented public investments in areas such as family and care policies, education and active labour market policies (Hort 2015). However, the main conclusion of this article is that reforms of social protection systems have rendered Sweden a less universal and less generous “social democratic” welfare state, while the country has developed into a “work-first, consolidation state”.

Thus, the contribution of the article relates to discussions concerning the de-universalization of the Nordic welfare states. According to Goul Andersen (2012:179), reforms of the Swedish unemployment insurance have made it “substantially less universal”. Björnberg (2012:84) emphasized that reduced social insurance compensation rates have served as incentive for additional private insurances, which in the long run will affect not only the universality of social protection, but “erode the principle of solidarity based on obligatory collective contributions to insurance”. Also, the OECD (2015) has shown that the redistributive effect of income taxes and social transfers among the working-age population in Sweden clearly diminished between the mid-2000s and the early 2010s, thus contributing to increased social inequality. However, if welfare services are included in the analysis of de-universalization processes, the picture is more mixed. Béland, Blomqvist, Goul Andersen *et al.* (2014:746–749) showed that the principle of universality remains strong in Sweden in areas of health care and family policy. In contrast, research on elderly care has pointed to processes of re-familialization (see, e.g., Björnberg 2012). Moreover, other studies have shown policy changes towards less extensive service-oriented public investments, as there have been considerable cuts in spending in areas such as active labour market policies and education (Streeck & Mertens 2013; Bengtsson 2014).

One manifestation of this de-universalization process is “the new work strategy” (*den nya arbetslinjen*)¹, i.e. the work-first approach that was launched by the “Alliance for Sweden” (hereafter the Alliance, including the Conservative Party, the Liberal Party, the Centre Party and the Christian Democratic Party) and implemented during the Alliance’s government (2006–2014). Of key importance was the institutionalization of a new social cleavage between the healthy individuals in employment and those living in “outsiderhood” (*utanförskap*). How can we understand this discursive and institutional shift? How has it been legitimized? How have the main reforms of the new work strategy impacted the universalism of social protection and, thus, affected the government’s capacity to assist less affluent members of society? What does it mean for the re-thinking of the Swedish welfare state model?

To answer these questions, we first analyse how the new work strategy has been legitimized by the Alliance through the discourse on outsiderhood and show its affinities with American discourses of the underclass. Second, we analyse the main reforms in unemployment insurance and sickness insurance, as well as reductions in tax on labour income. Third, the social inequality outcomes of these reforms are outlined. Fourth, and finally, we draw conclusions on what the essential policy changes mean for re-conceptualization of the Swedish welfare state.

1 The work strategy, long a central political principle in Sweden, refers to “efforts at turning all adult citizens into workers” in order to achieve “maximum participation in paid work” (Johansson & Hvinden 2007:336), entailing among other things that various social citizenship rights and entitlements are income-related (Junestav 2004).

The empirical materials of the study

In order to analyse the ideological influences of the new work strategy, we have delineated the empirical material to analyse the affinities between the ways in which outsiderhood has been construed by representatives of the Alliance, by relying on excerpts from secondary literature, and discourses of the underclass in an American policy context, by relying on both primary and secondary literature.² Thus, we have been able to discern whether the Alliance's policies are based on a similar idea as the neo-liberal and neo-conservative discourses of the underclass in the US.

In order to analyse the main reforms of the new work strategy during the Alliance's government rule (2006–2014), we have chosen to study official documents, such as main government bills and reports, and secondary literature on institutional changes in welfare and labour market policies in two main areas of social protection: unemployment insurance and sickness insurance as well as the job tax deduction carried out in five steps between 2007 and 2014.

Moreover, we have analysed the social inequality outcomes of the new work strategy through the study of government reports and OECD data, as well as surveying secondary literature on the distributional consequences of institutional changes in unemployment insurance and sickness insurance in Sweden.

The political-economic context: policies of fiscal consolidation and activation

During recent decades, changes in the political-economic context have gradually shifted policy objectives and measures in Sweden. Neoclassical economics had marked effects on the Social Democratic elite in the 1980s, and a mode of policymaking based on monetarist economic theory followed (Ryner 2014).³ After the recession of 1991–1993, unemployment skyrocketed and austerity measures followed in its wake. Moreover, European Union membership in 1995 meant that Sweden was subordinated to supra-national regulations of budget discipline.

Although the severe economic consequences of the recession were overcome by the retrenchment policies introduced in the mid-1990s, the following decade was also marked by fiscal consolidation that lowered the ambitions of the welfare state (cf. Hort 2015:64). In order to hinder increased state budget expenditures, a central government expenditure ceiling was introduced in 1997 and a surplus target was decided on that (currently) amounts to 1% of GDP on average over a business cycle. Also, a balanced budget requirement for the local government sector was put in place in 2000 (Bengtsson & Berglund 2017).

At the same time, there was a gradual shift towards an “incentive-strengthening approach” of activation policies. Concerning sickness insurance, activation measures increased with greater demands on long-term ill individuals, as seen in measures and

2 In line with Fairclough (2016:88), we define discourses as “semiotic ways of construing aspects of the world (physical, social or mental) which can generally be identified with different positions or perspectives of different groups of social actors”.

3 In 1990, when the Social Democratic government faced recessionary signs following years of an overheated economy, the government shifted its main goal of economic policy from “full employment” to “low inflation” (cf. Hort 2015:81).

activities to promote (re)discovery of a capacity for work through working-life rehabilitation programmes (Hetzler 2009). Concerning unemployment insurance, a key activation programme at the turn of the century was the “activity guarantee”: a fulltime programme with no definite time limit for persons aged 20 or older who were, or risked becoming, long-term unemployed (Johansson 2006). The programme aimed at increasing control over and surveillance of people’s uses of their time: among its aims, we find that the guarantee should counteract passivity and unemployment cultures (Prop. 1999/2000:98, p. 57f).

Besides increasing instruments of surveillance, the activity guarantee takes the form of a “client contract” in which the unemployed person and the employment officer sign an agreement. However, the contract consists of an asymmetric relation between the state and the citizen that could be defined as an instrument meant to test whether the unemployed individual is an active job seeker. Following this, citizenship rights have become contractual as well as more conditional (Johansson 2006:48–49). We interpret this as a shift in the labour market policies of social democratic governments, which had set the stage for the new work strategy reforms that the Alliance thereafter implemented.

Theoretical perspectives

To understand policy reforms in social protection systems in Sweden, we need to address a more general transformation of European welfare states towards consolidation of public finances, due to immense fiscal pressures resulting from sociodemographic trends, tax resistance and the pressure for low production costs unleashed by the transnational mobility of capital (see, e.g., Gilbert 2004; Streeck & Mertens 2013). A monetarist economic doctrine has prevailed in Europe for decades, where the fight against inflation is the main objective and where social policy spending is limited due to stricter budgetary discipline, fiscal austerity and tax cuts. Here we will discuss Streeck’s (2014, 2015) theory of “the consolidation state”.

The establishment of the consolidation state

Streeck’s analysis (2011, 2014) emphasizes the erosion of the peculiar symbiosis of democratic institutions and capitalistic entrepreneurship that characterized democratic-capitalist states during the postwar period, e.g. full employment policies, nationally coordinated collective agreements, state control over key industries, as well as redistributive fiscal and income policies. He has attributed this development to a series of crises in “democratic capitalism” and the development of different forms of monetary regimes, roughly corresponding with different decades.

In the 1970s, the distribution conflict between labour and capital was offset through an inflation-oriented economic policy that, after a while, resulted in stagnation, recession and high unemployment levels. In the 1980s, there was a wave of liberalization of financial markets, which resulted in a “public debt era” with increased state budget deficits. Due to the expansion of the “debt state”, creditor confidence in whether

debtors could repay their debts began to decline. Thus, in the 1990s, many states implemented policies of consolidation of public finances mainly as a confidence-building measure to remain attractive for international creditors. This, according to Streeck (2015:7), created an opportunity for the retrenchment of the state in the form of cuts in social entitlements and social investments and an increase in the privatization and/or marketization of public services.⁴ At the same time, capitalism once again tried to maintain social peace and meet citizens' consumption needs through a new wave of liberalization of capital markets, with a shift in emphasis from public borrowing and social transfers to increased opportunities for private borrowing and, thus, private indebtedness.

In this process of shifting monetary regimes, the state's relationships of responsibility have also changed: first from a "tax state" to a "debt state", followed by a "consolidation state". By tax state, Streeck was referring to the primary relationship of the state in relation to the electorate. In this sense, elected politicians are mainly responsible to the democratic citizenship/the electorate. However, the dissolution of the tax state occurred when both high unemployment levels was made permanent in many Western European countries and the financial markets became a more important "second active electorate" for the government to take into account. Streeck (2014:80ff) described a transformation from a nationally organized tax state that binds citizens (*Staatsvolk*) to a defined territory with certain basic social rights to the transnationally integrated debt state that is based on contractual ties with investors (*Marktvolk*). Thus, the state has increasingly developed a two-tier liability relationship to both the citizens/democracy and to investors/financial markets. Between these two interests, the state must carefully manoeuvre so that the *Staatsvolk* and *Marktvolk* do not withdraw their loyalty. However, there is an imbalance in these relationships: investors are in a more favourable position as they can withdraw their confidence at any point in time, not just at the next parliamentary elections, as in the case of voters. Thus, there is a structural problem in capitalist states as regards reconciling these two interests and, according to Streeck, democracy is the big loser. Democracy – in its modern national form – requires national sovereignty, but this is less and less possible to maintain for debt states because of their dependence on global financial markets. In the event of a financial crisis, financial market actors ensure governments that their market demands precede citizens' demands. To maintain market confidence, the state has to apply measures of fiscal consolidation. In this way, the politics surrounding the consolidation of public finances is meant to insure the state's second constituency – the financial markets – which are therefore given priority over citizens (Streeck 2015:11).

Streeck's analysis specifically focuses on the rise of a European consolidation state in *Euroland*. However, of specific interest here is that Streeck (2015:23) conceptualized Sweden – despite the country's position outside the international regime of the European Monetary Union and its agreements on fiscal austerity – as the "most advanced

⁴ This was also the era of a more general European policy shift towards an "incentive-strengthening approach" of activation policies to "improve the relative rewards of being in work" (Johansson & Hvinden 2007:335).

case of a consolidation state with a firmly established austerity regime”. According to Streeck (2015:23ff), the Swedish neoliberal consolidation regime has been established during the past two decades and consists of a combination of a fiscal surplus policy, to bring down the accumulated public debt, and regular tax cuts with accompanying spending cuts.

The transition to a consolidation state that is more receptive to market pressures, according to Streeck (2015:19), needs to be “accompanied by a redefinition of the responsibilities of government and the purposes of public policy”. When governments feel increasingly forced to give up their political ambitions to change citizens’ life chances by raising revenue, the market enters as an increasingly important force for the distribution of life chances (cf. Streeck & Mertens 2013; Streeck 2014, 2015). Thus, the consolidation regime means that the discretion to reproduce “social democratic” welfare state institutions, i.e. universal and generous income benefits and extensive social services, is shrinking. Thus, we also need a theoretical perspective of processes of de-universalization.

De-universalization

One starting point for analysing the de-universalization of social protection systems is the work of Esping-Andersen (1990:47), in which three welfare regime types are singled out based on what he considered variations in the “de-commodifying potential of social policies”. De-commodification refers to the degree of emancipation, or individual independence, from market dependence. Crucial dimensions of social policies that determine the de-commodification potential are the access, duration and adequacy of income replacement, as well as the range of entitlements that are on offer. In addition to de-commodification, Esping-Andersen (1999:45), in a later text, discussed de-familialization as a complementary concept, which refers to “policies that lessen individuals’ reliance on the family”.

Besides variations in de-commodification and de-familialization, different welfare state regimes are also structured by various systems of social stratification. As stated by Esping-Andersen (1990:57f), the institutional structure of welfare states in each regime type will “produce its own unique fabric of social solidarity”. Thus, we will also analyse how the current institutional make-up of the Swedish welfare state structures social citizenship through institutionalization of a new social cleavage.

Concerning de-universalization, we draw on Goul Andersen’s (2012) concept. To understand the notion of de-universalization, we first need to understand the meaning of universalism. As stressed by Anttonen, Häikiö, Stefánsson *et al.* (2012:1f), universalism is often connected to the Nordic welfare states and their efforts to extend social insurance schemes to all citizens. This inclusivity of universalism is one important criterion, in addition to eligibility, duration and adequacy. This also means that in different operationalizations of universalism, different criteria lead to different specifications. We hereby follow Goul Andersen, who analysed universalism in terms of “matter of degree”, where the development of particular welfare schemes is analysed as “movements towards or away from” universalist ideal types (Goul Andersen 2012:166).

In a study of unemployment protection schemes, Goul Andersen singled out six criteria for the universalist ideal type. *The first criterion* concerns whether entitlements are clearly defined rights in the law, as well as the strictness of eligibility criteria. This aspect concerns the proportion of the labour force that could access unemployment benefits or that needs to apply to social services for means-tested social assistance or must rely on private sources of support. *The second criterion* relates to whether rules apply in the same way to all who are able and willing to work; e.g. whether there occurs “targeting within universalism” when entitlements are connected to age, childcare responsibility, etc. *The third criterion* is the degree of state subsidy vs. member financing of benefits as well as fixed vs. risk-dependent contributions. The universality of the system decreases when the state subsidy is lowered and when risk sharing among unemployment funds is low and, thus, contributions are no longer risk neutral. *The fourth criterion* is the inclusiveness or exclusiveness of means testing. *The fifth criterion* concerns the adequacy of benefits, that is, a declining compensation rate is a sign of de-universalization. Finally, *the sixth criterion* is related to inclusiveness and whether benefits are provided to a large majority of the unemployed. Goul Andersen (2012:170) stressed that the crucial issue is the degree of coverage among people with high unemployment risk.

Thus, de-universalization is understood as processes where benefits from social protection systems are characterized by stricter conditionality, shorter duration, less coverage, more targeted means testing, lower adequacy, and less inclusiveness.

Results

Part 1: Ideological influences of the discourse of outsiderhood⁵

We commence with the results and analysis of the symbolic forms, or ideological-discursive context, that have legitimized institutional change under the new work strategy. In Bourdieu’s (1991/2015:166) terms, the state has the ability to impose principles of classification or “principles of vision and division”. Throughout history, states have institutionalized these principles to distinguish categories of the population that symbolize a threat to the social order and the work ethic and, thus, must be controlled and disciplined in order to be deserving welfare recipients, such as the redundant population, the social outcasts and the dangerous classes (Morris 1994:2).

We will specifically discuss the ideological influences of American discourses of the underclass on the Alliance’s discourse of outsiderhood, which has contributed to the legitimization and, thus, institutionalization of a new social cleavage in Sweden. In Bourdieu’s terms, this institutionalization can be seen to follow from working life becoming a “site of consecration”, i.e. “a site where differences are instituted between the consecrated and the non-consecrated” (Bourdieu 1991/2015:168). Thus, in the case of the new work strategy, the consecrated are healthy people performing paid

5 This part of the article is partly based on two earlier papers by Bengtsson (2002, 2012).

work, while the non-consecrated are those equated with “welfare dependency” and outsiderhood, referring to the recipients of social transfers: sickness benefit, sickness or activity compensation (disability pension), unemployment insurance compensation for unemployment or from labour market policy measures, as well as municipal maintenance support.⁶

Thus, with regard to the discourse of the Alliance in Sweden, the main social cleavage was said to go between employed people and those currently inactive in paid work and positioned as outsiderhood. As mentioned, we will analyse affinities between the Alliance discourse of outsiderhood and American discourses of the underclass since the 1980s.⁷ According to Winlow and Hall (2013:47), the work of right-wing political scientists in the US, such as Charles Murray, has had a considerable influence on US and European policymakers. Moreover, US policy-making is based on a fundamental *Idea*, going back to Enlightenment liberal philosophy, according to which “[T]he freedom of the individual from state intervention remains sacrosanct” (Winlow & Hall 2013:37). The idea permeated so-called poor-law debates in the 18th and 19th centuries and concerned whether welfare demoralized the poor, damaged their willingness to work and eroded family life (Katz 1993:15). Policymakers and academics have returned to these themes time after time across history, such as in the 1980s in the US, due to a neo-liberal and neo-conservative offensive, which was specifically related to the anti-welfare state rhetoric of “welfare dependency”.

One main proponent of limiting federal social spending was the political scientist Charles Murray. He conceived of the 1960s as a paradigm shift in social policy with the discovery of “structural poverty”. However, in Murray’s (1994:182) terms, a policy that turns all poor individuals into victims of their circumstances leads to homogenization and, thus, blurs the distinction between the “deserving” and “undeserving” poor. Murray, on the contrary, argued for a minimal welfare state because he saw welfare as something that not only hinders, but also *creates* an underclass. Influenced by English philosophers such as Bentham, Murray saw welfare dependents as calculative decision-makers, i.e. “[T]hey understood how to work the welfare system to advantage”

6 The total number of days when a person receives various social benefits is aggregated into so-called full-year equivalents. The sum of these correspond to the number of “individuals” in outsiderhood. Thus, this does not indicate a real number of people, but a calculation of lost labour power during a year (Bengtsson 2012).

7 We have chosen to study a specific source of influence on the Alliance’s policymaking, but it is probably a result of manifold ideological influences. Davidsson (2015:363, our translation) showed that the contemporary Swedish work strategy and the discourse of outsiderhood “reactivate ideas and beliefs that were fundamental” in the problematization of Swedish poor relief in the mid-19th century. Other probable influences are discourses on social exclusion in the European political and academic debate (cf. Lister 2004; Winlow & Hall 2013). A path for further research would be to analyse the influence of the “New Labour” Government’s “work first approach” (which also exemplifies the strong influence of American policy paradigms, see Daguerre 2004) and its use of social exclusion, combining a “moralistic discourse”, emphasizing individual values and behaviour, and a “social integrationist discourse” that is “focused primarily, and sometimes exclusively, on exclusion from paid work” (Lister 2004:77–78).

(Katz 1993:15; cf. Winlow & Hall 2013:49). In this line of reasoning, lack of work incentives undermines the work ethic, i.e. the distribution of social benefits works as a disincentive to paid work, and norms of self-sufficiency and personal responsibility are dissolved. Thus, in Murray's perspective, social benefits create a "culture of dependency" devoid of any work ethic.

Another influential political scientist at the time, Lawrence M. Mead, emphasized a new social citizenship concept that increases the demands on social benefit recipients. However, in contrast to Murray's view on a marginal state, Mead prefers a strong, authoritarian government (Katz 1993:16). Thus, the social problems of the poor should be solved through increased state control and surveillance (Morris 1994). The conflict here is also between social benefits and work. The state distributes too much of the former and demands too little of the latter – the poor seem to have lost their ability to work and to perform normal civic duties. The state should instead force the needy to work (cf. Katz 1993:16).

In the discourses presented here, generous benefits and allowances are said to result in the creation of an underclass. The Alliance's policies are based on a similar idea, as outsiderhood is considered a result of "welfare dependency". For example, the former Minister of Finance, Anders Borg, said in a parliamentary debate that the former government's labour market policies "lock people into long-term outsiderhood", and a former leader of the Liberal Party, Lars Leijonborg, in a proposition to the parliament, described benefit dependency as "the worst scourge of those who live in outsiderhood" (Davidsson 2010:158–159, our translation).

Instead of seeing the work strategy as integrated with state-funded income security during illness and unemployment, the Alliance deliberately contrast a "work strategy" and a "benefit strategy", where the latter is said to have been created by social democracy due to its overly generous, unconditional welfare policy (Davidsson 2010; Bengtsson 2012). The Alliance paints herein an image of a zero-sum game, i.e. welfare is perceived as an issue of expenditure and not as a question of redistribution or investment in people. As we will see in the subsequent part of the article, this discourse has legitimized a radical transformation of labour income taxes and social protection systems in Sweden.

Like Murray and Mead, who believed that overly generous social policy creates an underclass deprived of a work ethic, representatives of the Alliance stated that the social transfer system forces people into outsiderhood. The solution for breaking this state of welfare dependency is increased market dependence, or commodification of labour. This means that public responsibility for society's ills will shrink in favour of increased individual responsibility. Moreover, responsibility will be increasingly transferred to the family and civil society. The latter was expressed by former Prime Minister Fredrik Reinfeldt in response to how those who felt they were forced to leave the unemployment insurance, as a result of (among other things) sharply increased private contributions, are to make a living when unemployment increased after the financial crisis of 2008: "[...] what happens is that people find other bases for their livelihood if they don't get it through unemployment insurance [...] They get support

and assistance from parents, a partner or in some other way. Ultimately, there are other safety nets that will help them.” (Mellgren, Delling & Hennel 2011, our translation).

That the underclass discourse of welfare dependency has become powerful in the US is not surprising, as the country is an example of a liberal welfare state regime with a selective welfare policy, mainly based on “negative freedom”, i.e., in Berlin’s (1958:127) terms, “the “negative” goal of warding off interference” or individual “liberty *from*” state interference. According to Rothstein (1994), various welfare policy arrangements, whether general or selective, are grounded in different moral logics. A general welfare policy focuses on what is “generally just” when it comes to citizens and will “try to provide citizens with *basic resources* based on the principle of *equal consideration and respect*, allowing them to be fairly equal in terms of their basic ability to act as autonomous citizens in society” (Rothstein 1994:190, our translation, emphasis in original). Here, the entire citizenry is covered by the policy, which is not the case in a selective welfare policy, which discriminates between different social groups and focuses on how the problem of “the other” is to be solved. Instead of what is *generally just*, it is about what is *particularly necessary* for those in need. In welfare systems specifically geared towards selective welfare arrangements, the dividing line between “us” and “them” becomes sharper, leading to a socio-political discourse about responsibility and morality in the group of benefit recipients (Svallfors 2000:46). This allows the figure of thought of the deserving and undeserving poor to take root more easily, as well as words like welfare dependency, which “bring to mind abuse, laziness and passivity.” (Davidsson 2010:152, our translation).

The word benefit dependency also serves to obscure, as a large proportion of those who the Alliance define as being affected by outsiderhood actually contribute to their own upkeep, as they receive payments from the social insurance systems. These forms of compensation are, in other words, insurance indemnities funded by employers’ and employees’ contributions and taxes. Thus, the public sector may be seen as an insurance company. The principle of universal welfare policy has been prominent in the Swedish welfare state, but with a welfare policy discourse on *outsiderhood created by benefit dependency*, the moral logic of a selective welfare policy emerges more clearly.

Hereafter, we will describe the reforms enacted in unemployment insurance, sickness insurance and taxes on labour income, which, albeit gradual, have implications that seriously contest the notion that the Swedish welfare state still includes universal welfare benefits. We will show that reinforced benefit conditionality, lesser benefit generosity, in terms of both replacement rates and benefit periods, have affected the coverage of social protection systems in the population, and induced individual risk management, thus rendering the social protection system less generous and less inclusive.

Part 2: The main reforms of the new work strategy

Tax reductions on labour incomes

In 2006, after twelve years of Social Democratic rule, the Alliance received the majority of votes in the parliamentary election. During its government rule, some major tax reforms stood out: the property tax was abolished, the top marginal tax rate was reduced and the tax on employer contributions was lowered (cf. Hort 2015:60). The main employment-promoting tax reform of interest here, intended to strengthen job incentives and the cash/work nexus, was the job tax deduction: a tax credit paid to all wage earners without the need to apply for it. This measure is dissimilar to those in most other countries where the deduction is aimed at those with the lowest wages (Bennmarker, Calmfors & Larsson 2013:5).

The job tax deduction is independent of the jobholder's earlier labour market status, and it is the income of the individual that is the criterion for qualification. Between 2007 and 2010, the job tax deduction was carried out in four steps, and a fifth step was added in 2014. This means that the average tax on all incomes and the marginal tax rates for low incomes were lowered. In 2014, the deduction meant an annual state financial income loss of around SEK 100 billion (Prop. 2013/14:1, p. 536).⁸

It should be emphasized that the job tax deduction is an “in-work benefit” that is part of a policy to remove the “unemployment trap” by increasing the income gap between benefit income and employment income (cf. Holden 2003:314). This is in line with the discourse on fighting of outsiderhood – welfare dependency – using spending cuts. Thus, lowering benefit generosity and strengthening of the benefit conditionality of unemployment and sickness insurance are the other important sides of this policy shift. In the following two parts, we will describe the major reforms enacted in these insurances.

The major reforms of unemployment insurance

One early reform was to dismantle the possibility to qualify for unemployment insurance through university studies, which had been possible since 1998, thus ending the possibility to re-qualify through activation (cf. Goul Andersen 2012:176–177). This meant that nearly 40,000 unemployed former students (mostly young people) lost their previously earned rights to basic unemployment benefits (Lorentzen, Angelin, Dahl *et al.* 2014:47). As a criterion for the process of de-universalizing social protection systems, this reform affected the *inclusiveness* of unemployment insurance.

Unemployment insurance, which covers both employees and employers, consists of a basic insurance and an income-related insurance. The basic insurance is valid for the person who satisfies the “work condition”, but is not a member in an unemployment

8 The direct budget cost of this deduction amounted to 2.53 per cent of GDP in 2014. The prognosis for the costs of the job tax deduction was SEK 113 billion in 2018, which can be compared to the government proposal of spending SEK 73 billion on the labour market policy area in the same year (Prop. 2017/18:1, pp. 662, 2449). In mid-October 2017, EUR 1 was equivalent to approximately SEK 9.5.

fund or has not been a member long enough. The income-related insurance requires both a work condition and a “membership condition”, that is, having been a member of an unemployment fund for at least 12 months. In Goul Andersen’s (2012) terms, strictness of eligibility criteria is one criterion of the de-universalization process. In 2006, the work condition was raised from 70 to 80 hours a month over a 6-month period (during the 12-month period prior to unemployment).⁹ Moreover, instead of the obligation to accept a job in the whole labour market from the hundredth day, this obligation came into force already the first day a person is registered as unemployed. Accordingly, the caseworker has the power to force the benefit claimant to resettle in a region very distant from her current dwelling. Also, in 2013 new rules were implemented requiring that the unemployed person show that she is an active job-seeker by submitting monthly reports to the employment office on job-seeking activities (Arbetsförmedlingen 2014). These new regulations on monthly activity reports shifted the attention of caseworkers from other tasks, such as employer contacts, to spending time on control and surveillance (Hollertz 2016).

The threat of sanctions is another important aspect of reinforced conditionality in unemployment insurance. In 2013, new rules were introduced with three degrees of misbehaviour, where use of sanctions increases for each level depending on whether the person “misbehaves when searching for jobs”, “extends the period of unemployment” or “causes unemployment” (Arbetsförmedlingen 2014). The main change was that the degree of sanctions is related to different degrees of misbehaviour. This also means that there were more forms of misbehaviour that could be punished, thus demanding a more comprehensive control apparatus, exemplifying a “distrusting welfare state” (cf. Valkenburg 2007). Moreover, for behaviours considered to denote a high degree of misbehaviour, the sanctions implemented by the Alliance were tougher compared to the regulations of 1997. Thus, even though the work strategy has traditionally been a key principle in Sweden, conditionality increased as eligibility criteria tightened and sanctions became tougher and more elaborate.

The process of de-universalization was also reflected in reduced benefit generosity, challenging the *adequacy* of social benefits, which gives incentives for private income protection complements (cf. Goul Andersen 2012). An illustration of this reduced benefit generosity was the introduction of decreasing compensation over time in 2007 as part of a policy aimed at strengthening the motivation of the long-time unemployed to more intensely seek employment and as a cost-saving measure.¹⁰ After the first 200 days, the ceiling for unemployment insurance decreased from 80% to 70% of former income, i.e. for those who did not exceed the ceiling of the highest daily allowance (the maximum until September 2015 was SEK 680 per day, and it was paid five days

9 The alternative qualifying condition is having worked 480 hours for six consecutive months and then at least 50 hours per month. This replaced the former condition on having worked 450 hours during the same period and at least 45 hours per month.

10 The maximum benefit duration for unemployment insurance is currently 300 days (the only exception is parents with minor children in the household, who may be eligible for 450 days).

a week). With continued unemployment, the individual was transferred to the so-called Job and Development Programme (after 300 days) and then received 65% of her former income.

Another illustration of reduced benefit generosity was the introduction in 2008 of an increase from five to seven waiting days, i.e. the initial period of the unemployment benefit when the insured person does not receive any compensation (Ferrarini, Nelson, Sjöberg *et al.* 2012:45). This may also be seen as an increased effort to discourage programme take-up, which restricts the notion of welfare entitlement (cf. Cox 1998:6–7).

The major reforms of sickness insurance

In addition to the stricter work requirements for unemployment insurance, stricter activation principles have also been introduced in the sickness insurance system. In Swedish activation policies, the work capacity of people on long-term sick leave has long been evaluated in relation to work extending their ordinary jobs, but in the 1990s more restrictive criteria were introduced (Björnberg 2012:76). The social democratic government emphasized that sickness insurance should function more as “readjustment insurance” rather than income protection *per se*. However, in 2008, even stricter work requirements were introduced (Seing 2014).

To start with, the possibility of considering age, education, place of residence or similar circumstances in the assessment of work capacity was removed (ISF 2013:76). But the most significant policy reform of stricter conditionality was introduction of the “rehabilitation chain”. It should be seen as a cost-saving measure aimed at “making the sick leave process more efficient” (Prop. 2007/08:136, p. 1, our translation). Moreover, individual responsibility was emphasized, as benefit claimants “must recognize their own clear responsibility for trying to return to work” (Prop. 2007/08:136, p. 34, our translation). An endpoint for illness entitlement was introduced, compared to earlier when those with long-term illness were often transferred into early retirement. Also, from that point onward, work capacity was assessed by the Swedish Social Insurance Agency against a fixed time schedule: First, until day 180 work capacity was assessed against any task the employer offers at the workplace; second, work capacity was assessed against the labour market as a whole (day 181–365), which meant that a person on sickness benefit could be forced to change jobs and profession if the new job better matched his/her estimated work capacity (Seing 2014:25f.). The maximum period of sickness benefits was 365 days, with exceptions granted for persons whose work capacity was *permanently* reduced following chronic disease and other irreversible injuries; that is, only in cases where work rehabilitation would not result in a recovered work capacity (Prop. 2007/08:136). The fact that even people with fatal diagnoses might have to leave the sickness insurance system or be forced to seek employment aroused wide public debate and criticism in Sweden, especially in the years following introduction of the rehabilitation chain.

One criterion of a universalist welfare state is inclusiveness – i.e. that social benefits are provided to the large majority of people who are unemployed or sick (cf. Goul Andersen 2012:170). However, the reforms of Swedish social protection systems made

them less inclusive. The sickness benefit – corresponding to hardly 80% of the former income – was paid for a maximum of 365 days (in rare cases a prolonged sickness benefit could be granted for an additional 550 days with a compensation level of 75%). After 365 days in the rehabilitation chain, the entitlement ended and the person was obliged to return to work or was transferred to the Public Employment Service for participation in the so-called work introduction programme. However, many persons ended up “between the cracks” of the social insurance systems, as they were classified as too sick to participate in activation programmes and too healthy to be eligible for the sickness benefit (ISF 2013).

A main point we make is that the major reforms in social protection systems during the new work strategy entailed policies of de-universalization and dualization of social status. Thus, people in need of social protection were attributed a social stigma as benefit dependents, while desirable behaviour in paid employment was rewarded by tax credits. This contests the idea of the universal social citizenship feature of the social democratic welfare regime type: universalism of “middle-class” standards has been a guiding principle as it has “equalised the status, benefits, and responsibilities of citizenship” (Esping-Andersen 1990:68). The developments during the Alliance described here led to various social inequality outcomes, which we will discuss hereafter.

Part 3: The social inequality outcomes of the new work strategy

The growth in inequality in Sweden during the past decades has seriously contested the “egalitarian” Swedish welfare model, which is known for its extensive capacity to redistribute income. According to the OECD (2015), the growth in inequality in Sweden increased by as much as one third between the mid-1980s and the early 2010s. Actually, the growth during this period was the largest among all of the OECD countries. This reflects long-term institutional changes in welfare state policies, but of central interest here is that the main reforms of the new work strategy, regarding both social transfers and tax reductions on labour incomes, considerably weakened the role that the tax and benefit systems have had for income redistribution in Sweden. OECD income distribution data on the disposable income adjusted for household size, measured using the Gini coefficient, has shown that between 2007 and 2014, income inequality increased by more than 2 points in Sweden, which was more than the increase seen in most other OECD countries (OECD 2016). This is a notable result in light of the “comparatively favourable situation of the Swedish economy” after the financial crisis of 2008, given “the solidity of public finances before the eruption of the crisis” (Scarpa 2015:107). Also, the OECD (2015) calculations show that, before the mid-2000s, the redistributive effect of income taxes and social transfers among the working-age population used to range between 35% and 40%, but by the early 2010s the effect had weakened to approximately 28%. The effects were seen in diluted social insurances and a higher proportion of uninsured and “ex-insured”¹¹ in the labour force.

11 We here introduce the term “ex-insured” (*utförsäkrade*), which refers to people whose period of social insurance benefit has expired.

Diluted social insurances

Given the reduced benefit generosity of the social insurances, social inequality increased in the Swedish labour force. The generosity of sickness insurance, which had been falling since the early 1980s in terms of the net income replacement rate of an average industrial worker, further decreased during the Alliance government rule. The income ceiling was raised in 2006 by the Social Democratic government, but with the Alliance in cabinet later the same year, it was lowered to the former level (Ferrarini, Nelson, Sjöberg *et al.* 2012:36). This had gendered effects, because in 2014 women made up 66 per cent of those on long-term sick leave (Försäkringskassan 2015:9). With the introduction of an endpoint for sickness benefits, benefit duration in 2010 was below the OECD average, which had not been the case since the 1950s (Ferrarini, Nelson, Sjöberg *et al.* 2012:38).

The reforms had also made the unemployment insurance less generous. The net income replacement rate of an average industrial worker in Sweden decreased from 61% in 2006 to 42% in 2014 (OECD 2017). Moreover, in 2015 only 10% (formerly full-timers) received an unemployment benefit of 80% of their former income. In other words, 90% were then under-insured. By comparison, thirteen years earlier, 25% were under-insured (SO 2016:3). The fact that wage increases had eroded the replacement rates was primarily because the nominal income ceiling for unemployment insurance was not raised between 2002 and 2015: There is no automatic indexing, which means that the value of the compensations decreased greatly relative to wage development during the period.¹² Additionally, the basic part of the unemployment insurance was also nominally unchanged from 2002 until the new coalition government raised the daily allowance (from SEK 320 to SEK 365) in September 2015. As an example of the decreasing value of this compensation, measured as a proportion of the Swedish average wage, the basic part of the unemployment insurance decreased from 55% in 2002 to 43% in 2010 (Calmfors & Marthin 2011:14).

Finally, measured as a proportion of the Swedish average wage, the highest daily allowance of the unemployment benefit in 2010 was on a much lower level compared with two or three decades previously (Calmfors & Marthin 2011:14). As underlined in an opinion piece by representatives of the trade union *Akademikerförbundet SSR*, the net income of the highest daily allowance for unemployment insurance had been lowered to the same level as the compensation for social assistance (Kjellberg 2016:80). In terms of de-universalization, the mentioned policy changes have seriously challenged the adequacy of benefits (cf. Goul Andersen 2012). Also, another effect of this dilution of the unemployment insurance was the increased demand for alternative private insurances, not least group-based insurances offered by trade unions as a strategy to gain new members.

12 The new coalition government of the Social Democratic Party and the Swedish Green Party decided to raise the nominal income ceiling in September 2015. This meant that the proportion who received 80% of their former income increased by 20 percentage points (SO 2016:3). But it also meant that 70% of the unemployed were still under-insured.

More uninsured or ex-insured in the labour force

Due to enforced benefit conditionality in the social protection systems, more people have ended up uninsured, e.g. young people who do not qualify for benefits because they have no employment history and people on temporary contracts or part-time employment,¹³ or ex-insured, e.g. those expelled from the sickness insurance. Among those who no longer qualified for the stricter work condition for unemployment insurance that was introduced in 2006, a clear majority were women, as a significantly greater proportion of women than men have short-term and part-time employment on the Swedish labour market. Concerning sickness insurance, the distribution of ex-insured, due to the introduction of the endpoint for sickness benefits, is also socially structured. In 2010, among these individuals, approximately seven out of ten were women, nearly six out of ten had secondary education as the highest level of education, and almost five out of ten had a mental disease as a main diagnosis (ISF 2013:38). According to official statistics, 14% of the working age population was estimated to lack an adequate income qualifying for the sickness benefit, and for 4–5% this was the case on a long-term basis. This was more common among women, young people, single parents, those with low education and foreign-born persons (Försäkringskassan 2013:10, 20).

Concerning the unemployment insurance, several reforms resulted in an extensive loss of membership, thereby increasing the risk of receiving a very low income during unemployment. From the end of 2006 to the end of 2014, the proportion of the labour force not belonging to any of the unemployment insurance funds increased from roughly 17% to 29% (Kjellberg 2016:60). The consequence was that these non-members were only eligible for the lower, basic part of the insurance, that is, *if* they qualified for the work condition, which was rather difficult as the eligibility criterion had become stricter. Between early 2006, before the Alliance won the parliamentary elections, and June 2013, the proportion of the unemployed who actually received an unemployment benefit decreased from around 80% to 38% (Kjellberg 2016:61).

We have seen that several policy decisions made by the Alliance resulted in the extensive loss of membership to the unemployment insurance funds. The reason many people felt forced to leave the funds was reforms that raised the cost of being a member: Member contribution financing substantially increased to all funds as the membership fee of 40% was no longer tax deductible (this was also the case concerning the tax deduction for union membership fee of 25%). As a result, the average monthly membership fees were elevated: from about SEK 90–105 per month in 2006 to about SEK 330–365 per month in 2007 (Kjellberg 2011:74).

Besides the fact that contribution financing increased substantially relative to tax financing, the system of financial equalization between high- and low-fee funds was

13 Lorentzen, Angelin, Dahl et al. (2014:48) showed that the percentage of young people who either qualify for the basic part or for the income-related part of the unemployment insurance decreased from 45% in 1999 to 10% in 2010, and that most of the decline took place between 2004 and 2010.

abolished (Kjellberg 2016:77f.). With the introduction of risk-dependent contributions, the system became even less universal (cf. Goul Andersen 2012:168). These reforms were part of a wage restraint policy, meaning that trade unions within industries with higher levels of unemployment, and, thus, higher membership fees, are supposed to restrain their wage demands.¹⁴ The differentiated fees should be seen as part of a national activation policy in another way, i.e. as an incentive to seek employment in industries and professions where the level of unemployment – and correspondingly the unemployment insurance fund fee – is lower (Calmfors & Marthin 2011:6). Also, the introduction of differentiated fees had distributional consequences, as it dismantled the earlier solidarity policy of risk-pooling. It contributed to a more unequal income distribution as “there is a negative covariation between average income and unemployment in the different funds” (Calmfors & Marthin 2011:7, our translation).

Another effect of the reforms was that the significant increase in the number of unemployed who were not entitled to an unemployment benefit, or who had very low compensation, put higher pressure on social assistance: “the last social safety net”. Broström (2015:229) emphasized that the extensive changes to unemployment insurance showed a markedly increased proportion of unemployed among social assistance recipients across the period 2007-2012. In 2013, 47% of all social assistance recipients were unemployed (Johansson, Thorwaldsson, Nordmark *et al.* 2014). In Salonen’s terms (1997, our translation), this rollback of welfare state commitments is an example of “a shift from social insurances to social welfare”.

In addition, the majority of unemployed who did not qualify for unemployment benefits did not receive any public support whatsoever (not even from the social services), and thus had to rely on private sources of financial support such as family and friendship networks (Calmfors & Marthin 2011:14; see also Hort 2015:49). Following heavy criticism, the increased and differentiated fees were abolished in 2014, but the ideological foundation of the reform proved that, in Swedish social protection systems, universalism is no longer necessarily a cherished principle.

Concluding discussion

We have shown processes of de-universalization of social protection systems in Sweden, which we interpret as part of a monetary regime wherein consolidation of public finances is the highest priority, even for states that have a comparatively low national debt, such as Sweden. According to Streeck (2015:23, 25), these kinds of changes in the Swedish fiscal policy framework have resulted in a leaner, consolidation state where “the foremost objective of national economic policy” is to preserve the confidence of

14 Besides reforms within social insurances, in-work benefits and subsidized employment for low-wage service jobs were two major strategies to reach the underlying policy goal, as the government expressed it, to “improve wage setting” (Prop. 2009/10:1, p. 38, our translation). This means, literally speaking, that these reforms pressured the reservation wages downwards, i.e. the lowest wage an unemployed will be prepared to accept when offered a job.

international financial markets through “an ironclad commitment to a fiscal surplus generated and continuously renewed by spending cuts, to bring down the accumulated debt”. However, political commitment to the consolidation regime was a fact a decade before the Alliance’s won in the parliamentary election in 2006. Thus, the Social Democratic minority governments paved the way for a fertile political-economic soil for fiscal austerity (cf. Hort 2015:64). The new direction of fiscal policy, and the development of labour market policies at the end of the 1990s and early 2000s, towards more conditional and contractual citizenship rights, set the stage for the Alliance’s reforms.

However, should the new work strategy only be seen as a continuation of policies of social democracy in an established consolidation regime? Our interpretation of the main reforms and the social inequality outcomes of the new work strategy is that partisan politics in Sweden still matter. In 2006, a large budgetary surplus had been accumulated, but despite this the policy implemented was strongly oriented towards paying off the national debt (cf. Streeck 2014:124). When the government, besides focusing on “debt service” to its lenders, undertook a politics of lowering taxes – especially the job tax deduction – it had to continue with spending cuts affecting social benefit claimants. This means, in other words, that the fiscal consolidation needed following the debt service to creditors, while simultaneously lowering taxes, was made possible by implementing less generous social benefits and increased qualification requirements in social protection systems. As shown by Bengtsson (2014), this also concerned active labour market programmes, with a huge reduction in the per cent of GDP that was invested in unemployed persons. We should stress that the Alliance decided upon their major reforms in the social protection systems before the Great Recession of 2008–2009, i.e. these reforms were not enforced by international creditors due to poor prospects of the Swedish economy. Instead, these reforms were deliberately aimed at shrinking the welfare state through the massive redistribution from the public sector to the private sector.

Of outmost importance to understanding this policy shift are the institutionalization and legitimization of the new work strategy reforms. In contrast to the principle of universal welfare policy underpinning the “social democratic welfare state” (cf. Esping-Andersen 1990), the Alliance’s discourse of outsiderhood (a state created through benefit dependency) carries the moral logic of a selective welfare policy. Thus, we share Streeck’s conclusion (2014) that the Alliance – under the guise of needing to pay off public debt and implementing demand-side, “structural reforms” in institutions of social protection – implemented a policy intended to gradually dismantle the universal welfare state.

To sum up, to conceptualize essential changes in the social protection systems analysed here, we suggest that Sweden, the former prototypical “social democratic” welfare state, has adopted, under the new work strategy, a new institutional framework for social protection that we may call a “work-first, consolidation state”. Thus, the institutional changes analysed in the present article should not be described as “marginal adjustments” but as signals of a “fundamental change of course” (cf. Gilbert

2004:13–14). We can illustrate this fundamental change of course with the “considerable fall of the redistributive effect of Sweden’s tax and benefit system”, as observed by the OECD (2015:1). Thus, the government’s capacity to assist less affluent members of Swedish society, by equalizing economic life chances, has clearly diminished. This also means that an increasingly number of people have to rely on social assistance as their last resort. Others have to rely on family support, which can be seen as an example of the “re-familialization” of welfare (cf. Björnberg 2012).¹⁵

The implemented policies analysed here have institutionalized a new social cleavage in Swedish society, i.e. increased the differences between the healthy working population and those in “outsiderhood”. The policy shift has proved itself politically consequential, as the policies have dissolved the commonality of interests between the broadly defined working class and the middle class. Thus, this development has created sharper dividing lines between insiders and outsiders (cf. Korpi & Palme 1999:56).¹⁶ This counteracts coalition-building between poorer and more affluent citizens and may result both in opposition to expanding the welfare state and in less redistribution. Moreover, in an age of austerity policies, it becomes increasingly difficult to reconcile the interests of insiders and outsiders. Extensive spending on active labour market programmes and social benefits that favour outsiders might divert resources that could be spent on reducing taxes or social services, something from which insiders would benefit to a higher extent. For the Swedish Social Democratic Party, which traditionally had a stronghold both among insiders and outsiders, this “insider-outsider dilemma” has increased. Thus, one probable outcome of the new work strategy policies is that social democracy will now, as well as in the future, have to adapt more strongly to pro-insider policies in order to keep, or to seize, governmental power.¹⁷

Acknowledgements

The authors are grateful to the two anonymous referees and to Marita Flisbäck for insightful comments. In addition, the corresponding author would like to thank the Swedish Research Council (Dnr 2014-1619) for funding that has fed into this article.

15 This is because social assistance is calculated on the basis of the household’s economy, and a person with a partner with a relatively good income will thus not be entitled to the benefit.

16 The insider-outsider dilemma refers to a socioeconomic cleavage that sets insiders, those who have stable and protected employment, against outsiders, those who are more vulnerable to unemployment (Lindvall & Rueda 2012).

17 Accordingly, Lindvall and Rueda (2012) showed that the Social Democratic party lost a great deal of support from insiders in the 2006 election, because insiders were attracted to the Alliance’s work-first approach.

References

- Anttonen, A., L. Häikiö, K. Stefánsson & J. Sipilä (2012) "Universalism and the challenge of diversity", 1–15 in A. Anttonen, L. Häikiö & K. Stefánsson (Eds.) *Welfare state, universalism and diversity*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Arbetsförmedlingen (2014) "Nya regler för dig som är arbetssökande", www.arbetsformedlingen.se/For-arbetssookande/Stod-och-service/Nyheter/Nyheter-for-Arbetssookande/7-31-2013-Nya-regler-for-dig-som-ar-arbetssookande.html (Accessed 14 March 2014).
- Béland, D., P. Blomqvist, J. Goul Andersen, J. Palme & A. Waddan (2014) "The universal decline of universality? Social policy change in Canada, Denmark, Sweden and the UK", *Social Policy & Administration* 48 (7):739–756.
- Bengtsson, M. (2002) *Underklass i svensk offentlighet: En diskursanalys av underklassbegreppets användning*. C/D-uppsats. Göteborgs universitet: Sociologiska institutionen.
- Bengtsson, M. (2012) "Utanförskapet och underklassen. Mot en selektiv välfärds politik", *Fronesis* 40–41:177–188.
- Bengtsson, M. (2014) "Towards standby-ability: Swedish and Danish activation policies in flux", *International Journal of Social Welfare* 23 (S1):S54–S70.
- Bengtsson, M. & T. Berglund (2017) "Introduktion till arbetslivet", 15–32 in M. Bengtsson & T. Berglund (Eds.) *Arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur.
- Benmmarker, H., L. Calmfors & A. Larsson Seim (2013) *Jobbskatteavdrag, arbetslöshetsersättning och löner*. Rapport 2013:10. Uppsala: IFAU.
- Berlin, I. (1958) *Four essays on liberty*. Oxford: Oxford University Press.
- Björnberg, U. (2012) "Social policy reforms in Sweden: New perspectives on rights and obligations", 71–85 in B. Larsson, M. Letell & H. Thörn (Eds.) *Transformations of the Swedish welfare state: From social engineering to governance?* Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Bourdieu, P. (1991/2015) *On the state. Lectures at the Collège de France 1989–1992*. Cambridge: Polity.
- Broström, L. (2015) *En industriell reservarmé i välfärdsstaten. Arbetslösa socialhjälpstugor 1913–2012*. Gothenburg: School of Business, Economics and Law, University of Gothenburg.
- Calmfors, L. & G. Marthin (2011) "Vad bör göras med arbetslöshetsförsäkringen?" *Ekonomisk Debatt* 39 (6):5–19.
- Cox, R.H. (1998) "The consequences of welfare reform: How conceptions of social rights are changing", *Journal of Social Policy* 27 (1):1–16.
- Daguerre, A. (2004) "Importing workfare: Policy transfer of social and labour market policies from the USA to Britain under New Labour", *Social Policy & Administration* 38 (1):41–56.
- Davidsson, T. (2010) "Utanförskapelsen. En diskursanalys av hur begreppet utanförskap artikulerades i den svenska riksdagsdebatten 2003–2006", *Socialvetenskaplig tidskrift* 17 (2):149–169.

- Davidsson, T. (2015) *Understödet rationalitet. En genealogisk studie av arbetslinjen under kapitalismen*. Malmö: Égalité.
- Esping-Andersen, G. (1990) *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity.
- Esping-Andersen, G. (1999) *Social foundations of postindustrial economies*. Oxford: Oxford University Press.
- Fairclough, N. (2016) "A dialectical-relational approach to critical discourse analysis in social research", 86–108 in R. Wodak & M. Meyer (Eds.) *Methods of critical discourse studies*. London: Sage.
- Ferrarini, T., K. Nelson, O. Sjöberg & J. Palme (2012) *Sveriges socialförsäkringar i jämförande perspektiv. En institutionell analys av sjuk-, arbetsskade- och arbetslöshetsförsäkringarna i 18 OECD-länder 1930 till 2010*. Stockholm: Parlamentariska socialförsäkringsutredningen (S 2010:04).
- Försäkringskassan (2013) *Att sakna försäkrad inkomst*. Report no. 2013:1. Stockholm: Försäkringskassan.
- Försäkringskassan (2015) *Sjukskrivningar 60 dagar eller längre*. Socialförsäkringsrapport 2015:1. Stockholm: Försäkringskassan.
- Gilbert, N. (2004) *Transformation of the welfare state. The silent surrender of public responsibility*. Oxford: Oxford University Press.
- Goul Andersen, J. (2012) "Universalization and de-universalization of unemployment protection in Denmark and Sweden", 162–186 in A. Anttonen, L. Häikiö & K. Stefánsson (Eds.) *Welfare state, universalism and diversity*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Hetzler, A. (2009) "Labour market activation policies for the long-term ill – A sick idea?", *European Journal of Social Security* 11 (4):369–401.
- Holden, C. (2003) "Decommodification and the workfare state", *Political Studies Review* 1 (3):303–316.
- Hollertz, K. (2016) "Integrated and individualized services: Paradoxes in the implementation of labour market policies in Sweden", 51–71 in M. Heidenreich & D. Rice (Eds.) *Integrating social and employment policies in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Hort, S.E.O. (2015) *Social policy, welfare state, and civil society in Sweden. Volume II. The lost world of Social Democracy 1988–2015*. Lund: Arkiv.
- ISF (2013) *Personer som uppnår maximal tid i sjukförsäkringen. Vilka är de och vad händer efteråt?* Report no. 2013:6. Stockholm: Inspektionen för socialförsäkringen.
- Johansson, H. (2006) *Svensk aktiveringspolitik i nordisk belysning*. ESS Report no. 2006:3. Stockholm: Finansdepartementet.
- Johansson, H. & Hvinden, B (2007) "Re-activating the Nordic welfare states: Do we find a distinct universalistic model?", *International Journal of Sociology and Social Policy* 27 (7–8): 334–346.
- Johansson, Y., K.-P. Thorwaldsson, E. Nordmark & G. Arrius (2014) "A-kassan måste räcka att leva på för tillfälligt arbetslösa", *Dagens Nyheter*, 30 November 2014.
- Junestav, M. (2004) *Arbetslinjer i svensk socialpolitisk debatt och lagstiftning 1930–2001*. Uppsala: Department of Economic History, Uppsala University.

- Katz, M.B. (1993) "The urban 'underclass' as a metaphor of social transformation", in M.B. Katz (Ed.) *The "underclass" debate. Views from history*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Kjellberg, A. (2011) "The decline in Swedish union density since 2007", *Nordic journal of working life studies* 1 (1):67–93.
- Kjellberg, A. (2016) *Vilka "hoppade av" a-kassan eller avstod från att gå med? En studie av a-kassornas medlemsras*. Research Reports no. 2014:2. Revised 18 February 2016. Lund: Department of Sociology, Lund University.
- Korpi, W. & J. Palme (1999) "Robin Hood, Matteus eller strikt likhet? En jämförande studie av välfärdsstatens institutioner och strategier för att minska ojämlikhet och fattigdom i västländerna", *Sociologisk forskning* 36 (1):53–92.
- Lindvall, J. & D. Rueda (2012) "Insider-outsider politics: Party strategies and political behavior in Sweden", 277–303 in P. Emmenegger, S. Häusermann, B. Palier & M. Seeleib-Kaiser (Eds.) *The age of dualization. The changing face of inequality in deindustrializing societies*. Oxford: Oxford University Press.
- Lister, R. (2004) *Poverty*. Cambridge: Polity Press.
- Lorentzen, T., A. Angelin, E. Dahl, T. Kauppinen, P. Moisio & T. Salonen (2014) "Unemployment and economic security for young adults in Finland, Norway and Sweden: From unemployment protection to poor relief", *International Journal of Social Welfare* 23 (1):41–51.
- Mellgren, F., H. Dellling & L. Hennel (2011) "Fem år med alliansen: Reinfeldtintervju", *Svenska Dagbladet*, 20 October 2011.
- Morris, L. (1994) *Dangerous classes. The underclass and social citizenship*. London: Routledge.
- Murray, C. (1994) *Losing ground. American social policy, 1950–1980*. New York: BasicBooks.
- OECD (2015) *OECD Income inequality data update: Sweden (January 2015)*. Paris: OECD.
- OECD (2016) *Income inequality update: Income inequality remains high in the face of weak recovery*. November 2016. Paris: OECD.
- OECD (2017) *Benefit generosity. During the initial phase of unemployment, 2001–2015*. Excel files last updated: August 2017, <http://www.oecd.org/els/benefits-and-wages-statistics.htm> (Accessed 19 October 2017).
- Prop. 1999/2000:98 *Förnyad arbetsmarknadspolitik för delaktighet och tillväxt*. Stockholm: Fritzes.
- Prop. 2007/08:136. *En reformerad sjukskrivningsprocess för ökad återgång i arbete*. Stockholm: Socialdepartementet.
- Prop. 2009/10:1. *Budgetproposition för 2010. Utgiftsområde 14: Arbetsmarknad och arbetsliv*. Stockholm: Finansdepartementet.
- Prop. 2013/14:1. *Budgetpropositionen för 2014. Förslag till statens budget för 2014, finansplan och skattefrågor*. Stockholm: Finansdepartementet.
- Prop. 2017/18:1. *Budgetpropositionen för 2018. Förslag till statens budget för 2018, finansplan och skattefrågor*. Stockholm: Finansdepartementet.

- Rothstein, B. (1994) *Vad bör staten göra? Om välfärdsstatens moraliska och politiska logik*. Stockholm: SNS Förlag.
- Ryner, J.M. (2014) *Capitalist restructuring, Globalisation and the third way: Lessons from the Swedish model*. London: Routledge.
- Salonen, T. (1997) *Övervältring från socialförsäkringar till socialbidrag*. Meddelanden från Socialhögskolan i Lund 1997:8. Lund: Lund University.
- Scarpa, S. (2015) "The Swedish model during the international financial crisis: Institutional resilience or structural change?", 107–126 in S. Romano & G. Punziano (Eds.) *The European social model adrift. Europe, social cohesion and the economic crisis*. Surrey: Ashgate.
- Seing, I. (2014) *Activating the sick-listed: Policy and practice of return to work in Swedish sickness insurance and working life*. Linköping: Department of Medical and Health Sciences, Linköping University.
- SO (2016) *Kompensationsgrad vecka 6/2016*. Publicerad 2016-06-14. Stockholm: Arbetslöshetskassornas samorganisation.
- Streeck, W. (2011) "The crises of democratic capitalism", *New Left Review* 71: 5–29.
- Streeck, W. (2014) *Buying time: The delayed crisis of democratic capitalism*. London and New York: Verso.
- Streeck, W. (2015) "The rise of the European consolidation state". MPIfG Discussion Paper 15/1. Cologne: Max Planck Institute for the Study of Societies.
- Streeck, W. & D. Mertens (2013) "Public finance and the decline of state capacity in democratic capitalism", 26–58 in A. Schäfer & W. Streeck (Eds.) *Politics in the age of austerity*. Cambridge: Polity.
- Svallfors, S. (2000) *Sidospår. Essäer om klass och politik*. Umeå: Boréa.
- Valkenburg, B. (2007) "Individualising activation services: Thrashing out an ambiguous concept", 25–43 in R. Van Berkel & B. Valkenburg (Eds.) *Making it personal. Individualising activation services in the EU*. Bristol: The Policy Press.
- Winlow, S. & S. Hall (2013) *Rethinking social exclusion. The end of the social?* London: Sage.

Corresponding Author

Mattias Bengtsson
 Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap,
 Göteborgs universitet, Box 720, 405 30 Göteborg
 mattias.bengtsson@gu.se

Authors

Mattias Bengtsson is Associate Professor of Sociology at the Department of Sociology and Work Science, University of Gothenburg. His research mainly concerns labour market and welfare policies, industrial relations and the meaning of work and retirement.

Kerstin Jacobsson is Professor of Sociology at the Department of Sociology and Work Science, University of Gothenburg. Her research focuses, among other things, on organisational governance in the field of labour market policy.

Den svenska tryggheten

En studie av en kriminalpolitisk symbol

Public safety in Sweden. A study of a crime policy symbol

Public safety has become an increasingly important part of crime policy debates in the Western countries. In Sweden, the concepts of *trygghet* (safety) and its negative counterpart *otrygghet* (insecurity) are often used in discussions about public safety and fear of crime. In this article, I argue that in order to understand Swedish crime policy, the symbolic meaning of these concepts cannot be overlooked. The political debates on public safety preceding the general elections in 2006, 2010 and 2014 are analysed with reference to three political parties: the Social Democratic party, the Conservative Party (Moderaterna) and the Sweden Democrats. By analysing the concept of safety (*trygghet*) as a condensation symbol, with its imaginative potential stemming from the historically strong relation between safety and the welfare state, this article illustrates how political solutions within the crime policy field are depicted as benign and universal. The article further explores how the political usage of the concept of safety generates feelings of "national pride" to the general public.

Keywords: Sweden, public safety, safety/insecurity, crime policy, symbols, Nordic exceptionalism

Inledning

Allmänhetens behov av trygghet har kommit att bli en central utgångspunkt i svensk kriminalpolitisk debatt (Andersson 2010; Heber 2011; Sahlin 2010). Parallellt med målsättningen om minskad brottslighet, syftar den svenska kriminalpolitiken även till att öka människors trygghet (Proposition 2016/17:1). Inför det svenska riksdagsvalet 2018 har flera av de politiska partierna uttryckt att de kommer att prioritera "lag och ordning" och kriminalpolitiken ser följaktligen ut att bli ett av de mer uppmärksammade politikområdena (Sveriges Radio 2017a, 2017b). I dagens politiska debatt diskuteras frågor om brott och straff ofta under rubriken trygghet. Trygghetens centrala position i kriminalpolitiken återspeglas även i de brottsofferundersökningar som sedan 2006 årligen genomförts av Brottsförebyggande rådet, där frågor om utsatthet för brott, känslor av otrygghet och förtroende för rättsväsendets aktörer ingår. Numera benämns denna form av undersökningar just trygghetsundersökningar, såväl av Brottsförebyggande rådet som av lokalt förankrade aktörer.

För att förstå dagens svenska kriminalpolitik bör vi ta hänsyn till begreppet trygghet och den mening som begreppet, och dess negativa motsvarighet otrygghet, har kommit

att förknippas med. Internationell forskning har belyst hur ett ökat fokus på rädsla för brott har kommit att prägla kriminalpolitiken i många västerländska samhällen de senaste decennierna (Ahmed 2004; Bauman 2006; Boutellier 2004; Lee 2007; Stanko 2000). Den centrala roll som begreppet trygghet har intagit i svensk kriminalpolitisk debatt kan delvis förstås som ett uttryck i linje med denna internationella utveckling. I den svenska debatten används ofta begreppet otrygghet för att beskriva allmänhetens rädsla och oro i relation till brott (Andersson 2010; Heber 2011; Sahlin 2010; Wahlgren 2014). Begreppet otrygghet, liksom trygghet, är dock både mer inkluderande och mer diffust i sina konturer än begreppet rädsla (Eriksen 2006; Heber 2008), något som skapar möjligheter för både politiker och allmänhet att tillskriva begreppet olika mening (Bacchi 1999). Än mer centralt för denna artikel är dock den politiska historia som begreppen trygghet och otrygghet är förknippade med (Andersson 2002a; Ljunggren 2015). Medan den tilltagande fokuseringen på rädsla för brott har kopplats ihop med den politiska högern och en politik som förordar ordning och kontroll (Fanghanel 2016; Hagan 2010), har framför allt begreppet trygghet ett annat historiskt arv. Trygghetens symboliska potential bör därmed analyseras med utgångspunkt i begreppets historiska koppling till uppbyggandet av välfärdsstaten med dess mål att minska ojämlikhet och fattigdom genom sociala reformer (Andersson 2002a; Eriksen 2006; Ljunggren 2015).

Även om vissa menar att globalisering och nyliberala strömningar transformerat de nordiska välfärdsstaterna de senaste decennierna (Shammas 2016), utmärks dessa länder fortfarande av generösa och universella välfärdsstatliga tjänster (Cavadino & Dignan 2006; Esping-Andersen 1990; Lappi-Seppälä 2012; Smith & Ugelvik 2017). Dessa välfärdsstatliga drag anses i sin tur ha bidragit till en exceptionellt human kriminalpolitik som, bland annat, kännetecknas av låga fängtal och humana fängelseförhållanden (Lappi-Seppälä 2012; Pratt 2008; Pratt & Eriksson 2013). Även om denna tes om en ”skandinavisk exceptionalism” (Pratt 2008) är omdiskuterad (Barker 2013, 2017, 2018; Smith & Ugelvik 2017; Ugelvik & Dullum 2012), menar också tesens kritiker att den nordiska välfärdsstatliga modellen påverkar den logik som ligger till grund för hanteringen av olika sociala problem och att den utgör en del av de nordiska ländernas positiva självbild (Andersson 2017; Barker 2017; Hörnqvist 2016; Smith 2017).

Enligt Loader (2010) kan ett lands kriminalpolitik, och även sättet att legitimera densamma, slå an känslor av nationell stolthet och skam hos allmänheten. I linje med detta synsätt konstaterar Smith och Ugelvik (2017) att åtgärder som exempelvis straff tenderar att tolkas som välmenande när de legitimeras med samma värden som ligger till grund för välfärdsstaten generellt (Smith & Ugelvik 2017:513). Mot denna bakgrund behandlas här begreppet trygghet som en kondenserande symbol, det vill säga en vag och vid abstraktion som har potential att uppnå någon form av känslomässig effekt på allmänheten (Edelman 1976). I artikeln undersöks hur begreppen trygghet och otrygghet framställs av de politiska partierna Socialdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna under valkampanjerna åren 2006, 2010 och 2014. Under valkampanjer är politikens symboliska dimension central, då de politiska partierna under denna period är särskilt

beroende av att skapa engagemang hos allmänheten (Edelman 1976). Genom en analys av den mening som begreppet trygghet tillskrivs av de politiska partierna, utforskas i denna artikel hur politiker tillgängliggör känslor av ”nationell stolthet” (Loader 2010) genom sitt sätt att använda begreppen trygghet och otrygghet.¹

Tidigare forskning – trygghet och otrygghet i politisk debatt

Sedan 1980-talet har rädsla för brott och allmänhetens upplevelse av otrygghet kommit att uppfattas som självständiga politiska problem, gentemot vilka politiker kan rikta olika insatser (Andersson 2010; Garland 2006). När rädsla för brott först uppmärksammades i den politiska debatten sågs känslan som nära kopplad till risken att utsättas för brott, och följaktligen uppfattades den som överdriven och irrationell när den inte korresponderade med viktigmisningsrisken (Garland 2006; Lupton & Tulloch 1999). Otryggheten som problemområde, frikopplad från en materiell bas, ”upptäcktes” däremot långt tidigare. Svenska socialdemokratiska partiledare gestaltade redan under 1900-talets mitt ”oro för oro” som ett område för politiken att rikta lösningar mot (Ljunggren 2015). Den otrygghet som tidigare främst relaterats till osäkra ekonomiska förhållanden kom härmed att vidgas och omdefinieras (Andersson 2002a; Ljunggren 2015), något som förmodligen skapade förutsättningar för dagens politiker att så framgångsrikt koppla ihop otrygghet med brottslighet.

Den tilltagande uppmärksamheten som politiker riktar mot rädsla för brott och otrygghet har sammanfallit med en rad andra förändringar inom kriminalpolitiken. Mycket av den forskning som belyst utvecklingen av västerländsk kriminalpolitik skulle kunna användas också för att visa hur otryggheten konstrueras politiskt. Bland annat har nyliberalismens inverkan på kriminalpolitiken kopplats ihop med rädsla och otrygghet, och staten har ansetts överlåta allt mer av det trygghetsskapande ansvaret till lokala och privata aktörer liksom åt enskilda medborgare (Aas 2006; Andersson 2010; Garland 2006). Vidare har utvecklingen mot en växande individualisering i samhället samt ett allt större fokus på brottsoffer ansetts inverka på hur trygghet och otrygghet förstås i dagens politiska diskurs (Boutellier 2004; Heber 2011; Sahlin 2000; Stanko 2000; Wahlgren 2014; Walklate 2001).

Forskningen har också belyst några av de konsekvenser som följer av det sätt varpå rädsla och otrygghet beskrivs och bemöts politiskt. Lee (2007:4) menar, med hänvisning till Young (1996) och hennes uttalande att vi alla nu är potentiella brottsoffer, att vi alla numera är potentiella ”*fearers*”. Genom att utmåla otryggheten som ett centralt problem, konstrueras en bild av en kriminalpolitik som berör oss alla (Andersson 2010; Lee 2007). Samtidigt är det framför allt vissa typer av brottsoffer som uppmärksammas när rädsla för brott och otrygghet debatteras (Heber 2011; Walklate 2011), och

1 Termen tillgängliggörande är hämtad från Ljunggren (2015) som, utifrån Reddys (2001) begreppsapparat och ett emotionssociologiskt perspektiv som ligger nära Bacchis teoretiserande, använder termen för att beskriva hur politiska ledare ”vägleder” arbetarnas missnöjesupplevelser genom att benämna och manifesterar vissa känslor och utesluta andra.

utifrån en diskursanalytisk ansats har bland andra Lee (2007) och Fanghanel (2016) undersökt hur genus inverkar på de subjektspositioner som konstrueras genom vårt sätt att förstå rädsla för brott och otrygghet. Både Lee (2007) och Stanko (2000) menar att just variationen i rädsla mellan olika grupper bidragit till att öka det politiska intresset för frågan. Samtidigt visar Stanko hur förståelsen av den ojämlika otryggheten har förändrats över tid; från att uppmärksamma strukturella orättvisor och diskriminering som en grund för skillnader i rädsla och otrygghet till att individualisera rädslan och snarare koppla ihop den med rutinaktiviteter och en riskfylld livsstil.

Tidigare studier har också identifierat hur det politiska talet om rädsla för brott och strävan efter trygghet och säkerhet har resulterat i tilltagande kontroll och ett reproducerande av ojämlikhet (Aas 2006; Andersson 2010; Bauman 2000; Boutellier 2004; Demker *et al.* 2008; Denney 2008; Fanghanel 2016; Hope & Sparks 2000; Sahlin 2010). Huruvida expansionen av rättsväsendets kontroll grundar sig i en längtan efter säkerhet hos allmänheten är omdebatterat. Bland andra Bauman (2000) och Boutellier (2004) menar att den ambivalens som karaktäriserar dagens senmoderna samhällen skapar ett behov av otvetydiga moraliska positioner, något som positionerna brottsoffer och gärningsperson antas uppfylla. Samtidigt har många forskare, Bauman och Boutellier inkluderade, argumenterat för att politiker förstärker allmänhetens längtan efter trygghet genom att beskriva brott och rädsla som allvarliga samhällsproblem (Andersson 2010; Bauman 2000; Becket 1997; Boutellier 2004; Garland 2006; Hagan 2010).

Den politiska upptagenheten vid rädsla för brott och vid allmänhetens trygghet har analyserats i relation till både konservativa, socialdemokratiska och i viss mån högerpopulistiska politiska partier (Ahmed 2004; Balvig 2004; Denney 2008; Garland 2006; Hagan 2010; Jones & Newburn 2006; Newburn 1998). Hagan (2010) har exempelvis tolkat det politiska användandet av rädsla för brott som ett konservativt ideologiskt projekt, där politikerns målsättning varit att bedriva en hårdför kriminalpolitik riktad mot den så kallade traditionella brottsligheten och mot arbetarklassen. Medan lag och ordning historiskt sett har betraktats som en högerfråga även i Sverige (Demker & Duus-Otterström 2009; Lenke 2007; Tham 2001), har flera studier visat hur även Socialdemokraterna kommit att anamma en traditionellt konservativ hållning i dessa frågor och hur de har strävat efter att visa att de tar brottsligheten på allvar (Estrada 2004; Lenke 2007; Tham 1995, 2001).

Både i Sverige och i Storbritannien har Socialdemokraternas och New Labours kriminalpolitiska inriktning kopplats ihop med frågan om trygghet (Andersson 2010; Brownlee 1998; Denney 2008; Wennström 2014). Genom att fokusera på "rätten till trygghet" har kriminalpolitiken växt fram som en arena att föra välfärdspolitik på, menar Andersson (2010). Den sociala och ekonomiska trygghet som var central i välfärdsstaten (Andersson 2002a; Ljunggren 2015) finns fortfarande med i politikerns inledande formuleringar av problemet med otrygghet i relation till brottslighet (Andersson 2010). Samtidigt är de lösningar som presenteras som ett svar på problemet otrygghet helt frånkopplade från denna traditionella förståelse av otrygghet menar Andersson (2010) som, liksom Denney (2008), lyfter fram den kontrollpolitik som i den politiska debatten ofta presenteras som lösningen på allmänhetens otrygghet.

Också Sahlin (2010) gör, i sin studie av Göteborgs kommunala bostadsbolags trygghetsarbete, skillnad mellan den välfärdsstatliga förståelsen av trygghet i relation till boende och den kriminalpolitiska förståelsen av trygghet som hon menar snarare grundar sig på en individualiserad moralisk diskurs. Liksom Sahlin uppmärksammar, får de olika tolkningarna av vad trygghet är helt olika utslag där vissa lösningar syftar till att motverka hemlöshet och exkludering medan andra lösningar snarare riskerar att ha en exkluderande effekt. Trots att tryggheten kan legitimera vitt skilda åtgärder finns det, menar jag, anledning att analysera de olika förståelserna av trygghet som sammanlänkade genom den välfärdsstatliga förståelse som i Sverige är etablerad och historiskt förankrad. Den kan antas bidra med symbolisk laddning och positiva konnotationer till den kriminalpolitiska debatten. Av samma anledning är det relevant att förhålla begreppet trygghet till ett par andra begrepp.

Ljunggren (2015) belyser i sin historiska analys hur arbetares missnöjeserfarenheter från mitten av 1920-talet kom att omgestaltas inom socialdemokratien. De känslor som allt mer tillgängliggjordes var oro och otrygghet och inte, som tidigare, vrede (Ljunggren 2015). Både oro och otrygghet brukar beskrivas som framåtblickande känslor och de konnoterar sårbarhet i högre grad än exempelvis ilska och rädsla (Bauman 2000, 2006; Heber 2011; Ljunggren 2015). Relationen till andra subjekt är även mycket svagare än vad som är fallet med vreden och otryggheten antas kunna beskriva ett samhällstillstånd där inget specifikt otrygghetsskapande subjekt eller objekt pekas ut (Ljunggren 2015). På liknande sätt har otryggheten särskilt från rädslan som också den antas vara relaterad till ett uppenbart externt hot (Denney 2008). Otryggheten kräver alltså inte, i samma utsträckning som vreden och rädslan, en konkret antagonistisk nivå. Relaterat till detta antas tryggheten vara nära kopplad till sammanhållning och enighet (Eriksen 2006; Ljunggren 2015; Wahlgren 2014).

Begreppet trygghet överlappar både med engelskans ”*safety*” och ”*security*”, men anses däremot ha en starkare känslomässig laddning än dessa två begrepp. Samtidigt konnoterar begreppet stabilitet och förutsägbarhet (Eriksen 2006; Ljunggren 2015). Tryggheten relaterar också till tillit och dessa två värden antas ha en ömsesidigt förstärkande effekt på varandra (Eriksen 2006; Heber 2008). Sammanfattningsvis kan trygghet relatera till en subjektiv känsla, men begreppet kan också användas för att beskriva ett existentiellt tillstånd eller ett objektiva förhållande som både kan innebära låg viktigmiseringsrisk och goda och stabila levnadsförhållanden mer generellt (Andersson 2002a; Eriksen 2006; Heber 2008). Begreppets vida användningsområde bidrar troligen till att det, liksom känslorna trygghet och otrygghet, har beskrivits som mycket diffust i sin gestaltning (Ljunggren 2015).

Teoretisk utgångspunkt – trygghet som kondenserande symbol

I denna artikel undersöks den symboliska laddning som begreppet trygghet tillför den kriminalpolitiska debatten genom en analys av tryggheten som en kondenserande symbol. Enligt Edelman väcker kondenserande symboler vissa typer av känslor och

gensvar hos oss just för att de symboliserar antingen hot eller förtrostan (Edelman 1976). Med hänvisning till Sapir (1934) konstaterar Edelman (1976:6):

Condensation symbols evoke the emotions associated with the situation. They condense into one symbolic event, sign, or act patriotic pride, anxieties, remembrances of past glories or humiliations, promises of future greatness: some of these or all of them.

En analys av begreppet trygghet som en kondenserande symbol utesluter inte att trygghet kan relatera till materiella och konkreta förhållanden. Däremot står begreppet för något mer än summan av vissa konkreta situationer eller upplevelser. Detta mervärde, som Ahmed (2004) hävdar att känslor uppnår genom att cirkulera och ”klibba av sig”, skapas som jag ser det genom trygghetens historiska koppling till välfärdsstatens uppbyggande och till begreppets breda användningsområde (Andersson 2002a; Ljunggren 2015; Sahlin 2010; Wahlgren 2014). Det faktum att trygghet uppfattas och utmålas som ett grundläggande värde för oss alla, och otrygghet följaktligen uppfattas som ett allvarligt socialt problem, talar för att begreppet trygghet kan fungera som en effektiv kondenserande symbol. Begreppets historiska koppling till välfärdsstaten förstärker vidare dess positiva konnotationer och dess symboliska potential.

Symbolpolitik förstås ofta som en form av politik vars huvudsakliga angelägenhet är vad politiken signalerar till allmänheten. Symbolpolitik kontrasteras följaktligen ofta mot en form av politik vars materiella effekt är i fokus, och likställs således med en avsaknad av materiell effekt eller med en avsaknad av intresse för en viss materiell effekt (Andersson 2002b; Edelman 1976, 2001; Garland 2006; Gusfield 1967; Marion & Farmer 2003; Oliver & Marion 2008). Denna studie är visserligen inriktad på att förstå hur politikens tal om trygghet och otrygghet vägleder allmänheten till att uppfatta otrygghet som en viss typ av problem, men det görs inga antaganden om politikens effektivitet eller brist på effektivitet vad gäller att påverka brottnivåer eller tryggheten i samhället. Den brist på effekt som både Edelman (2001) och Bacchi (1999) uppmärksammar handlar snarare om politikens tendens att konservera den befintliga samhällsordningen.

Metodologiska utgångspunkter

Denna analys tar sin utgångspunkt i ett begrepp som har kommit att bli centralt i den kriminalpolitiska debatten, nämligen trygghet. Med utgångspunkt i tre politiska partiers valkampanjer inför de svenska riksdagsvalen åren 2006, 2010 och 2014, undersöks vilken problemframställning som kringgärdar begreppen trygghet och otrygghet (Bacchi 1999, 2009). Även om begreppet trygghet har en positiv värde-laddning, och alltså inte uppenbart kan kopplas till problem som behöver lösas, ses både tryggheten och otryggheten som föränderliga tillstånd. Det innebär att även när politiker uttrycker att tryggheten hos befolkningen ökar, görs detta utifrån ett implicit antagande om att denna nivå kan förbättras ytterligare. Både trygghet och

otrygghet är således begrepp som kringgärdas av den problematiserande praktik som Bacchi (2009) beskriver.

En valkampanj och den politiska debatt som föregår riksdagsval förstås här som en intensifierad maktkamp där politiska partier strävar efter att rama in problem på ett sätt som får vissa åtgärder att framstå som legitima och önskvärda och som utesluter andra möjliga lösningar (Bacchi 1999, 2009). I denna problematiserande praktik vägleds allmänheten att uppfatta otrygghet som ett visst slags problem och att efterfråga vissa lösningar för att bli trygga. Vidare vägleds allmänheten i sina känslor där trygghet och otrygghet är de känslor som främst tillgängliggörs för dem i relation till brottslighet (Ljunggren 2015), men där trygghetens symboliska potential även består i att kunna tillgängliggöra andra känslor som exempelvis nationell stolthet. I linje med Bacchis (2009) syn på hur makt utövas genom att påverka människor önskningar och begär, anammas i denna studie en strukturell förståelse av politiska partier (Erlingsson, Håkansson, Johansson m.fl. 2005), där partierna ses som representanter för olika opinioner i befolkningen. Följaktligen ligger intresset för partiernas problemframställningar i deras konsekvenser snarare än i avsändarnas avsikt.

Material

Även om följande studie är baserad på de tre valåren 2006, 2010 och 2014 behandlas materialet som ett tvärsnittsurval, och analysen nedan kommer inte att visa på utvecklingslinjer över tid. Den jämförande analysen koncentreras i denna artikel till jämförelser mellan de tre politiska partierna Socialdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna. Inför de studerade riksdagsvalen publicerade Moderaterna valmanifest och debattartiklar ihop med de övriga tre allianspartierna (Liberalerna, Centerpartiet och Kristdemokraterna). I och med att dessa texter ingår i materialet finns de övriga allianspartierna också representerade i analysen i någon mån. Fokus är dock på Moderaterna i denna allians. På samma sätt har debattartiklar som Socialdemokraterna författat ihop med Miljöpartiet och Vänsterpartiet liksom med representanter för exempelvis ideella organisationer inkluderats i analysen. Dessa texter anses då företräda en socialdemokratisk förståelse av begreppet trygghet.

Under de studerade valåren gick Moderaterna till val som ”nya Moderaterna”, med ambitionen att vara ett statsbärande parti för den breda allmänheten. Medan tidigare studier av de politiska partiernas kriminalpolitik illustrerat hur Socialdemokraterna kommit att anamma en borgerlig kriminalpolitik (Demker & Duus-Otterström 2009; Lenke 2007; Tham 1995, 2001), uppmärksammar denna studie det motsatta; nämligen hur Moderaterna och även Sverigedemokraterna förlitar sig på de välfärdsstatliga konnotationer som begreppet trygghet tillför den kriminalpolitiska debatten. Sverigedemokraterna valdes in i riksdagen först 2010, och finns således inte representerade i samma utsträckning, men deras uttalade fokus på trygghet motiverade att partiet inkluderades i analysen.

Urvalet av material har gjorts utifrån en önskan om att partierna själva ska ha kontroll över problemframställningen och inte huvudsakligen media (Håkansson 1999). Följaktligen har tal av partiledare inför valen analyserats (10 stycken), liksom

partiernas valmanifest (8 stycken). De ”sommartal” samt de tal som partiledarna höll under Almedalsveckan i Visby de studerade valåren har inkluderats för analys i de fall trygghet eller otrygghet nämndes. Vidare har ett urval av debattartiklar inkluderats i materialet. Sökningen av debattartiklar gjordes med hjälp av det digitala nyhetsarkivet Retriever. Debattartiklar valdes ut för en första genomläsning i de fall de (1) var publicerade i antingen *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter*, *Expressen*, *Göteborgs-Posten*, *Svenska Dagbladet* eller *Sydsvenskan*, (2) var formulerade av en regional eller central företrädare för de politiska partierna, (3) publicerades mellan januari och september år 2006, 2010 eller 2014 samt (4) innehöll begreppet trygg i någon form. Sökordet *trygg* gav artiklar som berör både trygghet och otrygghet, i relation till brott och utan denna koppling till brottslighet (totalt 89 artiklar). Materialet har därefter vidgats något till att även innefatta till exempel partiernas kriminalpolitiska program samt två broschyrer som Moderaterna gav ut inför valet 2014. De totalt 117 dokument som ligger till grund för analysen berör alla trygghet eller otrygghet på något sätt. I 54 av dessa görs en koppling mellan (o)trygghet och brottslighet. Materialet är inte uttömmande, snarare syftar empirin till att belysa vissa specifika drag som jag anser är centrala för att förstå trygghetens symboliska potential.²

Genomförande av analys

Materialet har analyserats genom att delar av Bacchis diskursanalytiska ramverk kombinerats med en tematisk strukturering av resultatet. Analysen har vägletts av frågan: Vad antas skapa trygghet? Analysen av hur trygghet problematiseras bygger på material där trygghet alternativt otrygghet nämns explicit. Ibland formulerar partierna politiska förslag i syfte att öka människors trygghet och lösningen på otryggheten framträder således tydligt. Andra gånger framträder ”lösningarna”, liksom trygghetens relation till andra begrepp, mer i form av implicita antaganden (Bacchi 2009). Trygghetens porositet avspeglas i det sätt som begreppet ges mening genom att skrivas ihop med andra begrepp. Exempelvis skapar formuleringen ”trygghet och tillit” en bild av att dessa två ”värden” genererar varandra (Fairclough 2001).

I och med att denna studie syftar till att undersöka hur begreppet trygghet lånar symbolisk laddning från begreppets historiska och nuvarande koppling till välfärdsstaten, har texter och tal där trygghet eller otrygghet berörs utan att en koppling görs till brottslighet också inkluderats i analysen. Även om de flesta citaten som presenteras i resultatdelen exemplifierar hur trygghet förstås inom den kriminalpolitiska debatten, är analysen ett resultat av en vidare läsning. Som exempel framträder kopplingen mellan trygghet och stabilitet framför allt i andra sammanhang än de kriminalpolitiska och skillnader i synen på sammanhållning blir tydligare genom denna vidare läsning.

² En lista över allt material som analyserats kan erhållas genom direkt kontakt med författaren.

Resultat

Presentationen av resultatet är strukturerad utifrån tre rubriker: ”Den trygghetsskapande välfärden”, ”Det trygghetsskapande förtroendet för rättsväsendet” samt ”Trygghet och sammanhållning”. Under rubriken ”Den trygghetsskapande välfärden” belyser jag hur trygghet beskrivs som något svenskt, hur de politiska partierna framhåller välfärden som trygghetsskapande och hur en omhändertagande välfärdspolitik framhålls som norm. I olika utsträckning, och på lite olika sätt, kopplas välfärden ihop med den till brott relaterade otryggheten. Också detta diskuteras i den inledande resultatdelen. Därefter illustreras hur ”förtroende för myndigheter” och ”sammanhållning” – båda centrala komponenter i förståelsen av Sverige som en välfärdsstat – används inom ramen för den kriminalpolitiska debatten om otrygghet och trygghet. Genom att fokusera på dessa aspekter är syftet att visa på vilket sätt dagens kriminalpolitiska diskurs ramar in den till brott länkade otryggheten som en välfärdsfråga.

Då allmänhetens trygghet är en övergripande målsättning för kriminalpolitiken i många västerländska samhällen (Andersson 2010; Bauman 2000; Garland 2006), och eftersom trygghet bland annat antas kunna uppnås genom att brott förebyggs, är det omöjligt att skilja den kriminalpolitiska trygghetspolitiken från den generella kriminalpolitiken; de är insnärjda i varandra. Då syftet med denna artikel är att belysa vad begreppet trygghet *tillför* den svenska kriminalpolitiska debatten, har jag valt att fokusera på hur kriminalpolitiska lösningar som syftar till att skapa trygghet ramar in i en välfärdscontext. Därmed riktas mindre uppmärksamhet mot lösningar som kameraövervakning och straffskärpningar för grov och upprepad brottslighet, även om detta också är lösningar som antas kunna öka tryggheten i samhället. Denna utveckling av tilltagande kontroll har dock redan varit föremål för omfattande analys.

Den trygghetsskapande välfärden

Flera forskare har lyft fram hur ”tryggheten” möjliggjorde för Socialdemokraterna att ta sig in på den kriminalpolitiska arenan genom att beskriva kriminalpolitiken som en del av välfärdspolitik. Även om Socialdemokraterna har förändrat sin kriminalpolitik, till att i större utsträckning föra en traditionellt konservativ lag-och-ordning-politik (Tham 2001), ramar kriminalpolitiken fortfarande in i en välfärdsstatlig context av partiet. En återkommande koppling som görs mellan välfärd och trygghet är att välfärden skapar jämlikhet och trygghet, vilket i sin tur förebygger brott. Följaktligen förstås otrygghet i vissa sammanhang som en möjlig orsak till brottslighet där det är den potentiella gärningspersonens otrygghet som åsyftas. Kopplingen mellan välfärd, trygghet och brott illustreras, bland annat, genom placeringen av kriminalpolitiken i partiets valmanifest. I det socialdemokratiska valmanifestet från 2006 är kriminalpolitiken placerad under rubriken ”Nästa steg i välfärdsbygget” och 2014 behandlas kriminalpolitiken under rubriken ”En pålitlig välfärd. För alla.”, och har placerats under underrubriken ”Minska klyftorna”. Partiet skriver inledningsvis:

Välfärden ska ge frihet och trygghet åt varje människa, så att vi alla kan färdas väl genom livet. [...] När välfärden fungerar väl och betalas efter bärkraft så håller den samman generationer, utjämnar livsvillkor och bidrar till tillväxt och utveckling. Det är grunden för det välfärdssamhälle som gjort Sverige unikt. (Socialdemokraterna, 2014, Valmanifest)

I anslutning till citatet ovan skriver Socialdemokraterna att välfärden ska vara som starkast ”när du är som svagast”. Den exakta relationen mellan välfärd, trygghet och brott är inte artikulerad i valmanifesten. Däremot antyder partiet, genom att placera kriminalpolitiken ihop med den generella välfärdspolitiken, att kriminalpolitiken, liksom välfärdspolitiken, utjämnar livsvillkor. Också i Socialdemokraternas kriminalpolitiska program ”Ett tryggare Sverige” från 2013 antas ”trygghet mot brott” kunna skapas genom en jämlikhetsskapande välfärdspolitik:

Välfärdspolitik handlar om mer än att bara korrigera orättvisor som skapats av det ekonomiska livet. Välfärdspolitik handlar om jämlikhet. Det handlar om att öka människors makt över det egna livet. Därmed bidrar den också till att förändra maktförhållandena i ekonomi och samhälle. Till välfärdspolitiken hör också trygghet mot brott. (Socialdemokraterna, 2013, Kriminalpolitiskt program)

I citatet ovan antyds däremot, genom formuleringen ”trygghet *mot* brott”, att det här är skyddet mot brott som är det livsvillkor som ska utjämnas, inte de sociala och ekonomiska livsvillkor som också förknippas med otrygghet och som antas öka risken för att människor begår brott. I en debattartikel om barns utsatthet för övergrepp, undertecknad av bland andra den socialdemokratiska partiledaren Göran Persson, formuleras en syn där välfärden antas kunna skapa social och ekonomisk trygghet men också kompensera för den otrygghet som orsakats av övergrepp och våld i hemmet. Också här knyts otryggheten som känsla till brottsutsatthet:

Samhällets stöd till de barn som utsätts för våld, sexuella övergrepp, kränkningar eller när den som vårdar barnet försummar att tillgodose barnets grundläggande behov måste förbättras. [...] Det gäller också de barn som växer upp i familjer där den ena föräldern slår den andra. [...] Den svenska välfärden måste hela tiden utvecklas och förbättras för att Sverige ska vara ett bra land för alla – inte bara några. [...] Med hjälp av vår gemensamma välfärd – skolan, barnbidragen, biblioteken och mycket mer – skapar vi en miljö där alla barn får plats att utvecklas, leka och lära. Särskilt viktigt är detta för de barn som inte känner sig trygga hemma. För dem kan tryggheten finnas i personalen på dagis, klassföreståndaren eller bibliotekarien. (Socialdemokraterna, *Aftonbladet*, 9 maj 2006)

Att Socialdemokraterna kopplar trygghet till generell välfärdspolitik är tydligt och inte oväntat. Noterbart är dock att också Moderaterna placerar begreppet trygghet i en välfärdsstatlig ram. I en broschyr inför riksdagsvalet 2014 skriver partiet, under rubriken ”Alla behövs”:

Alla människor, erfarenheter, kunskaper, kulturer, perspektiv, talanger och språk gör tillsammans vårt Sverige. Ett Sverige som trots global ekonomisk oro står starkt. Ett Sverige i vilket vi arbetar tillsammans för att skapa den trygghet och det välstånd vi alla önskar oss själva och varandra. [...] Ett Sverige där vi tror på att väva finmaskiga nät som fångar den som faller, på att trygghet ger välstånd och på att framgång ger ringar på vattnet. (Moderaterna, 2014a, Broschyr)

I citaten ovan från Socialdemokraterna och Moderaterna målar bägge partier stolt upp en bild av ett Sverige som fångar upp ”den som faller” och stöttar oss när vi är ”som svagast”. Tryggheten beskrivs vidare som ett gemensamt samhällsprojekt och som något som, liksom välfärden, är för alla. Flera partier uttrycker att alla ska kunna känna sig trygga i Sverige. Begreppet trygghet ter sig extra lämpligt för att förstärka bilden av universalitet då begreppet saknar en tydlig antagonistisk nivå (Ljunggren 2015). I linje med detta konstaterande ger Socialdemokraterna i sitt kriminalpolitiska program uttryck för en förståelse där den kriminalpolitiska trygghetspolitiken inte är ett nollsummespel. I stället ser partiet att en politik som gynnar alla är möjlig:

I socialdemokratiens trygghetspolitik ingår att ge brottsoffer det stöd och den hjälp som behövs, men för varje brott som kan förhindras blir det ett brottsoffer mindre. (Socialdemokraterna, 2013, Kriminalpolitiskt program)

Att länka kriminalpolitiken till den generella välfärden bidrar, menar jag, till bilden av en universell och utjämnande kriminalpolitik som syftar till att ge stöd åt dem som är i behov av det. Samtidigt är det som potentiella brottsoffer vi främst tilltalas i debatten och staten antas vara ansvarig att förse oss med en rad välfärdsstatliga tjänster, däribland skydd mot brott. I en debattartikel 2006 skriver Moderaternas partiledare Fredrik Reinfeldt:

Vi vet att Sverige är ett bra land för många, men inte för alla. [...] Men ett bättre Sverige för alla handlar också [utöver arbete, *min anmärkning*] om trygghet. Om att man vet att man får vård när man behöver den, att de äldre får en god omsorg och att barnen lär sig tillräckligt och känner sig trygga i skolan. Och om att staten klarar av sitt åtagande att skydda från våld och brott. (Moderaterna, *Göteborgs-Posten*, 5 juli 2006)

Också Sverigedemokraterna beskriver att Sverige har en tradition av trygghetskapande politik, och partiet knyter således an till en förståelse av Sverige som en utvecklade välfärdsstat. Exempelvis uttrycker Sverigedemokraterna i en debattartikel att ”Sverige har en lång, gedigen tradition av att värna kvinnors trygghet och integritet” (Sverigedemokraterna, *Svenska Dagbladet*, 1 september 2014) och avslutar samma artikel med att tryggheten ska byggas upp ”på nytt och på riktigt”, vilket signalerar att Sverige har en historia av trygghet men att denna trygghet nu har raserats. I sitt sommartal 2010 uttrycker Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson att kvinnors trygghet

”urholkats”, och antyder därmed att kvinnor i Sverige tidigare har kunnat vara trygga men att detta förändrats. Både i den ovan nämnda debattartikeln och i sommartalet 2010 kopplas kvinnors otrygghet ihop med utsatthet och oro för våld och våldtäkt.

Jämställdhet beskrivs som vägen till kvinnors trygghet samtidigt som detta värde återkommande framställs som en svensk självklarhet. Kvinnofientliga attityder antas vara grunden till att kvinnor utsätts för till exempel sexualiserat våld, men samtidigt beskrivs inte det svenska samhället som patriarkalt utan beskrivningar av motsättningar mellan män och kvinnor benämns som ”konstlade”. Därmed framställs de kvinnofientliga attityderna, liksom sexualbrott riktade mot kvinnor, som kulturellt avvikande. I sitt sommartal 2010 uttrycker Åkesson att Sveriges ”massinvandringspolitik” och vad han benämner ”avskaffandet av Sverige som nation” har resulterat i ”ett antal tusen våldtagna svenska kvinnor” (Sverigedemokraterna, 7 augusti 2010). Följaktligen beskrivs Sveriges ”naturliga” tillstånd vara ett där kvinnor är trygga och inte utsätts för våldtäkt.

Beskrivningar av äldres otrygghet fyller en liknande funktion för Sverigedemokraterna. Genom att uppmärksamma grupperna äldre och kvinnor som särskilt otrygga, länkas trygghet ihop med svenskhet och till en nationell stolthet som delvis kan knytas till den svenska välfärdsstatliga modellen. Sverigedemokraterna uttrycker i en debattartikel inför riksdagsvalet 2010 att ”Sveriges äldre förtjänar en trygg ålderdom”. I artikeln konstaterar partirepresentanterna vidare:

Den välfärd som vi alla i dag tar för givet har byggts upp av de män och kvinnor som i dag är pensionärer. De har arbetat hårt för att förbättra villkoren för sina efterkommande. Det kan inte nog poängteras hur stor tacksamhetsskuld vi yngre har till den äldre generationen och nu är det allas vårt ansvar att se till att de äldre får en så trygg och värdig ålderdom som bara möjligt. [...] Det kan tyckas som en självklarhet att alla människor i vårt land skall kunna åldras under trygga och värdiga former och att man ska kunna vara säker på att inte behöva bli utsatt för brott eller andra kränkningar på ålderns höst. Tyvärr är det dock inte alltid så i dag. (Sverigedemokraterna, *Göteborgs-Posten*, 1 september 2010)

I och med att de äldre ses som den grupp som har byggt upp den gemensamma välfärden anses de ha gjort sig förtjänta av trygghet. Att utsätta äldre för brott och kränkningar, och därmed orsaka deras otrygghet, framställs därmed inte enbart som en kränkning mot dessa individer eller mot denna grupp, utan som en kränkning och missaktning gentemot den välfärd som vi i dag alla kan ta för given tack vare gruppen äldre. I sommartalet 2010 beskriver Åkesson att han skäms över det faktum att äldre förnekas rätten till trygghet genom den brottslighet som riktas mot dem:

Vi ser hur lex-Sara-anmälningarna inom äldre- och handikappomsorgen ökar på flera håll i landet. Och även om den absolut övervägande majoriteten av all personal [...] är ärliga människor som gör ett fantastiskt jobb, och ofta gör de ett fantastiskt jobb under mycket svåra förhållanden, så tycks det tyvärr vara så att

det blir allt vanligare att äldre människor blir bestulna av dem som är satta att ta hand om dem. Jag skäms. (Sverigedemokraterna, 7 augusti 2010, sommartal)

Citatet ovan illustrerar hur själva välfärden också kan vara otrygghetsskapande och därmed bör kringgärdas av utökad kontroll. Sverigedemokraterna föreslår bland annat skärpta bakgrundskontroller vid nyanställningar i äldreomsorgen samt att personal ska ha en särskild legitimation för att förhindra att obehöriga människor lurar sig in i äldres hem. Genom dessa förslag introducerar partiet ett hotfullt element i den välfärd som tidigare har antagits kunna garantera de äldre trygghet. Genom att antyda att brottsligheten nyligen tillkommit, förstärks bilden av trygghet som tätt länkad till svenskhet och de otrygghetsskapande elementen framstår som kulturellt avvikande.

Ovan har vi sett hur Socialdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna ramar in tryggheten i en välfärdsstatlig kontext och därigenom knyter an till en historisk förståelse av ett Sverige som har förmåga att skapa trygghet för alla (Ljunggren 2015). Partierna betonar att alla borde få känna sig trygga i Sverige och trygghet framstår som en svensk paradgren, även om detta trygga Sverige enligt framför allt Sverigedemokraterna beskrivs som en historisk guldålder som de nostalgiskt blickar tillbaka mot för att ge legitimitet åt sin kriminalpolitik (Elgenius 2011; Elgenius & Rydgren 2017).

Det trygghetsskapande förtroendet för rättsväsendet

Beskrivningen av otrygghet som ett resultat av brottslighet, snarare än som brottslighetens orsak, är framträdande i den svenska debatten och rättsväsendet antas kunna skapa trygghet för allmänhet och brottsoffer. Ofta fungerar tryggheten som en övergripande legitimeringsram för den presenterade kriminalpolitiken, utan att kopplingen mellan trygghet och rättsväsende närmare specificeras. I en debattartikel skriver Alliansen:

För att öka tryggheten och möta utmaningarna har alliansregeringen genomfört historiskt stora satsningar på rättsväsendet. Totalt handlar det om över 11,3 miljarder kronor i resursförstärkningar, varav långt över 5 miljarder till polisen. [...] Vi har även skärpt straffen. Det handlar till exempel om straffen för grova våldsbrott, såsom grov misshandel och grov kvinnofridskränkning. Nyligen lade vi fram förslag om att livstid ska vara normalstraffet för mord. (Alliansen, *Svenska Dagbladet*, 29 augusti 2014)

I de studerade valdebatterna är beskrivningen av rättsväsendet som trygghetsskapande framträdande hos både Moderaterna och Sverigedemokraterna, medan Socialdemokraterna inte gör denna koppling lika frekvent. Rättsväsendet antas kunna öka tryggheten dels genom att påverka själva brottsligheten, dels mer direkt genom att en närhet mellan allmänhet och rättsväsendets aktörer etableras. Sverige, liksom de övriga nordiska länderna, beskrivs ofta som präglade av tillit till andra människor och till myndigheter

(Lappi-Seppälä 2012). Nedan illustreras hur trygghet konstrueras som beroende av allmänhetens relation till rättsväsendets myndigheter.

En framträdande lösning på otrygghet är polisiär närvaro och på samma sätt som alla antas ha rätt att känna sig trygga beskrivs alla ha rätt till en närhet till polisen. I citatet nedan formulerar Alliansen en koppling mellan trygghet och en närvarande polis:

Rättsväsendet måste komma närmare människorna. En synlig och närvarande polis i hela landet är viktigt för människors känsla av trygghet. Det behövs fler poliser, och fler poliser på gator och torg. [...] Polisbrist, långa avstånd och begränsad bemanning under kvällar och helger sätter tryggheten på undantag på många håll i vårt land. (Alliansen, 2006, Valmanifest)

Vid sidan av den trygghetskapande polisen framträder en berättelse där trygghet är beroende av att rättsväsendet straffar personer som begått brott. Vår trygghet konstrueras också som beroende av straffskärpningar, där allmänhetens förväntningar på straffskalor behöver tillgodoses i syfte att skapa trygghet. Alliansen skriver i en debattartikel:

I vårt Sverige ska människor kunna leva i trygghet, utan att behöva oroa sig för våld och hot. Att utsättas för brott är en av de största ofriheterna en människa kan uppleva. Vi vill att människor ska vara trygga i vardagen och att man ska kunna lita på att den som begår brott också straffas för det. Det är grunden för ett bra Sverige som kan bli ännu bättre. Nu vill vi skärpa straffen för bostadsinbrott. [...] Dagens förslag är ett viktigt steg på vägen mot att Sverige ska bli ett ännu tryggare land att leva i. I dag är det bara några få procent av de anmälda inbrotten som klaras upp på så sätt att en person kan knytas till brottet. Resultaten måste bli bättre. [...] Ett inbrott där förövaren inte stjal något av värde leder ofta inte till de straff man förväntar sig. (Alliansen, *Dagens Nyheter*, 23 juni 2014)

Steg mot ett tryggare Sverige antas även tas genom att rättsväsendet uppfattas som ett effektivt maskineri där ”tillgängliga poliser och ett mer effektivt rättsväsende gör att fler människor kan känna förtroende och tillit till att brott utreds och klaras upp” (Moderaterna, *Kvällsposten*, 1 augusti 2014). Också Sverigedemokraterna kopplar ihop trygghet med tillit till rättsväsendet. Under rubriken ”Ett tryggare Sverige” skriver de i sitt valmanifest 2014:

Sverigedemokraterna arbetar för ett Sverige där alla människor skall kunna känna sig trygga och säkra på alla platser i landet under alla tider på dygnet. Ett Sverige med en stark inre samhörighet och solidaritet där medborgarna känner naturligt tillit till varandra och till de rättsvärdande myndigheterna. Ett Sverige där brottsoffer får stöd och upprättelse. Ett Sverige där straffen står i rimlig proportion till det begångna brottet och är i samklang med den folkliga rättsuppfattningen. Ett Sverige präglad av hänsyn och trygghet. (Sverigedemokraterna, 2014, Valmanifest)

Ökad trygghet antas således vara beroende av att vi känner förtroende för eller tillit till rättsväsendet. Även om partierna verkar använda begreppen förtroende och tillit synonymt, kan skillnaden mellan dessa två begrepp illustrera hur den återkommande kopplingen mellan rättsväsendet och tryggheten fyller två olika symboliska funktioner. Genom begreppet förtroende skapas en känslomässig närhet mellan allmänheten och rättsväsendet, en närhet som historiskt sett varit förbehållen personliga relationer (Frevvert 2011; Ljunggren 2015). Citaten ovan visar hur förtroende i den kriminalpolitiska debatten kopplas till myndigheter; tillgängligheten till dessa och resultatet av deras arbete. Liksom trygghet är förtroende ett känsloladdat begrepp som signalerar en intimitet mellan ledare och allmänhet och bidrar till en bild av ett empatiskt inkännande samhälle (Ljunggren 2015). Tilliten å andra sidan står snarare för pålitlighet och förutsägbarhet, och fångar enligt min tolkning upp den stabilitet som begreppet trygghet är förknippat med och som särskiljer begreppet från den mer akuta rädslan och ilskan (Bauman 2000; Ljunggren 2015). Uttrycken ”lita på” och ”de straff man förväntar sig” i citatet från Alliansen ovan illustrerar hur tryggheten konstrueras som nära förknippad med förutsägbarhet och stabilitet.

Trygghet och sammanhållning

I den politiska debatten kopplas trygghet återkommande till sammanhållning. Trygghet antas i vissa fall vara en enande känsla eller ett enande tillstånd samtidigt som det, i andra fall, beskrivs som ett resultat av sammanhållning. Begreppet sammanhållning uttalas inte alltid, men begreppet trygghet omgärdas av en retorik om sammanhållning. Även om kopplingen mellan sammanhållning och trygghet här förstås som starkt knuten till den välfärdsstatliga kontext som ramar in den svenska kriminalpolitiska debatten (Ljunggren 2015), på så sätt att kopplingen bidrar med symbolisk kraft till argumentationen, finns det vissa variationer i vilken form av sammanhållning som åsyftas i debatten. Detta har kunnat skönjas redan i de tidigare presenterade citaten men diskuteras, baserat på de tidigare resultaten, mer utförligt här.³

Välfärdsstatens ekonomiskt och socialt utjämnande potential uppmärksammas framför allt av Socialdemokraterna och partiet ger uttryck för en förståelse av sammanhållning som framstår som knuten till jämlikhet. I sitt valmanifest 2010 skriver partiet:

Vi vill leva i ett välfärdsland där vi delar på risker och möjligheter för att vi alla tjänar på det. Orättvisor löser inga problem. Jämlika samhällen är bättre samhällen att leva i för alla. Men just nu håller de allt större klyftorna på att förändra Sverige. [...] Brottligheten skapar otrygghet. Rädslan ökar och därmed främlingsfientligheten. Socialdemokraterna väljer sammanhållning i stället för ett kallare Sverige. (Socialdemokraterna, 2010, Valmanifest)

3 Mycket av det som skrivits om ”community” (Boutellier 2004; Lacey & Zedner 1995; Sahlin 2000) och om lokalt brottsförebyggande arbete (Andersson 2002b; Garland 2006; Hörnqvist 2001) kan appliceras på analysen av relationen mellan trygghet och sammanhållning. Den distinktion som här främst undersöks är den mellan materiell och moralisk sammanhållning.

I citatet ovan antas ökad jämlikhet och stärkt sammanhållning kunna minska brottsligheten, vilket i förlängningen också är positivt för allmänheten som då inte riskerar att uppleva otrygghet i samma utsträckning. Genom att kontrastera sammanhållning mot kyla, förmedlas en förståelse av en sammanhållning som innebär en varm och inkluderande gemenskap. Också Moderaterna och Sverigedemokraterna gör kopplingar mellan trygghet och sammanhållning. Som tidigare visats, förmedlar även dessa partier en bild av ett omhändertagande Sverige, där både välfärd och trygghet bör vara för alla, och av ett samhälle där jämställdhet är en självklarhet. Hos Moderaterna och Alliansen framställs sammanhållningen dock även som en moralisk fråga. Under rubriken ”Ett tryggare samhälle” skriver Alliansen 2014 i sitt valmanifest:

Brott kränker människors frihet, liv, hälsa och rätt till sin egendom. Därför kan vi aldrig tolerera brottslighet. Men det finns inget enkelt svar på hur vi skapar ett tryggare samhälle. Genom att stå upp för varandra och säga ifrån när vi ser att någon blir illa behandlad eller när ett brott begås stärker vi sammanhållningen och markerar rätt och fel. Det behöver också finnas framtidstro i alla delar av samhället. Hopp om att kunna skapa ett bättre liv. Utsikter att få ett jobb. En övertygelse om att det är bättre att vara en del av samhället än att välja ett liv vid sidan om. En förvisning om att när människor mår dåligt så finns det ett skyddsnät och medmänniskor som fångar upp och hjälper. Och en vetskap om att när det begås ett brott kommer samhället att reagera snabbt och tydligt, såväl för att bistå brottsoffret som för att utreda gärningen. (Alliansen, 2014b, Valmanifest)

Den sammanhållning som åsyftas ovan bygger på ett avståndstagande och det exkluderande inslaget, som flera forskare kopplat ihop med de politiska diskurser som rör säkerhet och rädsla för brott (Bauman 2000; Hope & Sparks 2000; Sahlin 2010; Zedner 2000), återfinns alltså även i framställningen av begreppet trygghet i den kriminalpolitiska kontexten. Rättsväsendet och dess snabba utredningar av brott blir liksom straffet vad Boutellier (2004:108) benämner ”*a cultural agent*”, som enar genom att i Durkheimsk (1964) anda kommunicera en eftersträvad gemensam moral, en gemenskap som människor genom ett aktivt val kan bli en del av (Bauman 2000; Boutellier 2004). Samtidigt kopplas tryggheten ihop med framtidstro och därmed även till traditionell välfärdspolitik där tillgång till arbete och andra nyttigheter antas vara sammanhållande. Behovet av ett samhälleligt skyddsnät som kan fånga upp och hjälpa, alltså i någon mån hålla samman samhället, uppmärksammas också. Sista delen av citatet ovan indikerar dock att det snarare är brottsoffret som är den part som ska fångas upp och hjälpas. Gärningspersonen framträder däremot inte särskilt tydligt, utan brottsliga handlingar omnämns i passiv form utan att något subjekt pekas ut. Även om citatet ovan innefattar ett moraliskt avståndstagande från brott, är nivån av antagonism inte särskilt hög.

Vad som utmärker Sverigedemokraterna är att den sammanhållning som antas skapa trygghet är starkt beroende av en kulturellt homogen befolkning, och det exkluderande inslaget, uttryckt bland annat genom förslag om skärpt gränskontroll, stränga

straff och ett ökat antal utvisningar, är således extra framträdande och behäftat med en etnisk dimension. I det tidigare presenterade citatet från Sverigedemokraternas valmanifest 2014 ger partiet en bild av att Sveriges naturliga tillstånd är ett ”med stark inre samhörighet och solidaritet” där också medborgarnas känslor av tillit är naturliga (Elgenius & Rydgren 2017). Det återkommande användandet av begreppet ”tillit” signalerar, som tidigare diskuterats, att de sociala banden människor emellan är förenade med en förutsägbarhet som i sig antas vara trygghetsskapande. Detta naturliga tillstånd antas av Sverigedemokraterna också utmärkas av allmänhetens tillit till rättsväsendet och av en moralisk enighet. I Sverigedemokraternas Sverige borde inte de normativa markeringar som Moderaterna menar främjar sammanhållning behövas, utan ett Sverige präglad av ”hänsyn” framställs som norm.

Både i citatet ovan från Alliansen och hos Socialdemokraterna finns glidningar i förståelsen av begreppet trygghet och dess relation till sammanhållning. Partierna återkommer till att tryggheten bör vara för alla och i och med att välfärden antas kunna skapa trygghet och även förebygga brott, framställs problemet med otrygghet även innefatta potentiella lagöverträdarens otrygghet. Samtidigt framställs brottsoffers och allmänhetens trygghet som beroende av att vissa platser, grupper och individer kontrolleras i större utsträckning, vilket indikerar att begreppet trygghet inte utesluter en problemframställning med hög antagonistisk nivå.

Avslutande diskussion

Begreppet trygghet har kommit att inta en central position i den kriminalpolitiska debatten. Med detta som utgångspunkt syftar denna artikel till att belysa hur politikerns användande av begreppen trygghet och otrygghet kan förstås. I artikeln undersöks Socialdemokraternas, Moderaternas och Sverigedemokraternas valkampanjer inför riksdagsvalen åren 2006, 2010 och 2014. Genom att analysera begreppet trygghet som en kondenserande symbol (Edelman 1976) har målet varit att visa hur begreppet trygghet ger legitimitet åt kriminalpolitiska lösningar genom att framställa lösningarna som välmenande och universella och hur känslor av ”nationell stolthet” (Loader 2010; Smith & Ugelvik 2017) tillgängliggörs för allmänheten genom partiernas användande av begreppet.

Den symboliska potential som jag menar att begreppet trygghet besitter analyseras här som knuten till den historiska koppling som begreppet har till välfärdsstaten och till den välfärdsstatliga målsättningen att skapa jämlikhet genom universella reformer (Andersson 2002a; Eriksen 2006; Lappi-Seppälä 2012; Ljunggren 2015). I den politiska debatten länkas ”den kriminalpolitiska tryggheten” till välfärd, förtroende och tillit till rättsväsendet samt till sammanhållning mellan människor. Den form av sammanhållning som antas skapas av välfärden grundar sig på social och ekonomisk jämlikhet. Att länka kriminalpolitiken till den generella välfärden bidrar, menar jag, till bilden av en sammanhållande och utjämnande kriminalpolitik. De politiska partierna kopplar således ihop kriminalpolitiska lösningar som syftar till att skapa trygghet med begrepp och värden som har en positiv konnotation och som kan sägas vara förenade med vår

förståelse av den svenska välfärdsstatliga modellen och stoltheten inför densamma (Barker 2017; Lappi-Seppälä 2012; Ljunggren 2015; Sahlin 2010; Smith & Ugelvik 2017). Samtidigt som tidigare forskning kopplat ihop dessa välfärdsstatliga drag med en human och återhållsam kriminalpolitik som har ansetts karaktärisera de nordiska länderna (Lappi-Seppälä 2012; Pratt 2008; Pratt & Eriksson 2013), visar denna studie hur vår trygghet framställs som avhängig en polisiär expansion och skärpta straff.

De föreställningar om stabilitet och förutsägbarhet som begreppet trygghet är förknippat med (Eriksen 2006; Ljunggren 2015) kan utifrån Baumans (2000) tankar analyseras som en brygga mellan ”tryggheten” och åtgärder som är inriktade på ordning och kontroll. Ett distanserat rättsväsende framstår i dagens västerländska samhällen inte som ett adekvat ideal för att hantera människors otrygghet, menar Boutellier (2004). Följaktligen presenteras rättsväsendet allt oftare som en akut lösning, i stället för att ses som en sista utväg för att lösa samhälleliga konflikter (Boutellier 2004). Det förutsatta behovet hos allmänheten av en närhet till rättsväsendet kan således förstås som relaterat till den allt mer framträdande roll som tryggheten kommit att få i västerländsk kriminalpolitik.

Samtidigt erbjuder begreppet trygghet ett personligt anslag (Ljunggren 2015) och politiken framstår som välmenande i och med att den syftar till att skapa trygghet för individer och grupper som framställs som sårbara (Bacchi 2009; Walklate 2011). Genom att uppmärksamma den otrygghet som kvinnor och äldre upplever förstärks den sårbarhet som dessa grupper också i grunden antas vara bärare av (Christie 2001; Walklate 2011). Ljunggren belyser hur en distans upprättas mellan de socialdemokratiska ledarna å ena sidan och den otrygga allmänheten å den andra. Han menar att oron och otryggheten var reformpolitikens känslor men att orosbärarna var politikens objekt, inte en grupp som förväntades agera i gemensam sak ihop med politikerna. Genom att beskriva brottsoffer som just otrygga konstrueras ett icke hotfullt brottsoffer, ett brottsoffer vars behov av samhällets stöd står i centrum. Medan ett brottsoffer fyllt av vrede ställer krav, och kanske till och med agerar på egen hand, kan otryggheten i stället beskrivas som ett pacificerande tillstånd (Bauman 2000; Ljunggren 2015). Mot denna bakgrund är det intressant att notera det politiska fokus som är riktat mot storstädernas förorter. Även om återkommande beskrivningar av ”otrygga förorter” kan ses som en stigmatiserande praktik av platser och av grupper (Mulinari 2017), kan beskrivningar av allmänheten i förorter som otrygg också ses som ett försök att inte utmåla en hel förort som ett hot, en bild som skulle kunna förmedlas genom att i stället beskriva allmänheten som vredgad (Ljunggren 2015). Samtidigt som Bacchi (2009) menar att insatser som utmålas som välmenande tenderar att förstärka snarare än utmana rådande maktstrukturer, framställs trygghetsskapande lösningar i de studerade valdebatterna som just jämlikhetsskapande.

Trygghet beskrivs som en känsla och ett tillstånd som alla har rätt att förvänta sig i Sverige. Mot denna bakgrund framställs den ojämlikhet som råder vad gäller upplevelser av otrygghet som ett problem. Det faktum att olika grupper i samhället upplever olika mycket otrygghet och rädsla för brott har ansetts bidra till att öka det politiska intresset för dessa frågor (Lee 2007; Stanko 2000). I en situation där

nationella trygghetsundersökningar visar på en generell minskning av brottsligheten och en ökad trygghet, vilket var fallet under de studerade valrörelserna, erbjuder den ojämlika otryggheten en ingång till att adressera otryggheten som ett problem som kräver sin lösning.

Att rikta fokus mot just den ojämlika otryggheten är vidare i linje med en socialdemokratisk tradition där otrygghet kopplats ihop med dåliga levnadsförhållanden eller en oro för framtida dåliga levnadsförhållanden (Andersson 2002a; Ljunggren 2015). Ljunggren (2015) beskriver hur socialdemokratiska partiledare uttryckte en stolthet inför att ha skapat trygghet och över att politiken varit utjämnande. Således kan ”*the Big Mother welfare state*”, som Smith och Ugelvik (2017) benämner de nordiska välfärdsstaterna, antas kännetecknas av en omhändertagande och jämlikhetsskapande nationell självbild. Att beskriva otryggheten som ett problem som har sin botten i ojämlikhet knyter följaktligen an till en bild av ett Sverige som, genom välfärdsstatens utjämnande potential, har förmåga att hantera problemet med otrygghet. Vidare erbjuder begreppet trygghet i sig en möjlighet för politiker att signalera en medvetenhet om de livsvillkor som antas kunna orsaka brottslighet. I dagens kriminalpolitiska kontext, där många av de lösningar som uppmärksammas innebär en ökning av kontroll genom till exempel kameraövervakning och fler poliser i socialt utsatta förorter, blir resultatet att en utökad polisiär närvaro kan ramas in som jämlikhetsskapande och utjämnande vad gäller livsvillkor. Rättsväsendets myndigheter antas således, tillsammans med satsningar på exempelvis jobb och skola, kunna vara med och bidra till att skapa ett jämlikare samhälle.

Socialdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna använder alla begreppet trygghet för att föra fram sin kriminalpolitik, men det sätt varpå detta görs skiljer sig mellan partierna. Samtliga partier framställer i någon mån trygghet som något svenskt genom att återkommande uttrycka att alla borde kunna få känna sig trygga i Sverige. Hos Sverigedemokraterna framträder en bild av ett Sverige vars naturliga, eller åtminstone historiska, tillstånd är ett som vi kan känna stolthet inför. Också Moderaterna och Socialdemokraterna kan sägas tillgängliggöra känslor av nationell stolthet genom de begrepp och implicita antaganden som de låter kringgärda tryggheten. Socialdemokraterna är det parti som tydligast anammar den låga antagonistiska nivå som begreppet trygghet anses vara förknippat med (Ljunggren 2015). Sverigedemokraternas användande av begreppet trygghet är i stället förenat med en relativt hög antagonistisk nivå där den konflikt som målas upp antas vara ett resultat etnisk och kulturell heterogenitet. Däremot gör Sverigedemokraterna antaganden om en trygg svensk guldålder, präglad av sammanhållning och enighet (Elgenius & Rydgren 2017). På så sätt kopplar även detta parti ihop tryggheten med en avsaknad av antagonism.

Liksom nämndes inledningsvis i denna artikel, utmärks den politiska debatten inför 2018 års riksdagsval av ett stort fokus på trygghet, brott och straff. Den intensitet med vilken dessa frågor debatteras påverkar sannolikt också *hur* dessa frågor framställs. Att trygghet fortsätter att fungera som en effektiv symbol är tydligt. Däremot är det möjligt att dagens intensiva debatt bidrar till att begreppet trygghet ramas in utifrån en allt mer framträdande antagonism.

Referenser

- Aas, K.F. (2006) "Ta vare på deg selv, lommeboka, mobile og dine venner", 73–95 i T.H. Eriksen (red.) *Trygghet*. Oslo: Universitetsforlag.
- Ahmed, S. (2004) "Affective economies", *Social Text* 22 (2):117–139.
- Andersson, J. (2002a) *Mellan tillväxt och trygghet. Idélinjer i socialdemokratisk socialpolitik under efterkrigstiden*. Avhandling (lic.), Uppsala universitet: Ekonomisk-historiska institutionen.
- Andersson, R. (2002b) *Kriminalpolitikens väsen*. Avhandling, Stockholm universitet: Kriminologiska institutionen.
- Andersson, R. (2010) "Tryggare kan ingen vara. En svensk kriminalpolitik för 2000-talet", 141–163 i T. Hjort, P. Lalander & R. Nilsson (red.) *Den ifrågasatte medborgaren. Om utsatta gruppers relation till välfärdssystemet*. Växjö: Linnéuniversitetet.
- Andersson, R. (2017) "A culture of intervention – Vagrancy and drug treatment in Sweden from the late 19th century until today", 103–125 i P.S. Smith, & T. Ugelvik (red.) *Scandinavian penal history, culture and prison practice. Embraced by the welfare state?* London: Palgrave Macmillan.
- Bacchi, C. (1999) *Women, policy and politics. The construction of policy problems*. London: Sage Publications.
- Bacchi, C. (2009) *Analysing policy. What's the problem represented to be?* Frenchs Forest: Pearson.
- Balvig, F. (2004) "When law and order returned to Denmark", *Journal of Scandinavian Studies in Criminology & Crime Prevention* 5 (2):167–187.
- Barker, V. (2013) "Nordic exceptionalism revisited. Explaining the paradox of a janus-faced penal regime", *Theoretical Criminology* 17 (1):5–25.
- Barker, V. (2017) "Nordic vagabonds. The Roma and the logic of benevolent violence in the Swedish welfare state", *European Journal of Criminology* 14 (1):120–139.
- Barker, V. (2018) *Nordic nationalism and penal order. Walling the welfare state*. London: Routledge.
- Bauman, Z. (2000) "Social issues of law and order", *The British Journal of Criminology* 40 (2):205–221.
- Bauman, Z. (2006) *Liquid fear*. Cambridge: Polity Press.
- Beckett, K. (1997) *Making crime pay. Law and order in contemporary American politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Boutellier, H. (2004) *The safety Utopia. Contemporary discontent and desire as to crime and punishment*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Brownlee, I. (1998) "New Labour – New penology? Punitive rhetoric and the limits of managerialism in criminal justice policy", *Journal of Law and Society* 25 (3):313–335.
- Cavadino, M. & J. Dignan (2006) *Penal systems. A comparative approach*. London: Sage Publications.
- Christie, N. (2001) "Det idealiska offret", 46–60 i M. Åkerström & I. Sahlin (red.) *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur.
- Demker, M. & G. Duus-Otterström (2009) "Realigning criminal policy. Offender

- and victim in the Swedish party system over time”, *International Review of Sociology* 19 (2):273–296.
- Demker, M., A. Towns, G., Duus-Otterström, & J. Sebring (2008) ”Fear and punishment in Sweden”, *Punishment & Society* 10 (3):319–332.
- Denney, D. (2008) ”Fear, human rights and New Labour policy post-9/11”, *Social Policy & Administration* 42 (6):560–575.
- Durkheim, E. (1964) *The division of labour in society*. New York: Free Press.
- Edelman, M. (1976) [1964] *The symbolic uses of politics*. Chicago: University of Illinois Press.
- Edelman, M. (2001) *The politics of misinformation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Elgenius, G. (2011) ”The politics of recognition. Symbols, nation building and rival nationalisms”, *Nations and Nationalism* 17 (2):396–418.
- Elgenius, G. & J. Rydgren (2017) ”The Sweden Democrats and the ethno-nationalist rhetoric of decay and betrayal”, *Sociologisk Forskning* 54 (4):353–358.
- Eriksen, T.H. (red.) (2006) *Trygghet*. Oslo: Universitetsforlag.
- Erlingsson, G., A. Håkansson, K.-M. Johansson, & I. Mattsson (2005) *Politiska partier*. Lund: Studentlitteratur.
- Esping-Andersen, G. (1990) *Three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Estrada, F. (2004) ”The transformation of the politics of crime in high crime societies”, *European Journal of Criminology* 1 (4):419–443.
- Fanghanel, A. (2016) ”The trouble with safety. Fear of crime, pollution and subjectification in public space”, *Theoretical Criminology* 20 (1):1–18.
- Fairclough, N. (2001) ”The discourse of New Labour. Critical discourse analysis”, 229–266 i M. Wetherell, S. Taylor & S.J. Yates (red.) *Discourse as data. A guide for analysis*. London: Sage.
- Frevort, U. (2011) *Emotions in history. Lost and found*. New York: Central European University Press.
- Garland, D. (2006) *The culture of control. Crime and social order in contemporary society*. Oxford: Oxford University Press.
- Gusfield, J. R. (1967) ”Moral passage. The symbolic process in public designations of deviance”, *Social Problems* 15 (2):175–188.
- Hagan, J. (2010) *Who are the criminals? The politics of crime policy from the age of Roosevelt to the age of Reagan*. Princeton: Princeton University Press.
- Heber, A. (2008) *En guide till trygghetsundersökningar. Om brott och trygghet*. Göteborg: Tryggare och Mänskligare Göteborg.
- Heber, A. (2011) ”Fear of crime in the Swedish daily press – Descriptions of an increasingly unsafe society”, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology & Crime Prevention* 12 (1):63–79.
- Hope, T. & R. Sparks (2000) *Crime, risk and insecurity*. London: Routledge.
- Håkansson, N. (1999) *Valretorik. Om politiskt språk i partipropagandan*. Avhandling, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Hörnqvist, M. (2001) *Allas vårt ansvar i praktiken. En statligt organiserad folkrörelse mot brott*. Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen.

- Hörnqvist, M. (2016) "Riots in the welfare state. The contours of a modern-day moral economy", *European Journal of Criminology* 13 (5):573–589.
- Jones, T. & T. Newburn (2006) "Three strikes and you're out. Exploring Symbol and substance in American and British crime control politics", *The British Journal of Criminology* 46 (5):781–802.
- Lacey, N. & L. Zedner (1995) "Discourses of community in criminal justice", *Journal of Law and Society* 22 (3):301–325.
- Lappi-Seppälä, T. (2012) "Penal policies in the Nordic countries 1960–2010", *Journal of Scandinavian Studies in criminology and Crime Prevention* 13 (1):85–111.
- Lee, M. (2007) *Inventing fear of crime. Criminology and the politics of anxiety*. Portland: Willian Publishing.
- Lenke, L. (2007) "Kriminalpolitiken som partipolitiskt 'högerprojekt' – en evig självklarhet?", 225–240 i H. von Hofer & A. Nilsson (red.) *Brott i välfärden. Om brottslighet, utsatthet och kriminalpolitik. Festskrift till Henrik Tham*. Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen.
- Ljunggren, J. (2015) *Den uppskjutna vreden. Socialdemokratisk känslopolitik från 1800-till 1980-talet*. Lund: Nordic Academic Press.
- Loader, I. (2010) "For penal moderation. Notes towards a public philosophy of punishment", *Theoretical Criminology* 14 (3):349–367.
- Lupton, D. & J. Tulloch (1999) "Theorizing fear of crime. Beyond the rational/irrational opposition", *British Journal of Sociology* 50 (3):507–523.
- Marion, N. E. & R. Farmer (2003) "Crime control in the 2000 presidential election. A symbolic issue", *American Journal of Criminal Justice* 27 (2):129–144.
- Mulinari, L.S. (2017) "Contesting Sweden's Chicago. Why journalists dispute the crime image of Malmö", *Critical Studies in Media Communication* 34 (3):206–219.
- Newburn, T. (1998) "Tackling youth crime and reforming youth justice. The origins and nature of 'New Labour' policy", *Policy Studies* 19 (3):199–212.
- Oliver, W.M. & N.E. Marion (2008) "Political party platforms. Symbolic politics and criminal justice policy", *Criminal Justice Policy Review* 19 (4):397–413.
- Pratt, J. (2008) "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess. Part I: The nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British Journal of Criminology* 48 (2):119–137.
- Pratt, J. & A. Eriksson (2013) *Contrasts in punishment. An explanation of Anglophone excess and Nordic exceptionalism*. London: Routledge.
- Proposition 2016/17:1. Regeringens proposition 2016/17:1. Budgetproposition för 2017, Utgiftsområde 4.
- Reddy, W.M. (2001) *The navigation of feeling. A framework for the history of emotions*. New York: Cambridge University Press.
- Sahlin, I. (2000) "Bruk och missbruk av lokalsamhället i Broken Windowsmodellen", 168–192 i I. Sahlin & M. Åkerström (red.) *Det lokala våldet. Om rädsla, rasism och social kontroll*. Stockholm: Liber.
- Sahlin, I. (red.) (2010) *I trygghetens namn*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.

- Sapir, E. (1934) "Symbolism", 492–495 i E.R.A. Seligman (red.) *Encyclopedia of the social sciences*. New York: Macmillan.
- Shammas, V.L. (2016) "The rise of a more punitive state. On the attenuation of Norwegian penal exceptionalism in an era of welfare state transformation", *Critical Criminology* 24 (1):57–74.
- Smith, P.S. (2017) "Punishment without conviction? Scandinavian pre-trial practices and the power of the "benevolent" state", 129–156 i P.S. Smith & T. Ugelvik (red.) *Scandinavian penal history, culture and prison practice. Embraced by the welfare state?* London: Palgrave Macmillan.
- Smith, P.S. & T. Ugelvik (red.) (2017) *Scandinavian penal history, culture and prison practice. Embraced by the welfare state?* London: Palgrave Macmillan.
- Stanko, E. (2000) "Victims R Us. The life history of 'fear of crime' and the politicization of violence", 13–30 i T. Hope & R. Sparks (red.) *Crime, risk and insecurity*. London: Routledge.
- Sveriges Radio (2017a) "Brott och integration dominerar nyheterna i sociala medier", <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6827129> (hämtningsdatum 23 november 2017).
- Sveriges Radio (2017b) "Lag och ordning toppar medierapportering", <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6660024> (hämtningsdatum 26 mars 2017).
- Tham, H. (1995) "Från behandling till straffvärde – Kriminalpolitik i en förändrad välfärdsstat", 78–109 i D. Victor (red.) *Varning för straff. Om vådan av den nyttiga straffrätten*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Tham, H. (2001) "Law and order as a leftist project? The case of Sweden", *Punishment & Society* 3 (3):409–426.
- Ugelvik, T. & J. Dullum (red.) (2012) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*. London: Routledge.
- Wahlgren, P. (2014) *De laglydiga. Om skolans brottsförebyggande fostran*. Avhandling, Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen.
- Walklate, S. (2001) *Gender, crime and criminal justice*. Portland: Willan Publishing.
- Walklate, S. (2011) "Reframing criminal victimization. Finding a place for vulnerability and resilience", *Theoretical Criminology* 15 (2):179–194.
- Wennström, B. (2014) *Svensk polis. Pusselbiten som inte passar in*. Stockholm: Jure Förlag.
- Young, A. (1996) *Imagining crime. Textual outlaws and criminal conversations*. London: Sage.
- Zedner, L. (2000) "The pursuit of security", 200–214 i T. Hope & R. Sparks (red.) *Crime, risk and insecurity*. London: Routledge.

Analyserat material som citeras i artikeln

Socialdemokraterna

- Alnebratt, K. (Unga Örnar), G. Persson (S) & I. Thalén (Riksförbundet Bris Sverige) (2006) "Alla barn ska ha det bra", *Aftonbladet*, 9 maj 2006.
- Socialdemokraterna (2010) *Fler jobb och nya möjligheter. Vägval 2010*.
- Socialdemokraterna (2013) *Ett tryggare Sverige. Bekämpa brotten och brottens orsaker*. Kriminalpolitiskt program för Socialdemokraterna 2013.
- Socialdemokraterna (2014) *Kära framtid. Valmanifest för ett bättre Sverige. För alla*.

Moderaterna/Alliansen

- Allians för Sverige (2006) *Fler i arbete – mer att dela på. Valmanifest 2006*.
- Reinfeldt, F. (M) (2006) "Alliansen ger väljarna tydliga besked", *Göteborgs-Posten*, 5 juli 2006.
- Moderaterna (2014a) *Alla behövs i bygget av ett ännu bättre Sverige*. Broschyr.
- Alliansen (2014b) *Vi bygger Sverige. Alliansens valmanifest 2014 – 2018*.
- Reinfeldt, F. (M), J. Björklund (FP/L), A. Löf (C) & G. Hägglund (KD) (2014) "Vi vill öka tryggheten och skärpa straffen för inbrott", *Dagens Nyheter*, 23 juni 2014.
- Ask, B. (M) & K. Persson (M) (2014) "Alliansen vill skärpa straffet för inbrott", *Kvällsposten*, 1 augusti 2014.
- Ask, B. (M), J. Pehrson (FP/L), J. Linander (C) & C. Szyber (KD) (2014) "Lindra straffet för den som bidrar till sin egen uppkläring", *Svenska Dagbladet*, 29 augusti 2014.

Sverigedemokraterna

- Sverigedemokraterna (7 augusti 2010) Sommartal av Jimmie Åkesson.
- Åkesson, J. (SD) & P. Ramhorn (SD) (2014) "Våra äldre förtjänar en trygg ålderdom", *Göteborgs-Posten*, 1 september 2010.
- Sverigedemokraterna (2014) *Vi väljer välfärd! Sverigedemokratiskt valmanifest – valet 2014*.
- Jomshof, R. (SD), P. Bieler (SD) & C. Herrstedt (SD) (2014) "Vår politik ska göra kvinnor tryggare", *Svenska Dagbladet*, 1 september 2014.

Korresponderande författare:

Klara Hermansson
 Kriminologiska institutionen
 Stockholms universitet, 106 91 Stockholm
 klara.hermansson@criminology.su.se

Författarpresentation

Klara Hermansson är doktorand vid Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet. I hennes avhandling undersöks hur politiska partier använder sig av symboler och känslor i den kriminalpolitiska debatten.

Slaget om hemmet

Värden, utanförskapanden och förorten som folkhemmets periferi

The struggle about home. Values, social exclusion and the suburb as the periphery of the People's home

In this article, we analyse contemporary discourses about social exclusion in the suburbs. The empirical material is mainly based on speeches of different Swedish political party leaders during the Politician's Week (*politikerveckan*) in Almedalen that took place in 2016. By adopting a discursive psychology approach, we have examined the interpretative repertoires and the discursive resources that the party leaders use to frame the suburbs as sites of "parallel society", criminality, passivity, gender oppression, radicalization and dominance of values that assumingly pose a threat to the social cohesion of Swedish society and the basis of the People's Home. In order to remediate the "crisis of values" in Swedish society that migration and social exclusion of suburbs have supposedly engendered, "Swedish values" are highlighted as important resources to strengthen social cohesion and reclaim the endangered People's Home. Thus, values are gradually becoming primary markers of difference and deployed to construct hierarchies of belonging and rights in the Swedish society.

Keywords: Suburbs, Values, Politics of Belonging, People's Home, Social Exclusion

UNDER DE SENASTE åren har det förts en omfattande politisk debatt om vad som beskrivits som en alltmer alarmerande situation i förortsområdena runt om i landet.¹ Debatten har inte minst tagit fart i spåren av återkommande oroligheter, där exempelvis teman som bilbränder, väpnade uppgörelser och stenkastning mot uttryckande räddningsfordon ägnats stor uppmärksamhet i både massmedia och politisk debatt (Schierup & Ålund 2011; Stigendal 2016). I debatten har förortens problem inte sällan beskrivits i termer av utanförskap, ett tillstånd som utgör ett växande hot mot samhällets sammanhållning och dess grundläggande värden (Dahlstedt 2018).

Den svenska debatten är del av en bredare europeisk trend, där ledande politiker inte bara i Sverige utan i en rad europeiska länder sedan 2000-talet har beskrivit migration

1 Det arbete som presenteras i artikeln har finansierats av Vetenskapsrådet genom projektet Samverkan, utbildning och inkludering i mångkulturella förortsmiljöer (Dnr 2013-38137-101879-27) samt Linnaeus University Centre for Concurrences in Colonial and Postcolonial Studies. I artikeln vidareutvecklas tankar och resonemang som presenteras i boken *Förortsdrömmar* (Dahlstedt 2018).

och det mångkulturella samhället i termer av problem och hot (Ålund 2004; Hellström 2016). Inte sällan har stadens mångetniska förortsområden stått i förgrunden för denna debatt (Sernhede, Thörn & Thörn 2016; Dikeç 2017). En rad tongivande politiker har beskrivit mångkulturalism som ett hot mot ”nationella kärnvärden” och har mot denna bakgrund utropat ”mångkulturalismens död” (Eliassi 2013; Dahlstedt & Neergaard 2016). Problembeskrivningen fick förnyad kraft i efterdyningarna av 2015 års så kallade flyktingkris, där ett stort antal flyktingar sökte sig till Europa och Sverige, främst från det krigshärjade Syrien. Runtom i Europa har repressiva, exkluderande åtgärder främst riktade mot muslimska migranter, spridits och alltmer normaliserats (Gardell 2016; Ålund, Schierup & Neergaard 2017). I detta sammanhang har tanken om att ”nationella kärnvärden” i en tid av migration är utmanade fått allt större genomslag med en allt starkare längtan tillbaka till det ”förlorade” hemmet (Duvyendak 2011; Hübinette 2012).

I denna artikel ska vi gå tillbaka till Sverige 2016, i efterdyningarna av 2015 års flyktingsituation, för att se hur man under 2016 års politikervecka i Almedalen omtalade förorten som ett problem i behov av åtgärder, där utanförskap och svenska värden var starkt återkommande teman. Med utgångspunkt i en diskurspsykologisk ansats är syftet att närmare undersöka partiledares tal om förorten som ett samhälleligt problem, med särskilt fokus på de specifika värden som förorten tillskrivs i relation till samhällets sammanhållning och värden. Hur tolkas förortens problem? Utifrån dessa tolkningar, vilka åtgärder föreslås för att komma till tals med detta problem? Vilka diskursiva resurser används för att underbygga dessa tolkningar?

Artikeln är upplagd enligt följande. Vi inleder med att presentera den analytiska ansats som artikeln tar avstamp i samt det material som analyseras. Därefter ges en bakgrund med utgångspunkt i tidigare forskning om förorten som en del av bygget av det svenska folkhemmet och det senaste decenniets debatt om utanförskap, som inte minst tagit fart i efterdyningarna av 2015 års så kallade flyktingkris. Sedan presenteras vår analys av partiledares tal vid 2016 års politikervecka i Almedalen, med särskilt fokus på hur förorten beskrivs i relation till utanförskap, sammanhållning och svenska värden. Avslutningsvis diskuteras huvudlinjerna i vår analys i ljuset av samtida vägval och utmaningar när det gäller sammanhållning och tillhörighet i en tid av internationell migration.

En diskurspsykologisk ansats

Artikeln tar avstamp i en diskursteoretisk ansats, såsom denna har utvecklats av bland andra Michael Billig (1987, 1995), Margaret Wetherell och Jonathan Potter (1987, 1992). I fokus för denna ansats står människors sätt att skapa mening om sig själva och om samhället, det vill säga konstruktionen av identitet och verklighet. Ansatsen utvecklades som en reaktion mot det individcentrerade kognitiva paradig som under lång tid hade dominerat socialpsykologin, där man närmade sig socialpsykologiska fenomen som kognitiva processer och fokuserade på perception, tänkande och attityder (se Gergen 1985; Edwards & Potter 1992; Billig 1991).

Till skillnad från detta paradig förstås individers identiteter, attityder och känslor som konstituerande genom diskursiva praktiker, snarare än som ett resultat av individuella, kognitiva processer (Edwards & Potter 1992). Diskurs ses här som det medel genom vilket både jaget och världen artikuleras. Utifrån denna ansats har uppmärksamhet ägnats åt de olika möjligheter som olika diskurser erbjuder människor när de skapar olika representationer av sig själva, världen och sitt handlande i världen (Wetherell & Edley 2014).

En viktig utgångspunkt för en diskurspsykologisk ansats är att människor inte är helt konsekventa när de beskriver sin omvärld. Över tid utvecklar människor snarare en mängd olika representationer av sin omvärld, beroende på det sammanhang där dessa beskrivningar görs. Även om ett och samma fenomen i skilda sammanhang kan beskrivas på en rad olika sätt så kan dessa skilda beskrivningar ändå bestå av en och samma uppsättning ”förhållandevis internt konsistenta, sammanlänkade språkliga enheter, som vi kallar tolkningsrepertoarer [*interpretative repertoires*]” (Wetherell & Potter 1988:171).

Tolkningsrepertoar är ett av diskurspsykologins nyckelbegrepp. När människor talar om något så gör de det, sådan är tanken, med hjälp av de *diskursiva resurser* som gjorts tillgängliga för dem. Med begreppet tolkningsrepertoar avses den samlade uppsättning av diskursiva resurser som människor kan använda för att konstruera skilda versioner av verkligheten. Enkelt uttryckt skulle man alltså kunna beskriva tolkningsrepertoarer som den språkliga verktygslåda som människor använder för att tala om sig själva och om världen (Wetherell & Potter 1988).

I denna artikel analyseras specifikt de representationer av världen, närmare bestämt förorten, som politiker gör. Politiker söker i sin argumentation politisera eller avpolitisera vissa frågor i syfte att uppnå eller legitimera bestämda, politiskt motiverade målsättningar. En analys av sådan argumentation går därmed ut på att undersöka ”försök att få andra att ’dela en samsyn’ om vad som är användbart–skadligt, gott–ont, rättvist–orättvist. Språket är det enda möjliga medlet för att göra detta” (Chilton 2004:199). Detta innebär naturligtvis inte att det endast är politiker som sysslar med ”politik” (van Dijk 1997). De flesta diskurser är i själva verket politiska i den meningen att de på ett eller annat sätt rör frågor som makt, konflikt, kontroll och dominans (jfr Wilson 2001).

En central diskursiv resurs – som vi kommer att ägna uppmärksamhet åt i den följande analysen – är kategoriseringar. Inte minst användandet av binära kategorier såsom vi och dom, svenskt och icke-svenskt, innanför och utanför (Billig 1995). Användande av sådana kategorier bidrar till att forma bestämda gruppidentiteter, där den ena kategorin framstår som en motpol till den andra kategorin (Wetherell & Potter 1992). Samtidigt är den ena kategorin ömsesidigt beroende av den andra eftersom den ges mening i relation till densamma.

När det gäller frågor om territoriell tillhörighet och samhörighet till samhället är mobilisering av känslor av särskilt stor betydelse, avseende skapande av både känslor av hemmahörande och främlingsrädsla (Billig 1995; Chilton 2004). Idéer om hem och tillhörighet är därmed viktiga medel för inkludering och exkludering (Wetherell & Potter 1992; Duyvendak 2011). Antonsich (2010:644) understryker därför att idéer

om tillhörighet kan fungera som en ”diskursiv resurs som skapar, värnar, rättfärdigar, eller utmanar socio-spatiala former av inkludering/exkludering”.

För att relatera till den problematik som vi analyserar i denna artikel så har just denna diskursiva resurs under det senaste decenniet blivit alltmer framträdande med en alltmer intensifierad debatt runtom i Europa om migrationens påstått negativa effekter på samhällets sammanhållning (Duyvendak 2011). Migration och mångkulturalism har därmed alltmer framställts som ett hot mot gemenskapens värden och sociala sammanhållning. I detta sammanhang har inte minst förorter befolkade av migranter kommit att beskrivas som ”parallella samhällen”, platser som urholkar ”nationella värden” och därmed utgör ett hot mot den sociala sammanhållningen (jfr Bigo 2002; Phillips 2006).

Material och tolkning

I denna artikel analyserar vi tal som riksdagspartiernas partiledare höll vid 2016 års politikervecka i Almedalen. I artikeln analyseras de tal som explicit berör förortens problem i relation till samhällets sammanhållning och värden. De tal som inte rör dessa frågor ingår med andra ord inte i det material som analyseras. Analysen gör nedslag i Almedalen 2016 för att åskådliggöra hur debatten om förorten fördes just där och just då, som en indikation på en dominerande diskurs. Med utgångspunkt i de resultat som denna analys ger kan vi sedan föra en vidare diskussion om hur förorten skapas och blir föremål för olika politiska åtgärder.

Vi har valt att inrikta vår analys på just Almedalen därför att detta årliga evenemang på ett tydligt sätt utgör en skådeplats för den politiska kampen om att representera världen, de utmaningar den står inför och de sätt på vilka dessa kan (be)mötas. En analys av vad som utspelar sig under Almedalsveckan gör det med andra ord möjligt att undersöka dominerande politiska tolkningsrepertoarer. Det är också därför som vi väljer att analysera tal som hållits av från riksdagspartiernas partiledare, eftersom det är just deras tal som ges störst uppmärksamhet och får mest genomslag i den politiska debatt som förs i samband med Almedalen. Under Almedalsveckan skriver också partiledarna i många fall debattartiklar som publiceras i någon av landets större dagstidningar – inte sällan samma dag som partiledarna håller sina tal – för att plocka upp och sprida någon av de huvudfrågor som berörs i talet. I denna artikel analyseras, förutom nämnda partiledartal, två sådana artiklar, som publicerades samma dag som talen hölls och som uttryckligen knöt an just till frågan om förorten som problem, vad beträffar sammanhållning.

Det empiriska materialet har analyserats med utgångspunkt i den analytiska ansats som presenterats ovan. I denna analys har vi letat efter regelbundenheter och variationer både i och mellan politikernas utsagor – det vill säga de tolkningsrepertoarer som används för att tala om förorten i relation till samhällets sammanhållning och värden. Vi gör inte denna analys med anspråk på att identifiera en ”reell” verklighet, utan ambitionen är snarare att identifiera regelbundenheter och variationer i det som politikernas tal framträder som sant och reellt. Mer specifikt har materialet analyserats

utifrån de skilda diskursiva resurser som används för att underbygga argumentationen kring förorten och dess problem, i form av användande av utsagor, begrepp, kategoriseringar, metaforer och auktoritativa källor. Bearbetningen av materialet har guidats av följande frågor: Hur beskrivs förorten som problem? Hur benämns förorten? Hur beskrivs förorten i relation till samhället, dess sammanhållning och grundläggande värden? Vilka innebörder ges i detta sammanhang åt sammanhållning och värden?

Förorten och folkhemmet – en bakgrund

Under mellankrigstiden påbörjades bygget av den svenska välfärdsmodell som kom att betecknas ”folkhemmet” eller den ”svenska modellen”. Drömmen var att bygga ett jämlikt och demokratiskt ”folkets hem”, att på reformistisk väg skapa ett slags gyllene medelväg mellan socialism och kapitalism (Esping-Andersen 1990; Åmark 2005). Bygget av den svenska välfärdsmodellen genomfördes inte enbart av socialdemokratin utan gjordes möjligt av en bredare koalition där också Bondeförbundet ingick (se t.ex. Möller 2015).

Folkhemmet baserades på idén om att samhället kan organiseras som en familj, där den överordnade metaforen för hur den nationella välfärden ordnas är hemmet: i hemmet råder samförstånd, snarare än klasskamp och konflikt. Den välfärdsmodell som byggdes grundades vidare på idén om att statsmakten genom en rad socialpolitiska reformer kunde motverka den oreglerade marknadens hierarkier och ojämlikheter (Thullberg & Östberg 1994).

Demokrati var inte bara ett välfärdspolitiskt mål, utan kom även att fungera som en stark drivkraft i ett nationellt gemenskapande projekt. I takt med att folkhemsbygget framskred förändrades det nationella gemenskapandets projekt. I folkhemmet kom svenskhet att definieras i sociala och demokratiska snarare än etnokulturella termer (Ehn, Frykman & Löfgren 1993). Det som ansågs känneteckna den svenska nationella identiteten var en demokratisk strävan och en demokratisk mognad hos det svenska folket, snarare än ett gemensamt ursprung eller kulturarv. Enligt den nationella självbild som tog form genom bygget av folkhemmet sågs demokratin som något mer välfungerande och välförankrad i Sverige än på de flesta andra platser. Och just demokratin kom att bli det som först och främst ansågs känneteckna oss svenskar (Linderborg 2001).

Folkhemsdrömmen och strävan efter att bygga ett inkluderande folkhem tog bland annat form i det storskaliga bostadspolitiska projektet miljonprogrammet. Detta projekt resulterade under loppet av en tioårsperiod, mellan 1965 och 1975, i bygget av inte mindre än en miljon nya bostäder runtom i landet. Husen byggdes för att tillgodose alla de krav som det moderna boendet ställde vad gäller komfort och modernitet (Ristilammi 1994). Storskaliga flerfamiljshus i nya så kallade förorter utgjorde endast runt två tredjedelar av programmet. Resterande bostäder utgjordes främst av småhus, radhus och förtätning i innerstäder (Franzén & Sandstedt 1981). Till en början resulterade bostadsbyggandet i förbättrade levnadsvillkor och minskade trångboddhet (Castell 2010).

Inom stadsplaneringen utgjorde miljonprogrammet något av ett vapen i ”kampen om *den goda staden*” (Tunström 2009:14). Förorten utgjorde en viktig del av samhällsbyggets framtidsvision, som tog sikte på att bygga ett inkluderande samhälle inom ramen för det svenska folkhemmet, som ett slags frontlinje för det moderna, rationellt planerade och jämlika samhället. Under de senaste decennierna har dock förorten alltmer kraftfullt kommit att gestaltas som det rakt motsatta – nämligen som ett uttryck för ett samhälleligt misslyckande, i form av segregation, sociala problem och destruktiva boendemiljöer (Tunström 2009; Bunar 2001).

Redan från start var de miljöer som byggdes i miljonprogrammet dock föremål för kritik. Husen var stora och allt som oftast högst likartade. Intrycket kunde lätt kännas massivt och monotont. Boendemiljön ansågs torftig, liksom den service som stod till buds. Inte minst föreställde man sig att de nya bostadsområdena utgjorde olämpliga uppväxtmiljöer för de unga som växte upp där, en tankefigur som i själva verket funnits ända sedan den storskaliga urbaniseringen inleddes under 1800-talet (staden ansågs inte minst rasera de småskaliga – och mer ”naturliga” – sociala band och gemenskaper som människor ingått i ute på landsbygden) (Franzén & Sandstedt 1981).

Alla moderniteter och bekvämligheter till trots så stod det så småningom klart att de nya förorterna i första hand attraherade människor som var relativt lågavlönade. De som kunde välja valde i regel att *inte* flytta dit, och de rika valde i regel att stanna kvar i ”sina” kvarter. Däremot fick människor med allehanda sociala svårigheter ofta en chans till ett nytt eller bättre boende i dessa områden. Miljonprogrammets omfattande byggnation ledde till att de svenska städernas sociala geografi fick ett nytt utseende (Andersson 2002).

Drömprojektet miljonprogrammet kom i allt väsentligt att ta form som en berättelse om den moderna ”annorlundaheten” (Ristilammi 1994). På 1960- och 1970-talen beskrevs miljonprogrammet som annorlunda först och främst i socialt hänseende – områdena sågs som annorlunda därför att de som bodde där var socialt annorlunda – de var arbetarklass, lågutbildade och i en del fall missbrukare. Senare ändrade berättelsen gradvis karaktär och kom alltmer att ta fasta på miljonprogrammet som annorlunda i etnokulturellt hänseende. I takt med att allt fler av de boende hade sina rötter i andra delar av världen kom områdena att beskrivas som annorlunda därför att många av de som bodde där var ”invandrare” och därmed mer eller mindre ”kulturellt annorlunda”. Rinkeby, Rosengård och Bergsjön blev nu symboler för ett nytt inslag i det svenska stadslandskapet: ”invandrarförorten”.

En ny dimension lades nu till den tidigare problembeskrivningen. Med en tilltagande koncentration av migranter till dessa områden oroade sig alltifrån journalister till stadsplanerare och makthavare nu för uppkomsten av gettoliknande enklaver i stadslandskapet. Enligt hotbilden riskerade de ”nya” invånarna att isoleras från det övriga svenska samhället, vilket i sin tur kunde komma att försvåra – eller rentav omöjliggöra – deras ”anpassning” eller ”integration”. Bilden av den problematiska ”invandrarförorten” etablerades i massmedia redan under tidigt 1970-tal (Ericsson, Molina & Ristilammi 2000). ”Invandrarförorten” kom efter hand att sammanfatta en rad egenskaper, vissa mer negativt laddade än andra – det avvikande, icke-svenska, exotiska och problematiska. I

takt med att symboliken växte i styrka och problembeskrivningarna ökade i antal kom miljonprogrammet att bli till ett stigma (Sernhede 2002).

Konflikter och utmaningar som tidigare tolkats i sociala termer kom alltmer att tolkas i ljuset av de boendes etnokulturella bakgrund. När det blossade upp konflikter mellan grannar kunde till exempel orsaken sökas i ”kulturskillnader” eller ingrodd rivalitet mellan olika ”invandrargrupper”. Enligt hotbilden sades miljonprogrammet med tiden riskera att utvecklas till ett slags parallellt samhälle, med sina egna regler, normer och sociala koder, mer eller mindre frikopplade från det övriga svenska samhället (Ristilammi 1994). Tankefiguren påminner i någon mening om det sätt på vilket miljonprogrammet har beskrivits i mer samtida politisk debatt.

I den offentliga debatten har miljonprogrammet under de senaste decennierna bytt skepnad. Miljonprogrammet beskrivs inte längre som ”invandrarförorter” utan de har under det senaste decenniet först och främst kommit att betecknas som ”utanförskapsområden”. Beteckningarna utanförskap och utanförskapsområden, där det senare är mer specifikt knutet till städernas förortsområden, har visserligen förekommit tidigare (se t.ex. Tedros 2008; Dahlstedt 2009) men det var främst i början av 2000-talet som dessa kom att få större genomslag i svensk politisk debatt.

Begreppet utanförskap fick inte minst stort genomslag med regeringsskiftet 2006, då Sverige fick sin första borgerliga regering sedan tidigt 1990-tal, Allians för Sverige. Redan under valrörelsen hade Alliansen lyckats ta kommandot i den politiska debatten genom att definiera politikens vägval som ett val mellan två alternativ: arbete eller utanförskap. Enligt Alliansen, som sedermera gick segrande ur valet, var den avgörande konfliktlinjen i dagens Sverige inte längre den mellan arbete och kapital, den tolkning som låg till grund för byggandet av den ”svenska modellen”, utan snarare den mellan *arbete* och *utanförskap* (se Dahlstedt 2009, 2010).

Mot slutet av 2000-talet blev utanförskap del av ett gängse politiskt språkbruk i svensk politik. Den politiska diskursen om utanförskap bygger på en horisontell snarare än vertikal förståelse av samhället, där människor delas in i kategorierna inne och ute, jämfört med under den svenska modellens glansperiod, då människor delades in i kategorierna uppe och nere (Davidson 2010).

Almedalen, utanförskapet och värdenas kamp – en analys

Låt oss nu röra oss fram till sommaren 2016 och tiden för politikerveckan i Almedalen. Nu, i spåren av 2015 ”flyktingkris”, ägnades en stor del av den politiska debatten i Sverige till diskussioner om utanförskap som ett allvarligt hot mot samhällets sammanhållning, inte minst i relation till en alltmer alarmerande situation i städernas förortsområden. Det var därför i någon mening symtomatiskt att just migration, integration och utanförskap var återkommande teman under Almedalsveckan, där det politiska etablissemanget hade samlats för att adressera de främsta utmaningarna som Sverige ansågs stå inför.

Hur adresserade då riksdagspartiernas partiledare frågan om situationen i förortsområdena runt om i landet i sina tal? Den huvudsakliga konfliktlinjen som framträdde

i flera av partiledarnas tal under Almedalen var den mellan de som var utanför och de som var innanför, mellan de passiva tärande och de aktiva närande, samt mellan goda och destruktiva värden. I spåren av brinnande bilar och den akuta flyktingsituationen i Sverige och Europa manade partiledarna i sina tal till sammanhållning, gemenskap och uppslutning, om än med olika emfas och med lite olika innebörd. I förgrunden stod värden och kampen för värden som sades vara utmanade – av migrationen och det alltmer utbredda utanförskapet.

”En värderingskris”

Enligt en tolkningerepertoar som återkommer i flera av 2016 års Almedalstal beskrivs förtortens problem som ett uttryck för en bredare värderingskris. En av de partiledare som allra tydligast formulerade problemet i just dessa termer var Kristdemokraternas Ebba Busch Thor. ”Sverige befinner sig mitt i en värderingskris”, noterade hon i sitt tal. Just benämningen av problemet som en ”kris” är i sig en central diskursiv resurs, som frammanar bilden av tillståndet som ett brott mot det gängse och önskvärda, ett allvarligt tillstånd som kräver kraftfulla åtgärder. Liksom flera av partiledarna beskriver hon denna värderingskris genom att använda metaforen hem som diskursiv resurs. ”Värden som byggt vårt hem starkt, som tillit, frihet, jämlikhet och människors lika värde är hotade”, fortsätter hon. Hemmet blir här en metafor för att beskriva den samhälleliga gemenskapen – ”vårt hem”. Denna gemenskap bygger på en uppsättning värderingar som utmanats. Genom att beskriva situationen som just hotfull så manar Busch Thor till kraftfull handling: ”Bara genom en värderingsrevansch kan vi rusta vårt gemensamma hem tryggt för framtiden”. I en situation där det nationella hemmet och de värden som det bygger på beskrivs som hotat stakas alltså framtiden ut som ett slags värdenas kamp, en kamp om att försvara dessa värden.

Samma slags tolkningsrepertoar kommer till uttryck hos Centerpartiets Annie Lööf, som i sitt tal i allt väsentligt stämmer in i samma samtidsbeskrivning som Busch Thor gör i sitt tal: ”Vi lever i en svår tid”, säger Lööf. ”En tid som kräver tydliga värderingar”. Även Lööf beskriver den främsta av samtidens politiska utmaningar som en fråga om värderingar, inte minst om värderingar som groor och breder ut sig i landets periferier – i storstad såväl som i landets landsbygdskommuner.

När den som bor i ett av Sveriges utanförskapsområden tittar ut från sitt fönster, då skymmer de höga hyreshusen sikten. Hus som bygger en mur mot världen utanför. Ensamma maskrosor som orkat sig upp i betongens sprickor. Enstaka vajande grässtrån. Där finns glädje och gemenskap. Livslust och drömmar. Men. Där finns också, håglöshet. Hopplöshet. Och, oavsett veckodag. Arbetslöshet. Detsamma gäller för den som bor i någon av de landsbygdskommuner som länge haft problem med jobb som försvinner och svag ekonomisk utveckling. Utsikten från fönstret där kan vara bländande, men utsikten att få jobb obefintlig. Så här ser det kluvna Sverige ut. Mellan platser som går bra och platser där hopplösheten breder ut sig. Som en social farsot.

Lööf ger här bilden av ett Sverige som gradvis faller isär. Mellan platser som lyckas och platser som misslyckas. Huset, hyreshuset, utgör återigen en metafor som används som diskursiv resurs för att beskriva en samhällsgemenskap, ett hem, som inte längre håller ihop. Stadens periferi benämns som ”utanförskapsområde”, en benämning som får platsen att framstå som belägen ”utanför”. De platser som befinner sig just utanför – i stadens och landsbygdens utkanter – sägs få allt svårare att blomstra. Där föreligger snarare en risk för att drömmar skyms av hopplöshet. För att ge kraft åt sin argumentation använder Lööf i sitt tal en central diskursiv resurs, i form av en metafor som framställer situationen som ett tydligt riskscenario. Situationen i landets periferier beskrivs nämligen i epidemiologiska termer – ”som en social farsot”. Metaforen ger argumentationen en påtaglig dramaturgi, som påkallar akuta åtgärder: Symtomen är allvarliga. Samhällskroppen är smittad och riskerar allvarlig sjukdom. Om inget görs åt situationen, och det snabbt, riskerar smittan att sprida sig och så småningom få hela hemmet att insjukna:

[O]m vi inte lyckas, kommer klyftan bli både bredare och djupare. Vi kommer inte kunna mota bort de parallella samhällen där misstron göds, hopplösheten frodas och utanförskapet biter sig fast. Vi kommer få ett Sverige där människor glöms och döms till livslångt utanförskap. Ett Sverige som fortsätter att klyvas regionalt och socialt.

Utanförskapet beskrivs som ett problem som breder ut sig och ”biter sig fast”. Med just detta ordval frammanas återigen bilden av att samhället är hotat. Riskscenariot stärks ytterligare genom att ”utanförskapet” beskrivs som att det riskerar att permanentas – att bli ”livslångt”. Det möjliga resultatet beskrivs i termer av ”parallella samhällen”. Sammantaget krävs handfasta åtgärder riktade mot de områden som är värst drabbade.

”Svenska värderingar”

Just behovet av kraftfulla åtgärder riktade mot områdena belägna utanför är ett tema som återkommer i flera av talen. Kristdemokraternas Ebba Busch Thor är en av de partiledare som efterlyser hårdare tag som ett medel för att försvara de värden som hon beskriver som hotade. ”Mjuka värden kräver ibland hårda tag”, markerar hon och relaterar dessa hårda tag specifikt till situationen i landets ”utsatta områden”.

Enligt polisen finns det idag 53 utsatta områden. Områden där kriminell verksamhet påverkar vardagslivet för dem som bor där. I 15 av dem har polis och blåljuspersonal svårt att fullfölja sitt uppdrag. De hindras vid uttryckningar av exempelvis stenkastande gäng. Sånt måste straffas hårdare. [...] Det är människor som vill göra rätt för sig som drabbats hårdast i dessa områden.

För att ge tyngd bakom sin argumentation hänvisar Busch Thor till en auktoritativ källa som diskursiv resurs, uppgifter hämtade från en nyligen publicerad och vid tiden för talet omdiskuterad rapport om tillståndet i landets ”utsatta områden” från Polisen. Budskapet går igen hos moderatledaren Anna Kinberg Batra. Även i hennes tal

definieras en huvudsaklig konfliktlinje mellan utanför och innanför, bidragsberoende och egen försörjning.

Få väljer utanförskap. Men utanförskapet kan väljas åt en om man växer upp i en miljö där bidragsberoende – och kanske otrygghet – är mer närvarande än jobb och egen försörjning. [...] Vi måste knäcka det som lägger grunden för utanförskapet som drar ner resultaten i våra skolor. Både för denna generation och kommande generationer. Bidragsberoende och utanförskap.

Huvudproblemet beskrivs i termer av utanförskap, som beskrivs som ett icke önskvärt tillstånd som i hög grad har kommit att präglat livet i olika miljöer. Kinberg Batra använder den binära oppositionen mellan utanförskap och arbete som diskursiv resurs. Skiljelinjen står mellan å ena sidan bidragsberoende och fortsatt, utbrett utanförskap och å andra sidan arbete. En annan diskursiv resurs som används är återigen risksce- natiet, här beskrivet i generationella termer – nämligen att utanförskapet riskerar att forma livet inte bara för vår tids generation, utan också för kommande generationer. Utanförskapet riskerar därmed att spridas, över generationer och från dessa miljöer till andra miljöer. Detta riskscenario ger återigen argumentationen en dramaturgi som påkallar snabba och kraftfulla åtgärder för att undvika att problemen sprids och förvärras ytterligare. Samtidigt beskrivs utanförskapet inte primärt som något självvalt eller som något självförvällat, utan snarare som något som är del av den miljö som enskilda individer befinner sig i, som riskerar att omsluta och forma de individer som växer upp i den.

Samma dag skriver moderatledaren en debattartikel i *Expressen*, där hon preciserar och ytterligare skärper den argumentation som hon fört i sitt tal, genom att specifikt använda sig av en annan diskursiv resurs, nämligen återopandet av ”svenska värde- ringar”.

Många känner i dag att Sverige är på väg åt fel håll. Nu krävs både reformer och tydliga värderingar. Det svenska samhället är ingen kravlös gemenskap. Vår sammanhållning bygger på en värdegrund för hur vi ska bete oss mot varandra. Den utgår från alla människors lika värde. Därför är också jämställdhet och individualism, i form av den enskildes frihet, starka svenska värderingar. Det innebär att här har ingen rätt att begränsa någon annans liv. När otryggheten tillåts bita sig fast, så som den gjort i Sveriges utanförskapsområden, bryter det vår sammanhållning. (Kinberg Batra 2016)

Återigen beskrivs det svenska samhället, dess värden och värdegrund, som hotat – inte minst av landets utanförskapsområden. Liksom Löof använder sig Kinberg Batra av formuleringen ”biter sig fast” för att beskriva situationen i stadens periferi – ”Sveriges utanförskapsområden” – som synnerligen alarmerande. Gemenskapen framträder genom ett gemenskapande språkbruk, benämnd med ordval som ”vi”, ”vår” och ”oss”. För att ge tyngd åt det allvarliga i situationen och för den argumentation som förs så

använder Kinberg Batra en central diskursiv resurs, nämligen anspråket på att tala i de många namn: ”Många känner i dag att...”. Hur många dessa många är framgår inte, vilket gör denna diskursiva resurs synnerligen effektiv när det gäller att framstå som trovärdig. Utanförskapsområdena gestaltas som förlagda utanför, som ett brott mot den samhällets värdegemenskap och sammanhållning som beskrivs som ”svenska värderingar”. Samhället innanför och dess värdegemenskap ställs här i direkt motsatsförhållande till det som beskrivs i termer av utanförskap. Utanförskapet i sin tur placeras till samhällets periferi. Men periferins värden och praktiker utgör återigen ett ständigt närvarande hot, som riskerar att sprida sig till gemenskapen innanför. Utanförskapet riskerar därmed att sprida sig och fortplanta sig till samhället i dess helhet – och att så småningom etablera en ny normalitet, utanförskapets. Som ett svar på detta hot påkallas reformer och ”tydliga värderingar”, som tar avstamp i principen om att det svenska samhället inte är någon ”kravlös gemenskap”. Det är hög tid att ställa krav.

”Det söndertrasade folkhemmet”

Den tolkningerepertoar som kommer till uttryck i Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkessons tal tar även den avstamp i en beskrivning av samtida utmaningar som en fråga om värden och värdekonflikter. Även här framträder förorten som ett område utanför som utgör ett hot mot samhällets sammanhållning och gemenskap. Liksom Busch Thor tar han i sitt tal avstamp i polisens kartläggning av ”utsatta” respektive ”särskilt utsatta områden”. Med utgångspunkt i denna kartläggning drar Åkesson slutsatsen: ”Sverigevänner, det här är förlorade områden”. Åhörarna tilltalas som ”Sverigevänner”, ett tilltal som återkommer i Åkessons och Sverigedemokraternas politiska vokabulär. De områden som betecknas som ”förlorade” beskrivs vara präglade av ”främmande strukturer och värderingar”, vilket gör dem till ett påtagligt hot mot det övriga svenska samhället. Liksom både Busch Thor och Kinberg Batra beskriver Åkesson arbetet med att åstadkomma förändring i termer av återerövrande eller revansch. ”Dessa förlorade områden ska tas tillbaka”, understryker Åkesson i sitt tal, ”de ska återbördas till de skötsamma, laglydiga medborgare som lever där”.

För Åkesson utgör dessa ”förlorade områden” ett symptom på ett större problem, nämligen ett folkhem som är på väg att gå förlorat.

Vår nation, den utgörs av oss som lever idag – men också – och i lika hög grad – av de som levde och verkade här före oss och de som kommer att leva och verka här efter oss. Vi har ett ansvar att förvalta det vi har ärvt, att bevara och förädla det, att lämna över det i gott skick till kommande generationer. Det Sverige vi ser idag. Det splittrade, segregerade, polariserade Sverige. Det söndertrasade folkhemmet. Det är inte det Sverige jag vill lämna över till mina barn när den dagen kommer.

Återigen beskrivs det svenska samhället som ett hem, en folkgemenskap som bygger på bestämda värderingar. Däremot ger Åkesson denna beskrivning av hemmet en något annorlunda språkdräkt än övriga partiledare. Gemenskapen beskrivs explicit

i nationella termer: ”vår nation”. Åkesson använder ett generationellt perspektiv som diskursiv resurs, om än på ett annat sätt än Kinberg Batra. När Åkesson framhåller det generationella perspektivet så är det just det historiska arvet som betonas, där dagens gemenskap ses som ett arv från tidigare generationer, som det åligger vår generation ett viktigt ansvar att förvalta, bevara och förädla. I talet kan vi därmed se hur historien utgör en viktig diskursiv resurs, som mobiliseras för att skapa en viss förståelse för samtida utmaningar.

I talet finns tydliga paralleller till mellankrigstiden och inte minst Per Albin Hanssons sätt att beskriva folkhemmet (Norocel 2017). Med hänvisning till Andersson (2009) skulle talet kunna ses som ett uttryck för ett slags folkhemsnostalgi, en nostalgi som blickar tillbaka på en förlorad tid, bortom samtidens hotande mångfald och migration. Samtidigt som Åkesson i sitt tal plockar upp en socialdemokratisk tankefigur så finns det i talet en starkt konservativ underton, genom betoningen av den ena generationens ansvar för att reproducera tidigare generationers arv till nästkommande generationer. Även om betoningen av den nationella gemenskapen som ett historiskt arv som behöver förvaltas må vara tydligare hos Åkesson än andra partiledare så finns det gemensamma tankelinjer, inte minst i den starka betoningen av att medlemskap i den nationella värdegemenskapen är ett ansvar och en plikt.

Det som verkligen betyder något är hur du ser på dig själv och din roll i samhällsbygget. Det som verkligen spelar roll är om du är beredd att bidra eller om du inte är det. Det som verkligen spelar roll är om du är beredd att först göra din plikt innan du kräver din rätt.

Återigen mobiliseras historien – närmare bestämt arbetarrörelsens klassiska slagord ”gör din plikt, kräv din rätt” – som ett svar på det som ses som samtidens utmaningar. Samma dag skriver Åkesson en debattartikel i *Svenska Dagbladet* där han vässar argumentationen och formulerar Sverigedemokraternas hållning i frågan om utanförskap som ett alternativ till både vänsterns och liberalernas hållning:

Dagens konflikt står inte mellan människor med olika hudfärg eller med olika kön. Inte heller mellan hetero- och homosexuella eller mellan rika och fattiga. Den verkliga konflikten står mellan det konstruktiva och det destruktiva. Mellan den som är beredd att göra sin plikt och den som uteslutande tänker kräva sin rätt. Konflikten står mellan den som respekterar de svenskar som levt här före oss och därför är beredd att anpassa sig till Sverige med dess kultur och historia – och den som inte är det. Dagens konflikt står mellan de som bygger bilarna – och de som bränner dem. [...] Vi tänker göra allt vi kan för att agera mot de parallella samhällen präglade av antisvenska värderingar och illegal rättskipning som växer fram. (Åkesson 2016)

Åkesson tydliggör i artikeln att den grundläggande konfliktlinjen i dagens samhälle inte är baserad på ekonomi utan på värden – konstruktiva och destruktiva, svenska och

antisvenska. Utifrån denna konfliktlinje betecknas förortsområdena runtom i landet som ”parallella samhällen”, områdena förlagda vid sidan av den svenska ordningens och rättsstatens samhälle. Utmaningen består här i att få detta ”parallelsamhälle” att göra sin plikt och att anpassa sig till Sverige, ”dess kultur och historia”, till de generationer som levtt tidigare och som byggt Sverige till vad det är.

”I Sverige håller vi ihop”

Även Socialdemokraternas Stefan Löfven adresserar i sitt tal utanförskapets problematik i relation till frågan om ”svenska värden”. Jämfört med både de borgerliga partiledarna och Sverigedemokraternas Åkesson så är det dock en något annorlunda tolkningsrepertoar som framträder, där ”svenska värden” ges en annan innebörd. I talet framgår framför allt att Löfven ger dessa värden en annan innebörd än Åkesson och Sverigedemokraterna, som i talet får tjäna som en kontrastpunkt till det politiska program som Löfven säger sig företräda.

SD:s ledning sitter där och hetsar på sin öppet rasistiska svans, med hatretorik och konspirationsteorier – det mest osvenska som finns. Det har talats mycket om hur man uppför sig på sistone. Låt mig då tillägga: I Sverige hatar vi inte på nätet. I Sverige hetsar vi inte grupp mot grupp. I Sverige håller vi ihop.

Sverigedemokraternas anspråk på att företräda forna generationers traderade svenska arv avfärdas här snarast som ett avsteg mot etablerade svenska värden. Sverigedemokraterna beskrivs som att de legitimerar en rasistisk dagordning, vilket i sin tur betecknas som ”det mest osvenska som finns”. Den svenska värdegemenskapen beskrivs nämligen som inneslutande snarare än uteslutande. Den bygger inte på att grupper ställs mot varandra. Löfven ger i sitt tal uttryck för en färgblind inkluderande berättelse om folkhemmet. I denna historieberövning ges ingen plats åt folkhemmets baksidor i form av exkludering av de element som uppfattats som främmande. Rasism skrivs bort ur historien. Det är som om den inte har något med svensk historia att göra; historien gestaltas som per definition antirasistisk. Talet ger därmed prov på ett annat slags nostalgi, i form av berättandet om ett konfliktfritt, harmoniskt svenskt förflutet: ”I Sverige håller vi ihop” (jfr Hübinette & Lundström 2011; Eliassi 2017).

Ur detta ljus beskrivs förortens problem, till exempel i form av kriminalitet och otrygghet, inte bara som ett problem för förorten utan för hela det svenska samhället:

Ska Sverige gå framåt, då måste vi gå tillsammans. Då måste det bli slut på skjutningarna, bilbränderna och knarkhandeln. Då måste vi sätta stopp för attackerna mot polis, brandmän och ambulanser. Då ska inte religiösa extremister kunna vinna makt över det offentliga rummet, bestämma var kvinnor får vara eller hur de får klä sig, eller radikaliserar unga i deras närhet. Och framför allt kan vi inte acceptera den förlamande arbetslöshet, och den utspridda hopplöshet, som banar väg för kriminaliteten och extremismen. Detta är inte ett problem för vissa områden. Det är ett problem för Sverige. Och vi, tillsammans, som land, måste lösa det.

Det Sverige som målas upp här är ett Sverige där samhällets institutioner är hotade, där den sociala ordningen är skakad, där demokratin och jämställdheten håller på att urholkas på grund av extrema religiösa grupper som utgör ett allt större hot mot samhällets grundvalar. Samhällets ”vi” kontrasteras mot ”de”, vilket representeras av ”religiösa extremister”. I denna beskrivning dras gränser kring det svenska samhällets gemenskap, där alla dessa icke önskvärda fenomen hänförs till världen utanför. Extremism och begräsning av kvinnors frihet blir på så sätt ett slags främmande element, medan motsatsen – demokrati och jämställdhet – framstår som del av samhällsgemenskapen innanför, det vill säga att de är en del av en svensk värdegemenskap, de värden som håller ”oss” samman. Samtidigt beskrivs problemet inte som frikopplat från det svenska samhället, utan snarare som ”ett problem för Sverige”, vilket möjliggör andra åtgärder än dem som enbart inriktar sig mot stadens periferier.

Därmed ger Löfven ett annat exempel på hur kampen om att ge mening åt svenska värden kommer till uttryck under 2016 års Almedalsvecka, där gränser kring gemenskapen dras på bestämda sätt, vilket får vissa värden att framträda som specifikt svenska. Med grund i denna förståelse av svenska värden och det som hotar dessa efterlyses gemensamma, långsiktiga initiativ, som inte minst bygger på skapande av fler arbetstillfällen, vilket kan leda till att en alltmer utbredd hopplöshet kan brytas – i städernas utkanter liksom i andra delar av samhället.

”När ett samhälle blir mer ojämlikt”

Beskrivningen av förtorens problem som ett uttryck för ett större samhälleligt problem går igen också hos Vänsterpartiets Jonas Sjöstedt. I den tolkningsrepertoar som Sjöstedt för fram i sitt tal riktas fokus först och främst mot vad han beskriver som en växande ojämlikhet i det svenska samhället. ”När ett samhälle blir mer ojämlikt ökar avståndet mellan människor och förmågan att se sig själv i andra tunnas ut”, säger Sjöstedt. ”Viljan att betala skatt och bidra till det gemensamma minskar”. I spåren av en alltjämt växande ojämlikhet i det svenska samhället trappas konflikter upp mellan olika grupper och misstron ökar.

I ojämlika samhällen uppstår föreställningen att de som har de sämre ställt har det så eftersom de förtjänar det. Det sprids en bild att de som bor i slitna bostadsområden eller har dåligt betalda jobb, de och deras barn passar nog till att ha det just så eftersom de hör till en särskild sort. Idag blir det ofta rasistiska idéer som växer fram – att de som gör de slitiga lågbetalda jobben passar för det eftersom pratar på ett visst sätt eller har bakgrund i ett annat land. [...] Steg för steg blir det till vardag att somliga har det sämre än andra, steg för steg framstår det som naturligt.

Genom denna beskrivning görs rasism till en del av det svenska samhället och betraktas som ett resultat av ett generellt välfärds- och ojämlikhetsproblem. Rasism beskrivs närmare bestämt som ett uttryck för klasssamhällets polariserande effekter, där grupper och intressen ställs mot varandra, i kamp om begränsade ekonomiska resurser.

Argumentationen bygger vidare på en klassisk marxistisk tankefigur – om rasism som legitimeringsgrund för ekonomiska ojämlikheter (jfr Miles 1989). Bland de konkreta exempel som används för att illustrera välfärds- och ojämlikhetsproblemen och för att motivera behovet av samlade åtgärder för att motverka dessa problem berörs förorten bara i förbigående, i två enskilda fall: dels i citatet ovan, med hänvisning till ”de som bor i slitna bostadsområden”, dels i följande angrepp på Alliansregeringens satsningar på skatteavdrag: ”Invånarna i förorter och bruksorter betalar för rut-avdrag och de stora ränteavdragen som främst går till höginkomsttagare i rika moderatkommuner”. Förutom detta nämns inget om den alltjämt pågående polariseringen av de svenska städerna, och dess effekter för dem som bor i de områden som drabbas allra hårdast av denna polarisering – dessa områden framträder snarare främst som symtom på ett större samhällsproblem.

Avslutande diskussion

Vi har i denna artikel ägnat oss åt att undersöka hur förorten under 2016 års politikerveckor i Almedalen omtalades som ett problem i behov av åtgärder, där återkommande teman i diskussionerna var förorten, utanförskap och svenska värden. Med utgångspunkt i en diskurspsykologisk ansats har vi analyserat partiledares tal om förorten som samhällligt problem, med särskilt fokus på de specifika värden som förorten tillskrivs i relation till samhällets sammanhållning och värden.

Vår analys av partiledarnas tal visar att det inte är *en* tolkning som görs av vad sammanhållning är och vilka värden den bör bygga på – och vad det är som hotar denna sammanhållning – utan flera. Ett återkommande mönster i partiledarnas tal är begreppet utanförskap, som beskrivs som ett av samtidens allra mest allvarliga hot. Flera av partiledarna förlägger detta hot till platser utanför, i samhällets periferier. I detta sammanhang beskrivs förorten som en särskilt hotfull plats – en plats där vanor, levnadssätt och värden som på väsentliga punkter skiljer sig från det övriga svenska samhället fortplantar sig och med tiden tar form som ett mer eller mindre naturligt och socialt accepterat mönster. Denna beskrivning ges i flera av talen en särskild dramaturgi genom att hotet uppges riskera att sprida sig även utanför dessa perifera platser – och så småningom ta sig in i och forma också innanförskapets gemenskap. Denna beskrivning av utanförskapets problem fokuserar i synnerhet på värden – värden som är goda respektive hotfulla, värden som problem respektive lösning. En förutsättning för att denna beskrivning ska vara möjlig är att gränser dras, mellan inne och ute, mellan det goda och det hotfulla, där vissa delar av samhället kommer att hamna på fel sida av gränsen (utanför), medan andra hamnar på rätt sida (innanför). Enligt den gränsdragning som görs i flera av talen är det påfallande tydligt att förorten beskrivs som en plats som är just utanför.

Samtidigt finns det spänningar i partiledarnas beskrivningar av förorten, innanförskap och utanförskap. Den partiledare som allra tydligast framhåller förorten som en plats som hotar samhällets värdegemenskap är Sverigedemokraternas Åkesson, som beskriver den huvudsakliga konfliktlinjen i samhället som baserad inte på ekonomi,

utan på värden – konstruktiva mot destruktiva, svenska mot antisvenska. Hans vision om ett framtida Sverige bygger på ett återupprättande av ett förlorat folkhem, som mer eller mindre har dukat under på grund av decennier av mångkulturalistisk politik. Samtidigt som språkbruket skiljer sig åt mellan partiledarna så går det att se paralleller mellan den beskrivning som Åkesson gör i sitt tal och den som flera partiledare gör i sina tal. En sådan parallell är just en återkommande betoning av värden och en beskrivning av samhällets huvudsakliga konflikmlinje som en konflikt mellan just värden – till exempel kan vi se en sådan argumentation i talen av Moderaternas Kinberg Batra, Kristdemokraternas Busch Thor och Centerpartiets Löf.

När det gäller Socialdemokraternas Löfven så kan vi dock se en tydlig skiljelinje mellan den beskrivning som han gör och den beskrivning som Åkesson gör i sitt tal. Löfven tar direkt avstånd från Sverigedemokraternas projekt och beskriver det som rasistiskt. Löfven menar att rasism inte har någon plats i det svenska samhället – för honom är rasism inte en del av det svenska folkhemmet. På så sätt uttolkar han de värden som han menar att det svenska samhället bygger på annorlunda än Sverigedemokraterna och Åkesson gör. När Löfven i sitt tal beskriver situationen i landets förortsområden så gör han det på ett sätt som också får dessa områden att hamna utanför resten av det svenska samhället, då de anses hårbärgera värden som inte passar med eller som rentav är oförenliga med etablerade svenska värden. I den meningen finns här en parallell mellan Löfvens sätt att beskriva förortens problem och de sätt som flera andra partiledare beskriver detta problem. Även Vänsterpartiets Sjöstedt beskriver rasismen som något som inte har någon plats i den svenska välfärdsstaten. Såsom Sjöstedt beskriver det så har rasismen skapats genom växande klyftor och ojämlikheter som tillåtits växa. I sitt tal betonar han att dessa ojämlikheter, som ett resultat av generellt ökade klyftor och välfärdspolitiska prioriteringar och vägval, har slagit särskilt hårt mot just städernas periferier. Förorten beskrivs härmed som ett symptom på ett större problem: ojämlikhetens problem.

Talet om förortens problem är dock inte någon ny företeelse. För att knyta an till vad vi redan tidigare sagt såväl som till tidigare forskning så kan vi konstatera att det samtida politiska talet om utanförskapet och utanförskapsområdets problem i mångt och mycket bygger vidare på en väl etablerad tolkningerepertoar enligt vilken de områden som byggdes som del av miljonprogrammet har definierats som problematiska platser i stadens utkant (Ristilampi 1994; Tedros 2008). De har i någon mening utgjort ett slags folkhemets baksida (jfr Molina 1998; Tunström 2009).

Kärnfrågan, då som nu, är: Vilka platser är det som är – eller snarare tillåts vara – del av hemmet? Vilka värden är det som detta hem bygger på? Vilka är det som har kommit att definiera och kan göra anspråk på att definiera dessa värden? Vilka är det som, givet detta, inryms i hemmets värdegemenskap och – omvänt – vilka är det som hamnar utanför? I förlängningen adresseras härmed en fråga som är en av de mest brännande i den samtida politiska debatten, i Sverige, Europa och i andra delar av världen, nämligen: Hur inkluderande kan hemmet vara?

Det varken finns – eller kan finnas – *ett* svar på denna fråga. I Sverige, liksom i andra länder, bedrivs för närvarande en intensiv kamp om att definiera innebörderna

av hemmet, att dra gränser mellan inne och ute, där olika anspråk görs på att artikulera och värna de värden som hemmet byggs på. På samma sätt som det bedrivits en kamp om tillhörighet till hemmet tidigare i historien. I slaget om hemmet står fortfarande, som i det förgångna, enhetlighetens och homogenitetens mot heterogenitetens och mångfaldens principer (se Duyvendak 2011).

I Sverige liksom i många andra västerländska länder har under de senaste åren ödesfrågan om framtiden för det nationella hemmet kommit att ta en allt större plats (jfr Duyvendak 2011; Hübinette & Lundström 2011). I den politiska debatten har nationalistiska tankefigurer mobiliserats, spridits och fått allt bredare genomslag (Norocel 2017). Tillhörigheten till nationen har här allt tydligare knutits till rättigheter – där den som vill ha rätt till något först måste göra rätt för sig (Hage 2000; Houdt, Suvarierol & Schinkel 2011). Plats och tillhörighet fogas här samman, genom att medlemmar ur ”nationens kärngrupper” definierar sig själva som ”ägare” av platsen (Eliassi 2013).

Sedan 2016 har vi i Sverige kunnat se en utveckling där allt fler partier – däribland Moderaterna och Socialdemokraterna – har blivit allt fränare i sitt politiska språkbruk, inte minst när det gäller frågor om migration, integration och utanförskap. Allt större fokus har kommit att ägnats åt att sända tydliga signaler, formulera hårdare tag och att betona skyldigheter – något som framför allt riktats mot migranter och utanförskapets områden (se Dahlstedt & Neergaard 2016). Ett allt större fokus har här riktats mot just värden och värdekonflikter, där utanförskapets problem har kommit att ses som del av en bredare problematik, en slags *värdenas kamp* (jfr Schierup & Ålund 2011). Debatten förs inte bara i Sverige, utan i många andra länder. I debatten är det inte bara politiker som deltar, utan även journalister och forskare. Berättelsen om hur det svenska folkhemmet och dess värden kommit att utmanats av en alltför långtgående mångkulturalism, understödd av en politiskt korrekt elit, har framförts inte bara av debattörer på den yttersta högerkanten utan det är en berättelse som på senare tid har artikerats av debattörer även från andra delar av det politiska spektrumet. Anspråk på att försvara ett förflutet folkets hem har blivit något av ett ledmotiv i senare års politiska debatt, där försvaret av hemmets värden har blivit en av de samtida ödesfrågorna, inte bara i Sverige utan även i stora delar av Europa (se Duyvendak 2011). Här är det inte på något sätt givet exakt vilka värden som folkhemmet tillskrivs och vad folkhemmet därmed *blir*. Skapandet av hemmet och de värden som det ska bygga på är nämligen en fråga om vilka som har möjlighet att göra anspråk i dessa värdenas namn och vara med och forma innehållet i värdena.

Denna betoning av värden i samtida svensk politik är i någon mening symtomatisk för en utveckling där det politiska samtalet alltmer kommit att ta formen av en kamp om och mellan värden (jfr Žižek 1998; Tesfahuney & Dahlstedt 2008; Hellström 2010, 2016). Värden har därmed blivit den primära skillnadsmarkör som används för att skapa hierarkier av tillhörighet och rättigheter (jfr Jonsson 2010; Eliassi 2013). Snarare än att kretsa kring fördelning av *socioekonomiska resurser* så har den politiska debatten – om utanförskap, utanförskapsområden och det mångkulturella Sverige – alltmer kommit att kretsa kring *sociokulturell tillhörighet*.

Referenser

- Andersson, J. (2009) "Nordic nostalgia and nordic light. The Swedish model as utopia 1930–2007", *Scandinavian Journal of History* 39 (4):229–245.
- Andersson, R. (2002) "Boendesegregation och etniska hierarkier", 94–114 i I. Lindberg & M. Dahlstedt (red.) *Det slutna folkhemmet. Om etniska klyftor och blågul självbild*. Stockholm: Agora.
- Antonsich, M. (2010) "Search for belonging – An analytical framework", *Geography Compass* 4 (6): 644–659.
- Bigo, D. (2002) "Security and immigration. Toward a critique of the governmentality of unease", *Alternatives* 27 (1):63–92.
- Billig, M. (1987) *Arguing and thinking. A rhetorical approach to social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Billig, M. (1991) *Ideology and opinions. Studies in rhetorical psychology*. London: Sage.
- Billig, M. (1995) *Banal nationalism*. London: Sage.
- Bunar, N. (2001) *Skolan mitt i förorten. Fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism*. Eslöv: Symposion.
- Castell, P. (2010) *The Swedish suburb as a myth and reality*. Göteborg: Chalmers University of Technology.
- Chilton, P. (2004) *Analysing political discourse. Theory and practice*. London: Routledge.
- Dahlstedt, M. (2009) *Aktiveringens politik. Demokrati och medborgarskap för ett nytt millennium*. Malmö: Liber.
- Dahlstedt, M. (2010) "Hårda nypor för ett mjukt samhälle? Om medialisering och rasifiering i utspelspolitikens Sverige", *Sociologisk Forskning* 47 (3):35–56.
- Dahlstedt, M. (red.) (2018) *Förortsdrömmar. Ungdomar, utanförskap och viljan till inkludering*. Linköping: Linköping University Electronic Press.
- Dahlstedt, M. & A. Neergaard (2016) "Crisis of solidarity? Changing welfare and migration regimes in Sweden", *Critical Sociology*, DOI: 10.1177/0896920516675204.
- Davidsson, T. (2010) "Utanförskapelsen. En diskursanalys av hur begreppet utanförskap artikulerades i den svenska riksdagsdebatten 2003–2006", *Socialvetenskaplig tidskrift* 17 (2):149–169.
- van Dijk, T. (1997) "What is political discourse?", 11–52 i J. Bommaert & C. Bulcaen (red.) *Political linguistics*. Amsterdam: Benjamins.
- Dikeç, M. (2017) *Urban rage. The revolt of the excluded*. New Haven: Yale University Press.
- Duyvendak, J.W. (2011) *The politics of home. Belonging and nostalgia in Western Europe and the United States*. New York: Palgrave Macmillan.
- Edwards, D. & J. Potter (1992) *Discursive psychology*. London: Sage.
- Ehn, B., J. Frykman & O. Löfgren (1993) *Försvenskningen av Sverige*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Eliassi, B. (2013) *Contesting Kurdish identities in Sweden. Quest for belonging among Middle Eastern youth*. New York: Palgrave Macmillan.
- Eliassi, B. (2017) "Conceptions of immigrant integration and racism among soicla workers in Sweden", *Journal of Progressive Human Services* 28 (1):6–35.

- Ericsson, U., I. Molina & P.-M. Ristilammi (2000) *Miljonprogram och media. Föreställningar av människor och förorter*. Norrköping och Stockholm: Integrationsverket och Riksantikvarieämbetet.
- Esping-Andersen, G. (1990) *The three worlds of welfare capitalism*. Oxford: Polity Press.
- Franzén, M. & E. Sandstedt (1981) *Grannskap och stadsplanering. Om stat och byggande i efterkrigstidens Sverige*. Akademisk avhandling. Uppsala: Uppsala universitet.
- Gardell, M. (2016) *Raskrigaren*. Stockholm: Pocketförlaget.
- Gergen, K. (1985) "The social constructionist movement in modern social psychology", *American Psychologist* 40 (3):266–275.
- Hage, G. (2000) *White nation. Fantasies of white supremacy in a multicultural society*. New York: Routledge.
- Houdt, F.V., S. Suvarierol & W. Schinkel (2011) "Neoliberal communitarian citizenship. Current trends towards 'earned citizenship' in the United Kingdom, France and the Netherlands", *International Sociology* 26 (3):408–432.
- Hellström, A. (2010) *Vi är de goda. Den offentliga debatten om Sverigedemokraterna och deras politik*. Stockholm: Tankekraft.
- Hellström, A. (2016) *Trust us. Reproducing the nation and the Scandinavian nationalist populist parties*. New York: Berghahn.
- Hübinette, T. & C. Lundström (2011) "Sweden after the recent election. The double-binding power of Swedish whiteness through the mourning of the loss of the 'old Sweden' and the passing of 'good Swede'", *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 19 (1):45–52.
- Hübinette, T. (2012) "Words that wound", 43–56 i K. Loftsdóttir & L. Jensen (red.) *Whiteness and postcolonialism in the Nordic region*. Farnham: Ashgate.
- Jonsson, S. (2010) *Sopornas planet*. Stockholm: Nordstedt.
- Kinberg Batra, A. (2016) "Vårt samhälle är ingen kravlös gemenskap", *Expressen*, 9 juli 2016.
- Linderborg, Å. (2011) *Socialdemokraterna skriver historia. Historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892–2000*. Stockholm: Atlas.
- Miles, R. (1989) *Racism*. London: Routledge.
- Molina, I. (1998) *Stadens rasifiering. Etnisk boendesegregation i folkhemmet*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Möller, T. (2015) *Svensk politisk historia*, Lund: Studentlitteratur.
- Norocel, C. (2017) "Åkesson at Almedalen. Intersectional tensions and normalization of populist radical right discourse in Sweden", *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 25 (2):91–106.
- Phillips, D. (2006) "Parallel lives? Challenging discourses of British muslim segregation", *Environment and Planning D: Society and Space* 24 (1):25–40.
- Potter, J. & M. Wetherell (1987) *Discourse and social psychology. Beyond attitudes and behaviour*. London: Sage.
- Ristilammi, P.-M. (1994) *Rosengård och den svarta poesin. En studie om modern anorlundabet*. Stehag: Symposion.

- Schierup, C.-U. & A. Ålund (2011) "The end of Swedish exceptionalism? Citizenship, neoliberalism and politics of exclusion", *Race & Class* 53 (1):45–64.
- Sernhede, O. (2002) *Alienation is my nation. Hiphop och unga mäns utanförskap i det nya Sverige*. Stockholm: Ordfront.
- Sernhede, O., C. Thörn & H. Thörn (2016) "The Stockholm uprising in context. Urban social movements and the rise and demise of the Swedish welfare state city", 149–173 i M. Mayer, C. Thörn & H. Thörn (red.) *Urban uprisings. Challenging neoliberal urbanism in Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Stigendal, M. (2016) *Samhällsgränser. Ojämlighetens orsaker och framtidsmöjligheterna i en storstad som Malmö*. Stockholm: Liber.
- Tedros, A. (2008) *Utanför storstaden. Konkurrerande framställningar av förorten i svensk storstadspolitik*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Tesfahuney, M. & M. Dahlstedt (red.) (2008) *Den bästa av världar? Beträktelser om en postpolitisk samtid*. Stockholm: Tankekraft.
- Thullberg, P. & K. Östberg (red.) (1994) *Den svenska modellen*. Lund: Studentlitteratur.
- Tunström, M. (2009) *På spaning efter den goda staden. Om konstruktioner av ideal och problem i svensk stadsbyggnadsdiskussion*. Örebro: Örebro universitet.
- Wetherell, M. & J. Potter (1988) "Discourse analysis and the identification of interpretative repertoires", 168–183 i C. Antaki (red.) *Analysing everyday explanation. A casebook of methods*. Thousand Oaks: Sage.
- Wetherell, M. & J. Potter (1992) *Mapping the language of racism. Discourse and the legitimation of exploitation*. New York: Columbia University Press.
- Wetherell, M. & N. Edley (2014) "A discursive psychological framework for analyzing men and masculinities", *Psychology of Men & Masculinity* 15 (4):355–364.
- Wilson, J. (2001) "Political discourse", 398–415 i D. Shiffrin, D. Tannen & H.E. Hamilton (red.) *The handbook of discourse analysis*. Malden, MA: Blackwell.
- Žižek, S. (1998) "Risk society and its discontents", *Historical Materialism* 2 (1):143–164.
- Åkesson, J. (2016) "Trygghet och tillit ska sättas främst", *Svenska Dagbladet*, 6 juli 2016.
- Ålund, A. (2004) "Internationell migration, socialt medborgarskap, kulturpanik", 21–53 i M. Dahlstedt & I. Lindberg (red.) *Rasism i Europa. Migration i den nya världsordningen*. Stockholm: Agora.
- Ålund, A., C.-U. Schierup & A. Neergaard (red.) (2017) *Reimagining the nation. Essays on twenty-first-century Sweden*. Peter Lang: Frankfurt am Main.
- Åmark, K. (2005) *Hundra år av välfärdspolitik. Välfärdsstatens framväxt i Norge och Sverige*. Umeå: Boréa.

Korresponderande författare

Magnus Dahlstedt
Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier
Linköpings universitet, 601 74 Norrköping
magnus.dahlstedt@liu.se

Författarpresentation

Magnus Dahlstedt är professor i socialt arbete vid Linköpings universitet. Hans forskning rör frågor om välfärd och medborgarskapande, med särskilt fokus på unga, inkludering och exkludering i migrationens tid.

Barzoo Eliassi är docent i socialt arbete vid Linnéuniversitetet och affilierad forskare vid Linnaeus University Centre for Concurrences in Colonial and Postcolonial Studies. Hans forskningsområde inbegriper medborgarskapsstudier och mångkulturalism i Västeuropa och Mellanöstern.

Kommunalt koalitionsbyggande i ett nytt parlamentariskt landskap

Pragmatism i policyorienterade möjlighetsfönster

Coalition formation in a new municipal parliamentary landscape. Pragmatism in policy-related windows of opportunities

Coalition building in Swedish municipalities has traditionally been dominated by two political blocks at the opposite sides of the ideological left–right scale (Bäck 2003; Wängmar 2006). The success of the Sweden Democrats in the last elections have challenged that pattern. Statistics on coalition formation since the 2014 election indicate that the traditional policy scale no longer dominates local government. Coalitions of parties closely situated next to each other on the left–right scale are not as common as before. Interviews with 19 leading politicians in five Swedish municipalities that formed majority coalitions, including parties on the left as well as the right block, indicate that neither the traditional left–right scale nor the GAL–TAN dimension played a decisive role in these coalition formation processes. Instead, the ability of political parties to cooperate within the coalitions and building on personal chemistry, was considered the most important factor in the coalition building process on the municipal level.

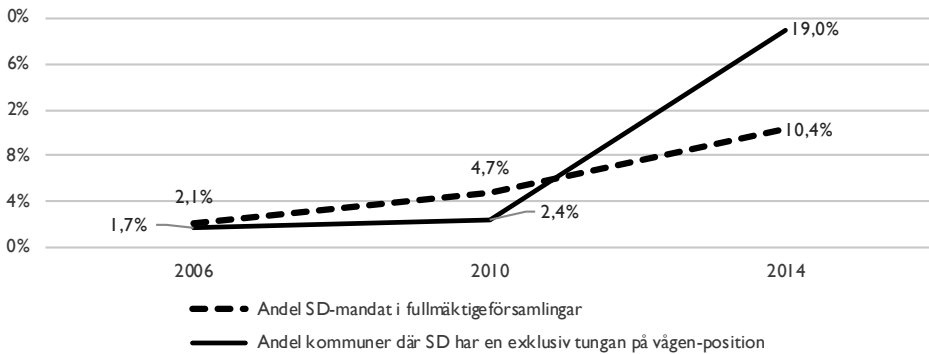
Keywords: coalition formation; policy scale; local politics; coalition cooperation; parliamentary changes

Inledning

Det kommunala koalitionsbyggandet i Sverige har under en lång tid kretsat kring två politiska block (Bäck 2003; Wängmar 2006). Att bryta mot den ordningen kan väcka starka känslor. När till exempel ledarna för Socialdemokraterna (S) och Moderaterna (M) i en sydsvensk kommun meddelade att man skulle styra tillsammans mottogs det med tårar av lycka av en tjänstemän som nu förväntade sig att flera år av politisk osäkerhet och ett handlingsförlamat blockbaserat minoritetsstyre skulle komma till sin ände. Några av båda partiernas medlemmar valde å andra sidan att gå ur sina partier – att samarbeta med vad de upplevde som den politiska ärkerivalen var något som inte gick att förena med drivkraften bakom deras politiska engagemang. För dem var det självklart att S och M återfanns på var sin sida av den politisk-ideologiska skalan och därmed borde motverka snarare än samarbeta med varandra. Den här studien beskriver hur ett förändrat parlamentariskt landskap har resulterat i ett förändrat kommunalt politiskt koalitionsbyggande.

Sverigedemokraterna förändrar det kommunala parlamentariska landskapet

Den senaste stora studien över koalitionsbyggande i svenska kommuner genomfördes efter valet 1998 (Bäck 2003). Den mest påtagliga förändringen sedan dess är Sverigedemokraternas (SD) framgångar, vilket kraftigt har förändrat förutsättningarna för koalitionsbildandet och inte minst blockpolitiken i svenska kommuner. I valet 1998 erövrade SD sammanlagt 8 mandat i kommunfullmäktigeförsamlingarna i Sverige – i valet 2014 hade den siffran stigit till 1 324 mandat och partiet var nu representerat i 285 av 290 kommuner.

Figur 1. Andelen SD-mandat i alla 290 fullmäktigeförsamlingar och andelen kommuner där SD hade en potentiell exklusiv tungan på vågen-position.¹

Som framgår i figur 1 har SD:s genomsnittliga andel av mandaten i kommunfullmäktigeförsamlingarna ökat från 2,1 procent i valet 2006 till 10,4 procent i valet 2014. Allt annat lika medför ett ökat antal partier i beslutande församlingar att det blir svårare att bilda styrande majoritetskonstellationer (Sartori 1976). I en studie av koalitionsbyggandet efter valet 2006 konstaterar Loxbo (2008) att sannolikheten för bildandet av minoritetsstyren ökar rejält medan bildandet av blocköverskridande styren ökar i en mindre omfattning när SD hamnar i en potentiell tungan på vågen-position (TPV-position²).

1 Beräkningarna av andelen kommuner där SD har en exklusiv TPV-position bygger på följande antaganden. Alla etablerade riksdagspartier utom MP och SD samt lokala partier är indelade i ett vänster- och ett högerblock. När partierna i blocken inte längre kan bilda blockbaserade majoritetsstyren med eller utan MP och/eller lokala partier, när de etablerade partierna måste gå över blockgränsen för att bilda ett majoritetsstyre som inte innefattar SD, har således SD en exklusiv potentiell TPV-position.

2 Begreppet tungan på vågen används bland annat av Gilljam och Karlsson (2012). Begreppet skiljer sig från begreppet vågmästarroll då vågmästaren själv kan kontrollera koalitions- och beslutsprocesser från en central position medan ett isolerat parti på ytterkanten i stället har en så kallad tungan på vågen-position. Loxbo (2008) använder begreppet vågmästarroll men gör det på ett sätt som är förenligt med betydelsen av en TPV-position.

Fram till och med valet 2010 hade dock SD:s framgångar begränsad påverkan på koalitionsbyggandet i kommunerna. I samband med valet 2014 kom emellertid något som kan betecknas som en ketchup-effekt där partiet fick en exklusiv potentiell TPV-position i 19 procent av alla kommuner. I de kommuner där SD innehade en exklusiv potentiell TPV-position gick det således inte att bilda ett majoritetsstyre utan att antingen ta med partier från både vänster- och högerblocket eller SD i styret.

SD:s ökade väljarunderlag verkar emellertid inte haft någon stor påverkan på innehållet i det kommunala politiska beslutsfattandet (se t.ex. Bolin, Lidén & Nyhlén 2014; Tyrberg & Dahlström 2015). En viktig anledning till det är förmodligen att de övriga partierna betraktar och behandlar SD som ett pariparti – det vill säga ett parti som lyfter frågor som skapar nya konfliktdimensioner och därför motarbetas av övriga partier (Laver & Schofield 1990; de Lange 2008; Loxbo 2008). En tydlig indikation på att SD är isolerade och inte upplevs som ett reellt samarbetsparti i den kommunala politiken är att partiet fram till och med valet 2014 formellt aldrig varit en del av en styrande koalition i någon kommun.

Textens syfte, övergripande frågeställningar och disposition

Oviljan hos partierna i de två traditionella blocken att ta med SD i styrande koalitioner har därmed inneburit att möjligheterna att bilda traditionella blockbaserade³ styren har minskat. I stället har bland annat andelen blocköverskridande styren ökat kraftigt. I den tidigare forskningen om kommunalt koalitionsbyggande har policyfrågor och den traditionella ideologiskt baserade vänster–högerskalan med en tydlig fördelningspolitisk profil tillskrivits en central roll i koalitionsbyggandet (Bäck 2003; Wängmar 2006). Frågan är om den sortens policyorienterade förklaringsmodeller fungerar lika bra för kommuner med blocköverskridande styren? Utgör vänster–högerskalan fortfarande en central aspekt av koalitionsbyggandet? Syftet med den här texten är därför att *beskriva utvecklingen mot fler blocköverskridande styren i svenska kommuner samt hur politiker som bildat blocköverskridande styren resonerar kring koalitionsbyggandet*. Texten ämnar således besvara två övergripande frågor:

1. *Hur har koalitionsbyggandet i svenska kommuner påverkats av förändringarna i det kommunala parlamentariska landskapet?*
2. *Hur resonerade ledande kommunala politiker som anpassade koalitionsbyggandet till det nya kommunala parlamentariska landskapet?*

Texten är disponerad enligt följande. Först beskrivs och diskuteras olika teorier om koalitionsbyggande samt tidigare forskning om svenskt kommunalt koalitionsbyggande. Därefter följer en beskrivning av metod och empiriskt material. I studiens resultat-

3 Begreppet blockbaserat styre åsyftar ett styre där partierna i ett av de två traditionella blocken bildar styre med ett eller flera partier som inte tillhör något av blocken. I ett blockexklusivt styre återfinns bara partier från ett av de två blocken. Ett blocköverskridande styre innefattar partier från båda blocken.

redovisning görs först en statistisk beskrivning av hur sammansättningen av styrande koalitioner förändrades mellan 2006 och 2014. Därefter följer en kortare beskrivning av hur kommuner med blocköverskridande styren skiljer sig från kommuner med traditionella blockbaserade styren när det gäller kommunernas demografi och partiernas väljarandelar. I resultatredovisningens andra del vittnar ledande kommunpolitiker som varit delaktiga i processen med att bilda blocköverskridande majoritetsstyren om hur de resonerade under koalitionsbildningsprocesserna – vad som var viktigt för dem och vilka utmaningar de upplevde under processen med att bilda en koalition. I textens avslutande avsnitt sammanfattas och diskuteras studiens slutsatser.

Teori och tidigare forskning

I den internationella teoribildningen om koalitionsbyggande framkommer främst två övergripande drivkrafter i koalitionsbyggandet: möjligheten att komma i en styrande maktposition och möjligheten till policygenomslag (Bäck 2003). von Neuman och Morgensterns (1953) *minimal winning coalition*-teori utgår från att partierna främst är maktsökande aktörer. Partier och politiker vill inte dela med sig av makten till fler partier eller personer än nödvändigt och bildar därför inte större koalitioner än vad som krävs för att skapa en majoritet. Makten snarare än möjligheten att genomföra någon specifik sakpolitik utgör således den avgörande drivkraften när styrande koalitioner ska bildas. I utpräglad form i en svensk kommunal kontext skulle det till exempel kunna innebära att Vänsterpartiet (V) och M kan samarbeta så länge som det medför att båda partierna och deras företrädare får tillgång till viktiga maktpositioner såsom ordförandeposter i nämnder och styrelser. Rikers (1962) *minimum winning coalition* bygger vidare på minimal winning coalition med tillägget att det är den koalition som har minsta möjliga vikt (till exempel fullmäktigemandat) som bildas. Leisersons (1968) *bargaining proposition*-teori bygger också vidare på minimal winning coalition men i stället för minsta möjliga vikt är det minsta antal partier som är avgörande – partierna förväntas vilja fördela inflytelserika poster i nämnder och styrelser på så få partier som möjligt.

I motsats till de maktorienterade förklaringsmodellerna utgår de policyorienterade förklaringsmodellerna från antagandet att partierna i första hand eftersträvar möjligheter att genomföra en viss politik. Axelrods (1970) *minimal connected winning coalitions* är ett exempel på en sådan teori där partierna föredrar att bilda en styrande koalition med ideologiskt närstående partier. De Swaans (1973) *minimal range coalition* utgår från att styrena kan bestå av fler partier än vad som behövs för att skapa en majoritet så länge som de extra partierna ligger mellan de andra koalitionsparterna på en policyskala. En policyskala utgör är en skala där partiernas placering baseras på deras ställningstaganden i en eller flera frågor. I Sverige utgör vänster–högerskalan det vanligaste exemplet på en policyskala. Ju längre ifrån varandra partierna är på en poliyskala desto större är spännvidden mellan partierna på samma policyskala. Centern (C) och Liberalerna (L) anses till exempel ligga nära varandra på vänster–högerskalan, varvid spännvidden i en koalition mellan de två partierna är relativt liten. Skulle däremot M och V delta i samma styrande koalition skulle spännvidden på samma vänster–högerskala öka betydligt.

Policyskalan är således central i de här förklaringsmodellerna – partiernas placering på en eller flera policyskalor utgör utgångspunkten för deras val av koalitionspartners. I en svensk kommunal kontext innebär det till exempel att V förväntas få betydligt större genomslag för sin politik om de samarbetar med S än med M eftersom V ligger mycket närmare S än M på den traditionella vänster–högerskalan. I praktiken skulle naturligtvis V och M kunna ha liknande policypreferenser i enskilda frågor och därmed kunna ha nytta av att samarbeta med varandra i sådana frågor, men de policyorienterade förklaringsmodellerna utgår från att de flesta frågorna passar in i en eller flera policyskalor och att partierna därför helst samarbetar med de partier som ligger närmast på policyskalorna.

Hanna Bäck (2003) studerade koalitionsbildandet i 49 kommuner i Västra Götaland efter valet 1998. Hon konstaterar att de teoretiska förklaringsmodeller som utgår från att partierna främst är maktsökande aktörer är relativt dåliga på att förutsäga styrenas sammansättning. I stället är det de policyorienterade koalitionersteorierna som har högst förklaringsgrad. ”Partierna försöker att bilda koalitioner där partierna är sammankopplade på en vänster–högerskala med minsta möjliga spännvidd på samma ideologiska skala” (Bäck 2003:182, min översättning). Vänster–högerskalan är viktig i koalitionsbyggandet på nationell nivå i Sverige (Bergman 2000) och detsamma gäller således på kommunal nivå. I enlighet med Laver och Shepsles (1998) teori om att medianpartier har en förstärkt förhandlingsposition i koalitionsbildningsprocesserna visade det sig också att de partier som låg i mitten av policyskalan oftare kom in i styrena än de partier som var placerade på kanterna av samma policyskala (Bäck 2003).

Wångmar (2006) genomförde en studie av koalitionsbildandet i nio kommuner i Kronoberg från 1952 till 2002. Slutsatsen i den studien bekräftar till stora delar resultaten i Bäck's studie – partiernas placering på vänster–högerskalan var en central aspekt av koalitionsbyggandet. Ser man emellertid bara till de blocköverskridande styrena var partiernas sammankoppling på vänster–högerskalan inte lika tydlig (Wångmar 2006) – ett tillägg som således är extra relevant för den här studien om blocköverskridande styren.

Generellt sett utgör policyskalan en central aspekt av de policyorienterade förklaringsmodellerna för koalitionsbyggande i svenska kommuner.⁴ Den här studien utgår från den skala som framkom när alla svenska kommunfullmäktigeledamöter tillfrågades om sitt eget partis placering i Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningen (KOLFU) 2012.⁵ Som framgår i tabell 1 tycks partiernas placering på den sortens skala var relativt stabil under en längre tid.

4 Partiernas placering på policyskalan kan variera mellan olika kommuner. I sin enkät efter valet 1998 frågar därför Bäck fullmäktigeledamöterna om både deras egna partis och andra fullmäktigepartiernas placering på en tiogradig vänster–högerskala. Den sortens kommununika policyskalor för var och en av de 290 svenska kommunerna i valet 2014 har av praktiska skäl inte varit möjligt att använda i den här studien.

5 I KOLFU 2012 ombads alla kommunfullmäktigeledamöter (knappst 13 000) svara på en enkät. Svarefrekvensen var 79 procent. Undersökning genomfördes av Förvaltningshögskolan vid Göteborgs universitet.

Tabell 1 Tre studier av hur fullmäktigeledamöterna själva uppskattar var partierna står på vänster–högerskalan i den kommunala politiken.

	V	S	MP	SD	C	L	KD	M
Bäck 2000, 49 Västsvenska kommuner	1,3	2,8	4,0	X	5,7	6,8	7,6	8,8
KOLFU 2008, 290 kommuner	0,8	2,2	4,1	5,7	6,2	6,4	6,8	8,6
KOLFU 2012, 290 kommuner	0,8	2,6	3,9	5,8	6,0	6,2	6,5	8,2

I policyskalan från KOLFU 2012 är avståndet mellan de två traditionella blocken större än avstånden inom blocken. Spännvidden mellan S och C (3,4) är större än mellan V och S (1,8) samt mellan C och M (2,2). Mot bakgrund av detta torde partierna inom blocken eftersträva blockexklusiva eller blockbaserade majoritetsstyren snarare än blocköverskridande majoritetsstyren så länge den möjligheten existerar. Frågan är dock vad som händer om det inte längre är möjligt att bilda traditionella blockexklusiva eller blockbaserade majoritetsstyren i kommunerna?

Håller policyskalan på att bli flerdimensionell?

Den traditionella vänster–högerskalan i svensk politik har haft en stark påverkan på det kommunala koalitionsbyggandet. Konflikten mellan privat och offentligt ägande, mellan arbete och kapital samt omfattningen av den ekonomiska omfördelningen genom skatter och bidrag utgör centrala aspekter av den konfliktlinjen. Storleken på den kommunala skattesatsen kan kopplas till denna konfliktlinje men det är staten snarare än kommunerna som ansvarar för större delen av bidrags- och socialförsäkringssystemen samt den lagstiftning som reglerar relationen mellan arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer. Under de senaste 30 åren har i stället konflikten mellan vänster och höger i kommunpolitiken ofta yttrat sig i frågan om privata utförare i den kommunala verksamheten, där inte minst frågan om privata skolor och omsorgsenheter har separerat de två traditionella blocken i många kommuner (Montin 2002; Erlingsson & Wänström 2015).

Bäck (2003) konstaterar att det finns andra potentiella konfliktlinjer i kommunpolitiken än den mellan vänster och höger, men att de inte spelade någon avgörande roll i kommunvalet 1998. Konflikten mellan så kallade ”gröna” och ”grå” värden utgör ett exempel på detta. Under senare år har den konfliktlinjen bland annat kopplats till konflikten mellan GAL och TAN. Hooghe, Marks och Wilson (2002) introducerade dessa begrepp i en studie av europeisk integrationspolitik där GAL representerar det *gröna, alternativa* och *frihetliga* i politiken medan TAN representerar det *traditionella, auktoritära* och *nationalistiska*. Även i Sverige har konflikten mellan GAL och TAN framförallt kopplats till invandring, integration och det mångkulturella samhället. Under senare år har konfliktnivån ökat dramatiskt i frågor som på ett eller annat sätt kan knytas till GAL–TAN och där medborgarnas utbildningsnivå utgör en viktig faktor för vilken sida man hamnar på i den konflikten (Ekengren Oscarsson 2016a).

Kommunerna utgör en viktig aktör i det praktiska arbetet med att ta emot och integrera flyktingar. Formellt sett är emellertid flyktingpolitiken ett statligt ansvarsområde där kommunerna har relativt små möjligheter att till exempel påverka nivåerna för flyktingmottagandet. Det är heller inte alldeles enkelt att applicera GAL och TAN på den kommunala politiken och de konflikter som ofta står i centrum där. När det gäller privata utförare i den kommunala verksamheten passar den frågan som sagt var betydligt bättre in i en traditionell vänster–högerskala. En annan vanlig och tydlig konfliktdimension i den kommunala politiken är den mellan centrum och periferi – mellan stad och landsbygd. Nedläggningar av skolor och annan samhällsservice på landsbygden genererar ofta starka protester och tydliga konfliktlinjer i fullmäktigeförsamlingarna (Wänström 2013; Larsson Taghizadeh 2016; Cedering 2016). Den sortens frågor passar varken in på den traditionella vänster–högerskalan eller konflikten mellan GAL och TAN.

Byggandet av nya trafikleder, industrier och köpcentrum på ängar, åkrar, i parker eller i stadsnära skogar skapar ofta konflikter i kommunerna – samhällsbyggnadsfrågor kopplade till översikts- och detaljplaneringen återfinns ofta mitt i den kommunala politiken. Där ställs inte sällan så kallade gröna och grå värden mot varandra där vissa partier framhäver vikten av tillväxt, jobb och utveckling medan andra partier framhäver vikten av att bevara gröna ytor i och runt städerna. I den sortens frågor, men även i till exempel skolnedläggningsfrågor, väcks ofta frågan om förutsättningarna för medborgerlig delaktighet och påverkan i enskilda politiska frågor. Alternativa demokratiformer ställs då ofta mot traditionella representativa demokratiska beslutsprocesser – antietablissemanget ställs mot etablissemanget (Karlsson & Gilljam 2014:77). I den fysiska samhällsplaneringen finns det således frågor som skulle kunna relateras till GAL–TAN där konflikten mellan gröna och grå värden samt appliceringen av traditionella och alternativa demokratiska processer ofta krockar, men det inte är den sortens konflikter som hittills företrädesvis har förknippats med GAL–TAN.

Skapar en flerdimensionell policyskala kaos i koalitionsbyggandet?

När fler än en policyskala har betydelse i koalitionsbyggandet kan ett så kallat ”kaosproblem” uppstå när få partier ligger nära varandra på alla relevanta policyskalor och det därför blir svårt att bilda något majoritetsstyre (Laver & Schepsle 1996). Ett förenklat exempel i en kommunal kontext skulle kunna vara om de borgerliga partierna vill skapa förutsättningar för större mångfald och valfrihet inom skola och omsorg genom privatiseringar av verksamheten, en fråga som relaterar till den traditionella vänster–högerskalan. I koalitionsamtalen efter ett val får man gehör hos MP för de planerna. MP har å sin sida dock drivit frågan om att kommunens stöd till flygplatsen i kommunen ska upphöra – flyget utgör både ett lokalt miljöproblem i form av buller och ett globalt miljöproblem då det bidrar till klimatförändringarna. De borgerliga partierna kan dock inte tänka sig att lägga ner flygplatsen då de upplever att den är viktig för näringslivet och tillväxten i kommunen. I den frågan, vilken främst relaterar till grön–grå konfliktlinjen, står i stället S på de borgerligas sida. Därmed skulle det inte gå att bilda ett styre med de borgerliga eller S och MP på grund av flygplatsfrågan

(grön–gråa skalan) och det går heller inte att bilda ett styre mellan de borgerliga och S till följd av de borgerligas privatiseringsplaner (vänster–högerskalan).

Laver och Shepsles (1996) *portfolio allocation model* är ett försök att lösa kaosproblemet där grundtanken är att makten över olika frågor decentraliseras till ansvariga ministrar som får avgöra frågorna. Den teorin relaterar således i första hand till nationella politiska förutsättningar med ministrar inom en regering som ansvarar för olika departement. En överföring av den teorin till den kommunala kontexten är därför inte okomplicerad. På kommunal nivå finns det inga ministrar – ordförandeposterna i de kommunala nämnderna är nog den roll som ligger närmast men till skillnad från en minister sker nämndordförandearbetet formellt i en nämnd där andra partier både inom och utanför styret är representerade. Frågan är också om de ledande politikerna i kommunstyrelsen är beredda att lämna ifrån sig kontrollen över så stora frågor som till exempel en flygplatsnedläggning eller privatisering av kommunal skol- och omsorgsverksamhet – om de inte vill hantera den sortens frågor under koalitionsbildningsprocessen?

Blocköverskridande styren utgör således ett avsteg från den ordning där en endimensionell policyskala utgör grunden för koalitionsbyggandet i svenska kommuner samtidigt som det finns tecken på att andra policyskalor såsom till exempel GAL–TAN skulle kunna bli allt viktigare i koalitionsbyggandet (Oscarsson 2017). I den här texten ligger således fokus på *om* och i sådana fall *hur* den sortens förändringar har gjort avtryck i det kommunala koalitionsbyggandet – hur koalitionsbyggandet har förändrats med det nya parlamentariska landskapet och hur kommunala politiker resonerade under processen med att bilda blocköverskridande styren.

Studiens empiriska material

Studien innefattar två olika former av empiriskt material som ämnar besvara var sin av studiens två övergripande frågor. Den första övergripande frågan är: *hur har koalitionsbyggandet i svenska kommuner påverkats av förändringarna i det kommunala parlamentariska landskapet?* För att besvara den frågan används beskrivande statistik över mandatfördelning i alla Sveriges 290 kommunfullmäktigeförsamlingar efter valen 2006, 2010 och 2014, vilken har sammanförts med uppgifter på vilka partier som styrde i kommunerna efter samma val. Uppgifterna om mandatfördelningarna i fullmäktigeförsamlingarna är hämtade från Valmyndighetens hemsida. Valmyndighetens uppgifter om mandatfördelning i valen har sedan sammanfogats med Sveriges kommuner och landstings (SKL) förteckning över vilka partier som bildade styrande koalitioner efter valen.⁶ I SKL:s statistik placeras V och S i ett vänsterblock medan C, L, KD och M placeras i ett högerblock. MP har tydligt markerat att man inte

6 Enligt ansvarig tjänsteman på SKL skickar SKL ut en enkät med fem frågor till alla sina 290 medlemskommuner efter varje val. En av frågorna är vilka partier som ska styra kommunen under den nya mandatperioden. Alla 290 kommuner svarar alltid på enkäten. Det saknas emellertid uppgifter om vilka som styrde i Götene efter valet 2010 varför Götene har lyfts ur sammanställningen över mandatfördelning och styrande partier i kommunerna efter valet 2010.

vill placeras i något av blocken i SKL:s statistik. SD placeras heller inte in i något av blocken och detsamma gäller även alla de partier i fullmäktigeförsamlingarna som inte är representerade i riksdagen (IRE-partier).

De kvantitativa beskrivningarna av hur koalitionsbildningsprocessen har förändrats med det nya parlamentariska landskapet har således ett specifikt fokus på blocköverskridande styren, vilket är en form av styre som utgör ett tydligt avsteg från de förklaringsmodeller där partiernas placering på vänster–högerskalan utgör grunden för koalitionsbyggandet. Det väcker frågan om de kommuner där det bildades blocköverskridande styren skiljer sig från kommuner med traditionella blockbaserade styren. Demografisk statistik från SCB kompletterar därför materialen från SKL och Valmyndigheten, för att beskriva skillnader mellan kommuner där det bildades blocköverskridande styren och kommuner där det bildades blockbaserade styren efter valet 2014.

Intervjuer med 19 ledande kommunpolitiker

Studiens andra övergripande fråga är: *hur resonerade de ledande kommunpolitiker som anpassade koalitionsbyggandet till det nya kommunala parlamentariska landskapet?* För att svara på den övergripande frågan används intervjumaterial från 19 ledande politiker i fem kommuner om deras erfarenheter av koalitionsbildningsprocessen efter valet 2014. De fem kommunerna är listade i tabell 2, i vilken det bland annat också framgår vilka partier som deltog i styret. I alla dessa kommuner bildades blocköverskridande majoritetsstyren men de hade alla en historia av blockpolitik och blockbaserade styren. Kommunerna är utvalda i samråd med Sveriges kommuner och landsting och är inte slumpvis utvalda. De förväntas å andra sidan inte avvika från andra kommuner där blocköverskridande styren har bildats förutom på en punkt: andelen kommuner där M deltog i ett blocköverskridande styre (60 procent av kommunerna i intervjustudien) är högre än genomsnittet för alla kommuner med blocköverskridande styren (32 procent). Eftersom spännvidden på den traditionella vänster–högerskalan mellan M och något av partierna i vänsterblocket är större än den mellan de tre andra borgerliga partierna och partierna i vänsterblocket utgör således ett blocköverskridande styre med M ett ännu tydligare avsteg från teorin om att partierna bildar koalitioner med de partier som ligger närmast på vänster–högerskalan.

Tabell 2. Kommunal tillhörighet för de intervjuade politikerna.

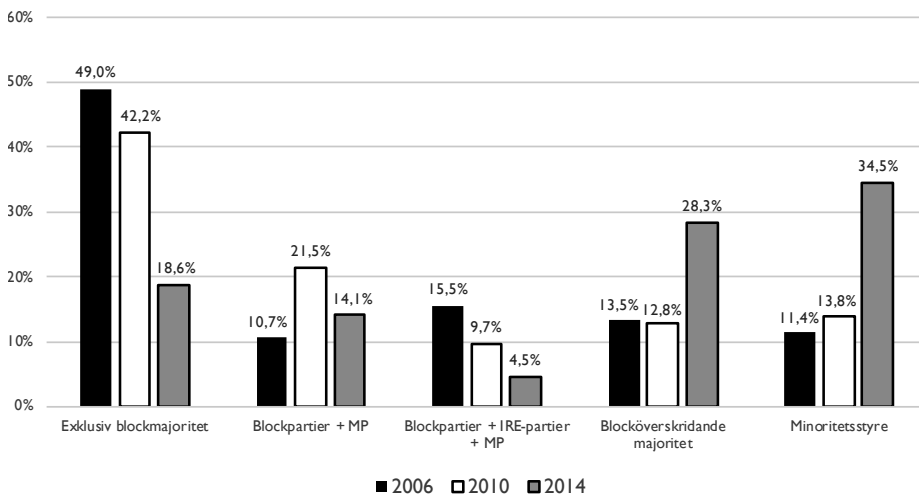
Kommun	Befolkningsstorlek	Politiskt styre efter valet 2014	Antal intervjuer
Gällivare	18 000	V, M, MP, MV*, NSP*	6
Upplands-Bro	27 000	S, MP, C, KD	4
Eslöv	33 000	S, M	3
Karlskrona	66 000	S, C, FP	3
Eskilstuna	104 000	S, M, C	3

*Lokala partier

De som har intervjuats är de ledande företrädarna för de partier som ingick i det blocköverskridande styret – i vissa fall intervjuades två personer från samma parti. Samtliga intervjuer har genomförts enskilt på plats i kommunhuset och varade i 60–100 minuter. Intervjuerna genomfördes under åren 2016 till 2018. Intervjuerna utgick från ett politiskt-etnografiskt perspektiv där man eftersträvar ett inifrånperspektiv. Intervjuerna i studien har därför ”karaktären av mer eller mindre styrda konversationer – för att komma åt den typen av inifrånförståelse” (Gustafsson & Johannesson 2016:17). Respondenterna fick bland annat svara på frågor om (1) hur partiet resonerade när valresultatet stod klart men några kontakter med andra partier ännu inte var tagna, (2) vad som var viktigt för partiet i koalitionsbildningsprocessen, samt (3) hur koalitionsbildningsprocessen gick till inklusive vad som diskuterades under den processen. Hur resonerade till exempel politikerna kring specifika policyfrågor? Hur resonerade de kring processen med att fördela olika ledande poster i de kommunala nämnderna och styrelserna? De här frågorna syftar till att undersöka om politikernas resonemang ligger i linje med den forskning som framhäver sakfrågorna och vänster–högerskalans betydelse för koalitionsbyggandet i svenska kommuner, eller om det var andra aspekter av koalitionsbyggandet som var viktiga för dem.

Förändringar i de styrande koalitionernas sammansättning

En första övergripande fråga i studien är hur de kommunala styrenas sammansättning har påverkats av förändringarna i det parlamentariska landskapet.

Figur 2. Sammansättning av styren i kommunerna efter valen 2006, 2010 och 2014. Exklusiv blockmajoritet = samtliga partier i styret kommer från samma block. IRE-partier = icke riksdagstablerade partier, oftast ett lokalt parti.

Med SD:s framgångar kan man förvänta sig en minskning av andelen kommuner där det bildades ett blockexklusivt styre, det vill säga styren där alla partier är medlemmar av samma politiska block. I figur 2 framgår att så också blev fallet – andelen kommuner med ett blockexklusivt styre minskade med knappt sju procentenheter efter valet 2010 för att sedan mer än halveras efter valet 2014. SD:s ökning av andelen mandat i kommunfullmäktigeförsamlingarna från 2,1 procent i valet 2006 till 4,7 procent i valet 2010 medförde att det generellt sett blev svårare att bilda blockexklusiva styren, men den minskningen kompenenserades å andra sidan av att partierna inom båda blocken efter valet 2010 betydligt oftare tog in MP i blockbaserade styren (+10,8 procentenheter) och därmed inte behövde gå över blockgränsen för att bilda ett majoritetsstyre.

Figur 1 i inledningen visade att andelen kommuner där SD innehade en exklusiv potentiell TPV-position endast ökade marginellt från 1,7 procent av kommunerna efter valet 2006 till 2,4 procent av kommunerna efter valet 2010. Den andelen nästan åttadubblades sedan till 19,0 procent efter valet 2014. Motsvarande utveckling återfinns i statistiken i figur 2 över andelen minoritetsstyren, vilken endast ökade marginellt efter valet 2010 för att sedan öka med 150 procent (20,7 procentenheter) efter valet 2014. Det framstår således som om det var möjligt att bilda blockbaserade styren med hjälp av till exempel MP i många kommuner efter valet 2010 men att de möjligheterna minskade rejält efter valet 2014 och att vi därmed fick en kraftig ökning av andelen minoritetsstyren efter valet 2014.

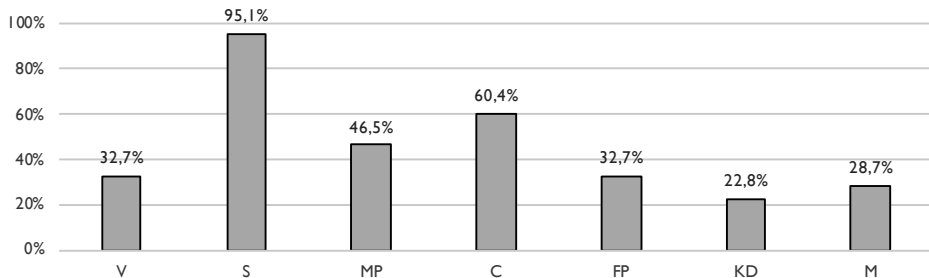
Utvecklingen för de blocköverskridande majoritetsstyrena är mer komplex då de minskade i andel efter valet 2010 (figur 2). Då bildades blockbaserade majoritetsstyren i drygt 96 procent av de kommuner där något av blocken förfogade över en egen majoritet, vilket var flera procentenheter högre än vid valen 2006 och 2014.⁷ Efter valet 2014, när andelen kommuner där SD hade potentiell exklusiv TPV-position hade åttadubblats, räckte det i många fall inte längre att fylla på med MP-mandat för att på så sätt bilda majoritetsstyren. Därmed fanns det i många fall inget annat alternativ än att gå över blockgränsen ifall man ville bilda ett majoritetsstyre utan SD. Därmed ökade också andelen blocköverskridande styren kraftigt efter valet 2014.

Partier som deltar i blocköverskridande styren

Resultaten ovan pekar således på att de etablerade riksdagspartierna i de två traditionella blocken försökte att hålla fast vid blockbaserade styren efter valet 2010 – antingen genom att skapa blockbaserade majoritetsstyren tillsammans med MP eller genom att bilda minoritetsstyren. När det efter valet 2014 alltmer sällan blev möjligt att bilda majoritetsstyren utan att ta med SD eller gå över blockgränsen fick vi en kraftig ökning av både andelen minoritetsstyren och blocköverskridande styren samtidigt som de lokala partierna alltmer sällan tog plats i majoritetsstyrena. Frågan är då vilka partier som deltog i den stora andel blocköverskridande styren som bildades efter valet 2014.

⁷ När vänsterblocket förfogade över en egen majoritet skapades det ett vänsterstyre i 84,5 procent av fallen efter valet 2006, 97,1 procent efter valet 2010 och 85,7 procent efter valet 2014. Motsvarande siffror för högerblocket var 93,3 procent (2006), 95,7 procent (2010) och 86,5 procent (2014).

I studien av koalitionsbildandet efter kommunvalet 1998 var det medianpartiet på mitten av policyskalan som oftast deltog i styrena (Bäck 2003). Om den traditionella vänster–högerskalan skulle utgöra grunden för koalitionsbyggandet borde det således gälla för de partier som är placerade på mitten av den skalan och framförallt det parti som är placerat mellan de två blocken. MP borde enligt den logiken utgöra den naturliga bryggan mellan vänster- och högerblocken och därmed vara det parti som är vanligast förekommande i blocköverskridande styren.

Figur 3. Partiernas medverkan i blocköverskridande styren efter valet 2014 (andel av totalt 101 kommuner med blocköverskridande styren)

S var emellertid oftast ett betydligt större parti än de andra partierna i kommunerna efter valet 2014, varvid det förmodligen var svårt att bilda ett blocköverskridande styre utan S i många kommuner. MP förekommer emellertid i mindre än hälften av alla blocköverskridande styren (figur 3) och i betydligt färre kommuner än vad C gör. Det framstår därmed som om partierna många gånger hoppade över något eller några partier på policyskalan när de bildade blocköverskridande styren efter valet 2014.

Policyskalans relevans i koalitionsbyggandet

I sin studie av koalitionsbyggandet i 49 västsvenska kommuner efter valet 1998 konstaterade Bäck (2003:182) att traditionella policybaserade koalitioner hade högst förklaringsgrad. Det innebär att det främst bildades majoritetskoalitioner med partier som var sammankopplade och som inte hade någon överflödig spännvidd på policyskalan. Med *sammankopplade* åsyftas att det inte finns några partier som inte deltar i den styrande koalitionen som ligger mellan de styrande partierna på policyskalan, vilket i det här fallet är den traditionella vänster–högerskalan. Frågan är då hur stor andel av de styren som bildades efter valet 2014 som kan förklaras med samma förklaringsmodeller? I den här studien används därför den sammanlagda skala för alla kommuner som framkommer i KOLFU från 2012 där fullmäktigeledamöterna placerar sitt eget parti på en vänster–högerskala, vilket redovisas i tabell 3.

Tabell 3. Hur fullmäktigeledamöterna i Sveriges 290 kommuner placerar sitt eget parti på en 10-gradig höger-vänsterskala (Karlsson & Gilljam 2014).

	V	S	MP	SD	C	L	KD	M
KOLFU 2012, 290 kommuner	0,8	2,6	3,9	5,8	6,0	6,2	6,5	8,2

Tar man med SD i den analysen och dessutom beaktar att SD:s egna fullmäktigeledamöter placerade sig själva mellan MP och C på policyskalan betyder det att inget blocköverskridande styre hade partier som var sammankopplade på policyskalan eftersom inget styre efter valet 2014 innefattade SD. Det skulle emellertid kunna uppfattas som något missvisande att ta med SD i analysen eftersom SD aldrig har varit en del av något styre och i praktiken behandlats som ett pariparti som de etablerade partierna har undvikit att formellt samarbeta med. I tabell 4 har SD därför lyfts ut ur analysen av koalitionsbyggandet. Bortsett från avsaknaden av SD är kriterierna emellertid fortfarande samma som Bäck (2003) använde i sin analys efter valet 1998: det ska vara *ett majoritetsstyre utan överflödiga partier som ökar policyspännvidden och/eller partier som är sammankopplade på policyskalan*.

Tabell 4. Koalitioner med minsta möjliga policyspännvidd och/eller där partierna är sammankopplade på policyskalan – utan SD i analysen.

Typ av styre	Antal	Majoritet utan överflödiga spännvidd	Sammankopplade partier	Uppfyller båda kriterierna
Höger	89	28,1%	94,4%	27,0%
Vänster	99	50,5%	99,0%	50,5%
Blocköverskridande*	101	62,4%	22,8%	12,9%
Lokalt parti ensamt	1	0%	100%	0%
Sammanlagt	290	47,6%	70,7%	30,0%

* Partiet styrde i minoritet

Knappt hälften av de styren som bildades efter valet 2014 hade en spännvidd på policyskalan som inte var större än vad som krävdes för att bilda ett majoritetsstyre. 70 procent av styrena hade partier som var sammankopplade på policyskalan. Bryter man ner analysen på olika sorters styren blir det tydligt att de blockbaserade vänster- och högerstyrena nästan alltid bestod av partier som var sammankopplade, men samtidigt hade fel spännvidd på policyskalan. Knappt 50 respektive 40 procent av höger- som vänsterstyrena hade en för liten spännvidd eftersom de var minoritetsstyren. Ytterligare ungefär 12–13 procent av höger- och vänsterstyrena hade en för stor spännvidd – det

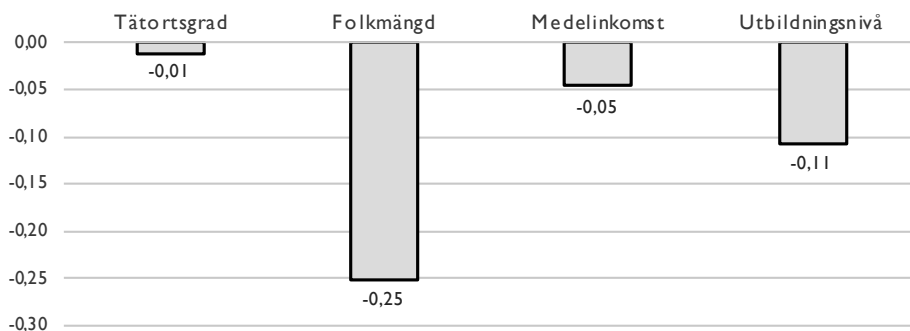
vill säga spännvidden kunde ha minskat om man tog bort det parti som låg längst till vänster eller höger utan att styret skulle ha förlorat sin majoritet.

De blocköverskridande styrena, vilket i tabell 4 även inkluderar de blocköverskridande minoritetsstyrena, dimensionerade däremot sin spännvidd på policyskalan något bättre än de traditionella blockbaserade höger- och vänsterstyrena. 19 av de 101 blocköverskridande styrena var minoritetsstyren men den största delen av bortfallet för de blocköverskridande styrena beror på att partierna inte var sammankopplade på policyskalan. I till exempel 42 av de 82 blocköverskridande majoritetsstyrena deltog inte MP i styret trots att partiet var representerat i fullmäktige och är placerat mellan de båda blocken på den traditionella vänster–högerskalan. Inget av de 22 majoritetsstyren där både S och M deltog innefattade alla fyra mellanliggande partier (MP, C, L och KD) och var därmed heller inte sammankopplade.

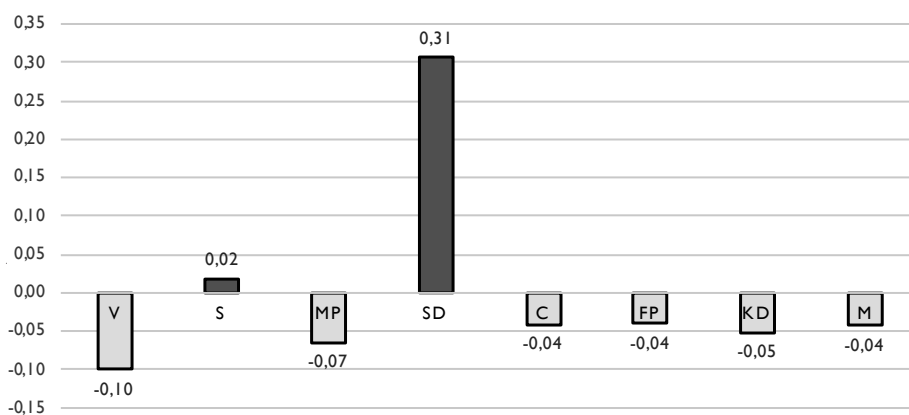
Att partierna inte var sammankopplade och/eller att styrena ofta hade en för liten eller för stor spännvidd på den traditionella vänster–högerskalan skulle kunna ses som ett tecken på att den traditionella policyskalan inte har samma betydelse i koalitionsbyggandet som tidigare – att vi i stället behöver söka oss till någon annan teoretisk förklaringsmodell för att förklara hur koalitionsbyggandet fungerade i svenska kommuner efter valet 2014. Å andra sidan pekar inte minst det stora antalet minoritetsstyren, vilka till stora delar var blockbaserade, på att policyförverkligande fortfarande var en viktig faktor i koalitionsbyggandet – 82 procent av alla minoritetsstyren var sammankopplade på policyskalan. Det framstår således som om policyskalan åtminstone var relevant för de traditionella blockbaserade styrena men att det finns frågetecken kring policyskalans betydelse och/eller utformning i relation till framförallt de blocköverskridande styrena.

Detta väcker i sin tur frågan om kommuner med blocköverskridande styren utmärker sig från kommuner med traditionella blockbaserade styren när det gäller demografi och politiska styrkeförhållanden.

I figur 4 framgår det att de 101 kommuner där det bildades blocköverskridande styren hade lägre utbildningsnivå (-11 %) och framförallt mindre befolkningsstorlek (-25 %) än de övriga 189 kommunerna. De här skillnaderna ligger i linje med tidigare forskning där GAL–TAN konflikten kopplas till skillnader mellan välutbildade i de större städerna och lågutbildade i mindre kommuner (Ekengren Oscarsson 2016a; SVT 2016).

Figur 4. Demografiska medelvärden för kommuner där det 2014 bildades blocköverskridande styren jämfört med samma värden i kommuner där det bildades blockbaserade styren 2014.⁸

Figur 5. Andelen röster i kommuner där det 2014 bildades blocköverskridande styren jämfört med samma värden för övriga kommuner.⁹

8 Medelvärdet för kommuner med blocköverskridande styren är dividerade med medelvärdet för blockbaserade styren, därefter har det värdet subtraherats med ett. All data kommer från SCB och inkluderar alla 101 kommuner där det bildades blocköverskridande styren och samtliga övriga 189 kommuner. Tätortsgrad = andel av befolkningen som bor i någon av kommunens tätorter. Utrikesfödda = andel av befolkningen som är födda utomlands. Folkmängd = antalet invånare i kommunen. Medelinkomst = medelinkomst hos invånare som är 20 år eller äldre. Utbildningsnivå = andel av befolkningen som har minst tre års eftergymnasial utbildning.

9 Medelvärdet för de 101 kommunerna med blocköverskridande styren är dividerat med medelvärdet för övriga kommuner, därefter har det värdet subtraherats med ett.

Ser man till de politiska partiernas väljarandelar (figur 5) är det framförallt SD som har en högre väljarandel i kommuner där det bildades blocköverskridande styren jämfört med kommuner där det bildades blockbaserade styren. SD har också sitt starkaste stöd på landsbygden och i mindre tätorter (Ekengren Oscarsson 2016b:26). Det som framförallt sticker ut i figurerna 4 och 5 är således att de kommuner där det bildades blocköverskridande styren efter valet 2014 har färre invånare, lägre utbildningsnivå samt en större andel väljare som röstar på SD jämfört med kommuner med traditionella blockbaserade styren. Baserat på den statistiken framstår det inte som omöjligt att GAL–TAN konflikten kan ha bidragit till SD:s starka väljarstöd, vilket i sin tur kan ha haft en negativ påverkan på möjligheterna att bilda traditionella blockbaserade majoritetsstyren. Frågan är emellertid om de politiker som deltog i processen med att bilda blocköverskridande styren ger uttryck för att GAL–TAN eller andra konfliktskalor har varit viktiga faktorer i själva koalitionsbildningsprocessen?

Ledande politikers bild av koalitionsbildningsprocessen i kommuner med blocköverskridande styren

Under 2015–2018 intervjuades 19 ledande politiker i fem kommuner om hur man resonerade och agerade när man bildade ett nytt blocköverskridande majoritetsstyre samt vilka utmaningar men också möjligheter som existerade under den processen. Det här empiriska materialet syftar till att undersöka om det finns indikationer på att kommunpolitiker som bildar blocköverskridande styren resonerar och agerar i enlighet med de policyorienterade förklaringsmodellerna med en endimensionell policyskala? Eller relaterade de till andra konfliktlinjer än den traditionella vänster–högerskalan under koalitionsbildningsprocessen? Finns det till exempel indikationer på att GAL–TAN utgjorde en viktig faktor i samma process? Eller var sakpolitiken till och med sekundär i bildandet av blocköverskridande styren – var det till exempel i första hand olika maktpositioner i kommunala nämnder och styrelser som man eftersökte?

Policyskalornas betydelse och hantering

Flertalet av de intervjuade politikerna vittnar om att många lokala partimedlemmar förväntade sig att den traditionella vänster–högerskalan borde vara viktig i koalitionsbyggandet. I praktiken var det emellertid i första hand inte de sakfrågor som kunde kopplas till vänster–högerskalan som var svåra att hantera – det var i stället partimedlemmarnas förväntningar på att den policyskalan borde generera samarbetsproblem som skapade störst problem i det avseendet. Eller som en av de ledande politikerna uttryckte det: ”så länge som fokus ligger på de lokala frågorna och inte på riksdagspolitiken utgör vänster–högerfrågorna inte några problem.” Flertalet av respondenterna i den här studien vittnar om att man överhuvudtaget inte behövde använda mycket tid till att komma överens om sakpolitiken under koalitionsbildningsprocessen – att det till exempel kunde räcka med några timmar.

Det vanligaste tillvägagångsättet att hantera sakpolitiken under koalitionsbildningsprocessen var att lägga respektive partis valprogram bredvid varandra och identifiera

vad som förenade och skilde programmen åt. I många frågor hade partierna i stort sett samma skrivningar i sina valprogram medan man i andra fall uttryckte liknande ambitioner med lite olika språkval. Generellt sett konstaterade man att ungefär 10–20 procent av det som stod i valprogrammen upplevdes vara betydande skillnader mellan partierna. Det handlade då emellanåt om just traditionella vänster–högerfrågor såsom privata utförare i verksamheten. Nyckeln till att hantera den sortens motstridiga intressen var att inte lägga energi och kraft på att aktivt driva på för en förändring i just den frågan. I stället identifierade man oftast en kompromiss där man kunde lägga frågan på is genom att tillsätta en utredning. En annan form av kompromiss i den frågan var att låta alla nuvarande kommunala vårdboenden vara kvar i kommunal regi och på prov lägga ut driften av nystartade vårdboenden på privata entreprenörer. I praktiken innebar det att partierna nedprioriterade ambitionerna att få till stånd en förändring på det området under den aktuella mandatperioden – en nedprioritering som gjorde det möjligt att få genomslag i en eller flera andra viktiga frågor under samma mandatperiod.

Ett exempel på hur politikerna på det sättet balanserade olika policydimensioner är en kommun där det efter valet 2014 bildades ett styre där V och M utgjorde de två största partierna. Hade V gett högsta prioritet åt frågan om 6-timmars arbetsdag i kommunen hade koalitionen där med stor sannolikhet aldrig bildats. Detsamma gäller om M hade satt frågan om privata utförare i den kommunala välfärdsverksamheten högst på sin politiska agenda. Såväl V som M hade dock ett enormt samhällsbyggnadsprojekt högst på sin politiska agenda och gjorde dessutom bedömningen att man hade betydligt större möjlighet att lyckas väl med det projektet i samarbete med varandra än med det största partiet i kommunen (S) som koalitionspartner. Det är svårt att applicera den traditionella vänster–högerskalan på den här stora samhällsbyggnadsfrågan varvid det utifrån det perspektivet inte spelade någon större roll att V och M stod långt ifrån varandra på just den policyskalan. Här öppnades således ett möjlighetsfönster där båda partierna kunde få genomslag för sin viktigaste fråga just vid denna tidpunkt och därmed var beredda att inte driva förändringar på andra områden som det hade varit mycket svårare att komma överens om. Båda partierna såg därmed i första hand till de möjligheter snarare än de begränsningar som kom med att regera tillsammans med det andra partiet. Ledaren för V påtalade att partiet förmodligen kommer att försöka genomföra 6-timmars arbetsdag någon gång i framtiden och att det då skulle kunna kräva en annan koalitionspartner än M. Men just nu utgjorde M den koalitionspartner som gav V bäst möjligheter att genomföra den fråga som V tyckte var viktigast för tillfället.

V och M agerade således inte i linje med Laver och Shepsles (1996) *portfolio allocation model* där till exempel nämndsordförandena skulle få avgöra hur man skulle göra med de traditionella vänster–högerfrågorna. I stället valde man att nedprioritera konflikterna på den traditionella vänster–högerskalan och fokusera på den samhällsbyggnadsfråga som båda partierna prioriterade högst och där partierna dessutom var helt överens. Det här var inte unikt för den här kommunen. I flera av de studerade kommunerna utgjorde olika former av fysiska samhällsplaneringsprojekt högt prioriterade områden för partierna

under den aktuella mandatperioden. Den sortens frågor har förmodligen närmast koppling till den grå–gröna policyskalan och skulle därmed även kunna kopplas till GAL och TAN, men i sådana fall behöver den konfliktdimensionen tydligare knytas till den gråa och gröna policyskalan samt kanske även traditionella (representativa) och alternativa (mellanvalsorienterade) demokratiformer. Den vanligaste appliceringen av GAL–TAN, den med koppling till immigration och det multikulturella samhället, nämndes i stort sett aldrig av de intervjuade politikerna i den här studien.

Maktsökande motiv och fördelningen av politiska poster

Några av respondenterna gav uttryck för att det var väldigt viktigt för dem att bli en del av ett styre. Detta gällde främst politiker som företrädde partier som tidigare sällan varit delaktiga i några kommunala styren. Ledaren för ett litet parti med vänsterradikal bakgrund som alltid varit i en utpräglad oppositionsställning uttryckte det så här om möjligheten att få komma in i en styrande koalition: ”Tar vi inte den här chansen nu – hur trovärdiga blir vi då?”. En moderat politiker i en annan kommun där M aldrig hade varit i en styrande ställning gav uttryck för liknande motiv:

Det var oerhört viktigt för oss att det här styret och därmed samarbetet med S fungerade bra. Nu hade vi fått chansen att visa att vi var regeringsdugliga. Missade vi den chansen skulle vi kunna få lida för det länge framöver. Vi ville inte bränna några broar.

S hade styrt den här kommunen de senaste 80 åren – under en lång period på egen hand men under de senaste mandatperioderna tillsammans med andra rödgröna partier. När S nu bedömde att förutsättningarna för ett fortsatt rödgrönt styre var svaga och i stället vände sig till M fick M för första gången möjlighet att inte bara få vara med och aktivt genomföra delar av sin politik – man fick också möjlighet att visa väljarna att man kunde vara ett ansvarstagande lokalt regeringsparti och inte bara ett utpräglat oppositionsparti.

Med det förändrade parlamentariska landskapet skapades således möjligheter för fler partier att vara med och visa att man kunde ta ansvar i regeringsställning. I det sammanhanget var det inte åtnjutandet av de formella maktpositionerna i sig som var avgörande eller för den delen den specifika politik man förväntades kunna genomföra utan snarare att man stärkte sin trovärdighet som ett lokalt regeringsparti. Att partierna i första hand inte eftersträvade specifika formella maktpositioner i form av ledande poster i de kommunala nämnderna och styrelserna framkom många vittnesmål om, såsom från denna politikern från det största partiet i ett styre:

Vi tyckte att det var viktigt att alla partier var delaktiga och kände att de kunde vara med och påverka och erbjöd därför MP flera ledande nämndsposter – fler än vad som var befogat i relation till våra och deras mandat i fullmäktige. Men de upplevde att de var för nya i politiken för att kunna ta på sig ett sådant ansvar och ville hellre vara med och påverka och bidra på andra sätt.

En del av de intervjuade ledande politikerna upplevde visserligen förväntningar från medlemmar i det egna partiet på att det var viktigt att få så många tunga poster som möjligt.

Att fördela positionerna gjorde ont hos oss. Vi kan inte bara utgå från vår storlek. Man kan inte leda med armbågarna. Ska samarbetet fungera måste alla tre partier finnas med i centrala positioner i nämnderna. Det var ett sätt för oss att visa att vi menar allvar.

Den här ledaren var således väldigt mån om att samarbetet mellan partierna i styret skulle fungera bra och ansåg därför att det var oerhört viktigt att vara ödmjuk och inte utnyttja sin parlamentariska maktställning i onödan. Under koalitionsförhandlingarna påtalade hen gång på gång för ledarna för de andra partierna att ”jag kommer inte vid ett enda tillfälle att slå er i huvudet med att vi har fler mandat än er. Vi ska diskutera oss fram till alla beslut”. Det fanns därmed en medvetenhet om att styret långsiktigt inte skulle fungera väl om man försökte att utnyttja sin storlek och driva igenom beslut mot de andra partiernas vilja. En förutsättning för att styret långsiktigt skulle kunna fatta beslut och genomföra planerade reformer var således att man hittade goda samarbetsformer som alla kände sig bekväma med. För att en formell maktposition skulle kunna omsättas i ett handlingskraftigt beslutsfattande utgick man således från att man inte utnyttjade den formella maktpositionen på de andra koalitionsparternas bekostnad.

Handlingskraft och pragmatism

I stort sett alla 18 respondenter återkom hela tiden till samarbetets betydelse för handlingskraften i styret. ”Det fanns inga sakfrågor som genererade stora diskussioner under koalitionsförhandlingarna. I stället låg mycket fokus på hur vi skulle samarbeta – arbetsformerna för samarbetet var viktigt”, uttalade till exempel en av de mest rutinerade politikerna i studien. Eftersom den här studien inte innefattar intervjuer med politiker som bildade traditionella blockbaserade styren kan vi inte fastställa att pragmatiska motiv var viktigare och/eller vanligare i bildandet av blocköverskridande styren än i blockbaserade styren. När det i och med det nya parlamentariska landskapet blev viktigare och i vissa fall helt nödvändigt att söka sig över blockgränserna kunde man emellertid inte fortsätta på samma sätt som man samarbetat med tidigare samarbetspartners. Det fanns inga etablerade samarbetsrutiner som man kunde falla tillbaka på utan man var tvungen att diskutera fram nya samarbetsformer i den nya koalitionen.

När man nu också kunde söka koalitionspartners på andra sidan blockgränsen blev det också möjligt att välja bort de partier som man tidigare hade upplevt vara svåra att samarbeta med. Tidigare hade man i praktiken varit begränsad till att samarbeta med samma partier inom samma block – det gick då inte att välja bort ett parti som visserligen låg relativt nära på den traditionella vänster–högerskalan men som man i praktiken upplevde att det var väldigt besvärligt att samarbeta med. Personkemin och tilliten mellan ledande politiker är en viktig aspekt av detta och i det sammanhanget

verkar det inte ha varit till någon nackdel att man först hade lärt känna varandra som politiska motståndare. Flera politiker vittnade om detta, till exempel en S-ledare som bildade ett styre med M:

Jag och Per¹⁰ kände varandra oerhört väl. Vi hade varit politiska huvudmotståndare i många år. Jag visste exakt vilka knappar jag skulle trycka på för att göra det jobbigt för Per och Per kände mina svagheter väldigt väl. De kunskaperna var oerhört värdefulla när vi nu skulle slå om och börja samarbeta i samma styre.

Skillnaderna i partiernas interna kultur och beslutsprocesser (till exempel interndemokrati) spelar också roll för hur attraktivt det är att samarbeta med ett specifikt parti (Bäck 2003). Om det framkom många vittnesmål i intervjuerna med ledande politiker som bildat blocköverskridande styren:

För oss hade det utifrån ett ideologiskt perspektiv framstått som mer naturligt att samarbeta med S. Vi hade då också fått fler tunga nämnd- och styrelsepositioner. Men det var ganska tydligt att de inte hade löst sina interna problem och att de därmed inte var en attraktiv samarbetspartner för oss.

En av de intervjuade styrande politikerna var rädd för att det egna partiet inte uppfattades som ett attraktivt samarbetsparti. Trots att partiet var placerat mitt emellan de andra koalitionspartierna på den traditionella vänster–högerskalan var hen rädd för att de övriga partierna skulle välja bort dem när det var dags för nästa koalitionsbyggarrunda efter valet 2018.

Vi upplevs nog av de andra partierna i styret som jobbiga att ha och göra med. Jag och ledarna för de andra partierna i styret måste ständigt ta höjd för hur medlemmarna och då framförallt en specifik medlem i mitt parti ska reagera på olika förslag. Inte sällan måste jag gå tillbaka till de andra ledarna och säga att jag inte fick med mig partiet på det här. Det finns nog en risk för att telefonen inte ringer efter nästa val.

Det här specifika vittnesmålet om att det egna partiets samarbetssvårigheter skulle även kunna ses som ett exempel på att det var en annan policyskala än den traditionella vänster–högerskalan som utgjorde grunden för samarbetsproblemen. När informanten beskrev de frågor som skapade problem inom den styrande koalitionen var det ofta frågor med tydliga kopplingar till den fysiska samhällsplanering och den grå–gröna policyskalan. Ledarna för de andra partierna i det styret verkade emellertid vara mindre bekymrade över policykillnaderna i sig utan kommunicerade i stället en frustration över hur det här partiets interna processer fungerade – att det var svårt att veta om, och i sådana fall hur länge, det här partiet ställde

10 Politikern i fråga heter något annat än Per.

upp på det som man hade kommit överens om. En väldigt vanligt förekommande inställning bland samtliga som intervjuades i de fem kommunerna var just att det går att balansera och hitta lösningar på policykillnader under koalitionsbildningsprocessen, men att det är betydligt svårare att hantera samarbetsproblem under mandatperiodens gång.

Sammanfattande diskussion

Koalitionsbyggandet i svenska kommuner har tidigare präglats av den traditionella vänster–högerskalan där flertalet av partierna har varit indelade i var sitt block på ändarna av samma policyskala. Partierna har därmed främst agerat som policyorienterade snarare än maktorienterade aktörer (Bäck 2003; Wängmar 2006). Under de tre senaste valen har förutsättningarna för bildandet av blockbaserade majoritetsstyren förändrats, främst till följd av SD:s framgångar. Statistik på koalitionsbildandet efter valet 2014 pekar på att den traditionella policyskalan inte längre har en lika dominerande roll – att partierna numera inte lika ofta bildar koalitioner där partierna är sammankopplade på en vänster–högerskala med minsta möjliga spännvidd. Knappt en tredjedel av kommunerna fick ett blocköverskridande majoritetsstyre efter valet 2014. MP, som oftast placeras mellan de båda blocken på vänster–högerskalan, finns bara representerade i knappt hälften av alla blocköverskridande styren samtidigt som den stora merparten av alla blocköverskridande majoritetsstyren där M ingår inte innefattar något av de övriga borgerliga partierna.

Utgör utvecklingen mot fler blocköverskridande majoritetsstyren där partierna inte är sammankopplade på den traditionella vänster–högerskalan ett uttryck för att denna skala håller på att tappa i betydelse i den svenska politiken? Präglas till exempel de svenska politiska konfliktlinjerna mer av den mer kulturellt betingade konflikten mellan GAL och TAN? I SOM-institutets studier av väljarnas åsikter framstår det som om svaret på den frågan är nej:

Väljarnas vänster–högeridentifikation – självplacering längs en skala från ”klart till vänster” till ”klart till höger” uppvisar fortfarande den i särklass starkaste samvariationen med partisympati. Och det finns inga tecken på att vänster- och högerskiljelinjen skulle förlora sin starkt strukturerande kraft.

Däremot har graden av partipolarisering i frågor som rör mångkultur, migration, globalisering och internationalisering blivit allt starkare över tid. Totalt sett ökar därmed den ideologiska partipolariseringen i väljarkåren. (Oscarsson 2017:42)

I den här studien, i vilken det genomfördes intervjuer med 18 ledande politiker i fem kommuner där det bildades blocköverskridande majoritetsstyren efter valet 2014, framkommer det inga tydliga tecken på att GAL–TAN håller på att ta över rollen som den dominerande policyskalan i det kommunala koalitionsbyggandet. Enligt samma informanter spelade emellertid inte heller den traditionella vänster–högerskalan någon avgörande roll i processen med att bilda blocköverskridande styren. I de diskussioner

som resulterade i blocköverskridande majoritetsstyren var det i stället förutsättningarna för samarbetet mellan partierna och framförallt handlingskraften i styret som var viktigast för de deltagande politikerna.

Flera av de intervjuade beskrev hur det nya parlamentariska landskapet hade gjort det möjligt att bryta ett annat partis långvariga maktinnehav och/eller själva kunna visa väljarna att man utgjorde ett tillförlitligt och ansvarstagande parti i styrande ställning – att man kunde regera. Samtidigt var det tydligt att man heller inte bara eftersträvade specifika maktpositioner i de kommunala nämnderna och styrelserna. Flera partier nedprioriterade anspråken på den sortens poster till förmån för att man skulle få till ett väl fungerande samarbete och därmed slippa inre konflikter inom styret.

När det gäller de mer policyorienterade frågorna försökte de här politikerna att balansera olika policypreferenser. GAL–TAN-dimensionen skulle till exempel kunna kopplas till en del konflikter inom den fysiska samhällsplaneringen. Till skillnad från Laver och Sheples (1996) föreställning om det kaosproblem som kan uppstå när policyskalan blir flerdimensionell så upplevde emellertid inte dessa politiker några större problem med att policypreferenserna inte tydligt gick att sortera in på en endimensionell policyskala. En viktig anledning till det var att man betraktade den aktuella mandatperioden som ett möjlighetsfönster där det gick att genomföra vissa specifika policies samtidigt som man nedprioriterade sådant som man idealt någon gång skulle vilja genomföra men som skulle vara svårt att genomföra i just den samarbetskonstellationen. I stället för att se policykillnader som ett hinder såg man således policylikheter som en möjlighet i koalitionsbyggandet.

De intervjuade politikernas fokus på vad som var möjligt att genomföra vittnar därmed om ett stort fokus på handlingskraft och en pragmatisk inställning till den kommunala politiken. I processen med att bilda styrande majoritetskonstellationer spelade till exempel relationerna mellan de ledande politiska företrädarna för partierna en viktig roll. Framförallt betraktades den uppbrutna blockpolitiken som en möjlighet att välja bort de partier som tidigare varit nödvändiga för att det egna blocket skulle uppnå en majoritet men som i praktiken varit svåra att samarbeta med. Det nya parlamentariska landskapet resulterade således i fler blocköverskridande majoritetsstyren där koalitionsbildningsprocessen kom att präglas av ambitionen att skapa handlingskraftiga styren med stort fokus på samarbetsformer snarare än diskussioner kring olika policykonflikter.

Referenser

- Axelrod, R. (1970) *Conflict of interest*. Chicago: Markham Publishing.
- Bergman, T. (2000) "Sweden: When minority cabinets are the rule and majority coalitions the exception", 192–230 i W.C. Müller & K. Strøm (red.) *Coalition governments in Western Europe*. Oxford: Oxford University press.
- Bolin, N., G. Lidén & J. Nyhlén (2014) "Do anti-immigration parties matter? The case of the Sweden Democrats and local refugee policy. *Scandinavian Political Studies* 37 (3):323–343.

- Bäck, H. (2003) *Explaining coalitions. Evidence and lessons from studying coalition formation in local government*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Cedering, M. (2016) *Konsekvenser av skolnedläggningar. En studie av barns och barnfamiljers vardsgliv i samband med skolnedläggningar i Ydre kommun*. Uppsala: Uppsala universitet.
- De Swaan, A. (1973) *Coalition theories and cabinet formation*. Amsterdam: Elsevier.
- Ekeningren Oscarsson, H. (2016a) "Den svenska partirymden 2016", <http://www.henrikoscarsson.com/2016/08/den-svenska-partirymden-2016.html> (hämtningsdatum 29 mars 2018).
- Ekeningren Oscarsson, H. (2016b) "Stad-landskiljelinjen – Finns den?", https://som.gu.se/digitalAssets/1656/1656635_snes-som-f-rtroende-stad-land-j--nk--ping-henrik-oscarsson.pdf (hämtningsdatum 21 mars 2018).
- Erlingsson, G. & J. Wänström (2015) *Politik och förvaltning i svenska kommuner*. Lund: Studentlitteratur.
- Gilljam, M. & D. Karlsson (2012) "Tungan på vågen-partier i Sveriges kommuner", 107–136 i J. Björkman & B. Fjaestad (red.) *Tungan på vågen. Vågmästare och balanspartier*. Göteborg: Makadam förlag.
- Gustafsson, M.-T. & L. Johannesson (2016) "Betydelsen av etnografi för studiet av politik", 13–42 i M.-T. Gustafsson & L. Johannesson (red.) *Introduktion till politisk etnografi. Metoder för statsvetare*. Malmö: Gleerups.
- Hooghe, L., G. Marks & C. J. Wilson (2002) "Does left/right stucture party positions on European integration", *Comparative Political Studies* 35 (8):965–989.
- Karlsson, D. & M. Gilljam (2014) "Svenska politikers demokratisyn", 73–92 i D. Karlsson & M. Gilljam (red.) *Svenska politiker. Om de folkvalda i riksdag, landsting och kommun*. Stockholm: Santérus förlag.
- De Lange, S. (2008) *From pariah to power. The government participation of radical right wing populist parties in Western European democracies*. Antwerpen: University of Antwerp.
- Larsson Taghizadeh, J. (2016) *Power from below? The impact of protests and lobbying on school closures in Sweden*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Laver, M. & N. Schofield (1990) *Multiparty governments. The politics of coalition in Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Laver, M. & K. Shepsle (1998) "Events, equilibria, and government survival", *American Journal of Political Science* 42 (1):28–54.
- Leiserson, M. (1968) "Factions and coalitions in one-party Japan", *American Political Science Review* 62 (3):770–797.
- Loxbo, K. (2008) "Sverigedemokraterna i fullmäktige – påverkas koalitioner och politik i kommunerna?", *Kommunal ekonomi och politik* 12 (4):7–32.
- Montin, S. (2009) *Moderna kommuner*. Malmö: Liber.
- von Neumann, J. & O. Morgenstern (1953) *Theory of games and econmic behavior*. Princeton: Princeton University Press.
- Oscarsson, H. (2017) "Det svenska partisystemet i förändring", 411–427 i U. Andersson, J. Ohlsson, H. Oscarsson & M. Oskarson (red.) *Larmar och gör sig till. SOM-undersökningen 2016*. Göteborg: SOM-institutet.

- Riker, W. (1962) *The theory of political coalitions*. New Haven: Yale University Press.
- Sartori, G. (1976) *Parties and party systems. A framework for analysis*. Cambridge: Cambridge university press.
- SVT (2016) "Så har M närmat sig SD i det nya politiska landskapet". Publicerat 30 augusti 2016 på <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/sa-har-m-narmast-sig-sd-i-det-nya-politiska-landskapet> (hämtningsdatum 21 mars 2018).
- Tyrberg, M. & C. Dahlström (2015) "Mindre stöd till tiggare i kommuner där Sverigedemokraterna är tungan på vågen", inlägg på *Politologerna* 4 augusti 2015: <https://politologerna.wordpress.com/2015/08/04/mindre-stod-till-tiggare-i-kommuner-dar-sverigedemokraterna-ar-tungan-pa-vagen/#more-3799> (hämtningsdatum 20 mars 2018).
- Wångmar, E. (2006) *Samlingsstyrelse, blockstyrelse, mångstyrelse. Kommunalpolitiska styrelseformer 1952–2002*. Stockholm: Stads- och kommunhistoriska institutet.
- Wänström, J. (2013) *Demokratisk förankring i skolnedläggningsprocesser. Förutsättningar för medborgardialog i en känsloladdad fråga*. Det nationella kommunforskningsprogrammet, rapport 15. Göteborg: Kommunforskning i Västsverige.

Korresponderande författare

Johan Wänström
 Centrum för kommunstrategiska studier
 Linköpings universitet, 601 74 Norrköping.
johan.wanstrom@liu.se

Författarpresentation

Johan Wänström är fil.dr i Tema kultur och samhälle samt Ph.D. i Communication. Han forskar om kommunal politik och demokrati samt kommunalt ledningsarbete vid Centrum för kommunstrategiska studier, Linköpings universitet.

When the media matters for electoral performance

Abstract

In this article, we analyse the connection between media exposure and opinion polls for political parties or “the media influence”. We compare two parliamentary periods in Sweden: 2006–2010 and 2010–2014. Our results show that the media is important for the anti-immigration party, the Sweden Democrats (SD) in the first period. This is not the case, or at least less so, for the other parliamentary parties. In the second period, media exposure wanes in importance for explaining poll fluctuations as well as shifts from national to regional media for the Sweden Democrats. These findings are in consonance with previous research which underlines that the media’s influence on electoral performance differs before and after the party has crossed the electoral threshold to the national parliament.

Keywords: media, party politics, polling behaviour, life cycle

Introduction

In today’s public debate, the suggestion is made that people have lost interest in politics. Established parties are losing members and, if people do vote, they vote for populist parties. In Sweden, to some extent, these tendencies are also visible in politics. Nevertheless, there are good reasons for not jumping to hasty conclusions.

When it comes to waning engagement, people also tend to pursue political action outside the immediate realms of party politics. For instance, research shows that people are engaged in demonstrations to make their voices heard (Wennerhag 2017). Besides, more frequently than ever, various institutes are producing poll results for each individual party. Considering the multitude of poll surveys nowadays, the only figures which convey complete accuracy for each individual party are the actual election results.

With this article we explore how opinion polls for individual parties fluctuate over time in correlation with their exposure in the media. Politics is disseminated by the media primarily and, following the polarised features of politics as such, people tend to select their information sources in consonance with their own political preferences. One simple question arises: what influences what? Does media reporting on political issues and standpoints reflect public opinion or does it, conversely, actively shape it? How we as citizens acquire information, formulate our opinions and make our party choices does not take place in a vacuum but is partly filtered through the channels of the mass media, even if we increasingly select our own information. As noted in

a recent study by Berning *et al.* (2018), little research attention has been devoted to encompassing the correlation between the media and poll fluctuations for individual parties. Our analysis contributes by compensating, to some extent, for this omission.

Aim of the study

Our aim is to demonstrate that the media matters for electoral performance in the period before a new party has crossed the electoral threshold to the national parliament and acquired seats. We do this by a simple investigation of the correlation between media exposure and opinion polls for political parties – hence a *media influence*.

The media influence, of course, varies over time, as does the saliency of particular issues in the electoral competition. Whether or not, for instance, the question of immigration is picked up by individual parties and used in their rhetoric depends on how this fits with their general party strategy (see Green-Pedersen and Krogstrup 2008:629). According to recent research on opinion polls, the most recognisable change in the Swedish party-political landscape the recent years is the rise of the Sweden Democrats in the national polls (Oscarsson 2017). Our argument is that the media had a significant influence on the poll fluctuations of the Sweden Democrats (but not on the other parliamentary parties) before it was big enough to hold seats in the national parliament (2006–2010). In the subsequent parliamentary period (2010–2014) the Sweden Democrats crossed the electoral threshold but, by then, the media effect had started to have less influence, since the party had become a “normal” party. As Berning *et al.* (2018:2) argue concerning Radical Right Wing Political Parties (RPPs):

Drawing on agenda-setting theory, mass media coverage is expected to provide the necessary political opportunity for the rise of RPP parties, perhaps even from the political fringe to government participation. The idea is that RPP parties thrive on visibility and prominence and that they depend on media attention as a breeding ground for electoral mobilization.

We thus suggest that it is more important to consider media exposure when explaining party performances in the parliamentary period *before* the party crosses the electoral threshold to the national parliament compared to the period *after*. More precisely, we have two expectations. First, we expect a selective *media effect* – that is, the degree to which media exposure correlates to opinion poll fluctuations for the Sweden Democrats in the period 2006–2010 but not 2010–2014 and not for the other parliamentary parties. Second, we expect that this selective *media effect* holds true to a similar extent in all the newspapers put under scrutiny in this study. Although prominent claim-makers in the public debate highlight differences between the individual newspapers (see, for example, Wingborg 2016), we here suggest that these differences do not have a significant effect on fluctuations in the opinion polls. Previous research has shown that the tone (negative, neutral or positive) of the media is far more negative in Sweden towards its anti-immigration party compared

to the media comments on equivalent parties on the editorial pages in the other Scandinavian countries, in the period 2009–2012 (Hellström 2016; Hellström & Lodenius 2016). The differences in tone between the countries were much higher than those between the individual newspapers in each country. In other words, the tone towards the Sweden Democrats was much more negative than, for instance, the tone towards the Danish People’s Party in the Danish mainstream press editorials. That said, previous research has shown that, the negative tone employed to categorise the RRP parties may still have positive effects on public opinion and increase voter support for RRP (Berning *et al.* 2018:5).

We are aware that the causality can go in either direction; hence, our analysis seeks to establish a correlation between the media exposure of political parties and party poll fluctuations. Nevertheless, whereas other factors might affect the electoral fortunes of individual parties, the appeals and poll results of each party are communicated through the press.

The Sweden Democrats lifespan in Swedish politics

In her doctoral thesis, Meret (2009) suggests a lifespan model to study shifts in party ideology, and specifically focusing on the RRP parties. She explains: “Being at the margins and in opposition gives other possibilities and challenges in terms of the attitudes, beliefs and politics developed than those that emerge from being a party in office” (2009:84). As an anti-establishment party, “the underdog”, ends up in a precarious situation since the party is actually part of the establishment. To balance this tightrope effectively, it is good to simultaneously have one foot in and one foot out of government (Christiansen 2016).

Meret’s framework distinguishes between three phases:

1. a formative phase, breakthrough;
2. a consolidation and maturity phase and
3. government responsibility and policy impact.

The idea to study shifts in party ideology from a lifespan perspective is not completely new. For instance, Mogens Pedersen (1982) suggested a similar model in which he emphasised the importance of considering the temporal dimension of minor parties in order to provide an impact on the party system at large; for us, it suffices to say that, when the media matters for polling behaviour, it has to be related to various stages in party development and thus to its lifespan.

Even if commentators and opinion-makers express different views on whether the Sweden Democrats is a normal party like all the others or not, the other parliamentary parties have acclimatised their politics and rhetoric. However, it is almost unanimously agreed that the party has an extremist background (see, for example, Hellström 2016). As indicated by Backlund (2011), the Sweden Democrats is economically centrist but highly authoritarian. It lacks a clear position on the socio-economic left–right scale, but

attracts voters from both camps who unite in an authoritarian outlook of socio-cultural issues such as immigration.

The Sweden Democrats developed in the late 1980s and early 1990s from an organisation of angry young men with clear neo-Nazi influences (both in terms of persons then active and in their rhetoric) to a party, today, for the prudent, ordinary worker, attracting voters from all other parties, including those who previously abstained from voting. The party has long aspired to move out from the murky shadows of the extreme right to become a mainstream party for the “common man”. This is not a new ambition. The process of normalisation to attain enough credibility to attract the mainstream to vote for the party has been ongoing for the last two decades. For the electorate, the party now represents a valid alternative for voters who prefer assimilation to integration. The party radicalises mainstream worries about immigration and problems of integration in, for example, housing, schools and hospitals.

In September 2010, the SD crossed the electoral threshold to participate in Sweden’s parliament with 5.7 per cent of the total votes; in the 2014 election they went on to achieve 12.9 per cent of the total votes and secured 49 seats in the national parliament. During and in the aftermath of the so-called refugee crisis, which peaked in the autumn of 2015, the party’s opinion poll showed even higher potential electoral support (see Figure 1).

Looking into the Sweden Democrats ideological positioning in Swedish politics, we can distinguish between four different periods (two before and two after their electoral breakthrough) in terms of media exposure. The first stage corresponds to the period before 2006 when the party had very limited media exposure. The second stage takes place between 2006 and 2010 when media interest increased considerably and mainstream political actors and political commentators started to voice concerns about the presence of the party. Many representatives of the mainstream parties and journalists alike emphasised the importance of debating with them but, in so doing, the Sweden Democrats was generally dismissed as a devil in disguise. The voters are considered to be rational but not racists, therefore there must be other reasons for voting for them (see Hellström & Nilsson 2010). Even if the party has an extremely shady past and has since transformed into a more conventional party, its history continues to haunt it. These two stages constitute the first period in our analysis. The third stage occurs between 2010 and 2014, our second period in the analysis, when the Sweden Democrats had crossed the electoral threshold into the Swedish parliament. The fourth stage concerns the period after 2014 and a more polarised media landscape, where the party is no longer stigmatised to the same degree as before. It is noteworthy that the Sweden Democrats has not yet entered into the third stage, as envisaged by Meret (2009) – government responsibility and policy impact.

Polling behaviour

Zaller (1992) develops a model for explaining how people convert political information into political preferences. The argument is that the individual, based on, for example, his or her normative presuppositions and degree of political awareness, does not start formulating opinions about an individual party until the mainstream press starts engaging with it as a relevant political actor. Yet it is important to recognise that the space in which people formulate their opinions is not based on one unitary public space (Hellström & Edenberg 2016). Roger Silverstone (2007) shows how the media is integrated into the fabric of everyday life, making up an essential part of our life world. The media, in this understanding, serves as an opinionated space, which form the basis for an intricate process when we categorize our experiences and formulate our opinions about, for instance, a particular party.

The individual media consumer focuses on structural injustices and imbalances between the people and the elite of the system, frequently referred to as the populist divide (see, for example, Hellström 2016). The media and populism are thus intrinsically linked. However, rather than labelling individual parties as mobilising, for example, populist sentiments, this issue has encroached on larger issues such as how we view ourselves and how we draw borders between our communities and theirs. Populism is increasingly a reality but also an overused concept; any opponent who does not share a person's or a party's opinions or world view tends to be pejoratively ascribed to the populist label.

Much research have treated the so-called populist parties as extreme pathologies in modern society; however, the populist parties no longer appear at the fringe of mainstream societies but instead occupy the centre (Mudde 2004). This is also confirmed by Wodak (2015) in her discussion on the normalisation of extremism in contemporary European politics.

In a recent study on how the Swedish media reported on immigration during the period 2010–2015 it was suggested that the published articles were more negative than positive and that the term “immigration” was predominantly associated with refugees and not, for instance, with labour migration (Strömbeck *et al.* 2017). These findings do not necessarily imply that more voters will become more prone to vote for the Sweden Democrats, but do indicate a strong polarisation in the electorate.

To explain the Sweden Democrats electoral fortunes, our hypothesis suggests that the mere quantitative media exposure of the party determines to some extent its electoral performance, prior to its electoral breakthrough. Even if there were a (growing) demand in the electorate for a radical right wing party, the Sweden Democrats could not have achieved electoral gains if their presumptive voters had not heard of them. As put by Herbert Kitschelt (2013:224, quoted in Hellström 2016:52–53): “Only where demand and supply meet will socio-cultural dispositions translate into actual vote choices”. The relative significance given to the party in the mainstream press thus potentially motivates the individual media consumer (and voter) to formulate an opinion on the party.

However, Green-Pedersen and Krogstrup (2008) claim that the media plays a less-dominant role in explaining why RPPs improve their electoral fortunes after their initial breakthroughs. According to Ellinas (2010:18; cf. Berning *et al.* 2018:5): “[m]edia exposure can push minor parties into mainstream debate, give them visibility, and legitimate their claims”.

Ellinas relies on the Sartorian notion of *threshold of relevance*, which is based on the premise that “once parties become electorally relevant, their electoral fortunes are determined by different factors than before” (2010:15). He thus suggests a two-stage approach: before and after the initial breakthrough. In the first stage, before RPPs have grown large enough to play a central role on the electoral market, it is the most appropriate to focus on the behaviour of mainstream parties to determine poll fluctuations. Once in parliament, it is difficult to maintain the underdog position. In other words, being anti-establishment rhetorically is easier when you are *de facto* not part of it. Now, for the Sweden Democrats it is not merely about attaining voting maximisation in the electoral arena, but also about transforming rhetoric into policy – for which co-operation with other parties in the parliamentary arena is required. Sometimes these two concerns (voting maximisation and influence) clash. The *media effect* responds predominantly to the former concern.

Previous research has shown that greater media attention – thus visibility – correlates with stronger support for RPP parties (Berning *et al.* 2018). This certainly varies depending on which issues the media gives priority to and on what the voters prioritise.

Van der Pas *et al.* (2011) show how voting support for RPP parties relates to the so-called *leadership hypothesis*, focusing on Geert Wilders in the Netherlands as a most likely case with which to test this hypothesis. Without having a stable party organisation behind him, Wilders depends heavily on his media performance to mobilise voters. Operationalising leadership as vision and self-confidence, the article concludes that “the effects of the representation of political leaders in the media are more limited than often assumed” (2011:471).

In fact, as the article shows, “a rise in the polls actually causes media attention for Wilders to *drop*” (Van der Pas *et al.* 2011:469). The causal relationship is not always easy to elucidate and may display inconclusive results. In the way of illustration, a set of scandals negatively affected the party in the autumn of 2012 (see below); however, at and especially after the polls, the party grew stronger. This confirms our assumption that it is not primarily a question of *whether* the media matters for electoral performance but more significantly of *when*.

Method and material

We examine the association between the results of the SIFO (*Svenska Institutet För Opinionsundersökningar*, the Swedish Institute for Opinion Surveys) survey of opinions for political party preferences that are conducted every month and the number of mentions each Swedish parliamentary party receives in articles in the most important

newspapers in Sweden in the period October 2006 to September 2014. The reason for using the SIFO poll is that, due to its large sample size, it has established itself as one of the most reliable monthly opinion polls on political preferences in Sweden. However, one caveat with this data source is that it is not conducted during the month of July. To adjust the opinion time series, we impute the missing July months by taking the average outcome of June and August. The statistics for the time series of the number of newspaper articles written on a particular party are based on searches by month in the Swedish digital archive for 2017 (Mediearkivet),¹ filtered by newspaper and political party and matched through keywords. We analyse the six leading newspapers based on their circulation rate: two tabloids – *Expressen* and *Aftonbladet* – two Stockholm-based yet nationwide newspapers – *Dagens Nyheter* and *Svenska Dagbladet* – and two regional newspapers – *Göteborgs-Posten* in the Gothenburg region and *Sydsvenskan* in the Malmö/Scania region.

Our method is straightforward and the idea is to assess whether there is a connection between the opinion poll results and the media attention for all eight parties and in particular the Sweden Democrats. First, we start by scrutinising the opinion poll series as well as the media exposure in a more descriptive way and connect the development of these series to specific political occurrences. At this stage, the analysis covers discussions relating to the party's lifespan.

Second, we correlate the first differences of a political party's opinion poll monthly levels both with those of the number of published articles in the same month and for the two time periods October 2006–September 2010 and October 2010–September 2014.

Third, we lag these series on the number of published articles in one month to assess whether there is a lag in the effect of the media reporting on a particular party and its opinion poll. Using series with first differences ($t-t_1$), these are not affected by either an upward or downward trend, neither in the opinion poll nor in the number of articles published in this period. This may be the case especially concerning the number of articles published, since the number of monthly articles on the political parties will most probably increase in the run-up to the elections.

Fourth, we conduct an ordinary least-square regression analysis to investigate the extent to which the published articles affect the SD opinion poll. We run regression analyses for each newspaper, including first-difference and lagged series as well as an analysis including all series for all newspapers. We used vector autoregressive models for establishing the causal direction. The analysis showed that increased media coverage resulted in a higher opinion poll for the Sweden Democrats. Regressions, including the first differences of fluctuations of international migration to Sweden and the share of unemployed, did not yield any significant results.

There is also, hypothetically, a media influence for the other, smaller parties in the Swedish parliament but the combination of the saliency of the immigration issue

1 We are grateful to Hedvig Obenius for collecting the necessary data from Mediearkivet for this article.

in Swedish politics, public debate and popular concerns and the continuous rise of Sweden’s anti-immigration party in the period under study make our focus on the Sweden Democrats as an example particularly relevant.

In the analysis, we focus on the correlation between media exposure and the Sweden Democrats voting poll fluctuations in two parliamentary periods (2006–2010 and 2010–2014), including all the other parliamentary parties for reference.

Analysis

A first look at the descriptive Figures 1 and 2 reveals that only two parties were close to the electoral threshold in the first period (2006–2010) – namely, the Christian Democrats and the Swedish Democrats – whereas, in the second period, only the Christian Democrats and the Centre Party were close to the threshold. We also observe that, in the first period (Figure 1) there is an increase in opinion for the Green Party starting about a year before the actual September 2009 election. The Green Party also consolidates a higher level of votes in the opinion polls at about 10 per cent on average in the second period. It is in this second period that the opinion poll for the Swedish Democrats increases its average level.

In certain months in the period between September/October 2012 and the election month, September 2014, the opinion poll for Swedish Democrats reached 10 per cent of the potential electorship.

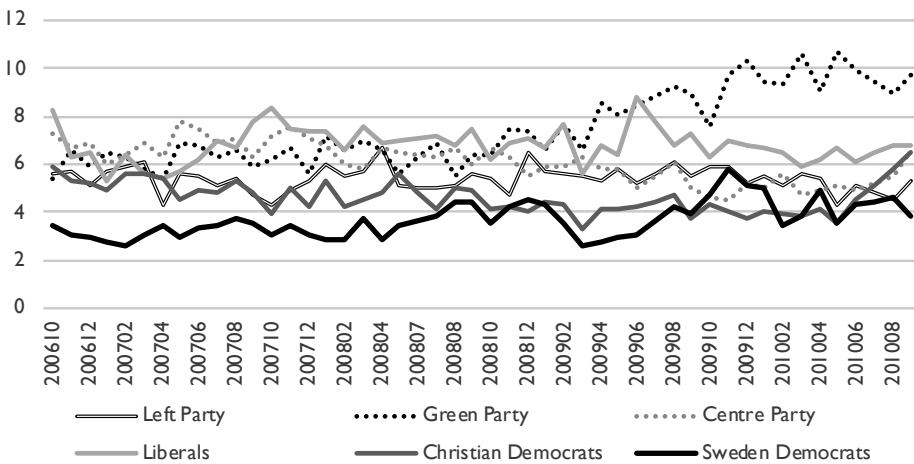

Figure 1. Opinion polls of smaller political parties, per month, 2006–2010.
 Source: SIFO, opinion polls, 2006–2010.

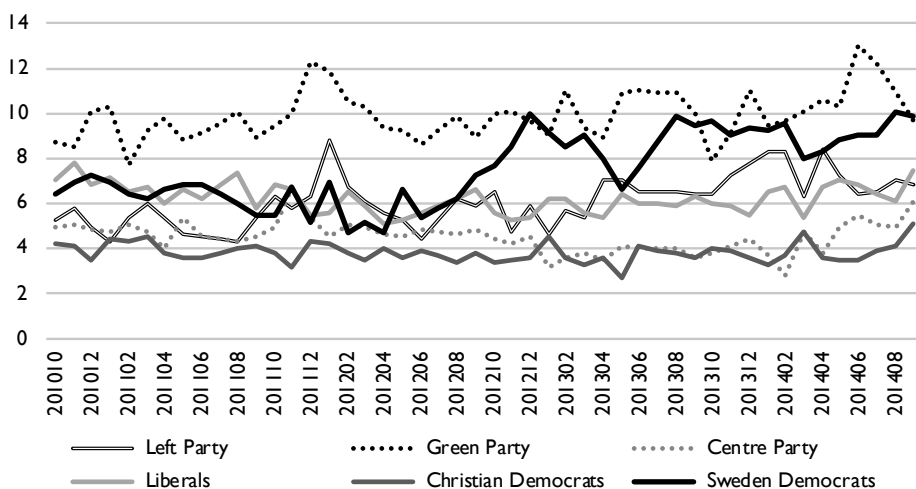

Figure 2. Opinion polls of smaller political parties, per month, 2010–2014
 Source: SIFO, opinion polls, 2010–2014.

Figure 3 shows the number of articles on the Sweden Democrats during 2006–2014 and the opinion poll for the Swedish Democrats in the same period. The peaks are connected to the actual elections can be clearly seen and 2010 was the top year for articles on the SD due to its entrance into the national Swedish parliament. Summarising the descriptive results of the first period, the party's opinion polls and the number of articles appear to be conducive to a positive upward trend.

In the first period, on two occasions, both the opinion polls and the number of articles published peaked at the same time. What is more, the overall number of articles seems to increase during the second period – especially during the later years – and could be connected to the increase in the opinion polls for the Swedish Democrats during this particular phase. More detailed analysis of the peaks indicates the following results.

The first event relates to an article published by the SD party leader Jimmie Åkesson in one of the evening tabloids, *Aftonbladet*, on 19 October 2009. In it Åkesson posits that “Muslims are the greatest threat to Swedish society”. In October 2009, the SD opinion poll rises, for the first time, above the electoral threshold (4.4 per cent) and increases to 5.4 per cent in November 2009. Over the following months it gradually drops to earlier levels of just below the threshold. The second event is the elections, when the party's opinion polls found themselves in the fortunate position of tipping the scales in favour of either of the two political blocs.

Concerning the second period, the peak in the autumn of 2012 is connected to the many articles in the media archive which dealt with the question of whether the party

ambition to kick out members who did not follow the party’s official policy of zero tolerance against racism and xenophobia was actually seriously meant or something which the party board were indulgent about. Sometimes, specific scandals attracted much media attention. In November 2012, the tabloid newspaper, *Expressen*, published a mobile phone footage featuring the party’s economic spokesperson, Erik Almqvist and at the time justice policy spokesperson, Kent Ekeroth. Recorded in 2010, the three were seen verbally abusing the Swedish-Kurdish comedian Soran Ismail, before arming themselves with scaffolding poles from a construction site and wandering the streets of Stockholm. The film shows a discussion between Almqvist and Ismaili, and Almqvist rejecting Ismail’s right to present himself as Swedish, despite the fact that he carries a Swedish passport. A young woman intervenes on Ismaili’s behalf and is later dismissed by Almqvist as a “little whore”. Following the publication of the film, a huge wave of protests took place in Sweden, with many journalists writing negative articles about the party and the incident. Jimmie Åkesson, chairperson, immediately removed the two members of parliament, Almqvist and Ekeroth, from their positions as spokespersons (see Hellström 2012).

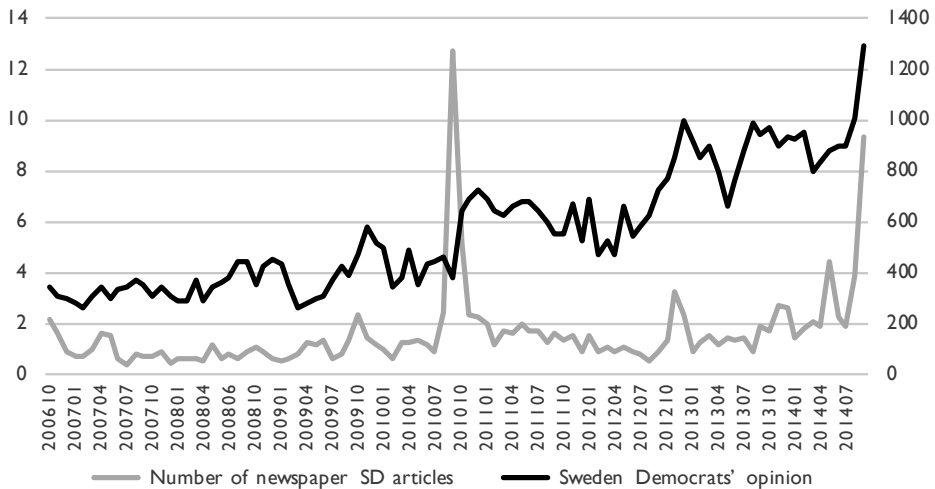

Figure 3. Articles on the Sweden Democrats in the six largest newspapers and the opinion poll for the Sweden Democrats, per month, 2006–2014. Source: SIFO and Mediearkivet, 2006–2014.

Figure 3 suggests that turmoil within in the party created greater media exposure. Apart from the scandals, the Sweden Democrats attracted increased media attention during the autumn of 2013 due to its positioning on the budget and other intra-parliamentary matters. Figure 3 also shows that the increase in media exposure in May 2014 relates to the fact that many articles dealt with the then-upcoming elections to the European Parliament, not least because there were many articles on the party groups in the parliament and much interest over which group the Sweden Democrats would join.

Although it is very interesting to see how media exposure of certain events can be connected to opinion poll results, this does not mean that there is a general influence of media exposure on opinion poll outcomes for parties. We therefore continue our analysis of the correlation between the number of articles published by individual newspapers, and the opinion poll of the SD and the other political parties, in order to verify the expectations described earlier. In Table 1, the correlations between the SIFO monthly opinion polls for the parliamentary parties and the Sweden Democrats and the six largest newspapers are shown. The table shows that, in general, few significant correlations are established. Those that can be discerned are for three small parties – the Liberal Party, the Christian Democrats and, during this period, the upcoming party, the Sweden Democrats. For the Liberal Party the correlations are relatively weak but are found for all newspapers and are connected to the month after the party's appearance in the newspaper – the so-called lagged correlations. Higher correlations, again for all newspapers, are found for both the Christian Democrats and the Sweden Democrats. For the Christian Democrats, it is during the actual month of an article's publication in the newspaper that a correlation is found with higher or lower opinion polls for the party. From a causality perspective, this result is more difficult to explain than if the correlation is with the lagged observations.

When it comes to the correlations found for the Sweden Democrats, the interesting feature shown in Table 1 is, first, the relatively strong negative correlation during the actual month of the opinion poll and, second, the relatively strong positive correlation with the number of articles published the month before. The second result could simply be that the result of the number of articles on the Sweden Democrats the month before does induce higher or lower political preference for the party. The first result, however, indicates that, during the month of higher or lower publications on the Sweden Democrats, the opinion poll for the party goes in the opposite direction.

Table 1. Correlations between SIFO monthly opinion polls and the number of published articles, October 2006–September 2010.

	Sweden Demo- crats	Christian Demo- crats	Green Party	Centre Party	Liberal Party	Left Party	Moderate Party	Social Demo- crats
All articles	-0.44**	0.52**	0.15	0.22	0.13	0.12	-0.21	-0.03
All articles lagged	0.53**	-0.14	-0.16	-0.30	0.39*	-0.13	0.14	-0.22
<i>Dagens Nyheter</i>	-0.45**	0.50**	0.15	0.22	0.16	0.14	-0.24	-0.01
<i>Dagens Nyheter</i> lagged	0.57**	-0.09	-0.16	-0.28	0.32*	-0.16	0.13	-0.22
<i>Svenska Dagbladet</i>	-0.40**	0.47**	0.15	0.23	0.23	-0.03	-0.15	0.00
<i>Svenska Dagbladet</i> lagged	0.52**	-0.16	0.21	-0.25	0.32*	-0.06	0.21	-0.22
<i>Expressen</i>	-0.38*	0.31*	0.14	0.15	0.07	0.12	-0.08	-0.05
<i>Expressen</i> lagged	0.50**	-0.07	-0.19	-0.25	0.34*	-0.08	0.06	-0.22
<i>Aftonbladet</i>	-0.41**	0.43**	0.12	0.23	0.07	0.16	-0.23	-0.09
<i>Aftonbladet</i> lagged	0.53**	0.00	-0.04	-0.25	0.36*	-0.04	0.17	-0.24
<i>Göteborgs-Posten</i>	-0.50**	0.32*	0.11	0.03	0.14	0.07	-0.20	-0.03
<i>Göteborgs-Posten</i> lagged	0.49**	-0.01	-0.11	-0.14	0.45**	-0.08	0.09	-0.24
<i>Sydsvenskan</i>	-0.45**	0.56**	0.18	0.26	0.07	0.15	-0.21	-0.02
<i>Sydsvenskan</i> lagged	0.49**	-0.30	-0.17	-0.34*	0.36*	-0.18	0.13	-0.13

**= significant on 0.05 level, *=significant on 0.10 level.

Both the Sweden Democrats and the Christian Democrats show significant correlations in the same month but only the former displays an even stronger correlation effect on the poll results in the month after (Table 1). Our results, then, indicate that the long-term impact of increased media effects induces positive benefits for the Sweden Democrats in subsequent polls. For the Christian Democrats, however, there was no such effect. One possible explanation for the positive and significant correlation for the Christian Democrats could be the fact that this party has been close to the electoral threshold of the national parliament for a long time and that prominent voices in the public debate discuss the opinion outcome to a greater extent than for other parties. We encourage further research to come up with more detailed analyses of the opinion poll results of the Christian Democrats.

Our subsequent period, 2010–2014, shows far fewer correlations overall and, in general, the results are random for both parties and newspapers. We find some weak correlations for the Sweden Democrats opinion poll results with the lagged number of articles for the newspapers *Dagens Nyheter* and *Svenska Dagbladet* only. Furthermore, a couple of random results were found for the opinion polls for the Liberal Party and the Moderate Party with *Svenska Dagbladet* and *Göteborgs-Posten*, and for the Liberal

party with *Aftonbladet*.² Since all these later correlations are within the same month that the opinion poll was conducted, it is again difficult to know in which direction the correlation goes. From this, it is safe to conclude that quantitative media exposure by the six newspapers in this analysis did not influence the opinion poll between 2010 and 2014.

Table 2. Correlations between SIFO monthly opinion polls and the number of published articles, October 2010–September 2014.

	Sweden Demo- crats	Christian Demo- crats	Green Party	Centre Party	Liberal Party	Left Party	Moder- ates	Social Demo- crats
All articles	-0.16	0.28	-0.29	-0.03	0.42**	0.20	-0.36*	-0.01
All articles lagged	0.28	-0.15	0.12	0.03	-0.18	-0.15	-0.06	-0.07
<i>Dagens Nyheter</i>	-0.18	0.18	-0.30	0.09	0.38	0.02	-0.28	0.02
<i>Dagens Nyheter</i> lagged	0.31*	-0.10	0.21	0.04	-0.19	-0.12	-0.10	-0.10
<i>Svenska Dagbladet</i>	-0.20	0.15	-0.13	0.02	0.45**	0.25	-0.45**	0.02
<i>Svenska Dagbladet</i> lagged	0.32*	0.02	-0.19	-0.12	-0.10	-0.13	0.00	-0.08
<i>Expressen</i>	0.30	0.29	-0.29	-0.07	0.31	0.30	-0.15	-0.10
<i>Expressen</i> lagged	-0.16	-0.06	0.13	-0.14	-0.14	-0.16	-0.18	0.06
<i>Aftonbladet</i>	-0.17	-0.22	-0.28	-0.27	0.39*	0.12	-0.23	-0.10
<i>Aftonbladet</i> lagged	0.30	-0.22	0.30	0.08	-0.11	-0.06	-0.17	-0.17
<i>Göteborgs-Posten</i>	-0.04	0.27	-0.18	0.10	0.41**	0.21	-0.40**	0.00
<i>Göteborgs-Posten</i> lagged	0.19	-0.25	-0.03	-0.07	-0.21	-0.10	0.11	0.00
<i>Sydsvenskan</i>	-0.17	0.28	-0.16	0.05	0.25	0.19	-0.38	0.11
<i>Sydsvenskan</i> lagged	0.15	-0.13	0.09	-0.01	-0.08	-0.18	0.06	-0.11

**= significant on 0.05 level, *=significant on 0.10 level.

2 In this period, the leadership question in both the Liberal Party and Moderaterna attracted much media attention, as can be seen in Table 2. However, the effects of media exposure on the electoral performances are inconclusive and go in opposite directions. Both parties experienced internal controversies about party leadership. Whereas the Liberal Party (which changed its name from Folkpartiet Liberalerna in this period) had a leadership struggle, Moderaterna displayed discrepancies between its members and the current leader of the party and the role which the party should have, in particular, in relation to the SD.

Finally, we include an additional regression analysis in order to control for both the number of articles published series and its lagged version (Table 3). In addition, Table 4 shows which newspaper most affected the opinion poll for the Sweden Democrats in the two periods. The separate regressions, including lag before opinion poll measurement, show that all newspapers have an impact on the opinion polls of the Sweden Democrats in the period 2006–2010. In particular, the beta coefficients are higher for the lagged series of *Svenska Dagbladet* (0.018), *Aftonbladet* (0.013) and *Dagens Nyheter* (0.010). Moreover, the adjusted R-squared which indicates the fitness of the model is at least 0.25 or more. In comparison, the regressions for the second period, 2010–2014 show no significant correlations between the number of articles published and the opinion poll for the Sweden Democrats, and the adjusted R-squared for the separate regression show very low levels of model fitness. In our opinion, these results confirm the earlier correlation analysis and indicate a connection between the Sweden Democrats’ media exposure and opinion poll fluctuations in the first period, 2006–2010, whereas this connection is lacking for the second period, 2010–2014.

Table 3. OLS regressions on SIFO monthly opinion polls and number of published articles in the same month and the month before for Sweden Democrats, by different periods. Regression by newspaper.

	2006–2010	Sig.	Adj. R-sq.	2010–2014	Sig.	Adj. R-sq.
<i>Dagens Nyheter</i>	-0.004	*	0.343	0.005		0.017
<i>Dagens Nyheter</i> lagged	0.010	**		-0.005		
<i>Svenska Dagbladet</i>	-0.008	**	0.284	-0.007		0.049
<i>Svenska Dagbladet</i> lagged	0.018	**		0.010		
<i>Expressen</i>	-0.004		0.259	-0.003		-0.013
<i>Expressen</i> lagged	0.010	**		0.004		
<i>Aftonbladet</i>	-0.006		0.283	-0.005		0.023
<i>Aftonbladet</i> lagged	0.013	**		0.007		
<i>Göteborgs-Posten</i>	-0.006	**	0.274	-0.001		-0.035
<i>Göteborgs-Posten</i> lagged	0.010	*		0.003		
<i>Sydsvenskan</i>	0.007	**	0.282	-0.005		-0.012
<i>Sydsvenskan</i> lagged	-0.004	*		0.002		

**= significant on 0.05 level, *=significant on 0.10 level.

In Table 4, we analysed which of the newspapers had the most impact. We found that *Dagens Nyheter* is the most important newspaper and the lagged series of articles on the Sweden Democrats had a positive and significant effect on the opinion poll of the party in the period 2006–2010. In terms of effect on the party’s opinion poll, if *Dagens Nyheter* published ten or more articles on the party, its opinion poll rose almost by 0.3 per cent the following month.

Interestingly, in the subsequent period, 2010–2014, it was rather the regional papers that had an impact on the opinion poll of the Sweden Democrats. *Göteborgs-Posten*, in particular, shows a positive significant effect on the opinion poll of the Sweden Democrats during the same month that the opinion poll was conducted, whereas the number of articles published in the regional Scanian newspaper e.g. *Sydsvenskan* – the month before the opinion poll had a negative significant effect on the Sweden Democrats’ opinion poll. These results could indicate a shift in salience from national to regional media outlets and opinion poll results for the party.

Table 4. OLS regressions on SIFO monthly opinion polls and number of published articles for Sweden Democrats, in the periods 2006–2010 and 2010–2014. All newspapers.

	2006–2010	Sig.	2010–2014	Sig.
Dagens Nyheter	0.005		-0.008	
Dagens Nyheter lagged	0.032	**	0.029	
Svenska Dagbladet	0.010		-0.008	
Svenska Dagbladet lagged	0.015		0.021	
Expressen	0.009		-0.016	
Expressen lagged	-0.015		-0.026	
Aftonbladet	-0.018		0.021	
Aftonbladet lagged	-0.016		0.020	
Göteborgs-Posten	0.001		0.040	**
Göteborgs-Posten lagged	-0.007		0.006	
Sydsvenskan	-0.011		-0.016	
Sydsvenskan lagged	-0.002		-0.030	**
Constant	0.021		0.088	
Adj. R-squared	0.266		0.117	

**= significant on 0.05 level, *=significant on 0.10 level.

Conclusion

In the 2010 Swedish national elections, the Sweden Democrats crossed the parliamentary threshold and, in the 2014 elections, the party had more than doubled its voting share. A number of factors are understood to be relevant in explaining this. One of these factors and focus of our study, is the degree of media exposure in established and mainstream Swedish newspapers.

The correlations obtained between the number of articles on the Sweden Democrats and its opinion polls suggest that the party benefitted from this publicity. However,

and importantly, the two periods differ. There is a selective media effect for the Sweden Democrats in the first period, which seems to be less important in the second period. To be more precise, in the first period the articles published by the leading newspaper in Sweden, *Dagens Nyheter*, had a significant effect on the SD's opinion polls. In the latter period, 2010–2014, individual newspaper correlations were insignificant, and further analysis shows that the media effect shifted to regional newspapers instead. These findings confirm previous research which found that, in the phase preceding the electoral breakthrough, media exposure is important for the entry of new parties into the national parliament (Ellinas 2010); however, once in parliament, the degree of media exposure (the sheer number of articles) subsides in importance.

Getting back to our initial discussion at the beginning of this article, people have not ceased to care about politics. Today, the discussion of what should demarcate the national community (migration), how many refugees a country can accept given its population size, and how quickly newly arrivals should be integrated, stirs up emotions and spills over to the policy areas too. Based on the differences in the results of the two studied periods, our findings reveal that the Sweden Democrats was normalised in the established media before the 2014 national elections. Our results are no doubt open to speculation but, more importantly, they should motivate further research in this field.

References

- Backlund, A. (2011) "The Sweden Democrats in political space: Estimating policy positions using election manifesto content analysis". Unpublished Master's dissertation in Political Science. Flemingsberg: Södertörn University.
- Berning, C.C., M. Lubbers & E. Schlueter (2018) "Media attention and radical right-wing populist party sympathy: Longitudinal evidence from the Netherlands", *International Journal of Public Opinion Research*, DOI: <https://doi.org/10.1093/ijpor/edy001>
- Christiansen, J.F. (2016) "The Danish People's Party: Combining cooperation and radical positions", 94–112 in T. Akkerman, S.L. de Lange & M. Rouduijn (Eds.) *Radical right-wing populist parties in Western Europe: Into the mainstream?* London/ New York: Routledge.
- Ellinas, A.E. (2010) *The media and the far right in Western Europe: Playing the nationalist card*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Green-Pedersen, C. & J. Krogstrup (2008) "Immigration as a political issue in Denmark and Sweden", *European Journal of Political Research* 47 (5):610–634.
- Hellström, A. (2012) "The Sweden Democrats racism scandal will not be a fatal blow to the party's appeal to the Swedish electorate", *European Politics and Policy*, 17 December 2012, <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2012/12/17/sweden-democrats-racism-scandal-hellstrom/> (Accessed 10 June 2018).
- Hellström, A. (2016) *Trust us: Reproducing the nation and the Scandinavian nationalist populist åarties*. New York/Oxford: Berghahn.

- Hellström, A. & Edenborg, E. (2016) "Politics of shame: Life stories of the Sweden Democrats' voters in a counter public sphere", 457–474 in J. Jamin (Ed.) *L'Extrême droite en Europe*. Bruxelles: Bruylant.
- Hellström, A. & Lodenius, A.-L. (2016) *Invandring, mediebilder och radikala högerpopulistiska partier i nord*. Delmi Report 2016:6. Stockholm: Delmi.
- Hellström, A. & Nilsson, T. (2010) "We are the good guys': Ideological positioning of the nationalist party *Sverigedemokraterna* in contemporary Swedish politics", *Ethnicities* 10 (1):55–76.
- Kitschelt, H. (2013) "Social class and the radical right: Conceptualizing political preference formation and partisan choice", 224–251 in J. Rydgren (Ed.) *Class politics and the radical right*. London/New York: Routledge.
- Meret, S. (2009) *The Danish People's Party, the Italian Northern League and the Austrian Freedom Party in a comparative perspective: Party ideology and electoral support*. Unpublished PhD thesis. Aalborg East: Institute of History and International Studies, Academy for Migration Studies in Denmark (AMID).
- Mudde, C. (2004) "The populist zeitgeist", *Government and opposition* 39 (4):541–563.
- Oscarsson, H. (2017) "Det svenska partisystemet i förändring", 411–427 in U. Andersson, J. Ohlsson, H. Oscarsson & M. Oskarson (Eds.) *Larmar och gör sig till*. Göteborg: SOM-institutet.
- Pedersen, M. (1982) "Towards a new typology of party lifespans and minor parties", *Scandinavian political studies* 5 (1):1–16
- Silverstone, R. (2007) *Media and morality: On the rise of mediapolis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Strömbeck, J., F. Andersson & E. Nedlund (2017) *Invandring i medierna: Hur rapporterade svenska tidningar åren 2010–2015?* Delmi Report 2017:6. Stockholm: Delmi.
- Van der Pas, D., C. de Vries & W. van der Brug (2011) "A leader without a party: Exploring the relationship between Geert Wilders' leadership performance in the media and his electoral success", *Party politics* 19 (3):458–476.
- Wennerhag, M. (2017) "Patterns of protest participation are changing", *Sociologisk forskning* 54 (4):347–351.
- Wingborg, M. (2016) *Den blåbruna röran: SDs flirt med alliansen och högerns vägval*. Stockholm: Leopard förlag.
- Wodak, R. (2015) *The politics of fear: What right-wing populist discourses mean*. Los Angeles, London and New Delhi: Sage.
- Zaller, J. (1992) *The nature and origins of mass opinion*. Cambridge: Cambridge University Press.

Corresponding author

Anders Hellström
MIM, Malmö University, 205 06 Malmö
anders.hellstrom@mah.se

Authors

Anders Hellström is an associate professor in political science and senior lecturer at Global Political Studies, Malmö University. He is affiliated with Malmö Institute for studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM), Malmö University. His most recent monograph is *Trust us: Reproducing the nation and the Scandinavian nationalist populist parties* (Berghahn Books).

Pieter Bevelander is professor of International Migration and Ethnic Relations at the Department of Global political studies and Director of MIM, Malmö Institute of Migration, Diversity and Welfare, Malmö University, Sweden. His main research field is international migration and different aspects of immigrant integration as well the reactions of natives towards immigrants and minorities.

Unveiling the radical right online

Exploring framing and identity in an online anti-immigrant discussion group

Abstract

Radical right online discussion groups have grown in importance in the Swedish political landscape, yet the dynamics of these groups are still poorly understood. Apart from their topical import, these groups provide a unique entrance to grassroots discourses of the radical right movement and the mechanisms for radical nationalist mobilization. In this paper, we present an analysis of the largest current anti-immigrant online discussion group in Sweden by using a combination of quantitative and qualitative content analysis. We argue that this type of social media group needs to be approached as both a “counterpublic” within a wider public sphere and as a “free social space” for social movements. The analysis reveals that the use of external links in the group reflects an active negotiation of frames that both confirm and contradict those of the group, thereby challenging a simplistic understanding of the so-called “echo chamber” dynamics. A form of collective identity can be discerned, mainly through the opposition to various outgroups and through an implicit form of nationalism expressed through the concern of “sacred objects” typically perceived to be under threat.

Keywords: automated text analysis, online counterpublic, radical right, social media, social movement.

Introduction

On Mynttorget square in Stockholm, located near the Swedish Parliament Building, a small group of asylum-seeking Afghan youths began a protest on 6th August 2017 against deportations to Afghanistan. When they were attacked by the neo-Nazi group Nordic Youth two days later, the protesting youth were joined by around 600 supporters and marched to Medborgarplatsen Square in Södermalm, where they continued their demonstration. The developments were closely followed by radical right and anti-immigrant groups on social media.¹ In the Facebook group “Stand up for Sweden”

1 The choice of terms for characterizing these groups is complicated for several reasons. First, it is arguably impossible to find a politically neutral way of naming various groups and networks expressing opinions from the traditionalist, authoritarian and nationalist parts of the political spectrum (Hooghe, Marks & Wilson 2002) because there is often a value-laden discrepancy →

(”Stå upp för Sverige”) numerous indignant comments were posted regarding the Afghan protesters. On 14th August, one member announced that there would be a gathering on Medborgarplatsen in central Stockholm to protest against the presence of the Afghan youths, and a Facebook event was created, to which around 1500 people responded that they would join. In the forum, there were hundreds of comments regarding the event, including practical issues and suggested rules of conduct, as well as comments that built up the energy in preparation for the event. One poster wrote:

Turn out to a man, all friends of democracy, and show that we do not tolerate these arrogant asylum-fraudsters and the repulsive behaviour of their daft supporters! [...] Back Sweden! Back Stockholm! All of these criminal claims-machines out! This is not a strike, it is an invasion and we will stop it!

However, on 19th August, only 100 counter-demonstrators with Swedish flags turned up on the square and were outnumbered by around a 1000 supporters of the protesting Afghans, carrying pictures of hearts. The counter-demonstration, originally planning to be silent, became louder when the police prevented them from coming closer to their designated adversaries. Participants started to shout at the Afghans, using words like “vermin” and “parasites”. A journalist from the major Stockholm newspaper *Dagens Nyheter* relates that a female participant shouted, “I hope you will be raped like animals!” (Bouvin & Dragic 2017). In the end, the counter-demonstrators withdrew without any physical confrontation between the groups.

This incident is illustrative in several respects. Apart from the strikingly hateful language by seemingly ordinary citizens, the respective mobilizations of counter-demonstrators and supporters of the Afghan youth are telling in terms of the different mobilization capacities of groups and networks broadly associated with the right and left in a Swedish political context. Internationally speaking, radical right and anti-immigrant movements have had an upsurge in protest mobilization, with some strikingly large demonstrations, including the PEGIDA² demonstrations in Germany (cf. Dostal 2015) and the international gatherings at the Polish Independence Day marches (Hockenos 2017). In Sweden at the time of writing, similar numerically large street protests have been absent, and even though there were attempts at also creating a PEGIDA mobilization in Sweden, it never took off beyond a few gatherings of handfuls of people (Berntzen & Weisskircher 2016). However, from an online perspective, the

→ between their participants’ own labels and those assigned to them by outside commentators. Second, there is a range of opinions that varies both between, and often within, the counterpublics, groups and networks. In this article, we have chosen to characterize the social media group of our study as “anti-immigrant” and its broader milieu as the “radical right” following scholars such as Rydgren (2007). Here, the term “radical right” is regarded as synonymous with “extreme right” (cf. Mudde 1996). Groups and organizations that clearly warrant a more radical label, such as “neo-Nazi” are termed as such.

2 Acronym for “Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes”: English: Patriotic Europeans Against the Islamisation of the West.

relationship between the radical left and the radical right is almost the reverse, and the anti-immigration protesters on Medborgarplatsen comprise only the minuscule tip of an immense iceberg of activities on the Internet. Online there is a large number of active more or less explicitly radical right social media groups, discussion platforms, blogs and alternative media outlets (Dahlberg-Grundberg 2017; Holt 2017).

Despite the increasing interest among social scientists in the radical right both offline and online in Sweden and internationally, empirical research on the topic is still rather selective and fragmented. Studies on the radical right have typically focused on political parties, elections and established organizations, analysing easily accessible data such as formal documents, websites and speeches (e.g. Atton 2006; Caiani, Della Porta & Wagemann 2012; Caiani & Parenti 2009). With a few notable exceptions, there is little research on the grassroots radical right and the role of social media within the radical right milieu (e.g. Askanius & Mylonas 2015; Ekman 2014; Farkas 2017; Schou & Neumayer 2017; Törnberg & Törnberg 2016b).

This paper aims to contribute empirically by investigating the online radical right in a Swedish context, providing insight into activities of the participants of a discussion group and how together they make sense of themselves and the society around them. This arguably takes us towards a better understanding of how contemporary anti-immigrant movements and radical right groups and networks mobilize support for their opinions and worldviews. A deeper understanding of this kind of online space is of high relevance considering that the hatred they foster may play an (increasingly) important role in setting the tone of political discussions, but also to propel offline political action (Simi & Futrell 2015), possibly even contributing the current surges in anti-immigrant violence in Europe (Wahlström & Törnberg 2017).

This also points to a theoretical contribution of our study. Because radical right discussion groups are arenas for public discussion and opinion formation, in opposition to a wider mainstream public sphere, they can be appropriately conceptualized as *counterpublics* (Fraser 1992). Meanwhile, to the extent that they are also arenas for mobilizing political action in conflict with specific political opponents, for developing a collective identity and building interpersonal networks (della Porta & Diani 2006), they can also be theoretically perceived as spaces where radical right *movements* are created and maintained. Therefore, we argue that political social media groups can be analytically approached as both counterpublics within a wider public sphere and free social spaces for social movements. This calls for the integration of different strands of academic literature to understand better contemporary ways of “doing politics” that do not fit easily within pre-existing analytical categories.

Our empirical case is the above-mentioned *Stand up for Sweden*—the largest discussion group in Sweden, with a predominantly racist and anti-immigrant focus. With over 170,000 members at the time of data collection, it had almost as many members as all Swedish Parliamentary parties combined. Even though the membership threshold of this type of internet group is low (see below), its size nevertheless makes it a significant arena, and perhaps also a significant actor, in the contemporary Swedish political landscape. In contrast to formal political organizations, a discussion

group typically provides little in terms of party programmes and common ideological manifestos. Departing from Gillan's (2008) concept of *orientational frames* to capture the meaning-making activities of the group, we argue that these are best captured by studying patterns in a large sample of posts from the group. By scraping the Facebook group, we created a representative sample of all group discussions (in total around 200,000 posts), which was then analysed using a combination of quantitative tools and qualitative analysis, using various techniques such as word collocation analysis, inductive qualitative analysis and social network analysis.

In summary, we explore the dual function of this discussion group as a counterpublic as well as an arena for political mobilization and movement building. Therefore, our analysis is guided by research questions concerning both the relationship of the online counterpublic to the wider public, as well as the presence of frames that contribute to collective action:

- How do the participants within the group relate to the wider public sphere, and how is external information framed?
- Does the group have a distinct collective identity, and if so, how does it manifest through the discourses of the group?

Below, we start by providing a theoretical discussion centred on publics and counterpublics and how they are affected by information and communication technologies (ICT). Subsequently, we provide an overview of our particular case and describe how the empirical material was collected. We then analyse the data with a focus on framing and identity construction within the group.

Theoretical framework

Counterpublics and free social spaces

The public is a notoriously ambiguous concept. Common usage is to designate activities that are not private (or secret), i.e. activities that are visible to strangers and of collective concern (cf. Weintraub 1997). Among other things, public arenas offer the opportunity to voice opinions where they can be heard and disseminated. Related to the latter aspect is the notion of the public sphere, which is the standard point of departure for discussions about counterpublics.

It is hardly possible for contemporary discussions about the public sphere to escape the influence of Jürgen Habermas' seminal work *The Structural Transformation of the Public Sphere* (1989), outlining the development of a bourgeois public sphere used as an ideal (desirable) type of public deliberation. Habermas defines the public sphere as "a realm of our social life in which such a thing as public opinion can be formed" (ibid.:105). Habermas' notion depicts an arena where discussions about the "common good" can be had on a rational basis without regard for the participants' identities or status. Many scholars have debated both the existence of anything like this ideal in

practice as well as the desirability of the kind of norms that Habermas argues should govern the public sphere (e.g. Calhoun 1992).

In a seminal essay, Nancy Fraser (1992) argues that because any public inevitably presupposes a specific range of cultural expressions, and therefore possible expressions of identity, there can be no overarching public that is equally inclusive of everyone. Fraser also points to the existence, as well as the desirability, of alternative publics, in particular, what she terms *subaltern counterpublics*, which she defines as “parallel discursive arenas where members of subordinated social groups invent and circulate counter-discourses to formulate oppositional interpretations of their identities, interests, and needs.” (Fraser 1992:123). Counterpublics are not just sites for the formation of opinion but also “arenas for the formation and enactment of social identities” (ibid.).

Notably, counterpublics are not necessarily composed of individuals that are clearly subordinate in society. According to Warner (2002), a counterpublic as such is nevertheless subordinate in the sense that its conduct conflicts with the mainstream public. Nevertheless, Warner observes, there are aspects that a counterpublic shares with the broader public, such as the practice of speaking with an “address to indefinite strangers” (ibid.:86) without which it would not be a public but a bounded community.

Warner also argues that modern counterpublics can acquire a form of agency, but only in a sense captured by rather passive verbs like judge, scrutinize and decide. More active externally oriented verbs can only be linked to the agency of other collective entities like crowds, according to Warner. From a conceptual point of view, this assertion can be regarded as a matter of definition. A public may have opinions, but a collective that acts politically must be defined as something else. However, from an empirical point of view, we argue that the distinction between a public and a crowd or a social movement can be rather blurred, and perhaps increasingly so in the “digital age”.

Each new wave of media has fundamentally altered the structure and nature of the public. In the 20th century, broadcast media restructured publics by changing the ways in which information flowed and by supporting the formation of large collectives organized around a shared understanding of the world. At the same time, mass media characteristically position members of the public as passive consumers rather than participants. In recent years, networked media/social media have introduced yet another change by reorganizing how information flows and how people interact with information and each other. This has led to a typically higher degree of interactivity in public communication and sometimes in much larger collectives than previously, which has been referred to as *digital counterpublics* (Kuo 2016).

However, many observers have also raised concerns about the increasing segmentation and polarization of the public sphere, and a large share of people’s consumption of (and participation in) public communication takes place in virtual islands of public discourse where people hold widely divergent worldviews. The new ICTs, and in particular the structures of major social media platforms, have been claimed to lead to this political fragmentation through the formation of so-called “echo chambers” or algorithmically generated “filter bubbles”, where alleged lack of exposure to contrary opinions and truth claims makes people increasingly inhabit different social realities

(Jamieson & Cappella 2008; Sunstein 2002). In other words, an echo chamber is typically described as a situation where certain ideas, beliefs or data points are reinforced through repetition of a closed system that does not allow for the free movement of alternative or competing ideas or concepts. Another aspect of the growth of new social media as public(s) is the broad range of delimitations between the public and the private, from totally anonymous interactions in some discussion forums and comment threads to the sometimes rather personal nature of interactions on other social media sites.

Social movements and free social spaces in the digital age

Whereas the notions of public sphere and counterpublics are frequently used in the literature on social movements (e.g. della Porta 2013), we have found no entirely satisfactory theoretical elaboration of the relationship between these concepts. It is not our present ambition to provide a definitive statement on this. However, we provide some initial formulations that illustrate our reasons for bringing the concepts from social movement theory to bear on our empirical case.

In a frequently cited formulation, Diani (1992:13) defines a social movement as “a network of informal interactions between a plurality of individuals, groups and/or organizations, engaged in a political or cultural conflict, on the basis of a shared collective identity”. In short, the crucial components here are network, conflict and collective identity. As we saw in the discussion above, the notion of a counterpublic (including digital counterpublics) tends to focus on the construction of identity and the formation of opinions that are (perceived to be) in conflict with those dominant in society. However, in line with Warner’s (2002) arguments about the presumed limits to the forms of agency that we might ascribe to publics, most applications of this concept do not directly relate to direct conflict or mobilizations for various forms of protest. Using a distinction in social movement theory, conceptualized by Klandermans (1984), one might say the typical activities associated with counterpublics concern *consensus mobilization*, that is, creating support for certain perspectives on an issue. However, the literature on counterpublics seldom relates directly to what Klandermans terms *action mobilization*, that is, making those who agree on an issue take joint action to address their grievances.

The social movement literature has historically investigated similar phenomena to counterpublics under names such as *free social spaces* (Evans 1979), *social movement communities* (Buechler 1990), *safe spaces* (Gamson 1996) *cultural laboratories* (Taylor & Whittier 1999), *submerged networks* (Melucci 1989, 1996), *abeyance structures* (Taylor 1989), and more recently, *dense sub-cultural networks* (Diani 2013). As Polletta (1999:1) has argued, these terms typically refer to “small-scale settings within a community or movement that are removed from the direct control of dominant groups, are voluntarily participated in, and generate the cultural challenge that precedes or accompanies political mobilization”.

Accordingly, these spaces serve not only as shelters against repression and the dominating hegemonic ideologies of the surrounding society but also provide mobilizing

functions in the sense of providing a space for developing strategies, sharing information, evaluating tactics, fostering public speaking skills, creating campaigns and training leaders. The notion of free social spaces has typically been used to describe small-scale settings in the offline world, including for instance the working-class cafés in the French revolution (Haine 1998), the black churches of the southern civil rights protests (Calhoun-Brown 2000) and Mosques and Bazaars in the Arab spring (Bennani-Chraïbi & Fillieule 2003; Hessler 2011). However, the reason for the predominant focus on small-scale, offline mobilizations in the literature is not theoretical but is arguably connected to certain pre-ICT limitations concerning space and time and the historical difficulties associated with the communication and co-ordination of large groups. Contemporary ICTs have introduced new means of disseminating information, co-ordinating collective action, recruiting potential sympathizers and increasing the likelihood of activism (e.g. Micó & Casero-Ripollés 2014; Shirky 2008). These radical changes have been conceptualized by various scholars using terms such as *networked individuals* (Rainie & Wellman 2012), *digitally enabled social movements* (Earl & Kimport 2011) and as a shift from *collective* to *connective action* (Bennett & Segerberg 2012). Accordingly, because contemporary digital spaces no longer suffer from previous limitations, we argue that the notion of free social spaces can be broadened to include large, online groups.

Mobilizing ideas

Depending on perspective, politicized social media discussion groups can be regarded as counterpublics in terms of their relation to the mainstream public sphere, and as free social spaces for social movements in terms of their capacity for mobilization and formation of shared collective identity. To understand better the potential of online radical right discussion groups for developing more sustained collective action, one must be attentive to how their participants' ideas about the world are promoted, sustained and articulated in ways that further political action.

While there are several ways of connecting ideas and collective action, such as ideology (Oliver & Johnston 2000) and narrative (Polletta 2006), we argue that the concept of framing best captures the dispersed ideational and interpretive work performed by the discussion group members. Inspired by the work of Goffman (1974), who introduced the concept of frame to sociology to capture schemata used to interpret events around us, movement scholars picked up the concept of *collective action frames*, which is typically defined as “action oriented sets of beliefs and meanings that inspire and legitimate social movement activities and campaigns” (Gamson 1992:7).³ Typically, frames are treated as strategically articulated by social movement organizations. The theory has been criticized for being overly rationalistic and overstating clarity and logical coherence in collective action framing (Goodwin & Jasper 1999). One response to this is Gillan's (2008) suggestion that we use the notion of *orientational frame* to

3 Gamson ascribes this quote to a chapter by Snow and Benford (1992), which however lacks this precise formulation.

capture broader underlying orientations that are explicit abstractions from activists' varied and often inconsistent talk. Gillan notes that "an understanding of any movement requires that we look beyond particular claims and actions to the underlying beliefs about society that motivate them" (ibid.:248). We are sympathetic to this conceptual move, which brings framing closer to ideology, yet it does not exclude attentiveness to the more specific collective action frames. Inspired by Gamson's (1992) classic study of ordinary people's interpretations of news in mass media, we wish to highlight three crucial components of collective action frames: injustice, agency and collective identity. The injustice component is the identification of some wrong in society typically linked to emotions like moral indignation. While agency concerns a belief in the possibility of taking (collective) action, the identity component centres on the identification of a "we". More specifically, collective identity can be defined as "the shared definition of a group that derives from members' common interests, experiences, and solidarity" (Taylor & Whittier 1999:170). As noted by scholars such as Kavada (2015), collective identities in contemporary movements structured by ICT may be rather open and diffuse. Several authors have emphasized the centrality of adversaries and other outgroups in this shared definition (Melucci 1996). Gamson (1992) also highlights that the identity component of collective action frames also includes the identification of opponents. In summary, articulations of collective identity are key to understanding both the counterpublic and the movement aspects of radical right online discussion groups, and in particular in relation to broader action frames where these identities are linked to perceived injustices.

Research Design, Data and Methods

Our case study focuses on the open Facebook group *Stand up for Sweden* (Stå upp för Sverige), a typical case of a right-wing populist social media discussion group in terms of its content (Flyvbjerg 2006). The group started on 5 February 2017, and was originally named "Stand up for Peter Springare" ("Stå upp för Peter Springare") in support of a Swedish police officer who had received massive public criticism after writing a Facebook post (3 February) where he implied that nearly all criminals he encountered in the line of duty were immigrants. The support group attracted over 100,000 members within three days of its creation (Pisoni 2017); however, some may have been added without their knowledge. On 12 April, the subject of the support group—Peter Springare—wrote a new statement on social media where he urged members of the group to leave it because of the many racist posts in the group. In response, the group administrators changed its name. On one day, the group name changed from its original name to "Stand up for the truth" to "Stand up for the truth, which is relative" to "#Iamsobloodytired" (reproducing the initial sentence of Springare's original Facebook post) to the name it has had since, "Stand up for Sweden". The currently stated aim of the group is "to support the Swedish Police in the struggle against rising crime and reveal the weakness politicians show towards the increasingly unsuccessful integration". At the time of writing, the group consists of 167,538 members (15 March 2018)

and is generally referred to as the largest political Facebook group in Sweden. It can also be noted that an automated search for activities within the group during its first year of existence identified over 217 000 unique users that had actively participated in “liking” posts in the group. It is important to acknowledge that a group of this size is likely to include spam bots and various fake accounts. However, this is generally a rule rather than an exception among social media and given the large corpus that is analysed we believe that this is unlikely to be a problem in this particular case.

Netvizz (Rieder 2013) was used to extract a random selection of all posts between 2 February and 15 November 2017, resulting in a corpus of 4936 posts and 182,558 comments. As a whole, the corpus includes posts, comments, videos, photos and links to a variety of websites. The data were analysed using a combination of an inductive grounded theory-inspired approach (Charmaz 2006) and various quantitative methods, such as collocation analysis and social network analysis. These methodological issues are described in more detail in the steps of the analysis described below.

Because the group is open and public it does not require any membership or approval to read the posts, and the members of the groups are generally aware that their posts are read by and available to a broad public. To ensure anonymity, user names were automatically and irreversibly anonymized in the process of constructing the corpus. Furthermore, the main focus of the analysis lies in broader discursive patterns. To the extent that individual quotes are used, they are translated and somewhat modified, which makes it hard to trace them back to any individual user. However, in translating quotes, our ambition has been to convey the general character of idiosyncratic linguistic usage in the posts; incorrect grammar, punctuation and capitalization in Swedish has generally been translated with similarly incorrect expressions in English.

Results and analysis

The analysis was conducted in two interconnected steps, both focusing on the salient orientational frames in the discussions. In the first step, the focus lies in the framing of perceived injustices, and the second step focuses more specifically on the articulation of collective identity.

Perceived injustice and the framing of external information

As discussed above, a core feature of collective action frames is how ideas about the world are promoted, sustained and articulated, and how this motivates collective action. In our empirical case, much of the activities in the discussion group are related to confirming a common set of general opinions and views about social reality, as well as empowering each other in retaining these ideas in the face of contradictory values and worldviews found in the broader public sphere. A key to this process lies in how the members of the group draw on, and position themselves in relation to, other sites on the internet, and what issues are defined, approached and represented as “problems”.

More than half of the posts in the group are photos, videos or links to other sites. More specifically, our corpus consists of 2355 status updates, 741 photos, 1644 links

and 194 videos. While these numbers would be significantly larger if we were to include all comments (i.e. responses to posts), we have for practical and technical reasons chosen to exclude the comments from the first part of the analysis. The posts that contain links are those that evoke the most heated discussions and reactions in the group, and a large portion of the user participation and activity circulates around these posts. By analysing the character and content of these links, this part of the analysis aims to provide a broader overview of the media ecology or “mediascape” surrounding the group: which external sites are linked, what topics are raised, and how various media types are used within the group.

To study this, we extracted all domain names that are linked in the corpus and illustrated the result using social network analysis. The result is illustrated in Figure 1 below. The nodes in the network constitute domain names and the weight of the ties (illustrated by line thickness) represents the frequency with which the site is linked in the corpus.

To facilitate an overview, the sites are manually clustered in four different media categories: [i] *mainstream media platforms* (e.g. Aftonbladet.se, Expressen.se, hela-helsingland.se, hallandsposten.se, [ii] *social media platforms* (e.g. youtube.com, twitter.com), [iii] *radical right populist blogs* (e.g. detgodasamhallet.com, pettersonsblog.se, norum.bloggplatsen.se) and finally [iv] *alternative media platforms* (e.g. nyheteridag.se, friatider.se, samtiden.se). These media categories are rather flexible because some of the sites are difficult to place in a particular category; for instance, some alternative media platforms tend to be rather similar to blogs. There is also a large set of links to Facebook that comprise various images and memes uploaded by the members of the group. These are quite different from the external links, so they are treated as a separate category in the analysis.

The graph provides a broad overview of how the users in the group relate to the surrounding society and media. As we can see, the most frequently linked sites in the corpus are large mainstream media platforms such as Svt.se, Expressen.se and Aftonbladet.se, together with the social media platform youtube.com and the radical right alternative media platform Nyheteridag.se (previously avpixlat.se)

UNVEILING THE RADICAL RIGHT ONLINE

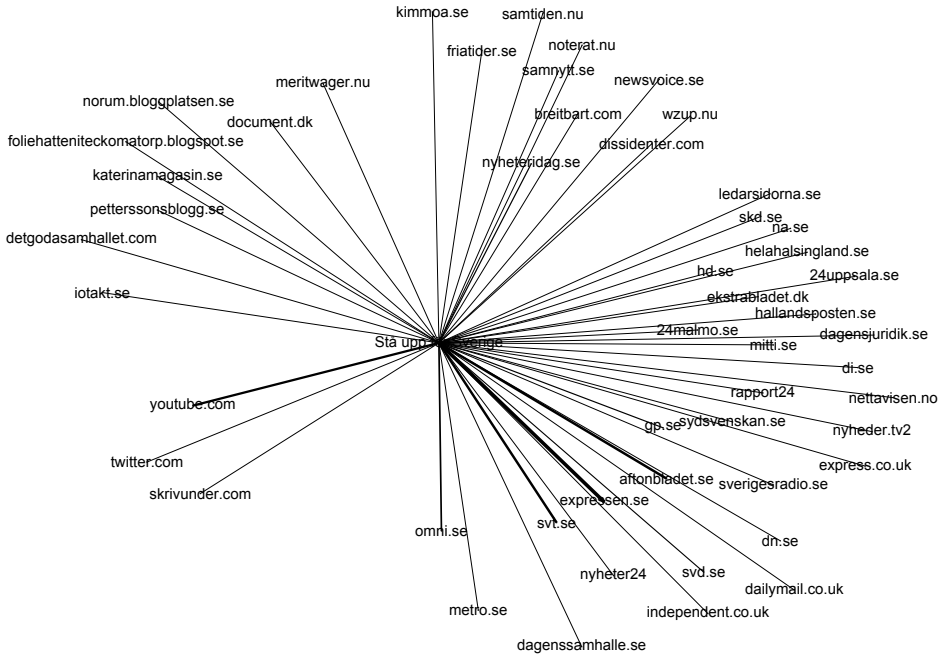

Figure 1. Ego-network of the most frequent links in the corpus. The domain names are extracted from the corpus and are represented as nodes in the graph. These are manually clustered into four media categories. The tie thickness represents frequency, i.e. the number of times the domain name occurs in the corpus.

To analyse the use of these media categories within the group and their functions in the discussions, we selected the most popular posts (those that generated most reactions) in each media category and analysed the content of the links to which they referred using open coding and a grounded theory-inspired inductive approach (Charmaz 2006). A total of 110 links were analysed until saturation was reached.

In the analysis, we identified three broad themes that are consistently evoked in the links. These themes represent salient orientational frames discernible in the post shared among the members of the group.

Sweden and Swedish values are under threat. This broad theme found in links refers primarily to mainstream media articles claiming that Sweden is suffering from increasing “Islamification” and that Swedish values are challenged because of the prevalence of multiculturalism. One linked newspaper article discusses the increasing commonality of veils in various professions in Sweden. Another article claims that Swedish society was once safe but is now increasingly characterized by violence and organized crime. Closely related to this theme are texts about specific events that allegedly illustrate specific problems associated with immigrants and immigration, and particularly Muslims. Examples are texts about terror attacks where Islamists are involved, the case of a Swede

that was deceived by an immigrant when he was selling his car, various disturbances and violence in the suburbs of Malmö, journalists that were attacked by violent immigrants and the case of an immigrant man attacking a crayfish party. This theme is common in links to mainstream media platforms and, to some extent, in alternative media platforms.

Reverse discrimination. This theme collects news and texts that in various ways are claimed to show that ethnic (male) Swedes are treated unfairly and that immigrants receive special treatment and enjoy privileges. In other words, there is “reverse discrimination” against ethnic Swedes. Articles in this category typically discuss topics such as a woman wearing a veil who did not have to show ID on public transport, men being discriminated against in the #Metoo campaign, immigrants receiving double welfare benefits, the social democrats prioritizing immigrants before Swedes, and the city of Malmö accidentally giving away free apartments to immigrants. This theme is particularly salient in the alternative and mainstream media.

Fake news and the politically correct elite. This is a strong theme that seems to persist in many of the texts that are linked. Typically, their focus is on criticizing established media and what is perceived as the predominantly politically correct elite and on highlighting the alleged hypocrisy of mainstream journalists and feminists. This also includes claims of an “Overton window” (Sw. “snäv åsiktskorridor”) in public discourse⁴ and texts that critically discuss the prevalence of alleged censorship in traditional media, in topics such as the mainstream media exaggerating the number of attacks against refugee housing, journalists no longer being allowed to use terms such as “immigrant-dense areas”, corruption within the government and mainstream media/journalists concealing immigrant overrepresentation in cases of sexual harassment. This theme occurs frequently in all media categories.

From echo chambers to trench warfare dynamics

These three themes frequently occur in the material and represent central frames that permeate a large proportion of the discussions in the group⁵. Generally speaking, these frames are promoted through three types of activities among the group members: confirming, elaborating and contrasting.

Confirming includes sharing neutral news reports in the mainstream media on specific events that are perceived to support or are in line with these shared collective action frames. These included news stories that a court had ruled in favour of banning veils, that immigrants would be controlled more extensively on the border, the freezing of retroactive parental allowances for children born abroad and that Sweden would no longer stop expulsions to Afghanistan.

⁴ This notion basically represents the idea that critics of power will be mocked and silenced (Marsh 2016).

⁵ Another notable tendency is the use of memes and images in the group. The images that are shared often relate to some of the themes above but are expressed with irony and sarcasm. For instance, as one such meme reads: “it’s peculiar that so many immigrants are outraged by our culture and customs, but not by our welfare system”. This theme apparently fulfils a more specific social function within the group, relating to the feeling of a common identity and unity/affinity.

Elaborating is visible in a number of texts that express more developed support for political positions that are shared among the members of the group. This includes polemical articles and debate articles in traditional media, for instance, arguing that Europe needs a new take on its immigration politics, that unaccompanied refugee children cost the Swedish state billions, that immigration costs more than geriatric care and various articles that express support for Peter Springare. Frequently, the main focus of these texts typically lies in developing analyses in opposition to the “politically correct elite” and the alleged “censorship” of traditional media. In other words, they criticize allegedly dominant opinions and ideologies in mainstream society and oppose what is perceived as a system of political correctness and self-censorship where alternative views are suppressed and ignored. This type of elaborate support is particularly common in the links to radical right blogs and alternative media platforms.

Contrasting is an activity that we argue has been underplayed in the literature on echo chamber dynamics. The two previous types of activities serve the purpose of highlighting certain events, news and arguments that are in line with the political position and values shared within the group. However, other links to mainstream media include opinion-challenging information, i.e. texts and articles that represent contrasting perspectives to those of the group. Typically, such links are used to illustrate perceived hypocrisy or contradictions among political opponents. These texts are often mocked and criticized more extensively in the subsequent discussions, often with the intention of dissecting and developing criticism against the arguments presented.

One example of how participants in the group deal with media items that are apparently incongruent with their worldviews is exemplified below in the comments relating to a link to a newspaper article entitled “Four of ten; Sweden safer than the media image”, referring to a survey in which four out of ten respondents regarded Sweden as safer than its media image.

Commenter A: Would like to see exactly how those questions are posed. Am sure that it would be possible to raise objections to the method and the construction of the questionnaire.

[...]

Commenter B: yes, even brå [BRÅ – the Swedish National Council for Crime Prevention] is bought by the social democrats, fucking dictatorship we live in.

Commenter C: What you see in the media is a mix of reports about serious violence together with reports about there hardly being any serious violence in the country. Very confusing.

[...]

Commenter D: Which part of the country do those who were asked live? Hardly in Malmö, Stockholm or Göteborg.

Commenter E: Media is bought by left-wing politicians. Have lost their justification to exist, !

These results bring certain nuances to the notion of an “echo chamber” because not only issues that consolidate members’ own positions are shared and discussed, but

also contradicting and opposing views and opinions. This suggests that the notion of “trench warfare” may be a useful analogy for these discussions, in the sense that they often include both confirming and contradicting arguments (Karlsen, Steen-Johnsen, Wollebæk & Enjolras 2017). However, the general purposes and consequences of confirming, elaborating and contrasting seem to be similar. After all, these trench warfare dynamics follow established frames of interpretation, providing another way of establishing and consolidating the members’ own positions. This means that in the group discussions, opinions and attitudes are thus reinforced through both confirmation and disconfirmation biases. At least in this particular case, trench warfare can perhaps be described as a specific type of echo chamber dynamics.

Overall, the links that are shared often convey news and texts that in various ways serve to maintain and reinforce a set of orientational frames in the form of underlying beliefs and values about society that inspire and motivate the users. These frames focus on what is perceived as “injustices” and “problems” in society, and the posts and following discussions in various ways confirm and legitimize different aspects of these frames. In the next step of the analysis, we focus on another central aspect of collective action frames, namely the construction of collective identity.

The construction of a collective identity

The formation of identities is acknowledged as a central process in theories of counterpublics, as we saw above in relation to the work of Nancy Fraser (1992). The construction of an opponent—an “other”—is a crucial step that provides direction as well as a sense of unity for a social movement (Melucci 1996). In the analysis above, it is clear that a key unifying discourse within the group centres on a critical approach to immigration and immigrants. In the second step of the analysis, we now attempt to investigate this more thoroughly by focusing specifically on the formation of a sense of “we”, and closely relating to this, the formation of certain out-groups.

To investigate this, we used all 182,558 comments as a sub-corpus (thus excluding the posts). Based on the results of the previous analysis, we selected a number of groups that were frequently evoked in the discussions and used word collocation to analyse how these groups are represented in the discussions. Word collocation analysis shows which terms appear more frequently in proximity to a specific keyword across the entire corpus. In this case, the number of words to consider on each side of the keyword was set to five words before and after. The words included in the analysis were selected through a truncated search using the terms *muslim** (Muslim*), *invandr** (immigr*), *feminis** (feminis*), *afghan** (Afghan*), and *flyktning** (refugee*). The asterisk (*) indicates that we included any derivative of these word forms. To facilitate reading we will henceforth refer to “immigr*” as “immigrant/immigration derivatives” and “femin*” as “feminist/feminism derivatives”. Common words that occurred consistently throughout all groups were excluded since these contributed little to the analysis.

The result of the word collocation is illustrated as word networks where tie thickness and proximity to the core represent the strength of co-occurrence. This quantitative analysis was supplemented with a word-in-context analysis that shows each occurrence

The top words that surround the words derivative of immigrant/immigration are: “they”, “Swedes”, “Sweden”, “country” and “SD” (acronym for the Sweden Democrat party)⁶ (see Figure 2). This may appear somewhat counter-intuitive, but the word-in-context analysis reveals that the word “immigrant” is to a large extent used in direct opposition to “Swedes”, “Sweden”, etc. For instance, one commenter writes:

New safe Sweden! We have the resources to let in immigrants but do not have the resources to have police stations open during the summer.

As we can see in the graph, there are also a number of strongly negatively charged words with high correlation with the keyword, such as “damn”, “damned”, “hell”, “idiots”, “shit”. Overall, immigrants are to a large extent discussed in relation to receiving refugees (“allowance”, “receive”, “take”, “billions”, “problem”, “job”, “pay”, “cost”, “deport”, “seniors/retirees”, “welfare”) and are generally framed as a problem (e.g. “crimes”, “problem”, “criminals”, “criminality”, “rapes”). Some of these correlations are captured in the following quote [lower-case letters in original]:

just open your eyes and see how things have become in sweden with increased criminality the last years what is the reason well all bloody immigration should have limited immigration several years ago

Words derivative of Muslim (“Muslim*”) connect to similar words as “immigrants”, but also to a number of unique words that relate to various religious and ethnic aspects, such as: “Islam”, “Christians”, “Quran” and “sharia laws”. Similarly, words derivative of feminist/feminism (“feminis*”) in addition connects to words such as: “agenda”, “naïve”, “government”, “pc”, “bitches”, “hypocrisy”, “pathetic” and “destructive”, which are words that are typically connected to an anti-feminist discourse (see e.g. Törnberg & Törnberg 2016a). Both the “Afghan*” and “refugee*” corpora strongly connect to terms that relate to the reception of refugees, for instance, “border”, “millions”, “taxes”, “stop”, “asylum seekers”, “illegal”, “deported” and “rejections”.

Among broad generalizations about immigrants, there is also a recurrent distinction made between “good” and “bad” immigrants, where the former are hard-working and thankful for their citizenship. The “bad” immigrants are criminals and live on social security. Most prominently, the “bad” immigrant is Muslim, and many group members (although not all) consider Islam to be a threat to democracy.

Interestingly, it is more difficult to discern any explicit in-group in the material. The group does not represent any specific political party or organization, but rather

⁶ The Sweden Democrats is a parliamentary party in Sweden since 2010. It is ideologically close to the populist radical right parties in the other Nordic countries such as the Danish People’s Party (Danish: Dansk Folkeparti) and the Progress Party (Norwegian: Fremskrittspartiet) in Norway. Peterson (Forthcoming) characterizes it as a “neo-Nazi movement party” because of its origins and remaining ties to the Swedish neo-Nazi movement.

As we can see in the figure, the word “Sweden democrats” is consistently framed in a very positive way and connects most strongly with words like “Sweden”, “vote”, “hope”, “election”, “political party”, “only”, “2018”, “rule/govern”, “kingmaker role” (Sw. “vägmästare”), “members”, “power”, “outcasts”, “like”, “trust”. The Sweden Democrats constitute a type of in-group in the corpus because they are the group with which most users appear to identify most closely.

To increase the reliability of the analysis further, we used methodological triangulation by performing a *z*-test word analysis, which allows us to investigate the difference in word distribution between two corpora. Thus, the analysis shows words that occur more frequently (relatively speaking) in one corpus compared with the other. This was complemented by calculating a chi-square to determine whether there is substantive significance because this is based on actual counts rather than proportions. In this step, we selected all comments in the corpus (182,558) containing the keywords derivative of Swede (“svensk*”; Eng. “Swede*”) and immigrant/immigration (“invandr*”; Eng. “immigr*”) respectively, creating two new sub-corpora. The results further validate our previous conclusion and the top words in the immigrant* corpus include: “billions”, “illegal”, “allowances”, “cost/expenses”, “criminals”, “they”, “problem”, “stop”, “crimes/criminality”, “pay” and “money”. Top words for the Swede* corpus include “the people”, “pension”, “wake up”, “cowards”, “us”, “law”, “naïve”, “proud”, “home”, “citizens”, “flag”, “women” and “children” (see Table 1 in the Appendix).

Hence, similar to the words “Sweden Democrats”, “Swedes” are framed in a largely positive way and the word is typically used in contrast or opposition to “immigration” and “immigrants”. However, we may also discern a parallel discourse characterized by a certain distance from Swedes: the high frequency of words related to terms such as “wake up”, “cowards” and “naïve” in the Swede corpus indicates that the group seems to identify itself as a sub-group that is close to, but nonetheless somewhat different from, Swedes. This duality is also clearly visible in many of the posts, for instance:

The sleeping population who have not understood anything, sleep in until you wake or die you amoebas

Truth is now regarded as racist. I want to die with the feeling that I have done everything in my power to wake the indoctrinated Swedish people.

An explicit discussion about the boundaries for the in-group and the out-group is found in a thread following a post asking whether second-generation immigrants were welcome in the group. The thread of comments was one of the longest in our dataset, comprising 1645 comments and altogether 4077 reactions (of which 3709 were “likes”). The majority were strongly in favour of an inclusive group and were of the “yes, welcome!” kind. Typical criteria for inclusion that were articulated were to be in favour of “truth” and “justice” and to be against non-European migration and against Islam. Those comments that expressed hesitation similarly inquired about whether the interlocutor was a Muslim and whether he really subscribed to “Swedish values”.

To conclude thus far, while certain outgroups can be distinguished in the corpus in the form of mainly “immigrants”, “Muslims”, “refugees”, “Afghans”, there is no explicit or expressed in-group. While most members seem to identify themselves as “Sweden democrats” and “Swedes”, this is not consistent. The collective identity of the group thus remains rather elusive and ambiguous. What brings the group together is a set of underlying orientational frames pinpointing certain injustices and opposition to various outgroups. These frames are often manifested or evoked in the discussions through certain “sacred symbols” such as the flag, national anthem and various Swedish traditions, such as Midsummer’s Eve and the national day.

These symbols consistently provoked debate in the group. For instance, one particularly long thread in the dataset was initiated by a video clip of a representative of the group handing flowers to the police officer whom the group was originally created to support. The post gave rise to more than 1100 comments and 7700 reactions; however, these rarely related to each other. This police officer thus exemplifies the creation of a type of “sacred object” in the social interactions; objects that become social glue for the group. It was not unusual for the posts to attempt to reveal what they see as an implicit or explicit threat to such sacred symbolic objects.

A revealing example is a post linking to an alternative media news article concerning a priest who suggested changes to the second verse in the lyrics of the Swedish national anthem to modernize it. Although the suggested new lines are clearly nationalist in content and actually include the term “Sweden”, in contrast to the existing lyrics that only refer to “the Nordic countries” (Sw. “Norden”), the 187 comments on the post are unanimously of strong condemnation. The general tone is captured by the following post:

Don't touch the National anthem equal to rape of our country

To conclude, these types of interactions are arguably a key to understanding the coherence and attraction of the group. These symbols or sacred objects are evidently connected to the prevalence of certain nationalist collective action frames.

Conclusion

The overall aim of this paper has been to shed light on a phenomenon of growing importance in the Swedish political landscape, namely radical right social media discussion groups, using the case of the “Stand up for Sweden” Facebook group with approximately 170,000 members. Our results show how the group participants construct and maintain common orientational frames, generally in relation to its surroundings. To assess the mobilizing potential of this type of group, we investigated the use of two main components of collective action frames within the group, namely injustice and identity.

We identified three central injustice themes in the group members' framing of external reality. External media sources were used by group members to demonstrate and criticize: (1) that Sweden and Swedish values are under threat; (2) that Swedes—and especially Swedish men—were subject to “reverse discrimination” and (3) the prevalence of a politically correct elite producing “fake news”. The common denominator of the posts and texts that are shared in the group can perhaps best be described as underlying nationalism manifested through the use of certain symbols or “sacred objects”, such as the flag, the national anthem, cultural values, “Swedishness” and Swedish traditions. Reacting to imagined threats against these symbols produces a sense of unity and common foundation.

We identified three strategies among group members to accomplish this, *confirming*, by linking to news about events that are perceived to be in line with the opinions and political positions broadly shared within the group, *elaborating*, by linking to texts that articulate more developed political opinions and *contrasting*, by linking to texts that represent opposing views and attitudes. While the first and second types of activity fit well with previous formulations of *echo chamber* dynamics, the third type is better described in terms of *trench warfare* dynamics. In this manner, common orientation frames are constructed and maintained through both confirmation and disconfirmation.

On the basis of these injustice frames and in opposition to certain outgroups, group members form what appears to be a rudimentary collective identity. There is a strong and negative focus on groups such as immigrants, Muslims, Afghans and refugees, but also feminists. The “we-ness” of the group is thus constructed in opposition to these groups that are framed as problematic and threatening. The in-group was seldom explicit in the material. While Swedes and Sweden are largely positively framed, we can also discern a certain ambivalence. Sweden is perceived as what needs to be defended, but the majority of Swedes must be “awakened” to see reality. Many members of the group often refer to themselves as “realists”; they allegedly see reality “as it is”. This reminds of the Gramscian (Gramsci 1971) idea of a cultural (counter-)revolution against the mainstream “hegemony”; the Swedish population is generally considered to be infatuated with a mainstream discourse constructed by a politically correct elite and the mainstream media. In this context, many group members invest hope in future electoral successes of the Sweden Democrat party.

The counterdemonstration against Afghan youth mentioned at the outset demonstrates the potential of the group for mobilizing collective action. A partial explanation for this potential is the presence of injustice and identity components in the orientational frames of the group. As shown in previous research, injustice and identity components of frames provide motivation and legitimation for collective action. However, the group members appear to be somewhat more uncertain regarding agency, and more specifically what forms collective action should take. Possibly this is related to the relatively limited experience of the radical right in organizing mass protests in the Swedish context, and the stigma largely caused by the generally successful anti-racist countermobilizations (Peterson, Thörn & Wahlström 2018).

However, seen from another angle, it is perhaps no longer meaningful to distinguish strictly between internal processes of movements and their public activities, i.e. between consensus and action mobilization. Through the use of ICT, opinion formation and (some forms of) protest action can increasingly be seen as sides of the same coin. Discussions, debates, processes of opinion formation and the construction of collective identity are now simultaneously public activities; they can easily spread, reach the Facebook flows of friends and acquaintances, affect web traffic to alternative media platforms, be discussed in mainstream media and thus come to affect the wider mainstream public discourse. In this sense, this type of group should not so much be regarded as closed radical-right bubbles but rather as gateways to spread the views of their members to the mainstream public sphere. This appears to compensate for the current limits in capacity to mobilize people in the streets and may also contribute to explaining the general success of these groups in an online context. This also accentuates the need to approach social media discussion groups as a hybrid between counterpublics and social movement free spaces; public yet somewhat protected from the mainstream public.

References

- Askanius, T., & Y. Mylonas (2015) "Extreme-right responses to the European economic crisis in Denmark and Sweden: The discursive construction of scapegoats and lodestars", *Javnost—The Public* 22 (1):55–72.
- Atton, C. (2006) "Far-right media on the internet: Culture, discourse and power", *New Media & Society* 8 (4):573–587.
- Bennani-Chraïbi, M., & O. Fillieule (2003) *Résistances et protestations dans les sociétés musulmanes*. Paris: Presses de Sciences Po Paris.
- Bennett, W.L., & A. Segerberg (2012) "The logic of connective action", *Information, Communication & Society* 15 (5):739–768.
- Berntzen, L.E., & M. Weisskircher (2016) "Anti-Islamic PEGIDA beyond Germany: Explaining differences in mobilisation", *Journal of Intercultural Studies* 37 (6):556–573.
- Bouvin, E., & M. Dragic. (2017) "Människor i grupp gör saker man inte skulle våga göra ensam" ["People in a group do things that they would not dare to do on their own."], *Dagens Nyheter*, 26 August 2017. Retrieved from URL: <https://www.dn.se/arkiv/stockholm/manniskor-i-grupp-gor-saker-man-inte-skulle-vaga-gora-ensam/>
- Buechler, S.M. (1990). *Women's movements in the United States: Woman suffrage, equal rights, and beyond*. New Brunswick: Rutgers University Press
- Caiani, M., D. della Porta, & C. Wagemann (2012) *Mobilizing on the extreme right: Germany, Italy, and the United States*. Oxford: Oxford University Press.
- Caiani, M., & L. Parenti (2009) "The dark side of the Web: Italian right-wing extremist groups and the Internet", *South European Society and Politics* 14 (3):273–294.
- Calhoun-Brown, A. (2000) "Upon this rock: The black church, nonviolence, and the civil rights movement", *PS: Political Science and Politics* 33 (2):169–174.
- Calhoun, C.J. (Ed.) (1992) *Habermas and the public sphere*. Cambridge, MA: MIT Press.

- Charmaz, K. (2006) *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. London: SAGE.
- Dahlberg-Grundberg, M. (2017) "Internet som politiskt verktyg", 203–232 in M. Gardell, H. Lööv, & M. Dahlberg-Grundberg (Eds.) *Den ensamme terroristen*. Stockholm: Ordfront.
- della Porta, D. (2013) *Can democracy be saved? Participation, deliberation and social movements*. Cambridge, UK: Polity Press.
- della Porta, D., & M. Diani (2006) *Social movements: An introduction* (2nd ed.). Malden, MA: Blackwell.
- Diani, M. (1992) "The concept of social movement", *The Sociological Review* 40 (1):1–25.
- Diani, M. (2013) "Organizational fields and social movement dynamics", 145–168 in J. Stekelenburg, C. Roggeband, & B. Klandermans (Eds.) *The future of social movement research: Dynamics, mechanisms, and processes*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Dostal, J.M. (2015) "The PEGIDA movement and German political culture: Is right-wing populism here to stay?", *The Political Quarterly* 86 (4):523–531.
- Earl, J., & K. Kimport (2011) *Digitally enabled social change: Activism in the Internet age*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Ekman, M. (2014) "The dark side of online activism: Swedish right-wing extremist video activism on YouTube", *MedieKultur: Journal of Media and Communication Research* 30 (56):21.
- Evans, S.M. (1979) *Personal politics: The roots of women's liberation in the civil rights movement and the new left*. New York: Vintage Books.
- Farkas, J., J. Schou, & C. Neumayer (2017) "Cloaked Facebook pages: Exploring fake Islamist propaganda in social media", *New Media & Society* 20 (5):1850–1867.
- Flyvbjerg, B. (2006) "Five misunderstandings about case-study research", *Qualitative Inquiry* 12 (2):219–245.
- Fraser, N. (1992) "Rethinking the public sphere: A contribution to the critique of actually existing democracy", 109–142 in C. J. Calhoun (Ed.), *Habermas and the public sphere*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Gamson, W.A. (1992) *Talking politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gamson, W.A. (1996) "Safe spaces and social movements", *Perspectives on Social Problems* 8:27–38.
- Gillan, K. (2008) "Understanding meaning in movements: A hermeneutic approach to frames and ideologies", *Social Movement Studies* 7 (3):247–263.
- Goffman, E. (1974) *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Goodwin, J., & J.M. Jasper (1999) "Caught in a winding, snarling vine: The structural bias of political process theory", *Sociological Forum* 14 (1):27–54.
- Gramsci, A. (1971) *Selections from the prison notebooks*. New York: International Publishers.
- Habermas, J. (1989) *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. Cambridge, MA: MIT Press.

- Haine, W.S. (1998) *The world of the Paris café: Sociability among the French working class, 1789–1914*: Baltimore: JHU Press.
- Hessler, P. (2011) “The Mosque in the Square”, *The New Yorker*, 19 December 2011. Retrieved from URL: <https://www.newyorker.com/magazine/2011/12/19/the-mosque-on-the-square>.
- Hockenos, P. (2017) “Poland and the uncontrollable fury of Europe’s far right”, *The Atlantic*, 15 November 2017. Retrieved from URL: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/11/europe-far-right-populist-nazi-poland/524559/>
- Holt, C. (2017) “Mainstream and radical right media, cynicism and mistrust”. Paper presented at the ECPR General Conference, Oslo, 6–9 September 2017, <https://ecpr.eu/Events/PaperDetails.aspx?PaperID=37149&EventID=96>
- Hooghe, L., G. Marks, & C.J. Wilson (2002) “Does left/right structure party positions on European integration?”, *Comparative Political Studies* 35 (8):965–989.
- Jamieson, K.H., & J.N. Cappella (2008) *Echo chamber: Rush Limbaugh and the conservative media establishment*. Oxford: Oxford University Press.
- Karlsen, R., K. Steen-Johnsen, D. Wollebæk, & B. Enjolras (2017) “Echo chamber and trench warfare dynamics in online debates”, *European Journal of Communication* 32 (3):257–273.
- Kavada, A. (2015) “Creating the collective: social media, the Occupy Movement and its constitution as a collective actor”, *Information, Communication & Society* 18 (8):872–886.
- Klandermans, B. (1984) “Mobilization and participation: Social-psychological expansions of resource mobilization theory”, *American Sociological Review* 49 (5):583–600.
- Kuo, R. (2016) “Racial justice activist hashtags: Counterpublics and discourse circulation”, *New Media & Society* 20 (2):495–514.
- Marsh, L. (2016) “The flaws of the Overton Window theory”, *New Republic*, 27 October 2016. Retrieved from <https://newrepublic.com/article/138003/flaws-overton-window-theory>
- Melucci, A. (1989) *Nomads of the present: Social movements and individual needs in contemporary society*. London: Radius.
- Melucci, A. (1996) *Challenging codes: Collective action in the information age*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Micó, J.-L., & A. Casero-Ripollés (2014) “Political activism online: organization and media relations in the case of 15M in Spain”, *Information, Communication & Society* 17 (7):858–871.
- Mudde, C. (1996) “The war of words defining the extreme right party family”, *West European Politics* 19 (2):225–248.
- Oliver, P., & H. Johnston (2000) “What a good idea! Frames and ideologies in social movement research”, *Mobilization* 5 (1):37–54.
- Peterson, A., H. Thörn, & M. Wahlström (2018) “Sweden 1950–2015: Contentious politics and social movements between confrontation and conditioned cooperation”, 377–432 in F. Mikkelsen, K. Kjeldstadli, & S. Nyzell (Eds.) *Popular struggle and democracy in Scandinavia*. London: Palgrave Macmillan.

- Peterson, A. (Fortcoming) "The relationship between a movement party and its radical fringe: The Sweden Democrats and the militant factions within the Swedish neo-Nazi ultra nationalist movement", in M. Caiani & O. Císař (Eds.) *Far right "movement-parties" in Europe*. London: Routledge.
- Pisoni, J. (2017) "Efter kritiken från Peter Springare: Facebookgruppen byter namn", *SVT Nyheter*, 12 April 2017. Retrieved from <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/orebro/efter-kritiken-fran-peter-springare-facebookgruppen-byter-namn>
- Polletta, F. (1999) "'Free spaces' in collective action", *Theory and Society* 28 (1):1–38.
- Polletta, F. (2006) *It was like a fever: Storytelling in protest and politics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Rainie, L., & B. Wellman (2012) *Networked: The new social operating system*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Rieder, B. (2013) "Studying Facebook via data extraction: The Netvizz application". Paper presented at the Proceedings of the 5th annual ACM web science conference.
- Rydgren, J. (2007) "The sociology of the radical right", *Annual Review of Sociology* 33:241–262.
- Shirky, C. (2008) *Here comes everybody: The power of organizing without organizations*. New York: Penguin.
- Simi, P., & R. Futrell (2015) *American Swastika: Inside the white power movement's hidden spaces of hate*. London: Rowman & Littlefield.
- Snow, D.A., & R.D. Benford (1992) "Master frames and cycles of protest", 133–155 in A. D. Morris & C. M. Mueller (Eds.) *Frontiers in social movement theory*. New Haven: Yale University Press.
- Sunstein, C.R. (2002) *Republic.com*. Princeton: Princeton University Press.
- Taylor, V., & N.E. Whittier (1999) "Collective identity in social movement communities: lesbian feminist mobilization", 169–194 in J. Freeman & V. Johnson (Eds.) *Waves of protest: Social movements since the sixties*. Oxford: Rowman & Littlefield.
- Taylor, V. (1989) "Social movement continuity: The women's movement in abeyance", *American Sociological Review* 54 (5):761–775.
- Törnberg, A., & P. Törnberg (2016a) "Combining CDA and topic modeling: Analyzing discursive connections between Islamophobia and anti-feminism on an online forum", *Discourse & Society* 27 (4):401–422.
- Törnberg, A., & P. Törnberg (2016b) "Muslims in social media discourse: Combining topic modeling and critical discourse analysis", *Discourse, Context and Media* 13:132–142.
- Wahlström, M., & A. Törnberg (2017) "Discursive opportunities for right-wing political violence in the 21th century: A research agenda". Paper presented at the ECPR General Conference, Oslo, 6–9 September 2017.
- Warner, M. (2002) "Publics and counterpublics", *Public Culture* 14 (1):49–90.
- Weintraub, J. (1997) "The theory and politics of the public/private distinction", 1–42 in J. Weintraub & K. Kumar (Eds.) *Public and private in thought and practice: Perspectives on a grand dichotomy*. Chicago: University of Chicago Press.

Appendix

Table 1. Z-test word analysis illustrating differences in word distribution between two corpora.

swede* corpus			immigr* corpus		
Word	Z-Score	Chi Square	Word	Z-score	Chi Square
Swede/Swedish*	79,64	7769,05	immigr*	170,91	1009,13
people/folk*	11,41	745,35	mass immigration*	25,08	73,5
clean/pure	5,07	148,93	costs/expense	20,33	9,031
model	3,99	76,05	generation*	15,55	24,60
pension	3,852	129,46	come/arrive*	15,53	355,48
wake up*	3,638	88,81	crime/criminality *	13,91	14,40
cowards	3,135	53,38	they/them/those/these*	13,70	2897,41
police*	2,91	208,04	billions/millions	13,25	21,24
citizenship	2,64	58,93	problem*	12,92	51,157
us	2,58	340,07	immigration policy	10,72	20,90
law	2,37	98,78	stop*	9,91	5,83
time (to)	2,32	67,96	SD	9,84	24,31
race	2,28	40,96	criminals	9,60	1,2
state	2,18	39,06	racism/racist	8,05	20,29
Denmark	2,15	52,89	money*	7,97	70,11
religion	1,90	56,14	allowance/subsidy*	7,83	32,50
good	1,88	36	criminality*	7,56	0,55
citizen	1,84	145,26	receive	7,47	8,99
boys	1,81	29,82	illegals	7,31	4,24
share	1,67	32,26	others	6,89	140,58
taxpayer	1,64	38,36	Sweden	6,66	697,75
flag	1,64	33,98	here	6,63	37,56
women	1,25	156,36	refugees	6,10	12,15
proud	1,18	26,68	pay	5,42	83,09
media	1,17	105,75	more	5,23	33,44
naive	1,04	40,96	people/folk	4,98	120,00
home	0,98	73,46	big	4,84	16,34
government	0,72	99,51	pizza	4,67	0,09
child	0,57	223,02	Springare	4,58	3,43
			Peter	4,33	7,03

The corpora were constructed by selecting all comments containing the keywords “svensk*” (swede*) respectively “invandrar*” (“immigr*”). Asterisk indicates word stemming.

Corresponding author

Anton Törnberg

Dept. of Sociology and Work Science

University of Gothenburg, Box 720, SE-405 30 Gothenburg

anton.tornberg@gu.se

Authors

Anton Törnberg is a postdoc at the Department of Sociology and Work Science at the University of Gothenburg. His research interest chiefly focuses on digital data and social movements and combining computational methods with qualitative approaches. He is currently involved in a research project that addresses the radical right online and the interplay between online discourses and offline action.

Mattias Wahlström is Associate Professor of Sociology at the Department of Sociology and Work Science, University of Gothenburg. His research mainly concerns social movements, protest, political violence and state governance of dissent. He is currently doing research on preventive work against “violent extremism” and on links between right-wing violence and social media.

Ungas politiska (icke-)deltagande på sociala medier – hellre offline?

Young people's political (non-)participation in social media: Rather offline?

In the Swedish general election in 2018, social media is expected to play a major role for young people, since social media is their most important source for news and communication. This qualitative interview and focus group study analyses attitudes to political participation in social media of 110 Swedish young persons. Using an explorative perspective, this study offers empirical results, based on the attitudes of politically active as well as inactive participants, that partially contradict the existing body of research in the field. Results indicate that the participation divide, described in previous studies, is not as clear cut. It has been assumed that the politically confident young persons are more active in social media whereas the unconfident remain passive. However, our results indicate that such divides cut through the most confident and unconfident groups. Even some of the most active young people in the study state that they refrain from participating in social media. The study also shows that politically active individuals experience social pressure to participate in social media.

Keywords: political participation, social media, political discussion, political parties, online activism.

Inledning

Det politiska samtalet förs i allt större utsträckning på sociala medier, som Facebook, Twitter och Instagram, och det gäller såväl opinionsbildning, debatt som nyhetskonsumtion. I den allmänna debatten förutspåddes både valrörelsen 2010 och 2014 utgöra det stora genomslaget för sociala medier i svensk politik (jfr Asp 2011; Sandberg 2018). 2018 är inget undantag (jfr Nylander 2018). Efter de tidigare valen pekade man på att sociala medier trots allt inte hade varit så viktiga, utan att traditionella massmedier hade haft störst inverkan på väljarna. Att de sociala mediernas betydelse tonades ned vid de två senaste valrörelserna har till viss del att göra med ett snävt sätt att operationalisera påverkan. Det saknas bra sätt att hantera det *hybridmediesystem* (Chadwick 2013) som gradvis har vuxit fram under 2010-talet och som kännetecknas av att traditionella och nya medier blandas och kompletterar varandra. De stora nyhetsredaktionerna möter allt oftare sina läsare via mobilskärmen, och en växande andel av nyhetsflödet når sin publik via Facebook, som numera är den enskilt största mediekanalen för politiska

budskap bland unga (Davidsson & Findahl 2016). Det finns också en tilltagande medialisering och professionalisering av politiken, vilket bland annat får konsekvensen att de politiska partierna uttrycker sina åsikter och opinioner via medier, på bekostnad av direkta möten med enskilda väljare (Strömbäck 2015:207).

Sociala medier har blivit en allt viktigare källa för enskilda väljares nyheter och politiska diskussioner. I takt med detta har deras betydelse i valrörelserna ökat. I valet 2018 kommer de att spela en genomgripande roll. De etablerade partierna, liksom andra politiska aktörer, kommer att lägga stor vikt vid att påverka väljarna och medierna genom sociala medier under valrörelsen. Det finns dessutom farhågor om att kampanjer från fientligt sinnade makter kommer att använda sociala medier för att försöka påverka valet. Det finns därför all anledning att noga studera unga svenskers förhållande till politik, politiskt deltagande och politisk diskussion i sociala medier inför valåret.

Syftet med denna text är att skapa såväl en överblick som en djupare förståelse av ungdomars erfarenheter av och uppfattningar om politiskt deltagande på sociala medier. Vår övergripande fråga är: *Hur påverkar ungas erfarenheter av och uppfattningar om sociala medier deras inställning till politiskt deltagande på nätet?*

När det gäller ungas deltagande i det demokratiska samhällets politiska liv har en debatt under de senaste decennierna handlat om att unga tycks delta i mindre utsträckning än tidigare generationer (observera att den empiriska verkligheten inte är entydig på denna punkt: se t.ex. Garcia Albacete 2011 för en översikt och i övrigt vår diskussion nedan). Man har då pekat på sjunkande valdeltagande bland unga och sjunkande medlemstal i de politiska partierna (Franklin 2004; SCB 2012; Erlingsson & Persson 2014). Eftersom ett brett och högt valdeltagande, och ett brett och intensivt politiskt deltagande i allmänhet, ofta anses vara en förutsättning för en stabil demokrati med hög legitimitet skulle det vara ett problem om det politiska deltagandet i samhället sjönk eller blev mindre representativt. Särskilt problematiskt skulle det vara om ungas deltagande sjönk, såväl vad gäller valdeltagande som andra former. Detta skulle leda till dels sjunkande representativitet inom till exempel folkvalda församlingar och i intresseorganisationer, men även till en gradvis sjunkande totalandel politiskt aktiva i befolkningen eftersom nyrekryteringen skulle minska. Därför är studiet av ungas deltagande viktigt även för en bredare förståelse av det demokratiska samhällets utveckling.

Många studier som gjorts inom fältet är plattformsspecifika analyser av digitala spår, det vill säga innehåll i sociala medier, vilket tenderar att utelämnar attityder och beteenden som inte är direkt observerbara (Bechmann & Lomborg 2012). Även om betydelsen av sociala medier är ett växande område i forskningen om politiskt deltagande bland unga i demokratiska länder har hittills få kvalitativa och explorativa undersökningar gjorts, där den empiriska utgångspunkten är de ungas egna formuleringar (se dock Mascheroni & Murru 2017; Ekström 2016; Svenningsson 2016). De som gjorts har tenderat att arbeta med små och homogena urval. Denna studie baseras på ett mer omfattande empiriskt material än tidigare studier, genom enskilda intervjuer och fokusgruppintervjuer med sammanlagt 110 unga (16–25 år).

Till skillnad mot de flesta tidigare studier omfattar den här studien dessutom allt från politiskt aktiva och engagerade ungdomar, till ungdomar som inte har något särskilt politiskt intresse eller engagemang (se dock Gustafsson 2012). Urvalet är inspirerat av en teoriutvecklande empirisk studie där statsvetarna Erik Amnå och Joakim Ekman, i kritik mot den dikotoma uppdelningen av ungas deltagande som antingen passivt eller aktivt, lanserar en nyanserad uppdelning med mellannivån standby-medborgare (*standby citizens*) (Amnå & Ekman 2014; Amnå 2008). Dessa ungdomar är, enligt Amnå och Ekman, redo att mobiliseras om omständigheterna ändras, till exempel om en fråga som är viktig för dem blir brännande i samhällsdebatten. I vår studie finns unga från samtliga tre kategorier.

Tidigare studier har visat den stora roll som sociala medier spelar som arena för ungas politiska deltagande, men också att de tröskelsänkareffekter som kopplats samman med sociala medier är begränsade (Ekström & Shehata 2018; Gustafsson 2013). I denna studie visar vi att sociala faktorer spelar en stor roll för ungas deltagande i sociala medier. Medan tidigare forskning har visat att ”redan” politiskt engagerade använder sociala medier i hög utsträckning (se t. ex. Wennerhag 2013), kan vi visa att även en del av de mest politiskt aktiva uppger att de helst håller sig borta från politisk debatt i sociala medier. En del av de politiskt engagerade uppger att de vill skilja på sitt privata jag och sitt medlems-jag, andra anför det hårda debattklimatet eller att förutsättningarna för verklig diskussion saknas på sociala medier, och att de därför hellre avstår.

Unga, politiskt deltagande, och politisk diskussion

Det politiska intresset bland dagens ungdomsgeneration är inte mindre än tidigare generationers (Bäck, Bäck & Gustafsson 2015:22). Snarare är det så att formerna för engagemanget har förändrats (Sloam 2014). Vad gäller valdeltagandet röstar förstagångsväljare generellt i mindre utsträckning än äldre väljare, men om man jämför olika generationer av förstagångsväljare kan man se att trenden fluktuerar: i de senaste riksdagsvalen har valdeltagandet bland förstagångsväljarna ökat (SCB 2015). Vad gäller de organisatoriska formerna för engagemanget är det dock tydligt att ett kollektivt engagemang gradvis ger vika för ett mer individualiserat. De politiska partiernas medlemsantal har sjunkit stadigt under flera decennier, även om det finns indikationer som pekar på att tappet har minskat och medlemsbasen stabiliserats (Erlingsson & Persson 2014). Även intresseorganisationer har i många fall sett vikande medlemstal (Ungdomsstyrelsen 2013). En organisationsform som har varit på stadig uppgång, särskilt under det senaste decenniet, är engagemanget i mer eller mindre lösa nätverk. Dessa kräver mindre av den enskilde i termer av att ansluta sig till fasta åsiktspaket eller gemensamma värdegrunder, och ger en större möjlighet till ett flexibelt och personifierat engagemang. Inte minst har denna utveckling kopplats samman med de digitala mediernas, och särskilt de sociala mediernas, framväxt (Bennett & Segerberg 2012).

Deltagandeforskningen har även visat att olika typer av politiska handlingar är mer eller mindre vanliga bland olika grupper. Exempelvis är det vanligare att unga ägnar sig åt olika former av protestbeteende (som demonstrationer) än medelålders

och äldre, medan att kontakta politiker är en handling som i högre grad utförs av medelålders män (Wennerhag 2017; Garcia Albacete 2011). När det gäller politisk diskussion finns inom deltagandeforskningen ingen enighet om detta ska räknas som en form av politiskt deltagande eller som något annat. Bilden kompliceras dessutom av att många av de former av politisk diskussion som har blivit möjliga genom sociala medier sker i ett semi-publikt eller publikt forum, varför man kan ställa sig frågan om inte (semi-)offentlig politisk diskussion är en handling av en annan art än (semi-)privat politisk diskussion (Gustafsson 2013:30). I denna text väljer vi att inte dra någon skarp gräns mellan politisk diskussion och andra former av deltagande. I vår studie utgår vi från Henry Bradys klassiska definition av politiskt deltagande, att det är ”handlingar av vanliga medborgare som syftar till att påverka politiska utfall” (Brady 1999:737, vår översättning), men väljer att ge definitionen en vid tolkning eftersom vi främst är intresserade av att förstå våra intervjupersoners förhållande till det politiska och samhällstillvända i sociala medier.

Övergången från mer kollektiva former för engagemang till mer individuella former har kopplats samman med en bredare idé om samhällets individualisering där exempelvis Ronald Ingleharts (1977) teori om postmaterialistiska värderingar spelar en viktig roll. Lance Bennett och Alexandra Segerberg (2012, 2013) klassificerar olika typer av politisk aktivism som använder sig av de sociala mediernas särskilda förutsättningar för organisering och snabb informations-spridning som konnektiva handlingar (*connective action*) och kollektiva handlingar (*collective action*). Man kan då skilja mellan vanliga organisationer som använder sig av sociala medier och nätverkande för att mobilisera fler människor till stöd för organisationens värdegrund eller specifika mål (kollektiva handlingsramar), och helt nätverksbaserade organisationsformer, nätverk som möjliggjorts genom grupper (*crowd-enabled networks*), som löst knyter ihop individer med hjälp av så kallade personliga handlingsramar.

Personliga handlingsramar – som har stora likheter med internetmemer – är små bitar av digitalt innehåll som lätt kan omformas av enskilda användare för att därigenom ge dem större möjlighet att uttrycka sin individualitet. Bennett och Segerberg anför bland annat Occupy Wall Street-rörelsens ”We are the 99%” som ett innehåll som inte har en fastlagd, exakt betydelse, och som kan omtolkas och vidareutvecklas på en rad olika sätt. Även här finns ett tänkande kring tröskelsänkareffekter. Medlemskap i organisationer har kostnader förbundna med att man måste omfatta ett åsiktspaket, underordna sig en hierarki, och inordna sig i den kostnadsnyttoanalys som organisationer enligt Mancur Olsons (1965) kollektiva handlingslogik (*logic of collective action*) måste använda sig av för att rekrytera, koordinera, och hålla kvar medlemmar och undvika fripassagerareffekter. Genom att man inte är bunden till något i en individualiserad och nätverksbaserad aktiviströrelse sänks trösklarna för deltagande och man kan då uppnå en mycket bred mobilisering.

Man kan fråga sig vilka effekter detta får på samhälls-nivå. Att ungdomar helt skulle upphöra att engagera sig i politiska partier och det formella politiska systemet framstår inte som särskilt troligt, men om de som letar sig in i partierna blir mindre och mindre representativa för befolkningen i stort kan det leda till andra problem. Partierna

förvandlas då från breda folkrörelser med direktkontakt till väljarkåren till fackföreningar för förtroendevalda. Det finns också farhågor om att ett alltför nätverksbaserat och individualiserat engagemang skulle kunna leda till kortsiktighet och att snabbt upplammande engagemang kan kidnappas av policyentreprenörer för egna intressen, alternativt fabriceras helt och hållet (så kallade konstgräsrotsrörelser, *astrourfing*).

Politiskt deltagande via sociala medier

Under de senaste tjugo åren har sättet som kommunikation och information i samhället sker på förändrats fundamentalt. De sociala medierna har lett till att sociala faktorer spelar en större roll för informationsspridning än förr. Samtidigt domineras marknaden helt av ett fåtal informationsoligopolister (Google, Facebook, Twitter, Apple) som genom sina gränssnitt och algoritmer har ett inflytande över mänsklighetens personliga data, sociala nätverk och information som aldrig tillförne skådats. Samtidigt som tillgången till nyheter är större än någonsin i det nya medielandskapet spelar individens motivation – intresse för politik och samhällsfrågor – större roll än tidigare (Prior 2005; Strömbäck, Djerf-Pierre & Shehata 2012). En risk som påtalas är att det växer fram en grupp *nyhetsundvikare* med sämre kunskap om politik samt svagare incitament att intressera sig för politik och politikens processer (ibid.; Strömbäck 2015). Klimatet på sociala medier påverkas också av närvaron av etablissemangskritiker som anklagar etablerade medier för mörkning, bristande verklighetsförankring och objektivitet i framför allt frågor som rör migration, etnicitet, brottslighet och terrorism (Andersson, Ohlsson, Oscarsson, m.fl. 2017:21). Hat, hot och personangrepp är också synliga inslag på sociala medier.

Även formerna för politiskt deltagande har förändrats fundamentalt. Frågan är bara hur. En dikotomi som ofta används i litteraturen vad gäller informationsteknologiska landvinningar är den mellan bra och dåligt, eller utopi och dystopi, eller mer eller mindre deltagande. Inom fältet sociala medier och politiskt deltagande har denna dikotomi uttryckts genom mobiliseringshypotesen och normaliseringshypotesen (se t.ex. Bäck, Bäck & Gustafsson 2015:17–20; Jensen & Anduiza 2012). Man tänker sig då att de sociala medierna har närmast deterministiska effekter på det politiska engagemanget.

Enligt mobiliseringshypotesen har sociala medier en rad tröskelsänkareffekter. Resursmodellen för politiskt deltagande utgår från att människor som *inte* väljer att engagera sig gör så för att de inte kan (saknar resurser i form av tid, pengar och kunskaper), inte vill (inte är intresserade av politik) och inte är tillfrågade (Verba, Schlozman & Brady 1995). Sociala medier gör organisering och informationsspridning lättare, och gör det möjligt att underhålla större sociala nätverk till en lägre kostnad, vilket underlättar rekrytering. ”Alla” har tillgång till en plattform som gör det möjligt att sprida ett budskap: information i sociala medier är lätt att sprida till många människor utan att man behöver en tryckpress eller en radiostation. Samtidigt ger sociala medier möjligheter till en rad olika nya typer av politiska handlingar som gör deltagandet mer flexibelt. Möjligheten att utföra ”billiga” handlingar som tar kort tid och inte kräver vare sig kunskaper eller andra resurser, som till exempel att gilla eller dela politiskt

material, ändra sin profilbild, eller dylikt, gör att man kan välja mellan att lägga 40 timmar i veckan på engagemanget eller endast ett par sekunder. Tanken är att detta öppnar upp för ett bredare engagemang där även personer som är mindre intresserade av politik kan delta. Fler personer mobiliseras och deltagandet blir bredare.

En diskussion rör frågan om huruvida ”billiga” politiska handlingar i sociala medier leder till en undanträngningseffekt som gör att engagemanget i ”dyra” politiska handlingar minskar (jfr Gladwell 2010). Benämningen för det upplevda fenomenet har varit klicktivism eller slacktivism (Karpf 2010). Det finns inga empiriska belägg för att någon sådan undanträngningseffekt skulle finnas, snarare tycks det i stället vara så att politiskt aktiva personer utvidgar sin repertoar (Oser 2017). Den normativa utgångspunkten att det finns politiskt deltagande som är mer värt eller finare än andra är problematisk, liksom inställningen att politiskt deltagande måste ha värdiga bevekelsegrunder. Med klicktivism som begrepp finns också en föreställning om att ”billigt” deltagande också är ineffektivt. Inte heller här finns det något övertygande empiriskt stöd, däremot finns det studier som visar den stora och delvis omstörtande kraft som billiga politiska handlingar har genom sin massverkan (Margetts, John, Hale m.fl. 2015). Margetts och kollegor (ibid.) studerar den massverkan av en mängd billiga handlingar som till exempel namnunderskrifter kan ha på utfall i form av lagförslag och finner att den i vissa fall är helt avgörande. Detta gäller också i de fall som politisk opinionsbildning på nätet tar sig uttryck i snabb åsiktsförändring, vilket exempelvis kan återfinnas i en rad oväntade valresultat de senaste åren (ibid.).

Normaliseringshypotesen utgår i stället från att rådande samhällsstrukturer reproduceras eller förstärks i de sociala medierna. Deltagandet blir inte bredare eftersom det finns andra strukturer som balanserar och övertrumfar de tröskelsänkande effekterna. Innehåll i digitala medier följer ofta en så kallad *power law distribution*, där ett fåtal användare producerar innehåll som når ut till väldigt många (Shirky 2008:122–130; jfr Hindman 2008). Personer som redan har tillgång till en plattform har lättare att nå ut och få spridning. Det krävs fortfarande kunskaper och färdigheter för att kunna formulera sig trovärdigt och det krävs tillgång till starka nätverk för att få genomslag för sina idéer. Dessutom gör inte enbart det faktum att det är lättare att nå ut med sina åsikter att folk *vill* nå ut med sina åsikter. Det politiska intresset har sin grund i mer grundläggande bakgrundsfaktorer och väcks inte automatiskt till liv av existensen av de sociala medierna. Enligt normaliseringshypotesen innebär detta att någon egentlig mobilisering av nya grupper inte sker (se Oser 2017). De företag som erbjuder sociala medier har dessutom algoritmer för att lyfta fram vissa typer av innehåll framför andra eller till och med radera vissa typer av innehåll som gör att det inte är självklart att man når ut med sitt budskap.

Mobiliseringshypotesen handlar således om att sociala medier förändrar strukturerna för (politiskt) deltagande genom att göra det ”billigare”, det vill säga mindre resurskrävande. Det finns ekonomisk-rationella skäl till deltagande. Normaliseringshypotesen relaterar också till strukturer, som i det här fallet anses reproduceras från andra samhällsområden i hög utsträckning. Här tas dock även faktorer relaterade till aktörernas bakgrund (resurser och intressen) i beaktande. Andra relevanta perspektiv

är det psykologiska eller sociologiska som handlar om identitet och individens självbild och relation till andra. Den politiska själv-identiteten, hur man förhåller sig till åsikter och värderingar, kan utgöra en viktig del av hur unga uppfattar sig själva och vill bli sedda av andra (Ekström 2016:3). Aspekter av hur den politiska debatten förs i sociala medier kan avskräcka från att producera eller dela politiskt innehåll, eller på andra sätt delta i handlingar som röjer den egna politiska ståndpunkten. Tidigare forskning visar att ett skäl till att inte vilja visa sina politiska färger på sociala medier är att man kan känna att det medför förväntningar om att man ska vara på ett visst sätt (till exempel demonstrera en hög nivå av politisk kunskap). Det kan också överskugga andra aspekter av den egna identiteten eller jaget som man vill visa för andra – det politiska jaget kan uppfattas som oförenligt med dessa andra identiteter (Svenningsson 2016:151). I en studie av ungas politiska vardagsamtal, baserad på 23 svenska gymnasieelever, visar medieforskaren Mats Ekström att politiskt deltagande innebär att passera en gräns som kan uppfattas som potentiellt riskfylld (Ekström 2016:4). Hans slutsats är att sociala medier är en resurs ”för dem som är självsäkra och beredda att försvara sina åsikter, men en osäker kontext för (icke-anonyma) utforskningar av osäkra åsikter och politiska självbilder” (Ekström 2016:16, vår översättning).

Olika psykologiska faktorer har förts fram i detta sammanhang. Eftersom den politiska debatten i sociala medier tenderar till polarisering och en hård ton, har studier visat att många undviker sociala medier för politisk diskussion (Mascheroni & Murru 2017; Ekström 2016; Gustafsson 2012). Det finns också en risk att det som uppfattas som avvikande åsikter leder till social bestraffning, vilket gör att det endast är ganska hårdhudade personer som står ut med att så att säga ta debatten (van Stekelenburg & Klandermans 2013).

Viktigt att framhålla är att politisk diskussion i sociala medier på en rad olika sätt skiljer sig från den politiska diskussion som försiggår i privata eller halvprivata sammanhang offline. Människor känner sig mer bekväma med att uttrycka eventuell politisk olikhet inför dem man känner väl (Morey, Eveland & Hutchens 2012). Diskussioner i sociala medier innebär ofta också en dekontextualisering av det sociala sammanhanget. Den publik man diskuterar inför är osynlig. Det man har skrivit kan avkronologiseras och ryckas ur sitt sammanhang vid ett senare tillfälle och placeras in i en annan kontext (Donath & boyd 2004:78). Frånvaron av direkt icke-verbal feedback genom kroppsspråk, minspel, tonläge, och så vidare, gör att det är svårt att veta hur diskussionspartners eller (tyst) publik reagerar på eller uppfattar det man uttrycker, och man kan inte backa tillbaka och omformulera sig på samma sätt, eftersom det som är skrivet, är skrivet, så att säga (boyd 2007). Den specifika kontext som en kommentarstråd eller ett forum ger kan också – i likhet med andra sociala sammanhang – gradvis radikaliserar eller förändra en persons språkbruk – något som personer som har dömts för hatbrott för sådant de har skrivit i en Facebookgrupp eller liknande har vittnat om (se t.ex. Hansson, Ståhle & Holmberg 2017). Det har tidigare funnits en diskussion om att anonyma användarkonton skulle minska risken för social utstötning och därmed leda till ett hetsigare språk, men empiriska studier har visat att någon sådan tydlig skillnad mellan anonym diskussion och diskussion under eget namn inte finns (Cho & Kwon 2015).

En angränsande diskussion är den om de algoritmer som påverkar hur innehåll i ett flöde i en tjänst visas bidrar till eller förstärker så kallade filterbubblor: att personer som redan hyser en viss ideologisk uppfattning tenderar att i större utsträckning se innehåll som korresponderar med den uppfattningen. Detta skulle i så fall leda till en fragmentisering av den offentliga sfären och till ett sammanbrott av det offentliga samtalet och en ökande polarisering. Det säger sig självt att personer som på olika sätt kanaliserar sitt politiska engagemang genom sociala medier som enligt vissa tankar om filterbubblornas effekter närmast uppmuntrar till ökad inskränkthet och radikalisering kommer att vara mindre intresserade av att lyssna till den andra sidans bästa argument och upprätthålla en anständig ton i konfrontationer med politiska motståndare. En sådan utveckling skulle inte bara leda till en höjd konfliktnivå i samhället, utan även förmodligen avskräcka personer från politiskt deltagande och politisk diskussion (Parisier 2011; se dock Dahlgren 2017).

I de grupper av likasinnade som finns, kan också ett socialt tryck för vissa typer av politisk aktivism uppstå, en så kallad bandwagon-effekt på deltagande (Margetts, John, Escher m.fl. 2011). När en grupp människor uppfattar att det finns en stor majoritet för en åsikt eller ett handlingsätt ansluter de sig till denna majoritet. På samma sätt kan personer som uppfattar att de befinner sig i en minoritetsposition antingen byta åsikt eller välja att inte uttrycka den, i en process som har kallats tystnadsspiral (Noelle-Neumann 1974). Det finns en del empiriska belegg för att sådana bandwagon-effekter på politiskt deltagande kan finnas i digitala medier (Margetts, John, Escher m.fl. 2011).

Politikens organisation är ytterligare en viktig utgångspunkt för att förstå deltagandet bland dem som är medlemmar i ungdomsförbund eller föreningar. Grupper och organisationer använder i stor utsträckning sociala medier internt, för att ”hålla samman gruppen, distribuera information och organisera grupp-events” (Vromen, Xenos & Loader 2014:88, vår översättning). I en studie av olika grupper, politiska såväl som icke-politiska i USA, Storbritannien och Australien, användes framför allt Facebook för att organisera möten och mobilisera deltagare inom grupperna (ibid.:90, se även Gustafsson 2012).

I vår studie är vi intresserade av hur ungdomar navigerar mellan olika former av engagemang och ser på exempelvis partiengagemang kontra engagemang i enfrågorörelser eller nätverksengagemang av annat slag, kontra icke-deltagande, och vi är särskilt intresserade hur de ser på engagemang genom sociala medier. Genom vår forskningsdesign – där vi undersöker allt från politiskt aktiva till politiskt inaktiva ungdomar med en rad olika bakgrunder – kan vi sträva efter att blottlägga några av de mekanismer som ligger under de fenomen som kan observeras på makronivå.

Metodologiska val

Intervjuer: enskilt och i grupp

Studien utgör en del av ett brett anlagt forskningsprojekt, vars övergripande syfte är att undersöka hur unga människor i åldern 16 till 25 år väljer olika former av politiskt deltagande, och vad som styr deras val. Undersökningen som ligger till grund för den här artikeln utgår från forskningsprojektets kvalitativa data. Det består av: 1.) semistrukturerade intervjuer med 50 ungdomar, varav 25 har intervjuats i egenskap av att de är medlemmar i ett politiskt parti eller ungdomsförbund, och 25 i egenskap av att de är med i någon form av samhällsinriktad eller åsiktsdriven förening eller grupp; samt 2.) åtta fokusgruppintervjuer med totalt 60 ungdomar. Dessa rekryterades från gymnasieklasser, universitetsutbildningar, en eftergymnasial utbildning samt från en arbetsmarknadsåtgärd. Såväl de enskilda intervjuerna som fokusgruppintervjuerna genomfördes under 2016 och 2017, och samtliga spelades in och transkriberades. Alla deltagare garanterades anonymitet.

En fördel med att intervjua personer om deras nätbeteende är att det blir möjligt att ställa frågor om sådant som inte ger digitala spår, till exempel inre tankeprocesser och icke-deltagande.

Varje enskild intervju var ett personligt möte där deltagarna besvarade frågor utifrån en intervjuguide och dessutom gavs stort utrymme att formulera sig kring sitt politiska deltagande. Bland annat besvarade intervjupersonerna frågan vilka konkreta aktiviteter som de utför som parti- eller föreningsmedlemmar, och som exempel nämndes sociala medier. Detta ledde sedan till följdfrågor kring hur de såg på politiskt deltagande på sociala medier och om deras erfarenheter av detta. Det gjorde att politiskt deltagande i sociala medier fick olika mycket utrymme i intervjuerna, beroende på hur omfattande intervjupersonernas erfarenhet eller intresse av detta var.

Syftet med de åtta fokusgruppintervjuerna var att undersöka hur ungdomar generellt upplever politisk kommunikation via sociala medier. I fokusgrupperna ställdes öppna frågor om de ungas erfarenhet av, och åsikter om, sådana samtal utifrån en intervjuguide. Det finns således en skillnad mellan intervjuerna och fokusgruppintervjuerna i att de senare var mer specifikt inriktade på sociala medier, medan de förra hade en bredare inriktning. En annan skillnad är den uppenbara: att 50 av intervjuerna gjordes med en person åt gången, medan resterande 60 personer deltog i intervjuer i grupp. Fokusgruppintervjuer kan inte ses som ett sätt att göra intervjuer med flera personer samtidigt, utan det finns inneboende dynamiska effekter i fokusgruppintervjun som gör resultatet kvalitativt annorlunda genom att det inte bara är intervjuaren som påverkar intervjupersonen, utan också de andra deltagarna.

Att intervjua personer om vad de gör och hur de upplever saker i sociala medier utelämnar vad dessa personer faktiskt gör i sociala medier. Inom deltagandeforskningen finns det sedan länge en medvetenhet kring att politiskt intresse och samhällsengagemang av många personer ses som normativt eftersträvänsvärt, vilket kan leda till att man i intervjuer överskattar och överrapporterar sitt eget engage-

mang (Brady 1999). Detta kan förmodas gälla i högre utsträckning för deltagarna i fokusgrupperna än för deltagarna i de enskilda intervjuerna, eftersom de senare redan har befast sitt politiska engagemang genom att gå med i en politisk organisation. De kan därför också antas känna sig bekväma med att tala om detta med en forskare. Deltagarna i fokusgrupperna kontaktades däremot inte på grund av uttalade politiska engagemang, utan i egenskap av till exempel elever eller deltagare i en arbetsmarknadsåtgärd. Syftet var att nå unga människor ”i allmänhet”. Genom att föra samtalen i grupp kan de som inte är vana vid politiska samtal eller politiskt deltagande känna sig mer bekväma, och hämta stöd från varandra i diskussionen. Det finns bland deltagarna i fokusgruppintervjuerna några enstaka personer som är medlemmar i exempelvis politiska ungdomsförbund, men nästan alla saknar ett mer aktivt politiskt engagemang.

Deltagare och rekrytering

Deltagarna rekryterades med målet att nå personer med olika erfarenheter, olika grad av politiskt intresse och engagemang, samt från olika sociala bakgrunder. I urval och rekrytering användes olika metoder. Bland de 25 partimedlemmar som intervjuats finns samtliga åtta ungdomsförbund som är knutna till partierna i Sveriges riksdag representerade. I varje ungdomsförbund är både personer i ledande ställning på nationell nivå samt vanliga medlemmar intervjuade. De 25 föreningsmedlemmarna tillhör åsiktsdrivna föreningar eller lösare nätverk med inriktning mot exempelvis miljöfrågor, mänskliga rättigheter, jämställdhet, försvarsfrågor och internationellt samarbete. Några av dessa är nätverk som är baserade på sociala medier. Intervjudeltagarna består av 26 män och 24 kvinnor, och rekryterades från olika delar av Sverige.

En del personer rekryterades genom kontakt med officiella kontaktpersoner i ungdomsförbunden eller föreningarna, som antingen spred en rekryteringsförfrågan bland sina medlemmar eller riktade frågan direkt till någon medlem. När den metoden användes var det främst förhållandevis aktiva eller övertygade ungdomar som anmälde sitt intresse. För att även nå mindre övertygade eller engagerade medlemmar gjordes fältarbete: besök på talarkvällar, årsmöten eller demonstrationer, eller genom inlägg i Facebookgrupper i syfte att rekrytera intervjupersoner.

Fokusgrupperna rekryterades främst genom kontakt med de utbildningsinstitutioner där deltagarna var elever eller studenter: gymnasieskolor (fyra grupper), universitet (två grupper), och en praktisk eftergymnasial utbildning (en grupp); därutöver rekryterades också deltagare från ett arbetsmarknadspolitiskt program (en grupp). Grupperna innehåller alltså personer som är rekryterade från samma klass eller utbildningsgrupp och är åtminstone till viss del bekanta med varandra sedan tidigare. Detta kan förutsättas öka tryggheten inom grupperna, samtidigt som det naturligtvis kan finnas sociala relationer och effekter som är osynliga för forskaren. Vad gäller gymnasieeleverna lades vikt vid att inkludera teoretiska såväl som praktiska program; motsvarande gäller även för de fyra grupper som innehåller äldre ungdomar. 27 av deltagarna var män och 33 var kvinnor. Samtliga fokusgrupper rekryterades i Skåne.

Att rekryteringen inte skedde genom slumpmässigt urval och att möjligheterna för

generaliseringar därmed påverkas saknar betydelse för denna studie, där syftet är att beskriva och analysera ungdomars erfarenheter och upplevelser av politiskt deltagande via sociala medier.

Analysmetod

De enskilda intervjuerna och fokusgruppintervjuerna baserades på en teoretisk förförståelse av olika aspekter av ungas politiska deltagande och sociala medier. Intervjuerna analyserades enligt en induktiv metod som inspirerats av grundad teori men utan ett uttalat teoriutvecklande syfte. Analysen gjordes inte utifrån på förhand formulerade hypoteser eller kodscheman utan i ett första steg utifrån det empiriska datamaterialet med syfte att identifiera återkommande meningar och teman och därefter mot bakgrund av teoretisk förkunskap i en abduktiv dialog mellan teori och empiri (Wagenaar 2011:259–260).

Det empiriska materialet har i en inledande fas kodats. Dessa primärkoder har därefter delats in i olika kategorier och ur dessa kategorier har sedan ett antal teman utkristalliserats, vilka analyserats utifrån tidigare forskning (jfr Onwuegbuzie, Dickinson, Leech, m.fl. 2009). Fem av dessa teman har kommit till uttryck i både de enskilda intervjuerna och fokusgrupperna, medan ytterligare ett tema framkom i intervjuerna med parti- och föreningsmedlemmar.

Analys

Tema 1: Att visa, eller inte visa, sina politiska färger – och riskerna med det

”Positionering” handlar om ”det sätt varpå en person eller en grupp av personer uppfattas, diskuteras och behandlas, av dem själva och andra” (Svenningsson 2016:150; se även Harré & Langenhove 1991). I det här sammanhanget handlar det om huruvida man vill framställa sig själv som politisk, eller visa sina politiska åsikter, eller ej. En del av partimedlemmarna har i intervjuerna talat om huruvida det kan vara en nackdel att vara, eller ha varit, medlem i ett parti till exempel när man söker jobb. De har inte specifikt relaterat detta till att manifesteras sina politiska åsikter på sociala medier, men det uttrycker en medvetenhet om problemen med en politisk profil.

Bland medlemmarna i politiska ungdomsförbund och föreningar i denna undersökning finns både de som vill och är måna om att visa upp sin politiska eller föreningsmässiga identitet, och de som absolut *inte* vill det. De allra flesta medlemmar uttrycker dock inte någon preferens åt det ena eller andra hållet. De medlemmar som inte vill visa sin politiska identitet förklarar att de vill skilja på sitt privata jag och sitt medlems-jag, eller som en ung partimedlem med lokalpolitiska uppdrag för sitt parti säger: ”Den plattformen jag är lite rädd för att använda politik för, för att fortsätta bli utmålade som politiker, är ju Facebook” (Partiaktiv 23). Partimedlemmen vill inte ständigt förknippas med politik i sitt sociala liv: när han till exempel befinner sig på det universitet han studerar vid, vill han i första hand vara student.

Ett annat skäl att inte vilja visa sina politiska färger på sociala medier är att det är förknippat med risker, att det kan straffa sig socialt, vilket slagits fast i tidigare studier. Det framkommer också av resonemang bland deltagarna i den här studien, både bland dem som är medlemmar och i ännu högre utsträckning bland dem som inte är det. En partimedlem beskriver hur han blev raderad av en del kontakter på Facebook då han kom ut som sverigedemokrat (samma person tar också upp att det visar sig vilka som är de riktiga vännerna när man tillkännager sin politiska identitet). Bland deltagarna i fokusgrupperna uppger flera att de tagit bort kontakter på Facebook på grund av att dessa uttryckt (extrema) politiska åsikter, som de inte vill associeras med. Det handlar inte nödvändigtvis bara om att de själva inte vill möta dessa åsikter: en av fokusgruppdeltagarna anför att ens kontakter på Facebook utgör en del av hur man ses av andra. Om man har en Facebookvän som upplevs som politiskt problematisk, kan det uppfattas som att man godkänner de åsikterna eller det beteendet.

Tidigare studier har visat att sociala medier är en resurs för dem som är politiskt säkra i sin identitet, medan de som är politiskt osäkra hellre avstår från att uttrycka sig i denna kontext (t.ex. Ekström 2016). Av vår studie framgår det dock att även en del av dem som är uttalat politiska i andra sammanhang, till exempel genom partimedlemskap och politiska uppdrag, och därmed inte kan beskrivas som osäkra i sin politiska identitet, ändå vill avstå från att vara politiska i sociala medier. Det finns även några partimedlemmar från några av ungdomsförbundens styrelser som uttrycker att de inte är bekväma med eller vill vara politiska i sociala medier.

På andra sidan detta spektrum finns de som tvärtom är angelägna om att visa sin politiska eller föreningsmässiga identitet. Här är resonemanget att det är genom att lägga ut saker på sociala medier som man manifesterar sitt politiska engagemang. En partimedlem uttrycker det på följande sätt: ”När jag vill visa mina färger är sociala medier den största arenan. Och när jag vill nå nya personer så når jag de allra flesta via internet. Mer än att stå och dela flygblad. Om jag får spin på en riktigt bra meme kan jag ju nå tusentals personer” (Partiaktiv 11). Ett litet antal partimedlemmar framhåller sociala medier som viktiga inte bara för att visa sitt politiska engagemang, utan också för att i de sammanhangen stärka sitt ”personliga varumärke”, att göra sitt namn känt (jfr Svensson 2011). Detta är också viktigt för den interna ställningen i organisationen (jfr Gustafsson 2015). Bland ungdomarna i fokusgrupperna är det ytterst få som anser att det är genom att lägga ut politiska budskap på sociala medier som man visar sitt politiska engagemang.

Tema 2: Socialt tryck för (vissa typer av) politisk aktivism

Det kan finnas ett socialt tryck för (vissa typer av) politisk aktivism i sociala medier, i allmänhet i frågor som uppfattas som mer eller mindre icke-problematiske. Det gäller när man uppfattar att en stor majoritet av dem man interagerar med i sociala medier själva uttrycker en viss åsikt, en så kallad bandwagon-effekt på deltagande (Margetts, John, Escher m.fl. 2011; jfr Coviello, Souhn, Kramer m.fl. 2014). En deltagare i en av fokusgrupperna exemplifierade med det på senare år populära bruket att lägga in en flagga i sin profilbild på Facebook när något fruktansvärt har hänt i ett visst land:

Som det här med Frankrike, att man sätter deras flagga med sin egen bild. Ingen gjorde så med det som hände i Libanon eller Syrien. Bara för att det händer, så blir alla människor som inte är politiska av sig... Det är inte en trend men på sätt och vis. Du kanske tycker så, men i normala fall hade du inte, men för att alla andra gör det så gör du också det. (Fokusgruppdeltagare 1)

Parallellt med detta finns det en uppfattning om att ett sådant "flockbeteende" är för genomskinligt. Om man exempelvis tidigare har uttryckt åsikter i en riktning, men under ett implicit socialt tryck börjar uttrycka en diametralt motsatt åsikt i sociala medier, kan detta upplevas som ohederligt, eller åtminstone hållningslöst, av andra. Som en fokusgruppdeltagare uttrycker det (syftande på när USA tillät samkönade äktenskap i juni 2015):

Det är en trendsättare liksom. Som när USA sa att det var okej med homosexuella blev homosexualitet helt coolt från ingenstans. Jag bara... Förra veckan sa du något annat men okej... (Fokusgruppdeltagare 2)

Det finns även ett tryck riktat mot politisk aktivism mer generellt på sociala medier, något som flera av framförallt partimedlemmarna vittnar om. Att partipolitiskt aktiva uppmanas av sina partier att använda sig av sociala medier, och att detta delvis sker av – ett ofta självpåtaget – tvång är i linje med tidigare observationer av svenska politiker (Gustafsson 2012, 2015). Flera partimedlemmar beskriver detta som att man måste ha, och gärna agera på, sociala medier, "för att alla andra gör det", och en del uttrycker att de känner att de borde vara mer aktiva än vad de är i detta. Att det är lätt att räkna och mäta vad som görs – till exempel antal delningar eller likes – gör att man både kan peka på sin egen aktivitet och lätt följa hur aktiva andra är. En medlem i förbundsstyrelsen för ett ungdomsförbund beskriver hur riksorganisationen uppmuntrar till aktivitet på sociala medier, och hur man till och med tävlar i att nå ut:

All form av engagemang på sociala medier uppmuntras. Men framför allt Twitter. Man brukar ha interna tävlingar. Det har vi i förbundsstyrelsen. Den som har flest följare och får ut mest tweets och delningar. Det betonas mycket. (Partiaktiv 6)

Samma person konstaterar att de flesta ungdomsförbund inser att det är på sociala medier de har mest att vinna: att lägga ut och dela blir en modern variant av dörrknackaren som för sitt partis räkning besöker människor under valrörelser.

Tema 3: Politisk diskussion i sociala medier präglas av konflikt och polarisering

Flera tidigare studier har pekat på att politiska diskussioner i sociala medier riskerar att bli konfliktfyllda och leda till (ökad) polarisering, vilket gör att många undviker dem. Bland de intervjuade medlemmarna i föreningar och partier är det framför allt de som befinner sig utanför den politiska "mittfåran" som ger uttryck för detta. En

HBTQ-aktivist framhåller att han tidigare tagit diskussioner med meningsmotståndare på sociala medier, men att han i stort sett har gett upp, ”jag förändrar inte, jag blir blockad”. Inte sällan bemöts den sortens inlägg också av hot eller hat.

Vissa grupper eller identiteter är mer utsatta än andra. En medlem som är aktiv i en kvinnoorganisation berättar att feministiska värderingar ofta möts av hat, och värst är det på Facebook. Hon söker inte aktivt upp meningsmotståndare, men när hon ger uttryck för sina värderingar i olika inlägg bemöts de inte sällan av kränkande kommentarer. En muslimsk föreningsmedlem säger att det finns mycket okunskap och fördomar om muslimer, vilket kommer till uttryck i vad som skrivs på sociala medier. En partimedlem som har en muslimsk bakgrund berättar att även om han går in i en diskussion som handlar om något helt annat, så tenderar det att provocera dem som ser negativt på muslimer, och resultera i påhopp, något som har gjort att han har valt att sluta kommentera på sociala medier.

I fokusgrupperna finns en generell inställning till politisk diskussion i sociala medier som något oseriöst och där det förekommer mycket trollning, det vill säga att aktörer provocerar i syfte att reta upp folk:

Facebook är ens fritid. Facebook har man för att ha roligt. Vissa vet inte vad de snackar om, och de bryr sig inte egentligen om det de bråkar om. Men de vet att den de bråkar med bryr sig så mycket att de bara vill provocera. Man bara märker hur en person inte alls bryr sig om den grejen. De bara skriver så taskiga saker, men de bryr sig egentligen inte om det. De vill bara skapa diskussion. Så sitter de med sina vänner och så visar de på Snapchat: ”Kolla här, kolla vad jag skrev till honom, han kommer dö”. Jag tror inte man hänger på Facebook så mycket om man har seriösa åsikter. (Fokusgruppdeltagare 3)

Tema 4: Politiska diskussioner i sociala medier är meningslösa/har dåliga förutsättningar

Ett antal intervjupersoner beskriver hur de helst undviker politiska samtal eller debatter på sociala medier, där Facebook nämns som särskilt problematiskt (”det är för mycket negativ energi”). Det går inte att förändra de människor man argumenterar med, argumenten blir inte sakliga utan blir till personangrepp (se också temat ovan) och de som inte har samma åsikter lyssnar ändå inte, är några av de problem som förs fram. Någon uttrycker det som att sociala medier är lämpliga för att nå ut med events och liknande, men däremot inte för djupare, komplicerad opinionsbildning.

Bland fokusgruppdeltagarna råder det närmast unison konsensus kring att sociala medier lämpar sig mycket illa för att föra politiska diskussioner. En mycket vanlig inställning är att politiska debatter och diskussioner i sociala medier kännetecknas av oförsonlig hätskhet, en oförmåga att ta till sig motståndarens argument och bristande faktakunskaper. De flesta undviker därför politisk debatt, både vad gäller att delta själv, eller bara passivt läsa. Några anger att de tycker att det är underhållande att se när folk blir arga på varandra.

Utöver de problem med risker för konflikter som nämnts ovan, konstaterar flera medlemmar i partier och föreningar att det inte är lönt att engagera sig i politiska samtal på sociala medier på grund av de så kallade filterbubblorna. Också bland fokusgruppdeltagarna finns det en stor medvetenhet om filterbubblor och att det är problematiskt. En del deltagare uppger att de diskuterar politik i slutna forum i sociala medier där alla tycker ungefär lika, och att det både är frustrerande på grund av likriktningen, men också skönt eftersom det inte blir så mycket hets.

För de politiskt aktiva innebär det också begränsningar när man vill nå ut till nya kretsar. En politiskt aktiv person, som sitter i styrelsen för ett ungdomsförbund, säger att hon hellre tar politiska diskussioner i samband med till exempel skolbesök, där det både finns möjligheter att utveckla argument och att nå ut till personer som inte redan tycker samma sak. En annan partimedlem, med flera olika uppdrag för sitt parti, säger:

Jag tycker inte att jag når vare sig de väljare jag vill nå eller andra personer som skulle vara intresserade. Jag tycker att det tar lite för mycket tid och ger inte jättemycket tillbaka. Nej, jag skriver faktiskt hellre en insändare än att skriva ett inlägg på Facebook, tror jag. (Partiaktiv 9)

Några av intervjupersonerna tar upp att de utvecklat olika strategier för att delta i och förhålla sig till politiska samtal online. En intervjuperson nämner att han har ett maximalt antal poster som han lägger ut varje dag, annars orkar andra inte läsa. Andra har valt att avstå, helt eller delvis. En har raderat sin Facebook-sida och en annan alla sina sociala medier: ”jag pallade inte”. En del av fokusgruppdeltagarna anger att de tidigare har varit mer aktiva politiskt i sociala medier, men har slutat helt med detta, ”eftersom det inte ger något”.

Tema 5: Politik och andra känsliga ämnen diskuteras bäst offline med personer man känner

Politiska samtal offline medför fördelar som att man kan läsa av kroppsspråk och få omedelbar feedback (jfr boyd 2007) vilket gör att man kan backa, förtydliga, eller justera sig. Offline-samtal innebär också att man inte döms på samma sätt, för att ens kompisar tenderar att hålla med en, samt för att man inte behöver prestera (det vill säga vara tillräckligt påläst eller slagfärdig). Fokusgruppdeltagare 4 kan i följande citat sägas ge en summering av hur många unga tycks tänka om konversationer i sociala medier:

Jag tycker det är mycket lättare i verkligheten, om jag ska snacka med dig om en fråga som är väldigt känslig, genom att säga något så ser jag ditt ansiktsuttryck, hur du reagerar och sånt. Men i Facebook ser jag inte hur du reagerar. I verkligheten om jag säger något som jag ser provocerar kan jag dra mig tillbaka eller i alla fall rädda situationen. Det kan man inte göra på Facebook. Därför tycker jag det är helt onödigt.

En annan fokusgruppdeltagare berättade att hon ofta såg politiskt innehåll och politiska diskussioner i sociala medier, men sällan eller aldrig läste dem. Däremot hände det att exempelvis hennes pojkvän och hans kompisar diskuterade politik, och då hände det ofta att hon gav sig in i diskussionen. En situation där man har en tydlig kontext, känner att man har kontroll över situationen, att man kan förtydliga sig och känna av stämningen i ett rum, och befinner sig tillsammans med människor som man har en nära relation till och som man kan känna sig trygg med upplevs för många som betydligt bättre förutsättningar för att ge sin mening tillkänna i känsliga frågor.

Ytterligare ett problem är att sådant man skriver eller postar i sociala medier i de flesta fall kan sparas och ryckas ur sitt sammanhang. Det kan i sammanhanget sägas att bilddelningstjänsten Snapchat bygger på att bilderna försvinner och alltså normalt sett inte kan användas i andra sammanhang än de ursprungliga (Bayer, Ellison, Schoenebeck m.fl. 2016).

Tema 6: Den interna betydelsen av sociala medier

Det är knappast överraskande att intervjuerna visar att sociala medier spelar en stor roll för ungdomsförbundens och föreningarnas interna kommunikation. Tidigare studier har pekat på den något understuderade men mycket stora betydelse som sociala medier har för samordning, information, men också intern konkurrens (Gustafsson 2015). Särskilt Facebooks strukturer skapar goda förutsättningar för slutna gruppkommunikation genom event och chattar som riktas mot specifika individer. Användningsområdena sträcker sig från att förmedla praktisk information, till exempel om kommande möten, till vad en del intervjupersoner beskriver som hetsiga diskussioner och även maktstrider. För de nätverk som är baserade just på sociala medier är dessa förstås en nödvändighet för nätverkens existens, vilket gäller ett litet antal av de intervjuades föreningar.

En partimedlem konstaterar att: "Alla har en Facebook-sida för allt" (Partiaktiv 16). Hans egen kommunikation handlar främst om praktiska frågor som att kalla till möten, men det finns även en styrelsehatt där strategier inför valet diskuteras. Just kommunikation och chattar via interna Facebook-sidor är det som flest medlemmar säger att de använder. Många av partimedlemmarna använder sociala medier både externt och internt, medan tre av dem säger att de endast för rent interna samtal i sociala medier.

Vad gäller hetsiga diskussioner och maktstrider, tar några av partimedlemmarna upp att interna konflikter ofta utspelar sig på sociala medier, vilket kan ske i både slutna och öppna grupper. En partimedlem, som har kommunala uppdrag och sitter i sitt ungdomsförbunds styrelse, nämner en särskild maktstrid som utspelade sig före intervjutillfället: "[...] då blev det ganska påtagligt hur sociala medier också används i personvalsfrågor som är interna" (Partiaktiv 8). En annan partimedlem konstaterar att de större interna diskussioner som ungdomsförbundet för på sociala medier i förbundet kan bli laddade: "Det blir tråkig stämning ibland. Speciellt på de interna Facebook-grupperna" (Partiaktiv 1), något som en annan partimedlem också ger uttryck för.

En fjärde partimedlem, som har en ledande roll i sitt ungdomsförbund, konstaterar att tongivande partimedlemmar bedriver intern kritik öppet genom Facebook. Hon ser

det som ett bevis på att partiet har högt i tak, men ser också en risk för att konflikter eskalerar när de utspelas inför öppen ridå:

Medlemmar kan gå ut och säga vad de vill på Facebook och i media utan att någon kommer att hota om att utesluta dem. [...] Våra medlemmar väntar inte, utan de skriver direkt sin analys i saken. Då är bollen i rullning som blir en kris. Medan andra partier har en partipiska som säger: vänta 24 timmar och se vad som händer och sen kan ni få säga vad ni vill. (Partiaktiv 20)

Det finns också partimedlemmar som lyfter fram att det egna partiets sociala medier kan vara ett sätt att stärka organisationens självbild, genom att man jämför med andra ungdomsförbunds, som en medlem uttrycker det: ”Och så tänker jag: bra, de gör inte alls så bra saker som vi gör. Vi har bilder på demonstrationer. Det ger en tydlig bild av skillnaderna. Vi är aktivister, vi är ute på gatorna, vi är vanliga ungdomar” (Partiaktiv 3).

Betydelsen av bilder för att visa det politiska arbetet, både internt och externt, tas upp av en partimedlem som berättar att hon publicerar bilder från sina möten i sociala medier för att visa upp en konkret arbetsinsats och konstaterar samtidigt att det inte är det stora arbetet, exempelvis inläsning av handlingar, som hamnar på bild. Gränsen mellan interna och externa aktiviteter är inte alltid glasklar. Twitter beskrivs av några som en intern kanal för opinionsbildare. Oavsett om aktiviteten där är avsedd för en smalare eller bredare krets, så blir det i huvudsak vad en partimedlem kallar ”ett internt forum för partipolitiskt aktiva” (Partiaktiv 10).

Diskussion

Studier av den politiska användningen av sociala medier har visat att förhoppningen om ett breddat politiskt deltagande bland nya grupper som ett resultat av mediets tröskelsänkande effekter åtminstone delvis har kommit på skam. Studie efter studie visar att mönster kring politiskt intresse, utbildning och andra typer av resurser får stort genomslag även i sociala medier. De som deltar offline, deltar också online. I den föreliggande studien har vi kunnat visa på en del bakomliggande resonemang som unga användare av sociala medier ger som förklaring till icke-deltagande, eller till tvekan eller begränsning av deltagande. Hit hör en rädsla för social bestraffning, som paras med obehag över den höga konfliktnivån och en känsla av meningslöshet inför politisk diskussion i sociala medier.

Samtidigt väljer också unga att ta del av politiska diskussioner eller att delta politiskt på sociala medier, trots att de upplever dessa negativa aspekter, medan ytterligare andra inte besvärar av dem. Det är uppenbart att särskilt för unga människor fyller sociala medier en växande, om inte överskuggande, roll som arena för politiska samtal, information och engagemang. Våra intervjuer visar att för de allra flesta av dem som är politiskt aktiva är sociala medier en central arena för politik. Även för de icke-aktiva bland våra intervjupersoner är sociala medier en viktig plats för att möta politiskt innehåll. Men medan tidigare studier tämligen oproblemiskt har visat att

politiskt aktiva är politiskt aktiva *också* i sociala medier, visar vi i denna studie att det inte är så enkelt och att den bilden måste nyanseras.

Den stora roll som sociala faktorer spelar – som rädslan att bli utstött eller framstå som udda och obalanserad inför sina vänner eller överordnade – tillsammans med den oförsonliga och polariserade ton som mycket politisk diskussion i sociala medier präglas av, gör att inte bara ”vanliga” unga medborgare, utan även flera politiskt engagerade och partiaktiva i studien, uppger att de undviker offentliga eller halvoffentliga diskussioner om politik i dessa forum. Att välja att delta politiskt i ringa utsträckning, eller inte alls, har alltså inte enbart med osäkerhet kring politiska frågor och politisk identitet att göra. Det finns olika skäl till att vilja begränsa sitt deltagande på sociala medier, eller helt avstå, bland de politiskt högaktiva, så som att vilja skilja på sitt privata jag och sitt medlems-jag.

Forskningen om mellanmänsklig kommunikation på internet och i sociala medier präglades i sin barndom av att man gjorde stor skillnad på offline och online. I takt med att digitala medier penetrerade samhället i allt större utsträckning och normaliserades som en del av människors vardag kritiserades denna skillnad som artificiell (för en kort historik, se t. ex. Baym 2015). Paradoxalt nog kan det dock finnas en risk med att man underskattar den analytiska skillnaden mellan verksamhet och diskussion i sociala medier jämfört med utanför, ”IRL”, särskilt när sociala medier upptar en så stor del av vardagen och mängden kommunikation och information. Detta reser i sin tur krav på att vi gör en mer tydlig analytisk skillnad på olika plattformar *samtidigt* som vi inte begränsar våra studier till enstaka plattformar, eftersom olika faktorer (algoritmer, gränssnitt, incitamentsstrukturer, synlighet, etc.) samspelar med individuella skillnader på olika sätt beroende på den exakta uppbyggnaden av en digital tjänst jämfört med socialt samspel offline.

Vår studie visar också att det finns ett hårt tryck för politisk aktivism på sociala medier, som framförallt partimedlemmar tar upp. Flera intervjupersoner berättar att de uppmanas att använda sig av sociala medier av sina partiorganisationer, och en del säger att de känner att de borde göra det i större utsträckning än vad de gör. En medlem i förbundsstyrelsen för ett ungdomsförbund berättar att man har tävlingar om vem som når ut till flest personer på Twitter. Även fokusgruppdeltagare ger uttryck för att det kan finnas ett starkt tryck för vissa typer av politisk aktivism, som att sätta in flaggan för ett land som drabbats av terroråd på sin profilbild på Facebook: man gör det för att ”alla andra” gör det. Den här typen av socialt tryck har i viss mån behandlats tidigare vad gäller politiskt deltagande utanför partierna (se t.ex. Margetts, John, Escher m.fl. 2011 och diskussionen ovan om så kallade bandwagoneffekter), men fenomenet är underteoretiserat i forskningen om partiorganisationer, särskilt vad gäller den kanske paradoxala situationen att aktiva politiker inte vill vara politiker hela tiden men känner att de pressas till att vara det av sina organisationer.

Både fokusgruppdeltagare och intervjupersoner tar upp att politisk diskussion på sociala medier har dåliga förutsättningar, eller rentav är meningslösa. En partimedlem säger att sociala medier är lämpliga för att nå ut med events och liknande, men däremot fungerar det inte för djupare, komplicerad opinionsbildning. Bland fokusgruppdelt-

agarna är de flesta ense om att sociala medier lämpar sig mycket illa för att föra politiska diskussioner. Det hårda debattklimatet och polariseringen avskräcker. Detta gör i sin tur att de som kvarstår, det vill säga de som trots allt väljer att delta i den politiska diskussionen i sociala medier, kännetecknas av att de har tydliga instrumentella mål för sin kommunikation och/eller i lägre utsträckning besväras av sociala hänsynstaganden. Man kan då ställa sig frågan hur detta påverkar innehållet i den politiska diskussionen i sociala medier. Om vi å ena sidan förväntar oss att sociala medier blir en allt viktigare källa för politisk information för medborgarna och arena för politiskt deltagande, och å andra sidan att denna blir allt mer polariserad och extrem, bör detta rimligen utgöra ett problem för den politiska diskussionen och det politiska deltagandets representativitet och allsidighet. Det är en viktig uppgift för vidare forskning att utröna vilka effekter detta har på opinionsbildning, nyhetskonsumtion och politisk kunskap i samhället.

Om det ”normala” sättet för ungdomar att engagera sig i politiska frågor är att i (ännu) större utsträckning vända sig från det organiserade politiska arbetet i politiska partier och intresseorganisationer för att i stället på mer eller mindre tillfällig basis mobiliseras och aktiveras i nätverksbaserade rörelser utan en sammanhållen organisation, kan det få effekter på hur olika intressen kanaliseras i en pluralistisk demokrati. Om politisk diskussion och information i allt större utsträckning sker och förmedlas via de sociala medierna kan det leda till att även den privata politiska diskussionen tar en polariserad och fragmentiserad offentlig sfär som sin utgångspunkt.

En hypotetisk utveckling skulle i så fall innebära att det till slut bara är personer som är psykologiskt disponerade för en oförsonlig debattnivå – teflonskallarna – som orkar vara kvar. Detta skulle i sin tur leda till att den politiska diskurs som passiva åskådare och publik kommer i kontakt med genom exempelvis sociala medier även den blir allt mindre representativ för det stora flertalet. Detta skulle spå på den offentliga sfärens fragmentisering och polarisering. Det finns inget entydigt empiriskt stöd för att detta skulle vara ett reellt hot (jfr Dahlgren 2017), men det finns all anledning att fortsätta att studera utvecklingen kring opinionsbildning, politisk diskussion och politiskt deltagande i sociala medier och vilka effekter detta får på den representativa demokratin, såväl inför de allmänna valen som mellan dem. Vi har i vår studie kunnat visa på en del delvis överraskande resonemang vad gäller ungdomars beslut att delta eller inte delta i sociala medier, samt hur unga väljer att delta med tvekan eller begränsning. I framtida forskning bör därför större hänsyn tas till individegenskaper än vad som traditionellt har varit fallet, exempelvis vad gäller personlighetsdrag. På samma sätt bör en tydligare analytisk skillnad göras mellan olika digitala plattformar och tjänster och den specifika uppsättning egenheter dessa har i fråga om uppbyggnad och incitamentsstruktur.

Anmärkning

En tidigare version av denna text presenterades i arbetsgruppen ”Political Sociology and Social Movements” på Sociologidagarna i Lund, 7–9 mars 2018. Författarna är tacksamma för kommentarer från konferensdeltagare samt två anonyma granskare.

Finansiering

Den här texten bygger på forskning som finansierats av Marianne och Marcus Wallenbergs stiftelse.

Referenser

- Amná, E. (2008) *Jourhavande medborgare. Samhällsengagemang i en folkrörelsestat*. Lund: Studentlitteratur.
- Amná, E. & J. Ekman (2014) ”Standby citizens. Diverse faces of political passivity”, *European Political Science Review* 6 (2):261–281.
- Asp, K. (2011) *Mediernas prestationer och betydelse. Valet 2010*. Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.
- Andersson, U., J. Ohlsson, H. Oscarsson & M. Oskarson (2017) ”Larmar och gör sig till”, 11–38 i U. Andersson, J. Ohlsson, H. Oscarsson & M. Oskarson (red.) *Larmar och gör sig till*. Göteborg: SOM-institutet.
- Bayer, J. B., N.B. Ellison, S.Y. Schoenebeck & E.B. Falk (2016) ”Sharing the small moments. Ephemeral social interaction on Snapchat”, *Information, Communication & Society* 19 (7):956–977.
- Baym, N. (2015) *Personal connections in the digital age*. Andra upplagan. Cambridge: Polity.
- Bechmann, A. & S. Lomborg (2012) ”Mapping actor roles in social media. Different perspectives on value creation in theories of user participation”, *New Media & Society* 15 (5):765–781.
- Bennett, W.L. & A. Segerberg (2012) ”The logic of connective action. Digital media and the personalization of contentious politics”, *Information, Communication & Society* 15 (5):739–768.
- Bennett, W.L. & A. Segerberg (2013) *The logic of connective action. Digital media and the personalization of contentious politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- boyd, d. (2007) ”Why youth (heart) social network sites. The role of networked publics in teenage social life”, 119–142 i D. Buckingham (red.) *Youth, identity, and digital media*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Brady, H. (1999) ”Political participation”, 737–801 i J. Robinson, P. Shaver & L. Wrightsman (red.) *Measures of political attitudes*. San Diego, CA: Academic Press.
- Bäck, E., H. Bäck & N. Gustafsson (2015) ”Ungas politiska deltagande. Nya former och aktivitet genom sociala medier?”, 653–706 i *Låt fler forma framtiden*. SOU 2015:96. Bilaga till 2014 års demokratiutredning. Stockholm: Wolters Kluwer.

- Coviello, L., Y. Souhn, A.D. Kramer, C. Marlow, M. Franceschetti, N.A. Christakis & J. Fowler (2014) "Detecting emotional contagion in massive social networks", *PLoS ONE* 9 (3): e90315.
- Chadwick, A. (2013) *The hybrid media system. Politics and power*. Oxford: Oxford University Press.
- Cho, D. & K.H. Kwo (2015) "The impacts of identity verification and disclosure of social cues on flaming in online user comments", *Computers in Human Behavior* 51 (A):363–372.
- Dahlgren, P. (2017) "Political leaning and use of public service in a fragmented media landscape. Longitudinal analysis over 30 years in Sweden". Konferensbidrag, Nordic Political Science Association, Odense, Danmark, 8–11 augusti, 2017.
- Davidsson, P. & O. Findahl (2016) *Svenskarna och Internet 2016. Undersökning om svenskarnas internetvanor*. Stockholm: IIS, Internetstiftelsen i Sverige.
- Donath, J. & d. boyd (2004) "Public displays of connection", *BT Technology Journal* 22 (4):71–82.
- Ekström, M. (2016) "Young people's everyday political talk. A social achievement of democratic engagement", *Journal of Youth Studies* 19 (1):1–19.
- Ekström, M. & A. Shehata (2018) "Social media, porous boundaries, and the development of online political engagement among young citizens", *New Media & Society* 20 (2):740–759.
- Erlingsson, G.Ó. & M. Persson (2014) "Ingen partikris trots allt?", 407–420 i A. Bergström & H. Oscarsson (red.) *Mittfåra & marginal*. Göteborg: SOM-institutet.
- Franklin, M.N. (2004) *Voter turnout and the dynamics of electoral competition in established democracies since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Garcia Albacete, G. M. (2011) *Continuity or generational change? A longitudinal study of young people's political participation in Western Europe*. Doktorsavhandling, Mannheims universitet.
- Gladwell, M. (2010) "Small change. Why the revolution will not be tweeted. Twitter, Facebook, and social activism", *The New Yorker*, 4 oktober 2010.
- Gustafsson, N. (2015) "Social media and parliamentary infighting. Digital naturals in the Swedish Riksdag?", 95–105 i T.T. Coombs, J. Falkheimer, M. Heide & P. Young (red.) *Strategic communication, social media and democracy. The challenge of the digital naturals*. London: Routledge.
- Gustafsson, N. (2012) "The subtle nature of Facebook politics. Swedish social media users and political participation", *New Media & Society* 14 (2):1111–1127.
- Gustafsson, N. (2013) *Leetocracy. Political participation, social network sites and inequality*. Doktorsavhandling, Lund: Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.
- Hansson, A., M. Ståhle & H. Holmberg (2017) "Sveriges största hatgrupp på nätet styrs från Eskilstuna", *Eskilstuna-Kuriren* 7 december 2017. <https://www.ekuriren.se/sormland/sveriges-storsta-hatgrupp-pa-natet-styrs-fran-eskilstuna/> (hämtningsdatum 22 december 2017).
- Harré, R. & L. Langenhove (1991) "Varieties of Positioning", *Journal for the Theory of Social Behaviour* 24 (1):393–407.

- Hindman, M. (2008) *The myth of digital democracy*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1977) *The silent revolution. Changing values and political styles among Western publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Jensen, M.J. & E. Anduiza (2012) "Online political participation in the United States and Spain", 80–101 i E.M. Anduiza, J. Jensen, & L. Jorba (red.) *Digital media and political engagement worldwide. A comparative study*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Karpp, D. (2010) "Online political mobilization from the advocacy group's perspective. Looking beyond clicktivism", *Policy & Internet* 2 (4):7–41.
- Margetts, H., P. John, T. Escher & S. Reissfelder (2011) "Social information and political participation on the internet. An experiment", *European Political Science Review* 3 (3):321–344.
- Margetts, H., P. John, S. Hale, & T. Yasseri (2015) *Political turbulence. How social media shape collective action*. Princeton: Princeton University Press.
- Mascheroni, G. & M.F. Murru (2017) "'I can share politics but I don't discuss it'. Everyday practices of political talk on Facebook", *Social Media + Society* 3 (4):1–11.
- Morey, A.C., W. Eveland & M. Hutchens (2012) "The 'who' matters. Types of interpersonal relationships and avoidance of political disagreement", *Political Communication* 29 (1):86–103.
- Noelle-Neumann, E. (1974) "The spiral of silence. A theory of public opinion", *Journal of Communication* 24 (2):43–51.
- Nylander, L. (2018) "Röstfisket har flyttat till Facebook", forskning.se, 21 mars 2018. <https://www.forskning.se/2018/03/21/rostfisket-har-flyttat-till-facebook/>. (hämtningsdatum 23 mars 2018).
- Olson, M. (1965) *The logic of collective action. Public goods and the theory of groups*. Cambridge: Harvard University Press.
- Onwuegbuzie, A., W. Dickinson, N. Leech & A. Zoran (2009) "A qualitative framework for collecting and analyzing data in focus group research", *International Journal of Qualitative Methods* 8 (3):1–21.
- Oser, J. (2017) "Assessing how participators combine acts in their 'Political tool kits'. A person-centered measurement approach for analyzing citizen participation", *Social Indicators Research* 133 (1):235–258.
- Pariser, E. (2011) *The filter bubble. What the internet is hiding from you*. London: Viking.
- Prior, M. (2005) "News vs. entertainment. How increasing media choice widens gaps in political knowledge and turnout", *American Journal of Political Science* 49 (1):577–592.
- Sandberg, L. (2018) *Väljarnas användning av sociala medier i valet 2014*. Valforskningsprogrammets arbetsrapport 2018:3. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- SCB (2012) *Svenskt valdeltagande under hundra år*. Demokratistatistik nr 13. Stockholm: SCB.

- SCB (2015) *Vilka valde att välja? Deltagandet i valen 2014*. Demokratistatistik nr 19. Stockholm: SCB.
- Shirky, C. (2008) *Here comes everybody. The power of organizing without organizations*. New York: Penguin Press.
- Sloam, J. (2014) "New voice, less equal. The civic and political engagement of young people in the United States and Europe", *Comparative Political Studies* 47 (5):663–688.
- SOU 2016:5. *Låt fler forma framtiden! Betänkande av 2014 års Demokratiutredning*. Stockholm: Wolters Kluwers.
- van Stekelenburg, J. & B. Klandermans (2013) "The social psychology of protest", *Current Sociology* 61 (5–6):886–905.
- Strömbäck, J. (2015) "Demokratin och det förändrade medielandskapet. Mot ökade kunskapsklyftor och deltagandeklyftor?", 207–250 i *Låt fler forma framtiden! Forskarantologi. Bilaga till betänkande av 2014 års demokratiutredning*. SOU 2015:96. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Strömbäck, J., M. Djerf-Pierre & A. Shehata (2012) "The dynamics of political interest and news media consumption. A longitudinal perspective", *International Journal of Public Opinion Research* 25 (1):414–435.
- Svenningsson, M. (2016) "'I wouldn't have what it takes'. Young Swedes' understandings of political participation", *Young* 24 (2):139–156.
- Svensson, J. (2011) "Nina on the Net. A study of a politician campaigning on social networking sites", *Central European Journal of Communication* 4 (7):195–208.
- Ungdomsstyrelsen (2013) *Ung idag 2013*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Verba, S., K.L. Scholzman & H. Brady (1995) *Voice and equality. Civic voluntarism in American politics*. Harvard: Harvard University Press.
- Vromen, A., M. Xenos & B. Loader (2014) "Young people, social media and connective action. From organisational maintenance to everyday political talk", *Journal of Youth Studies* 18 (1):80–100.
- Wagenaar, H. (2011) *Meaning in action. Interpretation and dialogue in policy analysis*. Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe.
- Wennerhag, M. (2013) "Partipolitiskt engagemang, demonstrationsdeltagande och internetaktivism i Skåne", 105–120 i J. Ohlsson & A. Bergström (red.) *Vanor och attityd i förändring. Samhälle, opinion och medier i Skåne*. Göteborg: SOM-institutet.
- Wennerhag, M. (2017) "Patterns of protest participation are changing", *Sociologisk forskning* 54 (4):347–351.

Korresponderande författare

Malena Rosén Sundström
Statsvetenskapliga institutionen
Lunds universitet, Box 52, 221 00 Lund
malena.rosen_sundstrom@svet.lu.se

Författarpresentation

Elin Fjellman är masterstudent på Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet. Hon är dessutom sedan många år verksam som journalist.

Nils Gustafsson är universitetslektor vid Institutionen för strategisk kommunikation, Lunds universitet. Hans forskning har huvudsakligen handlat om politiskt deltagande och sociala medier. För närvarande leder han ett fyraårigt forskningsprojekt om karriärnätverk i nordiskt näringsliv.

Malena Rosén Sundström är universitetslektor vid Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet. Hon har i sin forskning bland annat intresserat sig för svenska politiska partier och förhandlingar i EU.

Etniska hierarkier och (icke-)representation

Partikandidater med migrationsbakgrund vid svenska valet 2014¹

Ethnic hierarchies and (non)representation. Party candidates with migration background in the general election of 2014.

This paper analyses the extent to which individuals with migration background were appointed and elected into different levels of public decision-making bodies in the latest Swedish general election (2014). Individuals of "migration background" refers in this study to those born abroad or born in Sweden with two foreign-born parents. Data for this study is taken from Statistics Sweden's register of candidates elected in municipal, county and national parliamentary elections in 2014, supplemented by information from other Statistics Sweden's registers. The results demonstrate that: (a) individuals with a migration background are severely underrepresented in the Swedish decision-making bodies; (b) even in cases when individuals with a migration background are nominated on the party lists, they have less of a chance of being elected compared to native candidates. (c) The dominant "resource theory" cannot explain the underrepresentation of the stigmatized migrant groups and their descendants, and finally; (d) the results indicate some support to the hypothesis about the importance of access to social networks in order to be nominated and elected.

Keywords: political representation, migration background, elections, decision-making bodies

Inledning

I regeringens proposition *Sverige, framtiden och mångfalden* från 1997 framhålls följande om de integrationspolitiska målsättningarna: "I en demokrati bör det vara en strävan att de beslutande organen i samhället är sammansatta så att de representerar hela befolkningen både vad avser intressegemenskap och bakgrund. De som har invandrat till Sverige de senaste tjugo åren återfinns i liten utsträckning i beslutande organ och inflytelserika positioner i samhället. Det gör att den etniska och kulturella mångfalden i Sverige är otillräckligt representerad i det demokratiska och politiska systemet." (Regeringens proposition 1997/98:16:30). Trots sådana ambitioner är individer

1 Denna artikel är skriven inom ramen för forskningsprojektet "Pathways to Success", finansierat av Marianne och Marcus Wallenbergs Stiftelse.

med invandrarbakgrund betydligt mindre representerade än andra bland de folkvalda i riksdagen, landstings- och kommunfullmäktige. Antalet individer med invandrarbakgrund bland Sveriges politiskt förtroendevalda har ökat med tiden, men samtidigt har antalet individer inom samma kategori ökat bland den totala befolkningen. När vi till exempel jämför andelen utlandsfödda förtroendevalda med de utlandsföddas andel av totalbefolkningen under de tre senaste valåren 2006, 2010 och 2014, ser vi att kvoten har fluktuerat runt 50 procent av deras befolkningsandel. Ser man till de utlandsfödda riksdagsledamöterna som valdes under respektive valår var denna kvot 38, 54 respektive 50 procent av de utlandsföddas andel av den totala befolkningen. Detsamma gäller i princip för kommunfullmäktige (52, 51 respektive 47 procent). Med andra ord har denna grupp andel bland de politiskt förtroendevalda varit runt hälften av dess andel bland totalbefolkningen.

Tabell 1. Andelen valda utrikesfödda ledamöter.

	2006	2010	2014
De utrikesföddas andel av den totala befolkningen	12,9	14,7	16,5
Riksdagen	4,9	8,0	8,3
Kommunfullmäktige	6,8	7,6	7,7

Den här studien använder en deskriptiv ansats för att studera representationen av individer med invandrarbakgrund bland politiskt förtroendevalda. Studiens material är från det senaste valet år 2014. Med invandrarbakgrund menas i den här studien både de som är födda utomlands och de som är födda i Sverige med två utlandsfödda föräldrar. För att vara mer stringent när det gäller invandrarbakgrunden, delas dessa individer upp i olika undergrupper baserade på deras ursprung i olika regioner av världen. Detta görs eftersom tidigare svenska studier har visat att graden av andrafiering och stigmatisering av individer med invandrarbakgrund varierar utifrån vilka regioner i världen de har sina rötter från (se t.ex. Behtoui 2006).

Följande frågor vägleder studien:

1. Kan skillnader i individuella resurser (utbildning, inkomst och position på arbetsmarknaden) klagöra underrepresentationen av personer med invandrarbakgrund bland de politisk förtroendevalda i Sverige?
2. Har individer med invandrarbakgrund samma möjligheter relativt andra svenskar att bli invalda i olika beslutsfattande organ om de är nominerade av sitt parti? Om inte, vilka faktorer förklarar skillnaden?

Efter en kort redogörelse av tidigare studier presenteras olika teoretiska perspektiv som har använts inom fältet. I avsnitt tre beskrivs vilka empiriska material som har använts i undersökningen. Resultatet av undersökningen presenteras i avsnitt fyra och i avsnitt fem följer en slutdiskussion.

Varför är underrepresentation av individer med invandrarbakgrund bland de folkvalda ett problem?

Bäck och Öhrvall (2004) redogör för tre huvudargument om varför social representativitet av underordnade grupper (till exempel kvinnor och etniska minoriteter) är viktig: *rättvise-*, *resurs-* och *intresseargumenten*.

Om det första argumentet skriver Karen Bird med flera (2010): för att det politiska systemet ska vara rättvist krävs att olika samhällsgruppers närvaro garanteras i beslutsprocesser, eftersom 1) samtliga viktiga beslut fattas av politiska församlingar och implementeras av utnämnda ämbetsmännen och 2) det är de politiska valda som har delegerat uppdraget att styra till dessa ämbetsmän och därför kontrollerar dem. Anne Phillips (1995) menar att en balanserad representation av kvinnor och etniska minoriteter är en demokratisk rättighet, samt att en riktig representation av dessa grupper ökar de demokratiska beslutsfattande organens legitimitet och stärker systemets förmåga att överleva. Med andra ord: för att ett politiskt system ska betraktas som rättvist krävs att alla samhällsgrupper garanteras deltagande i beslutsprocesserna. I och med att underordnade grupper har mindre möjligheter att delta i den samhälleliga maktutövningen på lika villkor, skriver Phillips (1995), bör de tillförsäkras en större representation.

Om det andra argumentet, att representation av underordnade grupper är en resurs för beslutsfattande organ, skriver Sara Kalm (2003). Hon menar att en balanserad representation av individer med invandrarbakgrund ökar den allmänna kompetensen inom de politiska beslutsfattande organen, främjar lojaliteten hos väljare med invandrarbakgrund gentemot de politiska organen och breddar de politiska partiernas sociala bas.

Om ett segment av befolkningen är underrepresenterat i de politiska församlingarna finns risken att dess intressen blir försummade (Phillips 1995). Därför behövs en balanserad politisk representation av underordnade grupper. Deras närvaro på det politiska fältet har ett symboliskt och demokratiskt värde som signalerar (till dem som är underordnade men också till dem som tillhör de dominerande grupperna) att dessa gruppers perspektiv och intressen finns med i den politiska beslutsprocessen. Aars och Offerdal (2000) har visat att när väljarna är representerade av personer med samma bakgrund, erfarenheter och intressen som de själva, har de större möjligheter att framföra sina synpunkter och påverka representanternas beslut. Emellertid skriver Iris Marion Young (1990) att individer från dominerande grupper (som har en privilegierad position i samhället) i första hand vill bevaka sina egna intressen. Därför är det naturligt är att de strävar efter att vidmakthålla de privilegier de redan innehar, att de motverkar inkludering av underordnade grupper och på olika sätt försöker manövrera ut alla utmanare som kan hota deras maktposition.

Infödda respektive invandrare och deras barn har kollektiva erfarenheter (som onekligen varierar med deras klass, "ras", ålder och kön) som är viktigare än deras individuella erfarenheter. Det är de kollektiva erfarenheterna som gör att de tolkar världen på olika sätt. De infödda, som har en dominerande position i samhället, saknar de erfarenheter av underordning som individer med invandrabakgrund har upplevt. Som Eduards (2002) påpekar bygger den dominerade gruppens makt på en organiserad solidaritet mellan de individer som ingår i denna grupp; därför måste underordnade gruppers uppfattningar om maktproblemet beaktas och maktbalansen uppmärksammas.

Tidigare studier och teoretiska utgångspunkter

Trots att kvinnors politiska representation är ett etablerat tema inom europeisk forskning har invandrades representation i beslutsfattande organ hittills inte fått någon större uppmärksamhet, skriver Bloemraad och Schönwälder (2013). Även bland migrationsforskare har politisk representation inte uppmärksamats i samma utsträckning som exempelvis arbetsmarknadsintegrations- och utbildningsfrågor (ibid.). På samma sätt som i andra västeuropeiska länder är politisk representation av individer med invandrabakgrund även i Sverige ett mindre utforskat område. Det som redovisas nedan sammanfattar de få studier som har gjorts inom fältet i Sverige.

Den dominerande förklaringen till stigmatiserade minoriteters underrepresentation i politiken handlar om deras *bristande resurser*. Enligt den så kallade resursteorin är det dessa individers bristande resurser (deras lägre socioekonomiska status och bristande tillgång till materiella och sociala resurser) som förklarar deras marginalisering inom den politiska sfären. När människor har tid, pengar, utbildning och kompetens, menar Schlozman, Verba och Brady (2012), deltar de aktivt i politiken för att främja och försvara sina intressen. Enligt Soininen och Etzler (2006:28) används ofta en sådan förklaring för att upprätthålla de inföddas dominerande position: "Genom att peka ut invandrare som grupp lägger man skulden på invandrarna själva för att de är marginaliserade". Det enda politiska intervention som krävs, enligt den här förklaringen, är resursförstärkande åtgärder som ligger "väl i linje med vad som räknas till välfärdspolitikens mål, nämligen att genom att tillföra resurser åstadkomma ökad jämlikhet i samhället" (ibid.).

Dancygier med flera (2015; se även Dancygier m.fl. 2017) testar denna teori i en undersökning av svenska valresultat 1991–2010 och rapporterar att "enbart en mindre del av representationsgapet mellan inrikes- och utrikesfödda kan tillskrivas grupp-skillnader i socioekonomiska faktorer som utbildning, sysselsättning och inkomst" (Dancygier m.fl. 2017:100). En annan version av, eller komplettering till, resursteorin uppmärksammar minoriteters bristfälliga "politiska kultur". I det svenska fallet åberopas ofta invandrarernas otillräckliga språkkunskaper, deras låga kunskaper om det nya landets kulturella koder och deras "obrukbara erfarenheter" av politik från länder som saknar demokratiska procedurer. Som exempel på en sådan argumentation citerar Kalm (2003) svenska kommunalpolitiker som förklarar underrepresentationen

av individer med invandrabakgrund med deras engagemang i hemländernas politik. Som Soininen and Etzler (2006) påminner oss, liknar sådana kommentarer den typ av argument som framförs när kvinnors engagemang i familjen och hemmet förklaras vara ett hinder för deras engagemang i politiken.

I motsats till resursteorierna, som utgår från en brist på *utbudssidan* (egenskaper hos de underrepresenterade grupperna), ställer andra förklaringsmodeller *efterfrågesidan* i centrum. I dessa modeller söks anledningen till underrepresentationen av individer med invandrabakgrund hos de politiska organisationer som rekryterar och nominerar kandidater från olika sociala grupper. Det är värt att påminna att i det svenska politiska systemet röstar väljarna på partier snarare än individuella kandidater och personval har en väldigt marginell effekt (Berg m.fl. 2015).

Att bli rekryterad till partipolitiska organisationer, göra karriär inom partier och bli nominerad till förtroendeuppdrag är en process som skiljer sig markant från rekrytering och befordran på den vanliga arbetsmarknaden. Även om det finns en hel del informella inslag på den vanliga arbetsmarknaden, finns det åtminstone vissa formella krav för rekrytering och befordran, till exempel att den anställda ska ha en viss utbildningsnivå eller ett visst antal års arbetslivserfarenhet. Däremot är det huvudsakligen implicita kriterier och informella processer som avgör vilka som blir nominerade till de partipolitiska organisationernas vallistor. Partimedlemmarnas möjligheter att bli nominerade till förtroendeuppdrag är därmed inte enbart beroende av de formella riktlinjerna för kandidatnominering och hur man värderas som kandidat utifrån ens formella meriter.

Direkt diskriminering av kandidater med invandrabakgrund är en förklaring som har avhandlats i tidigare studier. Enligt Dahlstedt (2005) upplever individer med invandrabakgrund som är aktiva inom politiken en negativ särbehandling i den meningen att deras kompetens och insatser inte tas på allvar, samtidigt som de möter outtalade krav på att de borde anpassa sig till den svenska politiska kulturen för att kunna driva frågor och göra karriär. Selektionskriterier för högre positioner inom partier är, enligt Dahlstedt, baserade på specifika fördomar samt negativa föreställningar om personer med utländsk bakgrund som ett kollektiv. Med hjälp av enkätundersökningar och intervjuer visar Blomqvist (2005) hur den hierarkiska uppdelningen av människor på basis av deras etniska bakgrund, förhindrar och utesluter individer med utländsk bakgrund att aktivt delta i det politiska livet på jämlika villkor. Partiaktivister med invandrabakgrund berättar om partikollegornas motvilja att ge dem inflytelserika positioner. Studien demonstrerar dessutom att utrikesfödda som nomineras av olika politiska partier har lägre sannolikhet att bli valda jämfört med infödda (se även Bivald m.fl. 2014). Samma studies intervjuer med partiaktivister med invandrabakgrund indikerar att dessa är missnöjda med partikamraternas motvilja att ge dem utrymme.

Partigräsrötternas negativa attityder till att medlemmar med invandrabakgrund kandiderar är en av de frågor som betonas i intervjuer med partiernas valbredningsansvariga i Soininen och Etzlers studie (2006). Enligt dessa är vanliga medlemmar med svensk bakgrund, i likhet med samhället i övrigt, relativt ovilliga till att individer med invandrabakgrund ges samma möjligheter till att nå högre positioner. En invan-

drarfientlig opinion i vissa partiers väljarkårer framförs också som ett annat argument i sammanhanget (ibid.). Inom dessa partier (oftast de som är på högerkanten) ses invandrare inte som en lönsam väljargrupp och finns därför inte med bland deras representanter (mer om detta nedan).

Andra former av exkluderingsmekanismer förekommer i form av indirekta utslutningar, det vill säga svårigheter för nykomlingar inom partier att bli insläppta i deras "inre kretsar" och få tillgång till resursstarka nätverk. För att komma med på nomineringslistor bör man först bli sedd inom organisationen, vilket underlättas av att nykomlingen har en mentor som lyfter fram honom eller henne och ger personen positioner och uppdrag i olika formella och informella sammanhang. Med andra ord behöver man uppbackning av inflytelserika personer som hjälper en, till exempel genom att skicka en till olika former av internutbildningar, små och stora interna uppdrag och sedan bli rekommenderad till valberedningarna inför valet. Johansson (2002) skriver att tillgång till de resursstarka sociala nätverken inom partiorganisationerna har en central betydelse för hur nomineringen till förtroendeuppdrag går till. När konkurrensen om de begränsade platserna på nomineringslistor hårdnar och individer med invandrabakgrund saknar lämpliga kontakter och sällan har tillgång till resursstarka nätverk, så blir det svårt att göra karriär inom partiorganisationen. Värre blir det när dessa individer betraktas som "de andra" och det finns fördomar om dem och deras kompetens. Då är det lätt att tänka att de som betraktas som "våra egna" får större möjligheter att konkurrera bort "de andra". Soininen och Etzler (2006) visar att det finns många som konkurrerar om valbara platser på partilistor och att processen för nominering av kandidater för olika politiska uppdrag är informella. Individer med invandrabakgrund som inte verkar vara tillräckligt "kända" av nyckelpersoner inom partier betraktas inte som "lojala" eller "säkra kort" och överses därför lättare under nomineringsprocessen. Det som väger tungt i dessa partiorganisationer är rekommendationer från "ansedda och trovärdiga företrädare för partier" (Soininen & Qvist 2017:125). Individer med invandrabakgrund har samtidigt mindre kunskap om partiernas regler, normer och rutiner, det vill säga den tysta erfarenhetsbaserade kunskapen, konstaterar Soininen (2011). De nyanlända invandrarna har även mindre tid för att, utöver det som ägnas åt konkurrens på arbetsmarknaden, lägga energi på tidskrävande politiska uppdrag, skriver Soininen och Qvist (2017). För att sammanfatta dessa studier bör de politiska partiernas struktur (*efterfrågesidan*) betraktas som den primära förklaringsfaktorn för underrepresentationen av individer med utländsk bakgrund.

I den föreliggande studien delas individer med invandrabakgrund in i olika undergrupper. Denna uppdelning utgår från tidigare svenska forskningsresultat som visar att personer med rötter i olika delar av världen stigmatiseras (Behtoui & Neergaard 2017). Som Alexander (2004) skriver bör kategorierna etnicitet och invandrabakgrund (som ofta används för att visa att man tillhör "de andra") betraktas som socialt konstruerade kategorier snarare än fenomen betingade av naturen, till exempel genom födelseland, hudfärg eller "kultur". Alla som inte är infödda betraktas inte per automatik som "de andra", utan enbart en viss del av dem. Enligt Hylland Eriksen (2002:21) bör etnicitet och uppdelningen av folk utifrån deras "etniska tillhörighet" bäst förstås som

”en aspekt av en relation” och inte som ”en egenskap hos en grupp”. Dessa kollektiva identiteter skapas inte i isolering utan i kontakt och konkurrens mellan olika grupper. För att avgöra vilka som betraktas som ”oss” (och förtjänar samarbete och stöd) och vilka som är ”de andra” (de som anses ha lägre kompetens och inte är tillräckligt värdefulla för att satsa på: de stigmatiserade), ”används polariserande standarder och dikotoma symboliska strukturer som hämtas från månghundraåriga diskurser” (Alexander 2004:93). Konstruktionen av en etnisk grupp handlar om utformningen av en gruppidentitet. En sådan identitetskonstruktion kan initieras såväl internt som extern, det vill säga påtvingas gruppen utifrån. Exempel på det sistnämnda är de individer som kom till europeiska länder efter andra världskriget från olika delar av världen och som först kategoriserades som ”utlänningar”, därefter som ”invandrare”, och vilkas barn i många fall också kategoriseras som invandrare trots att de är födda och uppvuxna i de europeiska länderna i fråga (Behtoui & Jonsson 2013).

I ett samhälle som är organiserat genom en uppdelning av människor på grund av deras ”etniska tillhörighet”, lär man sig redan från barndomen att känna igen sådana stigma och den differentiering det innebär att vara stigmatiserad, skriver Richard Jenkins (1994:204). Barnen lär sig att de tillhör den ena eller den andra gruppen. Genom förståelsen av skillnader mellan olika grupper ”utvecklas en självkänsla och en känsla om de andra som blir en del av individens oreflekterade habitus”. Det finns grupper som bär på ett stigma av underordnad etnisk tillhörighet, identiteter som är skamliga, skriver Goffman (1963:5). Konsekvensen blir att individer som inordnas i de stigmatiserade grupperna ser sina livschanser minska. Goffmans teori handlar framför allt om *synlighet* och människors fysiska egenskaper, alltså de som vi först lägger märke till när vi träffar en person (Sayad 2004:260). Invandrarnas utseende och språkbruk, deras klädsel och beteenden, deras gester, kroppshållning och till och med deras behåring (mustascher, mörkt hår) och deras namn – allt detta ger ”de normala” en anledning att stigmatisera dem. Och som Goffman betonar är den stigmatiserade kroppen den som är allra svårast att förändra. I och med att de stigmatiserade avviker från ”normen”, kommer deras underordnade position att rationaliseras och framställas som en följd av deras påstådda inre karaktär, till exempel att de har låg intelligens, ålderdomliga kulturvanor eller alltför starka och hetsiga lidelser. Sådana individer är i ”de normalas” ögon inte lika attraktiva att ha som vänner. De är inte heller välkomna som grannar eftersom bostadsområdets rykte försämras och fastighetspriserna faller när de flyttar in. Oskrivna regler avråder från äktenskap med stigmatiserade personer.

Robert Miles (1993) benämner processen under vilken en grupp människor kategoriseras som ”de andra” som *rasifiering* och definierar begreppet på följande sätt: ”under vissa historiska förhållanden och under särskilda materiella villkor tillskriver människor vissa biologiska egenskaper mening i syfte att skilja ut, utesluta och dominera: genom att reproducera föreställningen om ’ras’ skapar de en rasifierad andre och rasifierar samtidigt sig själva.” (1993:44). Som Stephen Castles (2005) påminner oss om finns det en hierarkisk uppdelning av individer beroende på i vilken del av världen de har sina rötter. Högst upp i denna hierarki återfinns de som kommer från vissa länder som har en dominerande position i den nya globala ordningen, det vill

säga USA, EU-länder (före 2004, då ett flertal länder från Östeuropa blev medlemmar), Japan, Kanada, Australien och Nya Zeeland. Därefter kommer individer från ”transitionsländer” som Brasilien, vissa nyligen industrialiserade länder i Sydostasien som Sydkorea samt Ryssland och andra östeuropeiska länder. Den lägsta positionen har individer med rötter i mindre utvecklade länder i Afrika, Asien samt Central- och Sydamerika. Tidigare svensk forskning bekräftar denna hierarki och visar att individer från länder utanför Nord- och Västeuropa samt Nordamerika löper större risk att föreställas som ”de andra”, alltså stigmatiseras eller rasifieras och bli diskriminerade (Schierup, Hansen & Castles 2006).

Data

Data för studien har hämtats från Statistiska centralbyråns (SCB) olika register. Först hämtades information om alla individer som var nominerade och valda till förtroendeuppdrag ur SCB:s register över nominerade och valda under kommun-, landstings- och riksdagsval 2014. Sedan konstruerades en ”referensgrupp” för att kunna jämföra individer i den första gruppen med den totala befolkningen i Sverige. Populationen för referensgruppen har hämtats från ”registret över totalbefolkningen” (31 december 2014) och utgörs av ett slumpmässigt urval om tio procent av alla folkbokförda individer som är 18 år eller äldre i Sverige (individer valda eller nominerade under kommun-, landstings- och riksdagsvalen 2014 exkluderades innan urvalet gjordes).

För båda grupperna har uppgifter inhämtats från följande av SCB:s register:

- I. Registret över totalbefolkningen (RTB)
- II. Inkomst- och taxeringsregistret (IoT)
- III. Longitudinell databas för integrationsstudier (STATIV)
- IV. Utbildningsregistret (UREG)

I alla redovisningar som görs nedan har vi tagit bort de individer som inte hade svenskt medborgarskap år 2014 och dem som hade varit bosatta i Sverige mindre än fyra år för att säkerställa att de är röstberättigade. På det viset uppgår den totala populationen i den här studien till 593 411 individer (unika löpnummer), varav 8 procent (42 136 individer) är nominerade och 2,5 procent (13 765 individer) valda och resten (533 510 individer eller 89,5 procent) är en referensgrupp från totalbefolkningen. Individens invandrabakgrund är (utifrån argumentationen ovan) uppdelade i olika undergrupper enligt följande:

1. SV (infödda personer med minst en förälder född i Sverige)²
 2. Norden (födda i övriga nordiska länder)
 3. NW (invandrat från västeuropeiska eller nordamerikanska länder)
 4. Övriga europeiska länder
 5. Asien
 6. Afrika
 7. Sydamerika
- Sedan har vi barn till invandrare (som är födda i Sverige och har två utländskfödda föräldrar) från olika regioner som är benämnda med suffix 2.
8. Norden²
 9. NW²
 10. Övriga Europa²
 11. Asien²

Eftersom barn till sydamerikanska och afrikanska invandrare var så få bland de politiskt förtroendevalda blev det meningslös att utforma separata grupper för dem.

Resultat

I ett första steg presenteras deskriptiva data för andelen valda och nominerade till olika politiska beslutande organ, fördelade utifrån härkomst från olika regioner i världen. Sedan redovisas andelen valda och nominerade inom olika politiska partier.

Som framgår av tabell 2 är svenskfödda med minst en svenskfödd förälder (gruppen SV) överrepresenterade bland de nominerade och valda i förhållande till deras andel av den totala befolkningen. Individer med ursprung i nordiska länder (gruppen Norden) och invandrare från västeuropeiska och nordamerikanska länder (gruppen NW) har en andel av de nominerade och valda som nästintill motsvarar deras relativa andel av den totala befolkningen. Grupperna av individer med rötter i länder utanför Västeuropa och Nordamerika har däremot en betydligt lägre andel nominerade och valda i förhållande till dessa gruppers andel av den totala befolkningen. Mer konkret innebär detta att andelen av dem som valts och är födda i övriga Europa, Asien, Afrika eller Sydamerika är ungefär hälften så stor som deras andel av totalbefolkningen. Samma förhållande gäller även barn till migranter. Barn till sydamerikanska och afrikanska invandrare utgör nästan 0,2 procent av totalbefolkningen men finns inte med i redovisningen. Anledningen till detta är att de som blev valda och tillhör dessa grupper är så få (5 respektive 3 personer). Därför var det i deras fall omöjligt att utforma en grupp för analysen (observera dock att denna grupps andel av totalbefolkningen är

2 Alla tidigare undersökningar visar att de som är födda i Sverige med en förälder född i Sverige har nästan samma utbildning och arbetsmarknadsposition som de med två föräldrar födda i Sverige (Se t.ex. Behtoui & Olsson 2014). Jag använder inte begreppet "andragenerationsinvandrare" för de individer som är födda och uppväxta i Sverige med två utländskfödda föräldrar. De är inte invandrare utan egentligen lika svenska som alla andra svenskar även om de är barn till invandrade individer.

densamma som NW2-gruppen). Resultatet bekräftar vad Castles (2005) har kallat för en hierarkisk uppdelning av människor beroende på deras ursprungsland, det vill säga en underordnad position som återspeglas i den politiska underrepresentationen av individer med rötter i länder utanför Nord- och Västeuropa samt Nordamerika (Blomqvist 2005 kallar samma fenomen ”den etniska hierarkin”).

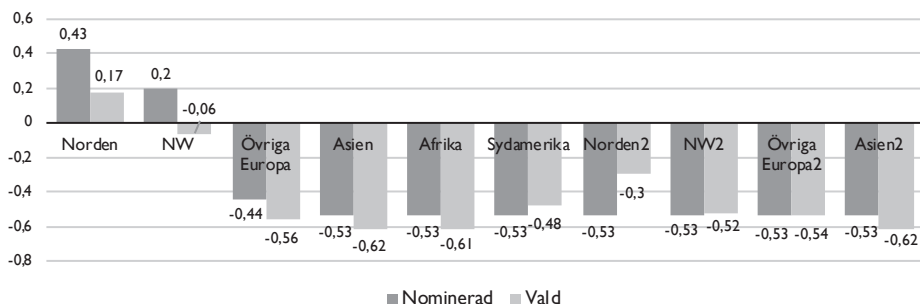
Tabell 2. Olika gruppers andel av totalbefolkningen samt andelen nominerade och valda till politiskt beslutande organ 2014 (riksdag, landsting och kommuner).

	Antal	SV	Norden	NW	Övriga Europa	Asien	Afrika	Sydamerika	Norden2	NW2	Övriga Europa2	Asien2
Gruppens andel av totalbefolkningen	537 510	83,7	1,4	0,8	3,4	5,3	1,1	0,8	1,2	0,2	0,8	1,0
Nominerad	42 136	89,3	2,0	1,0	2,0	2,7	0,8	0,7	0,7	0,1	0,4	0,3
Vald	13 765	91,0	1,7	0,8	1,6	2,1	0,5	0,4	0,9	0,1	0,4	0,4

Figur 1 åskådliggör sambandet mellan att ha invandrarbakgrund och att bli nominerad eller vald under valet 2014³. Som framgår av figuren var chansen att bli vald eller nominerad i valet 2014 mindre för individer med rötter i länder utanför Nord- och Västeuropa samt Nordamerika jämfört med svenskfödda individer i SV-gruppen. Uttryckt på annat sätt: om individen var svenskfödd med minst en svenskfödd förälder hade denne 61 procent högre chans att bli nominerad och 93 procent högre chans att bli vald i valet 2014, jämfört med dem som hade invandrarbakgrund. Observera att i figur 2 är SV-gruppen vår referensgrupp, vilket innebär att alla andra grupper har jämförts med den.

3 I analysdelen har olika de olika politiska nivåerna (kommun, landsting och riksdag) slagits ihop. Även om man kan tänka sig att olika faktorer är olika viktiga för varje nivå skulle en separat analys av varje nivå göra analysdelen för lång och detaljerad.

Figur 1. Chansen att bli nominerad eller vald för individer med utländsk bakgrund jämfört med referensgruppen (SV).

Tabell 3 visar några olika egenskaper för de sammanlagt 13 765 individer som blev valda till riksdag, landsting och kommuner i Sverige år 2014, redovisat utifrån personernas bakgrund i olika regioner i världen. Av resultatet framgår att andelen män inom gruppen SV är 56 procent. Andra grupper där andelen män är större än 50 procent är grupperna NW, Asien och Afrika. Bland de övriga grupperna är könsbalansen antingen jämn eller så är kvinnorna representerade i större utsträckning än männen.

När det gäller ålder är representanter från grupperna SV, Norden, NW och NW2 äldre än de andra. De som har föräldrar födda i ett asiatiskt land (Asien2) är betydligt yngre än de andra. Beträffande utbildning kan vi i tabellen se att de valda från Asien (båda generationerna), NW och Sydamerika i genomsnitt har längre utbildning än övriga grupper. Samma förhållande gäller för dessa gruppers arbetsstatus enligt SSYK 2012 (standard för svensk yrkesklassificering). Siffrorna bör tolkas som att ett högre värde visar en högre status, vilket är ett värde som varierar mellan sammanlagt nio statusgrupper⁴. Arbetsinkomsten är högst bland följande grupper (relativt andra grupper): Norden2, Asien, NW2, Övriga Europa2 och SV⁵. För att sammanfatta: de

4 Enligt Statistiska centralbyrån är SSYK 12 (i likhet med den internationella yrkesklassifikationen ISCO-08 som ligger till grund för SSYK 2012) en hierarkisk indelning med följande kategorier (på ensiffernivå, vilket avser yrkesområde): Legislators, senior officials and managers = 1, Professionals = 2, Technicians and associate professionals = 3, Clerks = 4, Service workers and shop and market sales workers = 5, Skilled agricultural and fishery workers = 6, Craft and related trades workers = 7, Plant and machine operators and assemblers = 8, Elementary occupations = 9. Det finns dock en kategori (Armed forces) som står utanför denna rangordning. För den gruppen har jag använt SSYK 2012 på tvåsiffernivå (officerare, specialistofficerare och soldat) för att göra en rangordning. I redovisningen i tabellerna har jag kodat grupperna omvänd, det vill säga 1 blev 9 och 9 blev 1.

5 Siffrorna i tabellen visar arbetsinkomst per år. Denna inkomstnivå kan verka låg för politikerna, men observera att den avser alla politiker. Om man särskiljer arbetsinkomsterna för förtroendevalda på olika politiska nivåer är den genomsnittliga arbetsinkomsten för riksdagsledamöter cirka 790 tusen kronor/år och för landstingspolitiker 455 tusen kronor/år. Kommunpolitikerns arbetsinkomst är i snitt på 340 tusen kronor/år, vilket drar ner genomsnittet. Detta beror på att det bland dem som valts till kommunfullmäktiga finns individer som inte har en hög arbetsinkomst, till exempel eftersom en del av dem är studerande.

individuella resurserna för dem som valts och har sina rötter i länder utanför Nord- och Västeuropa samt Nordamerika (avseende deras utbildning, arbetsinkomst och arbetsstatus) är i stort sett jämbördiga med de från SV-gruppen som blivit valda (mer om detta nedan). Bland de utrikesfödda som har valts till politiska förtroendeuppdrag har individer från grupperna Norden och NW den längsta vistelsetiden i Sverige och individer från Afrika den kortaste.

Tabell 3. Karaktäristik av dem som valts till beslutsfattande organ i Sverige 2014, för olika grupper (N=13 765).

	Män (%)	Ålder	Utbildning, antal år	Universitets- utbildning (%)	Arbets- status (1-9)	Arbets- inkomst, tusen kr/år	Antal år i Sverige
SV	56	51	13,3	53	3,0	366	–
Norden	42	58	12,9	48	2,7	308	44
NW	58	52	14,2	68	3,6	337	36
Övriga Europa	41	47	13,9	61	3,9	354	27
Asien	61	45	14,1	69	4,2	385	26
Afrika	76	44	13,2	56	3,6	334	21
Sydamerika	37	48	14,2	73	4,7	323	28
Norden2	45	46	13,7	57	3,5	392	–
NW2	47	52	12,7	47	4,1	377	–
Övriga Europa2	50	42	13,8	65	3,9	371	–
Asien2	51	26	14,1	75	3,4	258	–

Det är intressant att jämföra siffrorna i tabell 3 (som avser dem som valts till politiska församlingar i Sverige) med tabell 4 som redovisar motsvarande information för totalbefolkningen. Som vi ser har alla som blivit valda till politiska förtroendeuppdrag (både från gruppen SV och grupperna med invandrabakgrund) högre socioekonomisk status än totalbefolkningen, det vill säga högre utbildning, arbetsstatus och inkomst. Vad gäller totalbefolkningen är det ännu mer intressant att utbildning och arbetsstatus inom SV-gruppen är betydligt högre än inom de grupper som består av individer födda i Asien, Afrika och Sydamerika. Samtidigt visar det sig att de valda politiska representanterna från dessa tre grupper har minst lika hög, eller till och med högre, utbildning och arbetsstatus än de politiska representanterna som tillhör SV-gruppen.

Tabell 4. Karaktäristik av individerna i referensgruppen (urvalet ur totalbefolkningen) i Sverige 2014 (N=537 510)

	Män (%)	Ålder	Utbildning, antal år	Universitets- utbildning (%)	Arbets- status (1–9)	Arbets- inkomst, tusen kr/år	Antal år i Sverige
SV	52	42	12,7	39	3,4	287	–
Norden	43	45	11,9	31	3,0	265	40
NW	53	44	13,3	51	3,0	270	26
Övriga Europa	44	42	12,4	38	2,6	236	21
Asien	48	41	11,8	36	2,1	194	19
Afrika	51	42	11,8	32	2,3	201	18
Sydamerika	48	42	12,6	40	3,0	240	24
Norden2	52	42	12,3	32	3,4	299	–
NW2	52	42	12,7	40	3,4	305	–
Övriga Europa2	52	41	12,6	37	2,8	238	–
Asien2	52	40	12,2	32	2,1	151	–

De sista deskriptiva resultaten (som presenteras i Tabell 5) handlar om huruvida individer med invandrabakgrund återfinns bland olika partiers folkvalda i politiska församlingar på nationell, kommunal och landstingsnivå. Bloemraad och Schönwälder (2013) skriver att partier på vänsterkanten (som i allmänhet får mer stöd från migranter), mindre partier (som i lägre grad räds rasism bland majoritetsväljare) samt mindre hierarkiska och nyetablerade partier (vars avstånd till makten är större) tenderar att vara mer öppna gentemot individer med invandrabakgrund.

När man i tabell 5 granskar andelen individer med utländsk bakgrund som valts till politiska församlingar ser man att allianspartierna (M, KD, C och L) hade en lägre andel individer med utländsk bakgrund bland sina representanter än andra partier hade vid valet 2014. Det omvända gäller inte minst för mindre partier på vänsterkanten (MP och V) som är de partier som har högst andel förtroendevalda med rötter i Asien, Afrika och Sydamerika. Bland SD:s företrädare i beslutsfattande organ finns också en relativ överrepresentation av individer med utländsk bakgrund för vissa undergrupper, nämligen de med ursprung i nordiska och östeuropeiska länder.

Tabell 5. Andelen med migrationsbakgrund som valts till politiska församlingar, inom olika politiska partier.

	M	S	L	C	V	Mp	KD	SD
SV	92,4	89,5	92,2	97,1	86,8	84,6	93,3	92,3
Norden	1,6	1,8	1,2	0,8	2,9	2,9	1,3	2,4
NW	0,8	0,8	0,7	0,3	0,8	2,2	1,1	0,5
Övriga Europa	1,6	2,0	1,6	0,6	1,0	1,7	0,7	1,8
Asien	1,3	2,8	2,5	0,3	4,3	3,0	1,8	0,7
Afrika	0,1	0,5	0,1	0,2	0,4	2,3	0,5	0,2
Sydamerika	0,1	0,4	0,3	0,0	2,3	1,0	0,4	0,1
Norden2	0,8	0,9	0,7	0,4	0,6	1,3	0,4	1,2
NW2	0,3	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,2	0,2
Övriga Europa2	0,6	0,3	0,4	0,1	0,8	0,4	0,0	0,5
Asien2	0,4	0,6	0,1	0,1	0,1	0,6	0,2	0,2

Fetstil visar överrepresentation av en specifik grupp i förhållande till dess andel av totalbefolkningen.

Bristande resurser?

I det här avsnittet granskas hypotesen om invandrarnas bristande resurser som förklaring för deras underrepresentation i de politiska beslutsfattande organen. Vi inleder analysen med en serie av logistiska regressioner som undersöker oddsen att bli nominerad eller vald till politiska uppdrag⁶. Utfallsvariabeln i regressionerna är således en dikotom variabel som antar värdet ett om individen blivit nominerad eller invald och värdet noll om så inte är fallet. Resultaten presenteras i tabell 6. För att få en övergripande indikator för individernas socioekonomiska bakgrund har jag med hjälp av faktoranalys (explorativ faktoranalys, EFA, med principalkomponentmetod) konstruerat en variabel som kallas för SES (socioekonomisk status). Värdet på SES är härlett ur de tre variablerna utbildning, sysselsättning och arbetsinkomst. Mer konkret handlar det om det antal år som individen har studerat, ifall individen har ett arbete eller ej (värde 1 om man har ett arbete, om ej värde 0) och (den naturliga logaritmen av) individens årliga arbetsinkomst.

6 Även om logit eller probit ofta rekommenderas vid analys av binära utfallsvariabler har en del statistisk litteratur under senare år bedömt dessa modeller som bristfälliga i vissa avseenden (Mood 2010). Som ett exempel på dessa brister kan man nämna svårigheten att jämföra koefficienter mellan olika modeller. Jag har provat både OLS och logistiska modeller, vilka för våra data gav nästan samma resultat. I och med att koefficienter för logistiska modeller är lättare att tolka har jag valt att presentera $\text{Exp}(B)$ eller oddskvoten.

Tabell 6. Faktorer som påverkar sannolikheten att bli nominerad eller vald till olika politiska beslutsfattande organ, logistisk regression [Exp (B) – 1]

Modell	Alla individer = 593 411				Bara individer med invandrarbakgrund = 93 610					
	Nominerad		Invald		Nominerad			Invald		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>Etnisk hierarki (SV = referens för modell 1–4)</i>										
Norden (referens för modell 5–10)	0,43	0,29	0,17	0,19						
NW	0,2*	0,13*	-0,06	-0,09	0,02	-0,02	0,09	-0,03*	-0,20*	-0,03
Övriga Europa	-0,44**	-0,40**	-0,56**	-0,49**	-0,52**	-0,49**	-0,38**	-0,55**	-0,55**	-0,42**
Asien	-0,53**	-0,48**	-0,62**	-0,51**	-0,60**	-0,54**	-0,41**	-0,61**	-0,56**	-0,39**
Afrika	-0,34**	-0,28**	-0,61**	-0,51**	-0,44**	-0,37**	-0,17**	-0,60**	-0,55**	-0,34**
Sydamerika	-0,22**	-0,16**	-0,48**	-0,43**	-0,33**	-0,30**	-0,21**	-0,47**	-0,50**	-0,40**
Norden2	-0,42**	-0,37**	-0,30**	-0,25**	-0,50**	-0,49**	-0,53**	-0,28**	-0,34**	-0,39**
NW2	-0,46**	-0,42**	-0,52**	-0,49**	-0,54**	-0,53**	-0,55**	-0,51**	-0,56**	-0,59**
Övriga Europa2	-0,55**	-0,49**	-0,54**	-0,45**	-0,62**	-0,58**	-0,57**	-0,53**	-0,52**	-0,53**
Asien2	-0,73**	-0,69**	-0,62**	-0,47**	-0,77**	-0,73**	-0,71**	-0,61**	-0,52**	-0,49**
<i>Andra Kontrollvariabler</i>										
Ålder		0,07**		0,05**		0,05**	0,28**		0,03**	0,12**
Kön: man (kvinna=ref.)		0,31**		0,20**		0,27**	0,05**		0,11*	0,03**
SES		0,07**		1,62**		0,41**	0,37**		3,5**	3,12**
<i>Tillgång till socialt kapital</i>										
Mer än 15 år i Sverige							0,74**			1,85**
Partner tillhör gruppen SV							0,46**			0,48**
R ²	,07	,13	,07	,08	,023	,092	,102	,014	,085	,099

* anger signifikans på 5-procentsnivån, ** på 1-procentsnivån.

I ett första steg (modell 1 och 3) granskar vi effekten av att ha invandrarbakgrund (jämfört med att ha svensk bakgrund) när man blivit nominerad eller invald till politiska församlingar. Resultaten i modell 1 och 3 visar att chansen att bli nominerad eller invald för individer som har rötter i länder utanför Nord- och Västeuropa samt Nordamerika är betydligt mindre än andra. Till exempel har de som är födda i Asien (jämfört med SV-gruppen) 53 procent mindre chans att bli nominerade och 61 procent mindre chans att bli valda. För individer som är födda i Sverige och har två föräldrar som är födda i Asien är chansen att bli nominerad 73 procent lägre och chansen att bli vald 62 procent lägre än för dem som tillhör SV-gruppen.

I modell 2 och 4 kontrollerar vi för ålder (i år) och kön (1= män och 0 = kvinnor), samt SES (socioekonomisk status som indikerar individens resurser för att konkurrera med andra inom det politiska fältet). Som resultatet visar ökar oddset att bli nominerad eller invald ju äldre individen blir (0,7 respektive 0,5 procent för varje år). Män har 31 respektive 20 procent större chans att bli nominerade eller invalda (jämfört med kvinnor). En högre socioekonomisk status ökar också chansen att bli nominerad och ännu mer för att bli invald. När dessa tre variabler inkluderas minskar gapet något mellan individer i SV-gruppen och dem som har sina rötter i länder utanför Västeuropa och Nordamerika. Men fortfarande finns betydande statistiskt signifikanta skillnader mellan de två grupperna.

I de följande modellerna (5–10) inkluderas enbart individer med invandrabakgrund. I dessa modeller är i stället individer födda i Norden referensgrupp, vilket betyder att alla andra med invandrabakgrund jämförs med dem. Observera att det (i modell 1–4) inte finns några statistiskt signifikanta skillnader mellan representationen av individer från nordiska länder respektive SV-gruppen när det gäller invalda. Resultaten i modell 5 och 8 visar att individer med ursprung i länder utanför Västeuropa och Nordamerika har betydlig mindre chans att bli politisk representant jämfört med dem som är födda i Norden (observera till exempel i modell 5 att individer födda i Asien har omkring 60 procent mindre chans än referensgruppen).

Ålder, kön och SES har inkluderats i modell 6 och 9. Resultatet visar att äldre individer, män och personer med högre socioekonomisk status har större chans att bli nominerade eller valda. Genom att inkludera dessa variabler minskar gapet något men merparten av skillnaderna kvarstår.

I modell 7 och 10 kontrollerar vi för två nya variabler:

1. Huruvida individen har bott i Sverige mer än tio år (1 = ja och 0 = nej).
2. Huruvida personen har en partner som är född i Sverige och har två svenskfödda föräldrar (1 = ja och 0 = nej).

Effekterna av att ha bott längre än tio år i landet eller ha en partner med svensk bakgrund kan tolkas på två sätt: antingen indikerar dessa variabler att individen har en mer omfattande kännedom om den svenska politiska organisationernas spelregler eller så har personen i fråga ett större och resursrikare socialt nätverk inom politiska partier. Utifrån båda tolkningarna kan vi betrakta dessa som två proxyvariabler för individens tillgång till mer socialt kapital⁷. Vi kunde tidigare, i tabell 3, se att individer med invandrabakgrund som har blivit nominerade eller invalda i snitt har bott mer än tjugo år i Sverige. Denna grupp, som har en relativt hög socioekonomisk status, är självklart svår att jämföra med nyanlända invandrare som måste lära sig det svenska

7 Givetvis hade det varit bättre ifall vi haft tillgång till mer exakt information om individernas sociala kapital, till exempel data om den tid de varit aktiva medlemmar i partier eller engagerat sig för andra civilsamhällesorganisationer, men dessvärre saknas sådan information i den registerdata som använts.

språket och saknar tid för att engagera sig politiskt eftersom de först ska etablera sig i samhället (jfr. Soininen & Qvist 2017:121). I vår analys finns även med tre grupper med invandrabakgrund som är födda i Sverige men har två utrikesfödda föräldrar.

När vi har kontrollerat för de två variablerna som indikerar större kännedom om de svenska politiska organisationernas normer eller ett mer omfattande socialt nätverk i dessa organisationer (socialt kapital), ser vi att både variablerna ger statistiskt signifikanta och positiva resultat. Detta kan tolkas som att individer med tillgång till mer socialt kapital har större chans att bli nominerade eller invalda. Men bör dock notera att när dessa två variabler inkluderas blir gapet något mindre mellan personer med ursprung i länder utanför Västeuropa och Nordamerika och dem som kommer från de nordiska länderna (referensgruppen). Det innebär att dessa variabler är partiella medlare (*partial mediator*) mellan utfallsvariablerna (nominerade respektive valda) och kontrollvariabler som indikerar stigmatiserade invandrabakgrund (Miles & Shevlin 2001). Med andra ord visar detta effekten av en etnisk hierarki som innebär att stigmatiserad tillhörighet/ursprung minskar chansen att bli nominerad eller invald. Detta är i sig en konsekvens av sämre tillgång till resursstarka sociala nätverk (Behtoui 2016). Men även efter kontroll för de variabler som visar tillgång till socialt kapital, kvarstår en betydande skillnad i chanserna att bli nominerad eller vald. Observera att R^2 i de logistiska regressionsmodellerna ”inte mäter andelen förklarad varians utan den procentuella reduktionen i *log-likelihood*-värdet som de oberoende variablerna sammantaget leder fram till”. (Edling & Hedström 2003:200).

Sammanfattningsvis visar resultaten att underrepresentationen av individer med invandrabakgrund bland nominerade och valda till beslutsfattande politiska organ inte beror på att dessa individer har mindre socioekonomiska resurser. Däremot ger resultaten ett visst stöd till hypotesen att begränsad tillgång till socialt kapital kan tänkas förklara en del av denna underrepresentation. Det bör samtidigt noteras att det finns oförklarade skillnader som bör studeras vidare.

Nominerad och invald?

Undersökningar av tidigare val har visat att individer med invandrabakgrund som blir nominerade av sitt parti har lägre sannolikhet att bli valda jämfört med dem som har svensk bakgrund (Bivald m.fl. 2014; Johansson 2002). I detta avsnitt granskar vi om detta var fallet även under valet 2014. I analysen har enbart individer som varit nominerade till riksdag, landsting och kommuner i Sverige år 2014 (totalt 55 901 individer) inkluderats.

De nominerade har delats in i två grupper: 1) De rödgröna partierna (S, MP och V), vilka hade 21 283 nominerade, och 2) allianspartierna (M, KD, C och L) samt SD och övriga partier, vilka sammanlagt hade 34 618 kandidater. Anledningen till denna indelning är (vilket tidigare nämndes) att partier på vänsterkanten tycks vara mer öppna gentemot individer med invandrabakgrund jämfört med partier på högerkanten (Bloemraad & Schönwälder 2013), något som vår deskriptiva analys bekräftade (se tabell 5 ovan). Med hjälp av en serie logistiska regressioner undersöker vi i detta avsnitt först effekten av den etniska hierarkin (med SV-gruppen som referens). Sedan

kontrolleras effekten av att vara äldre, man och ha högre socioekonomisk status (SES). Den tredje modellen kontrollerar för de variabler som är indikatorer för socialt kapital (bott mer än 10 år i Sverige eller ha svensk partner).

Tabell 7. Faktorer som påverkar sannolikheten att bli vald när individen är nominerad av sitt parti, logistisk regression [Exp (B) – 1], N=55 901.

Modell	S, Mp och V = 21 283			M, C, L, KD, SD och övriga partier = 34 618		
	1	2	3	1	2	3
<i>Etnisk hierarki (SV = referens)</i>						
Norden	-0,17	-,07	-,030	-,19*	-,05	-,050
NW	-,14	-,15	-,060	-,28**	-,31**	-,31**
Övriga Europa	-,10	-,15	-,020	-,34**	-,39**	-,39**
Asien	-,18*	-,27*	-,100	-,36**	-,42**	-,42**
Afrika	-,25**	-,31**	-,120	-,64**	-,68**	-,68**
Sydamerika	-,24*	-,29*	-,180	-,57**	-,60**	-,60**
Norden2	,14	-,010	-,010	,18	,10	,10
NW2	-,41	-,500	-,490	,06	,01	,01
Övriga Europa2	,06	,010	,050	-,06	-,16	-,16
Asien2	,39	,470	,57	,19	,10	,10
<i>Andra Kontrollvariabler</i>						
Kön: man (kvinna = ref.)		-0,06**	-0,07**		0,01**	0,01**
Ålder		0,0	0,0		0,01	0,01
SES		2,15**	2,04**		1,31**	1,31**
<i>Tillgång till socialt kapital</i>						
Partner tillhör gruppen SV			0,65**			0,89**
Mer än 15 år i Sverige			0,28**			0,08**
R2	,02	,069	,073	,02	,062	,067

* anger signifikans på 5-procentsnivån, ** på 1-procentsnivån.

För de rödgröna partierna visar resultaten i modell 1 (i tabell 7) att det bara är de som är födda i Asien, Afrika och Sydamerika som har mindre chans att bli invalda om hade blivit nominerade (jämfört med SV-gruppen). För de andra partierna (M, KD, C, L, SD och övriga partier) ger modell 1 helt andra resultat. Alla grupper av utländskfödda kandidater har mindre chans att bli valda än SV-gruppen. De negativa oddsen för kandidater från dessa grupper är också betydligt starkare än för kandidater

från partier på vänsterkanten. Exempelvis hade kandidater som var födda i Asien 18 procent mindre chans att stå på valbar plats på de rödgrönas listor, medan kandidater från samma grupp 36 procent mindre chans att bli valda om de var nominerade av andra partier. Lägst chanser har de som är födda i Afrika.

Att bli placerad på ”icke-valbar” plats, skriver Soininen och Qvist (2017:124), kan tolkas som ”en konsekvens av kompromisser mellan nomineringskommittéer – som ofta har ambitioner kring mångfaldsfrågor – och en mer konservativ medlemsopinion”. En alternativ tolkning är att partier som placerar utlandsfödda på ”icke-valbar” plats gör detta för att locka väljare med samma bakgrund att rösta på dem, men egentligen inte vill ge dem representationsmöjligheten. Om att bli placerad på en valsegel men inte på valbar plats säger en partiaktivist med invandrarbakgrund följande: ”Jag tror att det är ett försök från partier att åtminstone utåt visa att nu finns det flera [nominerade] [...] Det är som att vi släpps in på gården men aldrig i huset” (Blomqvist 2005:90).

Vad gäller chansen för barn till invandrare (den så kallade andra generationen) att väljas om de är nominerade finns det dock ingen statistiskt signifikant skillnad mellan dessa och SV-gruppen (infödda personer med minst en förälder född i Sverige), något som gäller för båda grupperna av partier.

Modell 2 för båda grupperna av partier (i tabell 7) visar att effekten av en högre socioekonomisk status (högre utbildning och inkomst, samt att ha ett arbete) är positiv för att hamna på valbar plats på partiernas vallistor. Individens chans att bli vald ökar också om kandidaten är man (jämfört med när kandidaten är kvinna). Däremot är effekten av ålder inte statistiskt signifikant. När dessa variabler inkluderas ökar gapet något mellan utrikesfödda och SV-gruppen i båda grupperna av partier. Orsaken är uppenbarligen att utrikesfödda kandidater har högre socioekonomisk status och i större utsträckning är män (jämfört med SV-gruppen).

I modell 3 adderas två variabler som indikerar tillgång till mer resursrika sociala nätverk (bott mer än tio år i Sverige eller har svensk partner). Dessa två variabelers samband med att bli vald (givet att man är nominerad) är positivt (starkare när det gäller antal år i Sverige för rödgröna partier och starkare för andra partier när det gäller att ha en svensk partner). När de två variablerna inkluderas blir gapet mellan SV-gruppen och dem som är födda i Asien, Afrika och Sydamerika icke-signifikant för de rödgröna partierna. Däremot kvarstår ett statistiskt signifikant gap för utlandsfödda kandidater bland allianspartierna (M, KD, C och L), SD och övriga partier. För att sammanfatta: efter att ha kontrollerat för tillgång till mer socialt kapital försvinner skillnaderna mellan referensgruppen och dem som är födda i Asien, Afrika och Sydamerika för de kandidater som tillhör rödgröna partier. Vad gäller utlandsfödda kandidater i de andra partierna ökar däremot inte deras chans att bli valda av att de har tillgång till mer socialt kapital. Jämförelsen mellan de två grupperna av partier visar också att placering på valbar plats främst handlar om politisk vilja framför andra förklaringar.

Sammanfattning och diskussion

Genomgången av tidigare studier inom fältet visade att den politiska representationen av individer med utländsk bakgrund i Sverige inte är ett så väl utforskat område. Erfarenheten visar samtidigt att forskning om könsmässig politisk ojämlikhet tidigare har lett till att problemen har uppmärksamrats, vilket skapat en större medvetenhet kring frågan och så småningom också lett till konkreta förändringar.

Studiens resultat visar att individer med invandrabakgrund är kraftigt underrepresenterade i Sveriges politiskt beslutade organ men också att det framförallt är de som är födda, eller har föräldrar födda, i afrikanska, asiatiska, sydamerikanska eller östeuropeiska länder som drabbas mest.

Resultaten visar dessutom att även när individer med invandrabakgrund är med på partiernas vallistor är deras chanser att bli invalda mindre än infödda kandidaters. Särskilt gäller detta kandidater inom allianspartierna (M, KD, C och L), SD och de övriga småpartierna. Att individer med invandrabakgrund inte har samma möjligheter att bli representerade inom de beslutande organen i samhället är givetvis ett demokratiskt problem. Problemet handlar om att det öppna samhällets demokratiska principer inte gäller för alla.

Resultatet från denna studie visar vidare att den dominerande resursteorin inte kan förklara underrepresentationen av stigmatiserade invandragrupper och deras barn. Resursteorin får inget stöd i vår undersökning, då de som nominerats till beslutsfattande organ i stort sett har lika tillgång till resurser vare sig de är invandrade eller ej. Faktum är att de som nominerats eller valts och har invandrabakgrund i vissa avseenden – till exempel utbildning – är mer resursstarka än svenskfödda. Med andra ord är det inte utbudssidan att ha tillräckliga resurser, snarare är det efterfrågesidan (de partipolitiska organisationernas rekryterings- och nomineringsprocesser) som skapar ojämlika villkor för partipolitiskt aktiva att delta i de beslutande organen i samhället.

Resultaten bekräftar tidigare studiers resultat i Sverige om att underrepresentationen av individer med invandrabakgrund inte beror på deras bristande resurser (lägre utbildning och arbetsstatus). Däremot gav våra resultat ett visst stöd till hypotesen om betydelsen av tillgång till resursrika sociala nätverk för att bli nominerad eller invald. Emellertid var informationen som vi fått genom registerdata inte tillräcklig för att på ett grundligt sätt kunna undersöka effekterna av att ha inflytelserika mentorer och uppbackning av resursstarka nätverk. Framtida kvantitativa undersökningar som samlar detaljerad information om de politiskt aktivas kontakter och deras tillgång till socialt kapital inom det politiska fältet skulle kunna undersöka denna fråga på ett mer rigoröst sätt. Som komplement till, och i kombination med, kvantitativa undersökningar av sådana frågor bör kvalitativt inriktad forskning också studera vilken roll intressekonflikter spelar under processens gång.

Som Iris Marion Young (1990) skriver liknar den hårda konkurrensen om de få platserna inom beslutsfattande organ ett nollsummespel där den enes vinst är den andres förlust. Som den historiska feministiska forskningen har visat, har också kvin-

nornas strävan efter att öka kvinnors sociala närvaro och deltagande i politiken mött ett kompakt motstånd. Men när kvinnor gick samman och organiserade sig, när de utmanade den dominerande normen och synliggjorde kön som kategori, lyckades de också åstadkomma förändringar. Det handlade om att blottlägga den asymmetriska maktordningen, ställa krav på att följa en ”varannan damernas”-princip i rekryteringen till politiska poster och mycket annat (Eduards 2002).

Samtidigt påminner Puwar (2004: 32) oss med rätta om att även när antalet individer med invandrarbakgrund ökar bland de politisk förtroendevalda, tyder det inte på en organisatorisk, kulturell och strukturell förändring av den politiska sfären. Vi behöver gå bortom det kvantitativa för att förstå ”hur vithet och maskulinitet är inbäddade i organisationers karaktär och liv”. Forskningen bör djupare undersöka villkoren för dessa ”outsiders” samexistens med den politiska eliten.

Referenser

- Aars, J. & A. Offerdal (2000) ”Representativeness and deliberative politics”, 68–92 i N. Rao (red.) *Representation and community in Western democracies*. Basingstoke: Macmillan.
- Alexander, J.C. (2004) ”Rethinking strangeness. From structures in space to discourses in civil society”, *Thesis Eleven* 79 (1):87–104.
- Behtoui, A. (2006) *Unequal opportunities. The impact of social capital and recruitment methods on immigrants and their children in the Swedish labour market*. Linköping: Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings universitet.
- Behtoui, A. (2016) ”Beyond social ties. The impact of social capital on labour market outcomes for young Swedish people”, *Journal of Sociology* 52 (4):711–724.
- Behtoui, A. & S. Jonsson (2013) ”Rasim”, 168–198 i M. Dahlstedt & A. Neergaard (red.) *Migrationens och etnicitetens epok. Kritiska perspektiv i etnicitets- och migrationsstudier*. Malmö: Liber.
- Behtoui, A. & A. Neergaard (2017) ”Arbetslivet, etnicitet och ’dom andra””, 373–400 i M. Bengtsson & T. Berglund (red.) *Arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur.
- Behtoui, A. & E. Olsson (2014) ”The performance of early age migrants in education and the labour market. A comparison of Bosnia Herzegovinians, Chileans and Somalis in Sweden”, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 40 (5):778–795.
- Berg, L., H. Oscarsson, O. Folke, T. Persson, J. Rickne, P. Oleskog Tryggvason & P. Öhberg (2015). *20 år med personval*. Rapport 2015:3, Valforskningsprogrammet, Statsvetenskapliga institutionen. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Bird, K., T. Saalfeld & A.M. Wüst (2010) *The political representation of immigrants and minorities. Voters, parties and parliaments in liberal democracies*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Bivald, K., T. Hertz, M. Qvist & M. Soininen (2014) ”Challenges for diversity. Migrant participation in political parties in Sweden”. Stockholm: Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet.
- Bloemraad, I. & K. Schönwälder (2013) ”Immigrant and ethnic minority representa-

- tion in Europe. Conceptual challenges and theoretical approaches”, *West European Politics* 6 (3):564–579.
- Blomqvist, P.R. (2005) *Närvarons politik och det mångvetenskapliga Sverige. Om att ta plats i demokratin*. Akademisk avhandling. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Bäck, H. & R. Öhrvall (2004) *Det nya seklets förtroendevalda. Om politikerantal och representativitet i kommuner och landsting 2003*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.
- Castles, S. (2005) ”Nation and empire. Hierarchies of citizenship in the new global order”, *International Politics* 42 (2):203–224.
- Dahlstedt, M. (2005) *Reserverad demokrati. Representation i ett mångvetenskapligt Sverige*. Umeå: Boréa.
- Dancygier, R.M., K.-O. Lindgren, S. Oskarsson & K. Vernby (2015) ”Why are immigrants underrepresented in politics? Evidence from Sweden”, *American Political Science Review* 109 (4):703–724.
- Dancygier, R.M., K.-O. Lindgren, S. Oskarsson & K. Vernby (2017) ”Representationsgapet”, 85-109 i P. Bevelander & M. Spång (red.) *Valdeltagande och representation. Om invandring och politisk integration i Sverige*. Stockholm: Delmi.
- Edling, C., & P. Hedström (2003) *Kvantitativa metoder. Grundläggande analysmetoder för samhälls- och beteendevetare*. Lund: Studentlitteratur.
- Eduards, M. (2002) *Förbjuden handling. Om kvinnors organisering och feministisk teori*. Malmö: Liber ekonomi.
- Eriksen, T. H. (2002) *Ethnicity and nationalism*. London: Pluto.
- Goffman, E. (1963) *Stigma. Notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Jenkins, R. (1994) ”Rethinking ethnicity. Identity, categorization and power”, *Ethnic and Racial Studies* 17 (2):197–223.
- Johansson, M. (2002) *Exkludering av invandrare i stadspolitiken. Makt och maktlöshet i Örebro 1980–2000*. Örebro: Örebro universitet.
- Kalm, S. (2003) *Invandrarrepresentation i kommunerna*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.
- Miles, J. & M. Shevlin (2001) *Applying regression and correlation. A guide for students and researchers*. London: SAGE.
- Miles, R. (1993) *Racism after ”race relations”*. London: Routledge.
- Mood, C. (2010) ”Logistic regression. Why we cannot do what we think we can do, and what we can do about it”, *European sociological review* 26 (1):67–82.
- Phillips, A. (1995) *The politics of presence*. Oxford: Oxford University Press.
- Puwar, N. (2004) *Space invaders. Race, gender and bodies out of place*. Oxford: Berg.
- Regeringens proposition 1997/98:16 (1997) *Sverige, framtiden och mångfalden. Från invandrarpolitik till integrationspolitik*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Sayad, A. (2004) *The suffering of the immigrant*. Cambridge, UK: Polity.
- Schierup, C.-U., P. Hansen & S. Castles (2006) *Migration, citizenship and the European welfare state. A European dilemma*. Oxford: Oxford University Press.
- Schlozman, K.L., S. Verba, & H.E. Brady (2012) *The Unheavenly Chorus. Unequal*

- political Voice and the Broken Promise of American Democracy*: Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Soininen, M. (2011) "Ethnic inclusion or exclusion in representation? Local candidate selection in Sweden", 145–163 i K. Bird, T. Saalfeld & A. Wust (red.) *The political representation of immigrants and minorities. Voters, parties and parliaments in liberal democracies*. New York: Routledge.
- Soininen, M., & N. Etzler (2006) *Partiernas nomineringar. Exkluderingsmekanismer – etnicitet och representation*. Rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, SOU 2006:53: Stockholm: Fritzes.
- Soininen, M., & M. Qvist (2017) "Partiorganisationer och representation – från problem till lösningar", 111–140 i P. Bevelander & M. Spång (red.) *Valdeltagande och representation. Om invandring och politisk integration i Sverige*. Stockholm: Delmi, Delegationen för Migrationsstudier.
- Young, I. M. (1990) *Justice and the politics of difference*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Korresponderande författare

Alireza Behtoui
 Institutionen för samhällsvetenskaper (ISV)
 Södertörns högskola, 141 89 Huddinge
 alireza.behtoui@sh.se

Författarpresentation

Alireza Behtoui är professor i sociologi och verksam vid Södertörns högskola och Stockholms universitet. Hans forskning är huvudsakligen inriktad på hur människors tillgång till socialt kapital påverkar stratifieringsprocesser inom utbildning och arbetsmarknad med fokus på individens kön, klass- och migrationsbakgrund.

MALIN ARVIDSON, HÅKAN JOHANSSON, ANNA MEEUWISSE
& ROBERTO SCARAMUZZINO

A Swedish culture of advocacy?

Civil society organisations' strategies for political influence

Abstract

This article sets out to identify a culture of advocacy that has come to characterise Swedish civil society, formed around a long-standing tradition of close and cordial relations between civil society organisations, popular movements, and state and government officials. We argue that Swedish civil society organisations (CSOs) have been *allowed* to voice critique against public actors and policies and are *expected* to do so. Based on a large survey of Swedish CSOs, this study contributes unique data on what *type* of advocacy strategies CSOs practise, and the *range* of advocacy strategies that organisations employ. The analysis also explores norm-breaking behaviour, such as holding back criticism of public authorities. The results reveal a complex picture of a culture of advocacy: we find patterns of intense political activity among organisations that admit they hold back in their criticism of public authorities and the use of a wide range of advocacy strategies. The article contributes to and challenges established advocacy research and analyses established patterns of organisations' advocacy activities with the symbolic acts of breaking norms, as an analytical approach for the study of advocacy strategies in general and advocacy culture in particular.

Keywords: advocacy strategies, advocacy culture, civil society organizations, critical voice function, political influence

Introduction

Central to many theories on civil society is the idea that it fills a democratic function as its actors articulate the ideas and interests of individuals, member groups and the wider public, to whom many political platforms are not available. Citizens come together in formal organisations, networks or social movements to discuss, deliberate and try to influence the society to which they belong. The ways in which civil society actors can engage in public debates and political discussions, and the ways they seek to inform and influence the general public and decision-makers alike, can be seen as an illustration of a society's political climate (e.g. Amnå 2006). Such activities, which are a collective of concerted attempts to influence policies and politics to promote change, as carried out by civil society actors, are generally termed "advocacy activities".

While there is extensive research that outline different types of advocacy strategies (Beyers 2004; Binderkrantz & Krøyer 2012; Dür & Mateo 2013), investigate advocacy

for or by specific groups (Boris & Mosher-Williams 1998; Mosley 2012), and explore the particular traits of non-profit advocacy (e.g. Child & Grønberg 2007) in relation to national political processes (e.g. Andrews & Edwards 2004; Casey 2002), we find less attention has been paid to the institutionalised norms and expectations regarding how, when and on what grounds civil society actors are expected to advocate. Advocacy research is, in other words, primarily focused on identifying organisational behaviour, rather than considering how the behaviours of individual organisations express society's expectations and norms concerning advocacy, here "culture of advocacy". The significance of studying different advocacy cultures cannot be underestimated in view of recent changes towards harsher state control over civil society. Throughout Europe, control is, for example, expressed in terms of restricted funding opportunities, qualified funding, and in terms of tacit and explicit rule changes concerning open criticism that civil society actors are expected to follow (e.g. Fundamental Rights Agency 2018).

Sweden could be portrayed as a critical case for the study of advocacy culture. In international comparison, Sweden stands out as a country marked by an extensive period of Social Democratic rule, citizens' high level of trust in state and public institutions (Trägårdh *et al.* 2013), and a civil society largely formed around the long-lasting tradition of popular movement organisations, often with close and cordial relations with state and government officials (Lundström & Svedberg 2003). Unlike in some other countries, advocacy is not regulated by the state, and civil society actors are offered extensive leeway in terms of how they can promote their issues. It is, however, important to recognise that actions are taken within a political and cultural framework dominated by a "strong state", with close connections between the Social Democratic party and key civil society organisations (Micheletti 1995). So whereas legal barriers to advocacy actions are absent, the strong patronage of the state has seemingly established norms regarding both forms and natures of advocacy behaviour.

Although the relationships between the state and civil society organisations have certainly changed, with, for example, new forms of partnerships and contract-based relations (Wijkström 2011), we may assume that state-civil society interactions remain characterised by permissive norms. Thus, civil society actors are invited to engage in advocacy activities that involve voicing criticism about policies as well as politicians and officials. Actors have been *allowed* to voice criticism against public actors and policies and are also *expected* to do so. In other words, Swedish society and its democratic system expects civil society actors to take on the responsibility of criticising the government, politicians and civil servants, for the greater good of societal development, the welfare of citizens and the quality of democracy. In a Swedish context, therefore, the act of deliberately refraining from advocacy and voicing criticism could potentially be seen as a disruption to a norm.

This article captures the Swedish culture of advocacy by analysing what organisations do *and* what they refrain from doing. We argue that identifying such actions offers an important step towards identifying what norms and expectations provide the informal boundaries of a Swedish advocacy culture. Hence, the article presents findings on a) what type of advocacy strategies civil society organisations practice, b)

the range or diversity of advocacy strategies that organisations employ and c) the extent to which organisations purposefully refrain from criticising public institutions and actors. As mentioned, we consider “holding back criticism” as a norm-breaking act of great symbolic value in the Swedish political context since civil society organisations are expected to act as watchdogs and express concern or criticism.

Our analysis draws on a survey among a representative sample of more than 6,000 Swedish CSOs, and provides a systematic analysis across a broad spectrum of domestic CSOs. Our investigation into advocacy culture thus provides research input from one of the largest surveys addressing CSOs advocacy activities, which formed part of the research program “Beyond the welfare state: Europeanization of Swedish civil society organizations (EUROCIV)”. For the purpose of the analysis conducted in this study, we adopt a broad definition of advocacy that ranges from open demonstrations and letter writing to less visible tactics such as networking and lobbying, as well as advocacy that is mainly oriented towards government or the general public, hence excluding advocacy for market actors. This dataset allows for a unique analysis into advocacy behaviour, as the sample includes organisations active at national, regional and local levels, in various policy areas and with different resources and means.

A Swedish culture of advocacy?

The concept of culture is, of course, a widely used and debated concept and carries different meanings. The notion of an advocacy culture generally rests on the values embedded in relations between state and civil society actors, including the roles, expectations and action repertoires ascribed to CSOs. As such, we interpret the concept of culture based on two perspectives. Firstly, advocacy culture can be analysed in relation to the regulations, expectations, roles and facilitating or obstructive structures as given by the organisation’s environment. Secondly, advocacy culture can also be linked to and seen as an expression of organisational culture and organisations’ advocacy activities. For example, an organisation that chooses public and confrontational advocacy tactics may perceive advocacy work as part of an identity that signifies independence and autonomy (cf. Arvidson, Johansson & Scaramuzzino 2017). An organisation that opts for non-confrontational tactics, and aims to negotiate with opposing stakeholders, may see advocacy as a pragmatic way of dealing with situations where collaborating parties represent different interests (see also Garrow & Hasenfeld 2012). It is on the basis of these two perspectives we seek to identify a Swedish civil society advocacy culture.

Considering the roles, expectations and action repertoires ascribed to CSOs, a Swedish system of interest representation is by tradition characterised by “corporatism”, i.e. a system of institutionalised contact, negotiation and joint decision-making between the state and CSOs (Hermansson, Lund, Svensson *et al.* 1999; Lundberg 2017; Gavelin 2018). The system has been built on close collaboration between the state and major interest organisations in the preparation as well as the implementation of public policies (Micheletti 1995). Throughout history, relations between the Swedish

state and civil society are in this respect coloured by Sweden's corporatist historical legacy. Governments at various levels has invited civil society representatives to join public committees and public boards in order to discuss and implement policies, and political parties have "created coalitions" (ibid.:154) with civil society organisations, granting them power to influence the political agenda (Lundåsen 2010). In fact, the collaboration between the government and CSOs has at times been criticised for being too close (ibid.). Nevertheless, the Swedish corporatist model has also earned strong support in the court of public opinion and within the civil society sector itself (Olsson, Nordfeldt, Larsson *et al.* 2009; see also Lundström & Svedberg 2003).

Possibly as an expression thereof, governments have refrained from limiting the actions of CSOs through legislation (Micheletti 1995). Hence, there is an absence of regulation and legislation that details the "do's and don't's" of civil society associations (Trägårdh *et al.* 2013). In practice, however, opportunities to influence policy-making do not apply to everyone. Large CSOs, such as senior-citizen organisations, women's groups, disability-movement organisations, and immigrant and ethnic organisations, have benefitted from this system, since they participate in closed forms of consultation (Feltenius 2008; Scaramuzzino 2012). This suggests that a Swedish culture of advocacy has elements of inclusive and cordial relations between politicians and civil society actors, but we cannot assume that this applies to all civil society actors. Moreover, while there is a strong emphasis in principle on organisational independence, some authors argue that "government patronage involves very complex and confusing practices and principles" (Micheletti 1995:160). The principle of "free associations" does not simply mean that the state has not been active in directing civil society and their roles in political deliberations of various kinds (Trägårdh *et al.* 2013).

This system of corporatist relations has undergone changes, and relations are now increasingly marked by competition between a wider sets of actors that try to influence policy and politics from inside and outside policy-making processes. These are processes that invite for more informal, personal contacts and networks (like in more "liberal" systems, as, for example, the US) at the expense of arranged consultation (Garsten *et al.* 2015). To some extent, this has also implied changes for civil society actors, yet at the same time Swedish government policies with regard to state-civil society relations have continued to follow corporatist traits. During the last decade, central governments have, for instance, initiated compact models (in Sweden called "agreements") to guide relations between state and civil society at various levels of government. The agreement has been established between the central government, national CSOs, and the Swedish Association of Local Authorities and Region, and includes common principles that build on "independence", "dialogue", "transparency", "quality" and "diversity" (Överenskommelsen 2008, see also Johansson and Johansson 2012). The agreement was initiated by the centre-conservative government in 2008 and was recently updated by the left-green government in 2018.

These combined principles illustrate the idea that the relations between state and civil society are governable; yet, they are also in need to be codified and regulated, including the underpinning values. Rather than directly trying to interfere with civil

society “internal” business, the agreement can be seen as an illustration of soft governance. This tradition of a permissive, soft-controlling relationship becomes even clearer as we compare Sweden to other countries such as the US and the UK, where we find detailed regulations regarding what type of advocacy behaviour is allowed in order for organisations to retain their charitable status (Charity Commission for England and Wales 2008/2017; IRS 2018). Arguably, the relationship between the state and CSOs can be described as dynamic and interactive, rather than oppositional and fraught with conflict.

Swedish civil society is at the same time largely defined by a Scandinavian “popular movement” tradition, and Swedish CSOs have, in this respect, primarily played the role as political agents in that they have fulfilled a voice function, advocating for their respective constituencies and membership groups (Trägårdh 2010:236). The above-mentioned agreement illustrates such a codified social position, as CSOs are expected to act as “... critical reviewers, advocates and opinion makers. They should be able to uphold this role without jeopardizing cooperation with or economic support from the public sector” (Överenskommelsen 2008:22). The conventional role for CSOs is to be critical, and to scrutinise government policies as they seek to represent citizens and develop the political project of the modern welfare state, and to contribute towards the implementation of public policies. While the formal execution of this role has been placed on official organisations, some argue that this tradition forms a “popular movement contract” that characterises the general citizen’s relationship to the state, i.e. opportunities to voice criticism and concerns, can be seen as responsibilities that fall on individuals and organisations, alike, to actively engage in society’s pressing issues (Wijkström 2012). From this perspective, we may interpret an organisation’s decision to deliberately hold back criticism of public authorities as a norm-breaking act.

Further changes can be noted, however, in the relations between CSOs and the government that affect the way roles and expectations regarding CSO behaviour are formed. A “productivist” function has become more pronounced in government policies (Hartman 2011; Wijkström 2011). As in many European countries, the delivery of public goods is dispersed across a range of actors and sectors, including CSOs, as they are invited and/or expected to step in when the welfare state “fails” to deliver (Brandson, Trommel & Vershuere 2014; Boivard 2014; De Corte & Versheure 2014). Research suggests that with this comes changes to internal characteristics of organisations and their approach to advocacy activities. Along with government contracts and subsidies, organisations become subordinate to public management models, control measures and performance indicators with regard to efficiency, effectiveness and quality. These changes raise central questions concerning the possibility of combining the functions of offering a critical voice as well as that of being service providers based on public contracts (Arvidson, Johansson & Scaramuzzino 2017).

Swedish advocacy has thus been formed by the presence of large membership-based collective action organisations, often with a close connection to the labour movement and the Social Democratic party. However, more recently we can identify a growing diversity of civil society organisations engaging with government, and with that follow

changes to norms of advocacy activities. Forms of NGOisation, bureaucratisation and professionalisation among civil society actors challenge the established meaning and value of Swedish CSOs as membership based organisations (Papakostas 2011). Swedish CSOs increasingly employ professional policy strategists, public relations advisors, communication experts and campaign managers as they engage in advocacy activities. This suggests a more professional and strategic position on how to engage in advocacy activities where particular types of activities are less linked to the ethos and identity of an organisation – and more subordinated to the particular policy issue or the tactical game of seeking political influence.

CSOs and advocacy strategies: a review of research

Research on CSOs and advocacy form an extensive research field (Arvidson, Johansson & Scaramuzzino 2017), and in this section we limit our discussion to a focus on different categorisations of advocacy strategies and the meanings ascribed to different types of strategies. The notion of strategy, as a form of deliberative behaviour, where groups or organisations use their means to try to influence policies and politics according to certain goals, very much underlies this strand of research (Jaspers 2013).

A classic typology of advocacy strategies can be found in interest group studies where a distinction is made between insider and outsider strategies (Maloney, Jordan & McLaughlin 1994; Grant 2001, 2004). Interest group studies have primarily been occupied with analysing and measuring access to and participation in public consultation and decision-making procedures, often with an ambition to analyse political influence of advocacy activities (Andrews & Edwards 2004; Jenkins 2006). The insider/outsider typology has framed such analyses, where insiders are those who have been “recognised by government as legitimate spokespersons for particular interests or causes” (Grant 2004:408). Insider positions are usually linked to institutionalised advocacy strategies, such as contacting politicians and civil servants, to make them aware and try to convince them on particular issues, that is, to get engaged in consultation and policy monitoring. This might imply participating in detailed negotiations on legislative proposals or taking part in general debates and discussions on policy developments. The typology is engrained by a proposition that having an insider position is more beneficial, as it is assumed that such a position allows organisations to gain real influence. Outsider positions are in this respect less prestigious, less appealing. Outsiders are those who want to be included in consultation yet lacking skills, resources or acceptance to gain such a position (outsiders by necessity or exclusion) or outsiders by choice, that due to ideological considerations choose not to be included (Grant 2004:409).

Scholars have come to question whether the insider/outsider typology actually matches present advocacy activities as more modern organisations of today tend to utilise a mix of advocacy strategies, combining both insider and outsider strategies. Cisár (2013) suggests that social movement organisations nowadays deploy lobbying activities, and highly institutionalised actors can use protest strategies. (Binderkrantz & Krøyer 2012:117; see also Beyers 2004; Eising 2007). Such blurred (or integrated)

action repertoires are particularly evident in relation to the use of social media (Van der Graaf, Otjes & Rasmussen 2016; Scaramuzzino & Scaramuzzino 2017).

Another categorisation of advocacy includes a distinction between direct and indirect strategies (e.g. Binderkrantz 2005; see also Binderkrantz & Krøyer 2012). Direct strategies here include *parliamentary strategies*, which include contacting members of parliament, elected ministers and parliamentary committees, political parties and party organisations. It also includes *administrative strategies* such as contacting civil servants, using public committees, responding to requests for comments on public investigations and reports, etc. Indirect strategies include activities aimed to influence decision-makers and policies by deploying *media strategies*, e.g. activities directed towards reporters, writing letters to newspaper media, issuing press releases of holding press conferences and publicising various reports. Indirect strategies also include *mobilisation strategies*, ranging from arranging public meetings and conferences, conducting petition drives and organising various forms of campaigns to engage in more confrontational activities such as organising strikes, demonstrations and forms of civil disobedience. This fourfold distinction partly overlaps other similar conceptual suggestions. Beyers (2004), for instance, highlights differences between *access politics*, *information politics* and *protest politics*. Access politics is in this respect a form of direct strategy, while information and protest politics can instead be considered indirect strategies (Dür & Mateo 2013:662–663).

Unlike the insider/outsider typology, the framework of direct/indirect strategies does not presuppose a primacy of one strategy over another. Instead, each strategy comes with a different cost (e.g. Casey 2002), but also carries different symbolic values. For example, the difference between bargaining and voicing is emphasised, and Beyers (2004) argues that while access politics take place where the political bargaining occurs, voice strategies take place in the public arena. Whereas information politics imply the presentation of information in media, “protest politics is conceptually different from information politics in the sense that it implies the explicit staging of events in order to attract attention and expand conflict” (Beyers 2004:214). This suggests that the use of a particular advocacy strategy is more than a “strategic choice” made by the individual organisation based on a sense of what may serve its interest in the best way, but is also a reflection of the symbolic value and assumed identity attached to a particular advocacy strategy. For example, protest in the streets is more outspoken than is negotiations behind closed doors, and every chosen strategy plays a role in the expression and formulation of the identity of the organisation.

These different typologies and views on advocacy strategies can be criticised for being based on assumptions that actors are rational and can make informed choices. This has been debated in interest group studies and even more so in research on advocacy by civil society organisations and issues concerning organisations’ access, acceptance and inclusion, depending on their resources, how well their agenda fits with the government’s; and the power the organisation has to put pressure on governments to enter into consultation practises. This means that choice and organisational agency are “more constrained than the typology allows” (Grant 2004:409) and can therefore

be assumed to be an expression of specific norms and expectations rather than independent acts. Moreover, discussions on collective identity among social movement scholars reflect similar positions, albeit from a different analytical perspective. Polletta and Jaspers (2001) maintain that choices of advocacy strategies are influenced more by organisations' collective identity than by rational organisational considerations. Instead of maximising influence, identity formation is essential for what type of strategies organisations adapt (and are less likely to consider). That is, even if the repertoire of possible strategies is very broad, including demonstration, lobbying, and volunteers and/or employing professional consultants, the organisation's collective identity defines what strategic actions are more viable than others (*ibid.*:293–294). Advocacy can thus be perceived as an organisational strategy that hinges on organisational context, forms of identity and organisational relations. Advocacy strategy cannot only be understood as a result of internal organisational factors, such as capacity and political intent, but also reflects the characteristics of the policy field, including political opportunity structures and financial resources available to the organisation (Neumayer, Schneider & Meyer 2013).

While seeking to achieve political influence might be a key purpose, civil society advocacy is complex and varied. For organisations working in close proximity with the state, e.g. engaged in public service delivery, the style of advocacy might be less confrontational and reflect a striving to secure organisational survival. Mosley (2012), for instance, distinguishes between advocacy carried out for a political/policy issue and advocacy aimed at ascertaining financial support. She highlights the importance of assessing how/whether advocacy behaviour changes as a result of certain types of positions/relations with the public sector, and to what extent such changes are related to the purpose of organisational advocacy activities. A similar distinction is made by Garrow and Hasenfeldt (2012), who discuss advocacy aimed at achieving social benefits or advocacy aimed at ascertaining organisational benefits, linking different purposes to the underlying identity of the organisation.

In sum, research identifies outsider and insider strategies, and direct and indirect strategies. The meanings ascribed to different strategies relate to levels of influence, status and relations with surrounding stakeholders, and organisational identity. In the following, we build on these categorisations as we seek to map what types of advocacy behaviour Swedish CSOs are engaged with and the range, or diversity, of strategies organisations employ. In our analysis, we discuss how identified patterns contribute to an impression of Swedish civil society advocacy culture.

Method, data and operationalisation

The study is based on a quantitative dataset from a nationwide survey. The survey was carried out in 2012–2013, and the questionnaire was sent to 6,180 Swedish CSOs, resulting in 2,791 responses. A total of 740 CSOs were excluded from the sample due to incorrect postal addresses or the fact that they had ceased to exist, bringing the final response rate to 51.3 percent.

The survey is based on samples of categories used by Statistics Sweden (SCB) in its register of Swedish organisations (*Företagsregistret*). The sample frame was constructed to include Swedish CSOs expected to engage in social welfare issues, working with service production and/or interest representation. In line with this, we included two types of organisations: associations (*ideella föreningar*) and religious congregations (*registrerade trossamfund*). The organisational category ‘association’ is the most common organisational form, as it simplifies the way the organisation can engage with certain activities (e.g. to carry out limited economic transactions without being taxed). Religious congregations were chosen, as they represent an important part of organised civil society in Sweden, and they are often involved in social welfare activities and public campaigns on behalf of families living in poverty, undocumented migrants and other marginalised groups. A random sample for the survey was constructed using a combination of organisational forms and categories based on the types of activities that the organisations were primarily involved in. The organisational types and activities chosen for the survey were: 1) associations involved in “social service and care”, 2) associations involved in “interest representation” and 3) religious congregations.¹ Among the organisations randomly chosen for the sample, we assumed that different types of organisations would display a large variety of resource mobilisation patterns and, hence, form different relationships with public authorities. The assumption was that a considerable number of organisations would give a high value to their advocacy function, i.e. voicing their opinion and criticism of public authorities and policies, as an integral part of their organisational activities.

Based on these considerations, the total population of CSOs included 80,015 associations, from which the sample (of 6,180 CSOs) were drawn. The population constitutes approximately 40 percent of Swedish formally organised civil society² including membership-based organisations and umbrella organisations at all administrative levels, from local to international, with an overrepresentation of organisations involved in social welfare issues and interest representation. For the purpose of this analysis, we have excluded those organisations that were inactive during 2012. Thus, the following builds on 2,678 Swedish CSOs. We present both univariate and bivariate analyses, and use Cramer’s *V* as a measure of association.³

1 Since the groups of our population were quite different in size, we decided to make a stratified sample assigning different sizes to the sub-samples for each of the categories. Each random sub-sample included a different percentage of the population, ranging from 3 to 100 percent. The aim of this sampling procedure was to avoid ending up with insufficient numbers of cases for some of the smaller categories. Due to the stratified sampling procedure, we gave the categories different weights during the analysis, so that the results of univariate and bivariate analyses presented would be the same as if we had analysed a non-stratified sample (for more detailed information about the sampling procedure, see Scaramuzzino & Wennerhag 2013).

2 According to Statistics Sweden’s calculations, Swedish civil society includes about 217,000 formal organisations (SCB 2010).

3 Cramer’s *V* is often used as an association measure in cross-tabulation between nominal variables, giving a value between 0 and 1, where the value 0 represents no association and the value 1 represents complete association. Significance is presented as follows † = 10% * = 5%, ** = 1%, and *** = 0.1%.

The research questions are operationalised through two sets of questions from our survey. First of all, we explore the use of seven different advocacy strategies, as shown in the following table (table 1). We categorise these strategies into four types according to what forms of advocacy they imply in terms of direct strategies (parliamentary and administrative) and indirect strategies (media and mobilisation). These variables all relate to the same main question: “How often does your organisation use the following ways to influence Swedish politics?” The sub-questions stated different strategies, as presented in the table.

Table 1. Strategies and form.

Advocacy strategies		
Direct strategies	Parliamentary strategy	Contacting politicians at national level
		Contacting politicians at local level
	Administrative strategy	Contacting public officials at national level
		Contacting public officials at local level
Indirect strategies	Media strategy	Using traditional media
		Using social media
	Mobilisation strategy	Using demonstrations

Each sub-question provided five options: “Often”, “Sometimes”, “Seldom”, “Never” and “Don’t know”. In the analysis, the first two alternatives have been merged as positive answers, while the third and fourth have been merged as negative answers.

Secondly, we explore whether Swedish CSOs refrain from criticising public authorities by looking at the respondents’ answers to the following statement: “we hold back criticism of the state and municipalities for the purpose of not jeopardising economic support”. The question preceding this asked: “To what extent do the following statements describe your organisation in an accurate way?” The respondents could choose between the following alternatives: Very much, Somewhat, Not very much, Not at all, Don’t know. Also in this case, we have merged the first two alternatives as positive answers, while the third and fourth have been merged as negative answers. We interpret an agreement with this statement as a strategic choice not to voice criticism of public authorities to safeguard present or future economic support.

Finally, we explore how the range of strategies used and the holding back of criticism are related.

Advocacy strategies and political activity among Swedish CSOs

The idea of a Swedish advocacy culture proposes that civil society is expected to play a democratic role through voicing concerns and opinions on behalf of citizen groups. The survey allows us to address in what ways CSOs are politically active, or, in other words, how they use advocacy strategies to influence decision-makers and policies in their respective fields of operation.

Table 2 presents percentages for the number of organisations that state that they make use of different strategies to influence Swedish policies. The first four strategies are direct strategies. They include contacting politicians and public officials at the national or local level. The following three strategies are indirect strategies and involve using traditional media (such as newspapers, television or radio) and social media. The last strategy is staging demonstrations.

Table 2. Use of different strategies for political influence by Swedish CSOs.

Type of strategy	Percent	N. of analysed cases
<i>Parliamentary strategy</i>		
Contacting politicians at national level	19.2	2,306
Contacting politicians at local level	40.2	2,398
<i>Administrative strategy</i>		
Contacting public officials at national level	15.5	2,289
Contacting public officials at local level	41.2	2,385
<i>Media Strategy</i>		
Using traditional media	29.3	2,378
Using social media	20.5	2,306
<i>Mobilisation strategy</i>		
Using demonstrations	9.0	2,304

The findings indicate that organisations appear to prefer direct strategies aimed at the local level, including both parliamentary and administrative strategies. More than 40 percent of the organisations studied state that they have used such strategies. Such focus on the local level reflects the fact that our sample includes mostly local organisations and that they have a voice function in relation to the public sector at the local level. It also possibly reflects that many Swedish CSOs have a close relationship with politicians and public officials based on direct communication, especially at the local level.

The results also show that indirect media strategies are less frequent but are still adopted by many CSOs (traditional media: one in three CSOs; social media: one in four). This suggests a relatively strong presence of Swedish CSOs in the public debate and that their voice is heard openly in society.

Considering that our sample includes mostly small organisations with no employed staff, they appear active when it comes to advocacy strategies. These results confirm that Swedish civil society and advocacy culture promotes the voice function of CSOs. It also reflects the presence of institutionalised structures that facilitate communication between CSOs and key individuals at the local municipal level. The limited use of confrontational strategies such as demonstrations is, of course, noteworthy. This possibly echoes a tradition of close and trustful relationships between public authorities and civil society actors that build on negotiations rather than open conflict.

Table 3 shows the number of strategies employed by the CSOs and hence the width of their repertoire of political strategies.

Table 3. Range of advocacy strategies used by CSOs.

Number of strategies employed	Percent
None	47.7
1–2	24.0
3–6	25.5
7	2.8
Total	100
Total number of analysed cases (N.)	2,135

The study shows that almost half of all CSOs did not use any of these seven strategies. It should, however, be kept in mind that, while these strategies are among the most commonly employed, they are not an exhaustive list of strategies. Some CSOs might participate in councils and dialogues, and use petitions as a means to influence policy. It is remarkable, however, that so many CSOs do not seem to be seeking political influence. Some explanation as to why this is the case may be found in the broad sample (including religious and cultural organisations) and that many CSOs might be more focused on offering direct support to individual members, the production of services, and creating spaces for community- and capacity-building among social groups. Furthermore some CSOs might delegate the advocacy work to umbrella organisations at the local, regional and national level.

Our results also show that just over half of the CSOs use at least one strategy for policy influence, and if we consider that more than 40 percent use direct strategies at the local level we can conclude that almost all organisations employing these strategies engage in direct contact with politicians and public officials at the local level. One in four CSOs employ only one or two different strategies, similar numbers use as many as three to six strategies. Only about three percent employ all seven strategies. We can assume that the organisations employing multiple-strategies are not only versatile in handling advocacy but also persistent, goal-oriented and active in trying to influence policy and politicians.

It is therefore interesting to take a closer look at the types of organisations that belong to this last category of politically active organisations. To do this, we make use of a typology used by Statistics Sweden in previous studies about associational life (Vogel, Amnå, Munck *et al.* 2003).⁴ In our adaptation of the typology, we have used 52 categories that reflect organisational identities and the issues that the organisations deal with. The results are presented in table 4.

Table 4. CSOs employing multiple strategies among nine sub-categories (percentages).

Types of organisations	Number of strategies employed		N. of analysed cases
	0–6 strategies	7 strategies	
<i>Interest organisations</i>			
LGBT organisations	70.0	30.0	6
Women's organisations	88.0	12.0	75
Ethnic organisations	88.5	11.5	23
Trade unions	90.7	9.3	95
Pensioners' organisations	95.5	4.4	57
Temperance and drug users' organisations	95.6	4.5	53
<i>Political organisations</i>			
Political parties	84.3	15.7	75
<i>Solidarity organisations</i>			
Other solidarity organisations	75.0	25.0	16
Humanitarian organisations	96.0	4.0	372
Total number of analysed cases including categories not presented (N.)	2,068	67	2,135

Cramer's V=0.300***

⁴ The organisations have been classified by assessing the main focus of activity on the basis of the organisation's name, information given in the survey about the organisation's main goals and activities, and information found on the Internet (mostly the organisations' own websites). The typology is based on six main categories: interest organisations, solidarity organisations, political organisations, lifestyle organisations, religious organisations and service organisations. Each of these categories includes a set of sub-categories, for a total amount of 52.

The table shows that many of the organisations that employ multiple strategies are interest organisations. This is consistent with previous research that suggests that organisations representing specific interest are more active in advocacy than organisations representing diffuse interests (e.g. Linde & Scaramuzzino 2018). Not surprisingly, the organisations we find in this category are associated with the staging of and participating in demonstrations: for example, LGBT organisations with the Pride parade, women's organisations with the international women's day parade, and the labour movement with the May Day parade. This is consistent with the fact that demonstrations are the least common strategy employed by the CSOs, as shown in table 3. There are also other types of interest groups such as ethnic organisations, pensioners' organisations, and temperance and drug users' organisations. Also, political parties are overrepresented among the multiple-strategy organisations along with solidarity organisations. Among these, there are particular organisations advocating for animals' rights and Save the Children. While some groups are quite small, we find significant differences between the types of organisations and that the typology used explains 30 percent of the variation when it comes to multiple-strategy organisations. In fact, the nine sub-categories (out of 52) cover 87.5 percent of all multiple-strategy CSOs.

Holding back criticism?

Research in this area has more often focused on the extent to which organisations engage in advocacy rather than on why they refrain from doing so. Therefore, we will explore the answers to the direct question of whether organisations “hold back their criticism” towards public institutions for the purpose of not risking their economic support. In the Swedish political culture, agreeing with such a statement would be rather sensational and carry serious implications for the organisations' self-image, as it suggests a failure in fulfilling the role as citizens' representatives, some of whom are vulnerable and possibly excluded from public services. Not surprisingly, the following table (table 5) shows that only a very small group states that they do hold back criticism.⁵

5 Very few of the questionnaires sent in were filled in by employees (e.g. communicators) who might potentially be trained to answer sensitive questions as this one. It might be important to mention that 85 percent of the organisations in the sample had no employed staff at all and more than 80 percent of the answers came from chairpersons, secretary generals or board members.

Table 5. Holding back criticism towards state and municipality for the purpose of not jeopardising economic support.

We hold back criticism of the state and municipalities for the purpose of not jeopardising economic support	Percent
Strongly agree	0.9
Agree	1.3
Disagree	7.0
Strongly disagree	90.8
Total	100.0
Total number of analysed cases (N)	2,384

The table shows that very few Swedish CSOs refrain from criticising public authorities (2.2 percent). As this statement clearly shows that the organisation acts in a way that breaks with norms and expectations, it may require a big leap to agree to such a strong statement. It suggests that the results show either organisations that are consciously and strategically compromising with their advocacy function, for calculated reasons, or organisations that are particularly self-critical and reflect on a position as, perhaps, dependent on and controlled by public authorities.

Further investigation into the group that reports actually holding back criticism might reveal that characteristics of the contexts in which the CSOs operate, that is, specific policy fields and relations between CSOs and public authorities, offer some explanations. In the following table, we have used the same categories as in table 5 to show which types of organisations show an overrepresentation of CSOs stating that they refrain from criticising public authorities.

Table 6. CSOs holding back criticism among five sub-categories (percentages).

Types of organisations	Do not hold back criticism	Do hold back criticism	N. of analysed cases
<i>Interest organisations</i>			
Immigrant organisations	81.3	18.8	30
Temperance and drug users' organisations	90.6	9.4	64
Women's organisations	95.8	4.2	82
<i>Lifestyle organisations</i>			
Cultural organisations	96.1	3.9	263
<i>Solidarity organisations</i>			
Humanitarian organisations	95.0	5.0	453
Total number of analysed cases including categories not presented (N)	2,298	84	2,382

Cramer's V=0.224***

As stated above, the average percent of CSOs holding back criticism is about two. Among immigrant organisations, representing non-Swedish ethnic groups, the percentage of organisations stating that they hold back criticism is nearly 19 percent – a remarkably high figure! Among organisations from the temperance and drug users' movements, the same figure is 9 percent. Also among women's organisations, cultural organisations and humanitarian organisations, the percentage of CSOs stating that they hold back criticism is higher than average. It is interesting to notice that these five organisational sub-categories include 75 percent of the organisations in our sample that are strategically choosing to hold back their criticism, and that 22 percent of the variation in the "holding back variable" is explained by the typology.

Analysing these sub-categories, we can conclude that at least the first three interest organisations (i.e. immigrant, temperance and women) are active in policy areas with a relatively high level of conflict in Swedish society: migration/integration policy, alcohol and drug policy and gender equality policy. Within these policy areas, we find particular relationships between public authorities and civil society organisations and, hence, potential advocacy cultures that might explain why these organisations are overrepresented among those stating that they hold back criticism.

Swedish integration policy is characterised by a multi-culturalist approach promoting "cultural diversity". In this context, however, immigrant organisations tend to be depicted among public authorities as potential agents of segregation rather than contributing to integration (Scaramuzzino 2012) and are expected to be concerned with culture rather than politics (Odmalm 2004). When it comes to alcohol and drug policies, Sweden is known for a restrictive "zero tolerance" approach to illegal drugs

that focuses on prevention, treatment, and control. This policy area has been formed by strong cultural norms (Örnberg 2008) that at times have been subject to vivid and polarised debates between actors (Tham 2005). Women's organisations are comprised mostly of women's shelters occupied with service provision with public financial support. These organisations try to combine help and support with lobbying, claiming a special knowledge that can be strategically used in policy change processes and for political demands (Eriksson 2010). Recent studies suggest, however, that professionalisation and bureaucratisation of these organisations comes to the detriment of their political and ideological functions (Helmersson 2017).

It is possible that there are good reasons to hold back criticism in these particular policy areas where the fragmented nature of the field may override the general principals of a otherwise generous Swedish advocacy culture.

Holding back criticism: a strategy among others?

Based on the results so far, our next question explores the extent to which organisations state that they refrain from criticising public authorities and refrain from political activity in general. We explore the ways in which the strategy of holding back criticism (table 4) correlates with the advocacy strategies aimed at influencing policy discussed previously (table 2). The figures show percentages of organisations using different strategies among those agreeing that they hold back criticism and among those who disagree. The results are shown in the following table (table 7):

Table 7. Correlation between advocacy strategies and holding back criticism (percentages).

Type of strategy	Do hold back criticism	Do not hold back criticism	N of analysed cases and Cramer's V
<i>Parliamentary strategy</i>			
Contacting politicians at national level	68.3	18.1	2,159 (0.186***)
Contacting politicians at local level	82.9	38.7	2,216 (0.131***)
<i>Administrative strategy</i>			
Contacting public officials at national level	64.1	14.1	2,148 (0.200***)
Contacting public officials at local level	87.2	39.8	2,212 (0.137***)
<i>Media strategy</i>			
Using traditional media	51.2	29.0	2,203 (0.071**)
Using social media	51.2	19.5	2,160 (0.115***)
<i>Mobilisation strategy</i>			
Using demonstrations	17.5	8.6	2,165 (0.046*)

The figures should be understood in the following way. Of the CSOs that hold back criticism, 68 percent state that they have contacted politicians at the national level. This is in stark contrast to those who do not hold back criticism, where “only” 18 percent have engaged in such a strategy. This pattern is consistent with all the strategies, including direct advocacy at the national and local levels, media strategies and mobilisation strategies. The general results show a positive correlation between holding back criticism and the use of all seven advocacy strategies.

The table below (table 8) illustrates the correlation between holding back criticism and the number of strategies employed. It suggests that organisations refraining from criticising public authorities in fact use a wider repertoire of advocacy strategies than organisations that state that they do not hold back criticism.

Table 8. Repertoire of political strategies and holding back criticism (percentages).

	Number of strategies employed	Do not hold back criticism	Do hold back criticism
Inactive	None	48.3	8.6
Low active	1–2	24.5	17.1
Medium active	3–6	24.7	62.9
Hyperactive	7	2.5	11.4
Total		100	100
Total number of analysed cases (N)		2,018	

Cramer’s V=0.149***

First of all, political activity is frequent among the CSOs that state that they do hold back criticism. If those that do not employ any of the considered strategies are understood as less politically active, this would apply to a small minority of the CSOs. In fact, more than 90 percent of the CSOs stated that they hold back criticism but still employ at least one strategy to influence policy. Among the small minority that hold back criticism, the repertoire of political activity is much broader, and possibly their level of political activity is also higher than among the majority of CSOs constituted by the representative sample. It suggests that Swedish CSOs are in direct contact with public authorities at different levels and that they are present in public debates, including those stating that they hold back their criticism.

This is probably a consequence of the fact that CSOs that stated they are holding back criticism are also those who are more perceptive when it comes to identifying changes in how they behave on this particular point. These organisations are also intrinsically linked to public authorities in that they receive public funding and consider this funding to be essential, which is not the case for almost 50 percent of the CSOs, which do not receive any funding from public organisations (Arvidson, Johansson & Scaramuzzino 2017). As implied in the survey statement, holding back criticism is here linked to risk avoidance

and resource dependency, i.e. it is a strategy aimed at protecting valuable funding. Such statement clearly breaks with the norms of Swedish advocacy culture. Is it the case that the Swedish model, with a largely accepting climate that expects CSOs to be critical, also sets boundaries as to how, where and from whom this critical voice is expressed?

Conclusion

The notion of advocacy culture lies at the core of this paper, and through our investigations, we find that there is a series of activity types, as well as norm-breaking acts, that allow us to gain a better understanding of the particular form and orientation of the Swedish culture of advocacy. Existing research in this field has largely portrayed Swedish civil society as being based upon a popular movement tradition with close and cordial relations between state and civil society that has allowed, and expected, CSOs to exercise a critical voice function and thereby fulfil their role as watchdogs against states and public authorities. This paper both confirms the existence of a Swedish culture of advocacy and challenges it on central points.

Our analysis of the broad and representative sample of Swedish CSOs demonstrates that while advocacy activities might be a cornerstone of how Swedish civil society is being depicted in international research, this is only partly reflected in our analyses. A majority (only by a small margin, however) of Swedish CSOs are “politically active”. Some CSOs engage in a wide range of advocacy strategies, while others use a more limited range of strategies with the aim to achieve political influence. Yet, an equally large share of CSOs are “politically inactive”, seemingly without direct ambitions to influence policies and decision-makers in their respective fields. Whether this suggests two distinctive categories of Swedish CSOs, i.e. between the politically active and the politically inactive, is a topic for further discussion and analysis. The different approaches to advocacy might signify a division of labour between organisations such as larger umbrella organisations and more local organisations. Some branches of such networks or platforms engage in advocacy work, while other parts are more inclined to engage in service delivery. This might also illustrate that large parts of Swedish CSOs are not at all engaged in advocacy activities and that the advocacy culture that is based on such expectations do not include all organisations.

While one might have expected to distinguish between those CSOs using direct and indirect strategies, it is apparent that the divide lies between protest and other types of advocacy strategies. As Swedish CSOs primarily seek access to politicians and civil servants, it appears non-confrontational and bargaining solutions are highly valued. A strategy of close interaction with key policy-makers is combined with different media strategies. This can be interpreted as concerted efforts to gain leverage in political issues. It is significant that protest, in the form of staging demonstrations, is almost a non-strategy, as only a small proportion of the actors seem to consider this a reasonable way to seek political influence and promote the causes they represent.

A key to unpacking a Swedish advocacy culture is found in our analysis of when CSOs agree to “hold back criticism” against public authorities and politicians. Such behaviour, we argue, is norm-breaking and of great symbolic value, but the results are difficult to interpret. First and foremost, very few actually state that they do hold back criticism. To

what extent this statement is a socially desirable position rather than “the truth” is hard to assess. However, the low numbers agreeing to “holding back criticism” are interpreted as an expression of abiding by the social and cultural norm of the majority. The expectation of having to act as watchdogs and express criticism against politicians and civil servants seems to be highly engrained in the organisational identity of most CSOs of this study. This appears even stronger if we consider that organisations, described as politically inactive, also report not holding back criticism of the government. Thus, expressing criticism constitutes a central part of CSOs’ collective identity and a deep-seated “culture of advocacy” that characterises organisations’ general approach to public authorities. This is a key finding of this study.

In view of the above, how do we understand the CSOs that, nonetheless, state that they hold back criticism of public authorities? A first assumption could be that politically inactive organisations or those controlled or governed by central and local governments hold back on criticism. This is not the case, though. On the contrary, actors that express that they hold back criticism are the most politically active using a wide range of advocacy strategies. This distinguishes them from the majority of Swedish CSOs. At the same time stating that they hold back criticism against the government, they are also engaged in direct, institutionalised and non-confrontational strategies or confrontational tactics like staging demonstrations. Recognising that the question was posed as holding back criticism of public authorities for fear of jeopardising financial support, recent changes in funding arrangements and trends towards CSOs acting as service providers have therefore not put a Swedish culture of advocacy at risk. On the contrary, engaging in criticising the government continues to be a cornerstone of the Swedish model. Our study contributes towards a more detailed understanding of the democratic nature of CSO advocacy, and their influence on setting political agendas along with other powerful stakeholders within society.

The distinct features of a Swedish culture of advocacy appear as we compare the country’s regulations, structures and norms to those of other countries, such as the US and the UK, where advocacy, political activity and criticism of authorities are defined by rules and regulations and threats of reprisals. Reflecting on current debates about the shrinking European civil society, it is clear that we need more detailed comparative analyses on whether Sweden constitutes a case deviating from others in the European context. While this is of empirical and methodological concern, we show that investigations into the culture of advocacy can contribute to the mature research field of advocacy research in important ways. This article demonstrates that the notion of advocacy culture allows us to gain a new perspective into how and why actors engage in advocacy activities, and even more so, why we need to ask the question on why they refrain from engaging in advocacy activities.

References

- Amná, E. (2006) “Still a trustworthy ally? Civil society and the transformation of Scandinavian democracy”, *Journal of Civil Society* 2 (1):1–20.
- Andrews, K.T. & B. Edwards (2004) “Advocacy organizations in the U.S. political process”, *Annual Review of Sociology* 30:479–506.

- Arvidson, M., H. Johansson & R. Scaramuzzino (2017) "Advocacy compromised: How financial, organizational and institutional factors shape advocacy strategies of civil society organizations", *Voluntas* online before print.
- Beyers, J. (2004) "Voice and access: Political practices of European interest associations", *European Union Politics* 5 (2):211–240.
- Binderkrantz, A. (2005) "Interest group strategies: Navigating between privileged access and strategies of pressure", *Political Studies* 53 (4):694–715.
- Binderkrantz, A. & S. Krøyer (2012) "Customizing strategy: Policy goals and interest group strategies", *Interest Group & Advocacy* 1 (1):115–138.
- Boivard, T. (2014) "Efficiency in third sector partnerships for delivering local government services: The role of economics of scale, scope and learning", *Public Management Review* 16 (8):1067–1090.
- Boris, E. & R. Mosher-Williams (1998) "Nonprofit advocacy organizations: Assessing the definitions, classifications, and data", *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 27 (4): 488–506.
- Brandson, T., W. Trommel & B. Vershuere (Eds.) (2014) *Manufacturing civil society: Principles, practices and effects*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Casey, J. (2002) "Confrontation, collaboration and costs: Third sector participation in the policy process", *Australian and New Zealand Third Sector Review* 8 (2):71–86.
- Charity Commission for England and Wales (2008/2017) *Guidance: Campaigning and political activity guidance for charities (CC9)*. The Charity Commission: London.
- Child, C.D. & K.A. Grønberg (2007) "Nonprofit advocacy organizations: Their characteristics and activities", *Social Science Quarterly* 88 (1): 259–281.
- Císár, O. (2013) "Interest groups and social movements", in D.A. Snow, D. della Porta, B. Klandermans & D. McAdam (Eds.) *The Wiley Blackwell encyclopedia of social and political movements*. London: Blackwell Publishing.
- De Corte, J. & B. Versheure (2014) "A typology for the relationship between local governments and NPOs in welfare state regimes", *Public Management Review* 16 (7):1011–1029.
- Dür, A. & G. Mateo (2013) "Gaining access or going public? Interest group strategies in five European countries", *European journal of Political Research* 52: 5, pp. 660–686.
- Eising, R. (2007) "Institutional context, organizational resources and strategic choices: Explaining interest group access in the European Union", *European Union Politics* 8 (3):329–362.
- Eriksson, M. (2010) "Justice or welfare? Nordic women's shelters and children's rights organizations on children exposed to violence", *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 11 (1):66–85.
- Feltenius, D. (2008) "Client organizations in a corporatist country: Pensioners' organizations and pension policy in Sweden", *Journal of European Social Policy* 17 (2): 139–151.

- Fundamental Rights Agency (2018) *Challenges facing civil society organisations working on human rights in the EU*. Brussels: European Union Agency For Fundamental Rights.
- Garrow, E.E., & Y. Hasenfeld (2012) "Institutional logics, moral frames, and advocacy: Explaining the purpose of advocacy among nonprofit human-service organizations", *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 43 (1):80–98.
- Garsten, C., B. Rothstein & S. Svallfors (2015) *Makt utan mandat: De policyprofessionella i svensk politik*. Stockholm: Dialogos förlag
- Gavelin, K. (2018) *The terms of involvement: A study of attempts to reform civil society's role in public decision-making in Sweden*. PhD dissertation. Stockholm: Ersta Sköndal Högskola.
- Grant, W. (2001) "Pressure politics: From 'insider' politics to 'direct action'", *Parliamentary Affairs* 54:337–348.
- Grant, W. (2004) "Pressure politics. The changing world of pressure groups", *Parliamentary Affairs* 57 (2):408–419.
- Hartman, L. (Ed.) (2011) *Konkurrensens konsekvenser: Vad händer med svensk välfärd?* Stockholm: SNS förlag.
- Helmersson, S. (2017) *Mellan system och behandling: Omförhandlingar inom ett förändrat stödfält för våldsutsatta kvinnor*. PhD dissertation. Lund: Lund University.
- Hermansson, J., A. Lund, T. Svensson & P.-O. Öberg (1999) *Avkorporativisering och lobbyism: Konturerna till en ny politisk modell: En bok från PISA-projektet*. Stockholm: Fakta info direkt.
- IRS (2018) "The Restriction of Political Campaign Intervention by Section 501(c)(3) Tax-Exempt Organizations", Internal Revenue Services, <https://www.irs.gov/charities-non-profits/charitable-organizations/the-restriction-of-political-campaign-intervention-by-section-501c3-tax-exempt-organizations> (retrieved 20 April, 2018)
- Jaspers, J.M. (2013) "Strategy", in D.A. Snow, D. della Porta, B. Klandermans, D. McAdam (Eds.) *The Wiley-Blackwell encyclopedia of social and political movements*. London: Blackwell Publishing.
- Jenkins, J.C. (2006) "Nonprofit organizations and political advocacy", 307–333 in W.W. Powell & R. Steinberg (Eds.), *The nonprofit sector: A research handbook*. New Haven: Yale University Press,
- Johansson, M. & M. Johansson (2012) "From a liberal to a social-democratic welfare state: The translation of the English compact into a Swedish context", *Nonprofit Policy Forum* 3 (2) Article 6.
- Linde, S. & R. Scaramuzzino (2018) "Is the Church of Sweden an 'ordinary' civil society organization? The advocacy activities of the Church in comparison to other civil society organizations in Sweden", *Nordic Journal of Religion and Society*. Accepted for publication.
- Lundberg, E. (2017) "Toward a new social contract? The participation of civil society in Swedish welfare policymaking, 1958–2012", *Voluntas*, DOI 10.1007/s11266-017-9919-0.
- Lundström T. & L. Svedberg (2003) "The voluntary sector in a Social Democratic welfare state: The case of Sweden", *Journal of Social Policy* 32 (2):217–238.
- Lundåsen, S. (2010) "Det civila samhället och staten – inflytande och påverkan",

- 57–66 in J. von Essen, S. Lundåsen, L. Svedberg & L. Trägårdh (Eds.), *Det svenska civilsamhället: En introduktion*. Stockholm: Forum för frivilligt socialt arbete.
- Maloney, W., G. Jordan & A.M. McLaughlin (1994) “Interest groups and public policy”, *Journal of Public Policy* 14 (1):17–38.
- Micheletti, M. (1995) *Civil society and state relations in Sweden*. Aldershot: Avebury.
- Mosley, J. E. (2012) “Keeping the lights on: How government funding concerns drive the advocacy agendas of nonprofit homeless service providers”, *Journal of Public Administration Research and Theory* 22 (4):841–866.
- Neumayr, M., U. Schneider & M. Meyer (2013) “Public funding and its impact on nonprofit advocacy”, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 44 (2):297–318.
- Odmalm, P. (2004) “Civil society, migrant organisations and political parties: Theoretical linkages and applications to the Swedish context”, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 30 (3):471–489.
- Olsson, L.-E., M. Nordfeldt, O. Larsson & J. Kendall (2009) “Sweden: When strong third sector historical roots meet EU policy processes”, 159–183 in J. Kendall (Ed.) *Handbook on third sector policy in Europe: Multi-level processes and organized civil society*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Papakostas, A. (2011) “The rationalization of civil society”, *Current Sociology* 59 (1):5–23.
- Polletta, F. & J.M. Jaspers (2001) “Collective identity and social movements”, *Annual Review of Sociology* 27:283–305.
- Scaramuzzino, R. (2012) *Equal opportunities? A cross-national comparison of immigrant organisations in Sweden and Italy*. Malmö University Health and Society Doctoral Dissertations 2012:5.
- Scaramuzzino, R. & M. Wennerhag (2013) “Influencing politics, politicians and bureaucrats: Explaining differences between Swedish CSOs’ strategies to promote political and social change”. Paper presented at the 7th ECPR General Conference Sciences Po, Bordeaux 4th–7th September 2013, at the “Influencing the Bureaucracy” panel.
- Scaramuzzino, G. & R. Scaramuzzino (2017) “The weapon of a new generation? Swedish civil society organizations’ use of social media to influence politics”, *Journal of Information Technology & Politics* 14 (1):46–61.
- SCB (2010) *Det civila samhället 2010*. Stockholm. Statistiska Centralbyrån.
- Tham, H. (2005) “Swedish drug policy and the vision of the good society”, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime* 6 (1):57–73.
- Trägårdh, L. (2010) “Rethinking the Nordic welfare state through a neo-Hegelian theory of state and civil society”, *Journal of Political Ideologies* 15 (3):227–239.
- Trägårdh, L., P. Selle, L. Skov Henriksen & H. Hallin (2013) “Inledning: Civilsamhället klämt mellan stat och kapital”, 9–29, in L. Trägårdh, P. Selle, L. Skov Henriksen & H. Hallin (Eds.) *Civilsamhället klämt mellan stat och kapital*. Stockholm: SNS förlag.
- Van der Graaf, A., S. Otjes & A. Rasmussen (2016) “Weapon of the weak? The social media landscape of interest groups”, *European Journal of Communication* 31 (2):120–135.

- Vogel, J., E. Amnå & I. Munck (2003) *Föreningslivet i Sverige. Välfärd, socialt kapital, föreningskola*. Rapport 98. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Wijkström, F. (2011) "‘Charity speak and business talk’: The on-going (re)hybridization of civil society", 25–55, in F. Wijkström & A. Zimmer (Eds.) *Nordic civil society at a cross-roads: Transforming the popular movement tradition*. Baden-Baden: Nomos.
- Wijkström, F. (2012) "Mellan omvandling och omförhandling: Civilsamhället i samhällskontraktet", 1–33, in F. Wijkström (Ed.) *Civilsamhället i samhällskontraktet: En antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press.
- Örnberg, J. (2008) "The Europeanization of Swedish alcohol policy: The case of ECAS", *Journal of European Social Policy* 18 (4):380–392.
- Överenskommelsen (2008) Överenskommelsen mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting. Dnr IJ2008/2110/UF.

Corresponding author

Håkan Johansson

Socialhögskolan, Box 23, Lunds Universitet, 221 00 Lund

hakan.johansson@soch.lu.se

Authors

Malin Arvidson is associate professor in social work. Her research interests include non-profit organizations, the welfare state, advocacy, evaluation and social value. She has recently researched public sector control and the evaluation of civil society organizations, and is currently working on a project that concerns the integration of civil society elites.

Håkan Johansson is a professor in social work. His research interests include welfare states and social policies, as well as civil society, elites and advocacy. Currently he is leading a six-year comparative and multi-disciplinary research program on civil society elites in Europe.

Anna Meeuwisse is professor of social work at Lund University, Sweden, where she researches the changing roles of civil society organizations in the welfare state. She has been engaged in several research projects on Swedish user organizations and transnational social movements in the domains of health and welfare.

Roberto Scaramuzzino is a researcher in social work. His research interests include Europeanization of Swedish civil society and changes in the national welfare, migration and integration policy and the role of civil society organizations. He is currently working in a research program on Civil Society Elites in Europe.

Från snack till organiserade nätverk

Om tankesmedjors arbete för att värva andra för sina idéer

From chatter to organized networks. How think tanks work to enrol others

Think tanks, both inside and outside the Swedish context, appear as something of a conundrum. Definitions and conceptual understandings of what think tanks actually do have not been adequately developed. One of the most urgent and unanswered questions regards how we understand the ability of think tanks to get other actors in the political landscape to use their ideas? Drawing on insights from 13 think tanks in Stockholm, the intention of this paper is to provide an empirically based and theoretically informed answer to this question. The results show that the activities colloquially termed "networking" and "agenda setting", can be understood from an organisational perspective. These activities come across as intangible with uncertain outcomes but cannot be seen as random attempts to bridge think tankers and policy actors, but as decided actions designed to make other actors use their ideas in the future. At the same time, the organized relationships to other actors are ambiguous, as too close relationships may risk the think tank's appearance of independency.

Keywords: think tanks, organizing networks, agenda setting, members, independency

Det finns liksom en agenda som man försöker driva på. Det är inte så att man går upp varje morgon och liksom "jag är helt nollställd, nu ska jag ta reda på sanningen", utan man driver så att säga en agenda på ett eller annat sätt. (Ur intervju med chef vid tankesmedjan Timbro, 2013).

Introduktion

Tankesmedjor är en allt vanligare typ av organisation som använder forskning i olika former i syfte att föra fram samhällsvisioner och påverka policyprocesser (Smith 2007:89). De ses vanligen som agendasättare – alltså som organisationer som får andra aktörer att på olika sätt inte bara ta del av tankesmedjans idéer, terminologi och förslag utan också faktiskt *ta över* och använda dessa. Eftersom det inte är helt enkelt att entydigt säga vad som utgör en tankesmedja är det svårt att räkna antalet tankesmedjor och därigenom slå fast hur stort detta framväxande politiska fenomen är. Tydligt är emellertid att tankesmedjan som organisationsform – eller åtminstone som en etikett som organisationer väljer – under senare decennier har blivit populär. Efter att sedan

1940-talet i huvudsak ha existerat som en anglosaxisk företeelse är den här typen av organisationer i dag ett globalt fenomen. I den årligt uppdaterade globala uppskattningen av antal tankesmedjor noteras 7 815 stycken år 2017 (McGann 2018). I samma uppskattning listas 161 tankesmedjor i de fem nordiska länderna, vilket innebär en ökning från 148 år 2008 (McGann 2008, 2018). Sverige noteras ha 89 tankesmedjor och rankas i termer av antalet tankesmedjor som nummer 13 i världen (McGann 2018:36–37). I jämförelse fanns det vid samma tillfälle i Danmark 56 organisationer som benämndes tankesmedjor, i Finland 29 och i Norge 22.

Såsom antyds i det inledande citatet från Sveriges största tankesmedja, Timbro, är detta organisationer som söker föra fram specifika uppfattningar som ligger i linje med deras idémässiga inriktning. Tankesmedjor vill sprida sina idéer och påverka det rådande politiska samtalet på kort och längre sikt. I allmänhet sker detta genom att de producerar och i olika former och sammanhang kommunicerar texter och åsikter; vanligen beskrivet i termer av att de kommunicerar forskning. Medarbetarna har ofta en akademisk bakgrund men det är också vanligt att de har arbetat med kommunikation, politik och policy. Seminarier, bloggar, sociala medier och teveframträdanden är frekvent använda kanaler för att sprida idéerna. Personalen vid dessa organisationer tillhör helt klart det som den brittiske journalisten Auberon Waugh nedsättande i ett berömt teveinslag omnämnde som den ”snackande klassen”; en grupp människor som enbart pratar.¹ Den här artikeln intresserar sig för hur det ”snack” som tankesmedjor förmedlar kan innebära något mer än bara prat: Hur kan en tankesmedja genom kommunikation få andra aktörer att ta upp och använda de idéer, begrepp och lösningar som den enskilda tankesmedjan för ut?

Under lång tid befann sig tankesmedjor under den akademiska radarn, särskilt i Europa och Norden, men senare decenniernas kraftiga ökning av antalet tankesmedjor har lett till att allt fler forskare nu ser fenomenet som akademiskt relevant och betydelsefullt. Framför allt i den anglo-saxiska världen har väsentliga bidrag gjorts i form av begreppsliggörande, kategorisering och analyser av nationella och transnationella tankesmedjor (t.ex. McGann & Weaver 2000; Stone 2007; Bertelli & Wenger 2009; Pautz 2011; Medvetz 2012; Stone 2013). I det svenska sammanhanget är det akademiska intresset fortfarande begränsat, även om det även här har ökat (t.ex. Garsten, 2013; Garsten & Sörbom 2015; Allern & Pollack, 2016). Den forskning som hittills genomförts i Sverige berör framför allt medarbetare på tankesmedjor, PR-firmor och forskningsinstitut (Tyllström 2009; Tyllström 2013; Garsten, Rothstein & Svallfors 2015; Svallfors 2016) samtidigt som ett bredare intresse för organisationer som utför politiskt motiverad forskning kan noteras (t.ex. Segnestam Larsson 2016). Som helhet är ändå fenomenet underutforskat, både inom och utanför den svenska kontexten, och framstår därför fortfarande som något av en gåta. Liksom Pautz (2011) menar jag att definitioner samt den begreppsliga förståelsen av vad tankesmedjor gör och hur de blir viktiga aktörer i den politiska sfären inte utvecklats på ett adekvat sätt (Pautz

1 För en översiktlig beskrivning av teveinslaget där ”chattering classes” nämndes samt hur uttrycket sedan levde vidare, se https://en.wikipedia.org/wiki/Chattering_classes.

2011:420). Syftet med den här artikeln är att med utgångspunkt i ett antal längre intervjuer från tankesmedjor i Stockholm ge ett empiriskt grundat, men teoretiskt tolkat, svar på frågan hur tankesmedjor genom sin kommunikation kan få andra aktörer i det politiska landskapet att använda deras idéer? Jag för fram tanken att ett sätt att besvara frågan är att tala om deras aktiviteter i termer av partiellt organiserade nätverk. Deras prat är inte enbart slumpmässigt nätverkande utan åtminstone partiellt organiserat, vilket bidrar till att orden de yttrar kan få fäste i andra organisationer. I första hand sker detta genom att de behandlar de personer och organisationer som de interagerar med som medlemmar, trots att de i strikt mening sällan är medlemmar i tankesmedjan. Dessa tillskrivna medlemmar för med sig tankesmedjans innehåll till andra sammanhang. Artikeln vill på detta sätt både ge ett bidrag till den del av den politiska sociologin och samhällsvetenskapen som specifikt studerar tankesmedjor och deras roll i politiken (t.ex. Kingdon 2011; Stone 1996; Medvetz 2012) och till den sociologi som fokuserar på hur organisationer förhåller sig till andra organisationer (t.ex. Barley 2010; Ahrne & Brunsson 2011; Haug, 2013; Ahrne 2014).

Empiriskt bygger artikeln på 18 intervjuer, utförda 2013 vid 13 Stockholmsbase- rade tankesmedjor: Arenagruppen, Arbetarrörelsens tankesmedja, Tidskriften Tiden, Bertil Ohlin-institutet, Cogito, Den Nya Välfärden, Fores, Fri Värld, Sektor 3, Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS), Tankesmedjan Konflikt, Timbro och Ung Liberal.² Intervjuerna var mellan 30 och 90 minuter långa och utfördes på de intervjuades kontor. Dessa 13 organisationer valdes ut för att presentera ett brett urval av tankesmedjor, både i fråga om politiska intressen och storlek. De enskilda personer som intervjuades var antingen tankesmedjans högsta (och i förekommande fall enda) chef eller en utredare. De kontaktades genom e-post och telefon och var i allmänhet intresserade av att delta och delade generöst med sig av sina erfarenheter, även om en viss skepsis mot de två assistenter som gjorde intervjuerna och mot forskningsprojektet som sådant ibland framfördes. Intervjun på SNS skedde emellertid under mycket tvungna former då den ägde rum kort tid efter att två av dess medarbetare sagt upp sig då de fått förbud att kommunicera innehållet i en rapport. Jag återkommer till denna specifika intervju i artikelns empiriska del.

I intervjuerna ställdes exempelvis frågor om hur tankesmedjorna arbetar för att nå ut med sina frågor, hur de såg på opartiskhet och på vilket sätt de menade att de kunde vara betydelsefulla i det politiska landskapet. Hos de större eller mer tongivande smedjorna Arenagruppen, Fores och Timbro genomfördes två separata intervjuer med olika medarbetare. Några av de tankesmedjor som undersöktes har sedan dess lagts ner eller omorganiserats. Det senare är till exempel fallet med Arbetarrörelsens Tankesmedja som bytt namn till Tankesmedjan Tiden samtidigt som Katalys har etablerats. Förutom intervjuerna har information från varje tankesmedjas webbsida samlats in och använts i kodningsprocessen. Intervjuerna har analyserats genom abduktiv kodning (Reichertz 2010) där jag pendlat mellan det empiriska materialet och det analytiska

2 Intervjuerna genomfördes av dåvarande forskningsassistenter Daniel Bodén och Hannah Pollack Sarnecki under ledning av författaren till denna artikel och professor Christina Garsten.

ramverket som utgår från begreppet partiell organisering. I kodningsprocessen användes teoretiskt baserade koder som ”medlem” och ”övervakning” som relaterade till partiell organisering men också empiriskt genererade koder, såsom ”kollegialitet” och ”nätverkande”. I denna process har således den förståelse det analytiska ramverket kan ge liksom det empiriska materialets unika karaktär och specifika innehåll varit vägledande.

Artikeln är upplagd så att jag först introducerar agendasättande som begrepp och presenterar på vilket sätt vi genom begreppet partiell organisation bättre kan förstå hur tankesmedjor genom kommunikation skapar sig en plats som agendasättare. Det följande avsnittet presenterar de empiriska exemplen, med fokus på hur tankesmedjorna skapar ett ”partiellt organiserat nätverk”, genom vilket de försöker få andra aktörer, såsom politiska partier, politiska kommentatorer, myndigheter, regering och allmänhet, att aktivt ta till sig smedjans idéer, begrepp och förslag. Inom denna ”crossover”-form av ordning kan tankesmedjan öka sina chanser att få andra aktörer att använda tankesmedjans idéer, primärt genom att göra dessa aktörer till sina medlemmar vilka ibland kan följas upp och utsättas för sanktioner (positiva eller negativa).

Genom att belysa den ordning som tankesmedjor bygger upp i förhållande till andra aktörer synliggörs hur tankesmedjor kan vara inflytelserika, trots deras något diffusa karaktär av politiskt orienterade forskningskommunikatörer. På ytan kan det se ut som prat i olika format, men det är organiserat prat som är baserat på relationer mellan tankesmedjan och andra organisationer. En central begränsning för den enskilda tankesmedjans möjlighet att organisera andra är att den måste balansera sitt intresse av att organisera sina relationer mot intresset av att inte binda sig för hårt till specifika aktörer, eftersom detta skulle kunna äventyra dess önskan att framstå som en oberoende aktör. Det sista avsnittet diskuterar innebörden av det analytiska ramverket i förhållande till hur tankesmedjors maktrelationer är organiserade.

Litteraturoversikt och centrala begrepp

Tankesmedjor är mångfacetterade organisationer och svåra att definiera (Pautz 2011; Medvetz 2012). Generellt avser ordet tankesmedja ”alla sorters privata forskningskonstellationer” (Smith 1991:xiv) som använder forskning för politisk påverkan och skapandet av policy. Enligt Stone har termen ”använts slumpmässigt på varjehanda organisation som utför policyforskning, teknisk eller vetenskaplig forskning och analys” (Stone & Ullrich 2003:5). I takt med att tankesmedjan som organisatorisk form har blivit allt mer populär har dessutom begreppets betydelse töjts ut och används nu av en rad olika organisationer (exempelvis NGO:s, företag och regeringar). Som ett svar på denna begreppsliga förvirring föreslog McGann och Weaver (2000:7) en typologi som innefattar fyra sorters tankesmedjor: akademiska, kontraktsforskare, påverkans- och partianslutna tankesmedjor. Det de fyra typerna har gemensamt är att de utför policyorienterad forskning, även om de gör detta på olika sätt och av olika anledningar. Medvetz (2012:36) försöker i sin tur tvärtom att undvika att peka ut och kategorisera specifika typer av organisationer. Han menar i stället att en tankesmedja

är en hybridartad organisation som inom sig har drag av och fungerar som akademiskt forskningscentrum, sårntressegrupp och PR-byrå. På detta "hybridfält för kunskapsproduktion" (Medvetz 2012:42) ses en specifik organisation som en tankesmedja endast i relation till andra tankesmedjor.

Jag förstår tankesmedjor som kunskapsproducenter vilka (som de själva ser det) försöker förbättra policyprocesserna. I likhet med Medvetz synsätt tänker jag mig också att en tankesmedja är aktiv inom ett hybridområde (Medvetz 2012). Tankesmedjans ändamål är att diskutera politik och policyidéer med andra, till exempel politiker, tjänstemän, journalister, finansiella mecenater, intressegrupper och allmänheten i stort (jfr Ricci 1993:1) för att därigenom, återigen enligt deras egen uppfattning, förbättra den praktiska politiken och den politiska opinionsbildningen (jfr McGann & Weaver 2000:13). Detta är en bred operationalisering som fokuserar tankesmedjans ändamål i stället för dess former eller innehåll. Ontologiskt är det relationerna mellan tankesmedjan och andra organisationer som är det centrala. Utifrån denna artikels frågeställning, att förstå hur en tankesmedja får andra aktörer att anamma dess idéer och agenda, är en sådan bred operationalisering önskvärd eftersom alla sorters tankesmedjor då kan inkluderas. Därmed reduceras risken för att värdefull kunskap exkluderas genom att vissa parametrar sätts för snävt. Operationaliseringen är samtidigt så pass exkluderande att den inte innefattar forskningsorganisationer vars ändamål inte i första hand är att förbättra praktisk politik. Följaktligen ser jag exempelvis inte universitetsinstitutioner – vars huvudsakliga mål är att bedriva forskning och tillhandahålla undervisning – som tankesmedjor, trots att de har uttalade mål att kommunicera sina upptäckter och resultat till en publik utanför akademien.

Tankesmedjor i tidigare forskning

Som en konsekvens av tankesmedjornas mångtydighet har tidigare samhällsvetenskaplig forskning givit olika svar på frågan om vad tankesmedjor egentligen gör (se Pautz 2011 för en översikt). Det generella svaret är att de sätter agendan. Till exempel menar Ricci (1993:193) att de är "policyentreprenörer", vilka tillsammans med andra typer av aktörer konkurrerar om att fastställa den allmänna politiska agendan. Politiska aktörer kan endast koncentrera sig på ett begränsat antal frågor och förslag och samtidigt är den politiska agendan inte obegränsad. Detta faktum lägger enligt Ricci grunden för en maktkamp genom vilken tankesmedjorna kan vara med och försöka påverka de idéer och förslag som cirkulerar (Ricci 1993:194). Stone menar att tankesmedjor är knutna till olika "epistemiska gemenskaper" och att de får politiskt inflytande genom att fungera som "telefonväxlar" som sammankopplar olika aktörer (Stone 1996:95). Dessa epistemiska, det vill säga kunskapsmässiga, gemenskaper finner alltså organisatoriska uttryck i tankesmedjor, vilka driver på och påverkar agendan (Stone 1996:96). Delvis i motsats till andra forskare anser Rich (2004) att tankesmedjan som organisationsform, i takt med att den blivit alltmer populär, har upphört att fungera som agendasättare. Likväl menar även Rich att agendasättande är tankesmedjornas huvudsakliga aktivitet.

Dessa tidigare försök att finna begrepp som beskriver tankesmedjornas aktiviteter

är på många sätt förtjänstfulla. Det är tydligt att tankesmedjan är ett mångtydigt fenomen, men som i grunden handlar om att påverka den politiska dagordningen. Argumentet i den här artikeln ifrågasätter inte den beskrivning som getts i den tidigare forskningen utan ska ses som en utveckling av den. Särskilt Stones perspektiv och fokus på "epistemiska gemenskaper" (1996), vilket bygger på Haas arbeten (1992), är användbart för den som vill förstå hur anställda på tankesmedjor inte bara formar och förhåller sina idéer till samtida diskurser utan även bidrar till att konstituera desamma. Pautz begreppsliggörande (2011), som bygger på både Gramsci (1971) och Hajer (1993), är också användbar. Han understryker att tankesmedjornas roll är att bidra med resurser i så kallade diskursiva koalitioner (Pautz 2011:429). Frågan om hur tankesmedjor får sina idéer anammade och använda av andra aktörer saknar emellertid en begreppsapparatur. Forskningen visar tydligt att tankesmedjor är kraftfulla och att de har skapat sig "en privilegierad och central position inom expertområdet" (Medvetz 2012:214), men inga begrepp har ännu föreslagits som kan beskriva och förklara varför det är så. Verb såsom "säkerställa", "lokalisera" och "forma" fungerar som "svarta lådor" (Latour 1999) när det kommer till hur detta görs. Jag menar att det organisatoriska perspektivet kan användas för att öppna den svarta lådan och fungera som en begreppsmässig grund för den som vill förstå hur tankesmedjorna fungerar och gör sig gällande i förhållande till andra aktörer. Baserat på Ahrne och Brunssons (2011) förståelse av hur ordning mellan organisationer kan uppstå och upprätthållas är det möjligt att beskriva och sätta ord på hur politiska agendor etableras, underhålls och orkestreras, liksom också hur en specifik tankesmedja kan relatera till andra aktörer och öka chanserna att de senare tar till sig idéer som har genererats av tankesmedjan.

Agendasättande via amorfa tankesmedjor

Begreppet agendasättande kommer ursprungligen från kommunikationsstudier (t.ex. Cohen 1963; Lippman 1922). Det användes 1972 av McComb och Shaw för att hypotetiskt beskriva den påverkan ett medieinnehåll kan ha på människor och organisationer. Grundidén var att massmedier inte nödvändigtvis har stort inflytande över attityders riktning eller intensitet, utan att de "sätter agendan för varje politisk kampanj och påverkar hur framträdande attityderna är i politiska frågor" (McComb & Shaw 1972:177, min översättning). Agendasättande innebär alltså att medierna inte första hand bestämmer exakt hur människor ställer sig i enskilda frågor, utan vad de tänker på.

Ordet agendasättande fick starkt genomslag och har med tiden även mer allmänt blivit accepterat som en implicit förklaring till massmedias makt (Kosicki 1993). Även om begreppet initialt användes inom kommunikationsforskning tog forskare inom andra områden snabbt till sig hypotesen om sättandet av agendan och argumenterade för att även andra sorters aktörer är del av liknande processer. Mest känd är troligen Kingdons (2011[1984]) studie av hur en bred uppsättning tänkbara politiska frågor reduceras till det fåtal frågor som i realiteten uppmärksammas. Kingdon intresserade sig inte främst för medierna i sin studie, vilket inte heller denna artikel gör, även om

tankesmedjor naturligtvis förhåller sig till och strategiskt använder mediakommunikation i sina försök att sätta agendan – eller åtminstone för att bli en del av processen för sättandet av agendan.

I det följande kommer agendasättande att förstås såsom en aktivitet genomförd av strävan efter makt, där makt förstås utifrån Lukes (1974) tredje maktdimension. Kännetecknande för denna maktdimension är att makten inte är synlig samt att maktutövning kan pågå utan att en tydlig konflikt uppstår. Utifrån detta synsätt sker maktutövning när en tankesmedja, i konkurrens med andra aktörer, anstränger sig att påverka andra att ta till sig och använda den enskilda tankesmedjans specifika synsätt och förslag. Huruvida man genom dessa aktiviteter verkligen lyckas att sätta eller påverka agendan kan endast fastställas i efterhand, när andra kanske har anammat, vidareutvecklat eller på andra sätt använt det som en specifik tankesmedja först försökte formulera. Min föreställning är att denna förmåga delvis växer fram och upprätthålls genom att en tankesmedja är kapabel att organisera dessa andra aktörer i sin miljö. Delvis bottnar denna förmåga i nätverkande, i nätverksbegreppets ursprungliga mening, när tankesmedjan genom förtroende och tillit skapar relationer. Men även detta nätverkande sker med bas i det organiserade beslutet att försöka enrollera andra till sin agenda. Det innebär att även om tankesmedjans aktiviteter mycket väl kan bygga på nätverkande, så kan den inte utan organisering uppnå verkan och makt i relation till andra aktörer (jfr Clegg 1989; Haug 2013).

Begreppet agenda ser jag som den förståelse av enskilda frågor eller mer brett de opinioner som utvecklas i relation till andra aktörer; agendan är vad de diskuterar och organiserar runt. Ibland formas denna förståelse runt specifika idéer, förslag eller uttryck men det kan också röra sig om bredare förhållningssätt. Om agendan betraktas som en förståelse innebär det att den inte (åtminstone i första hand) är en entitet som skickas från en aktör till andra, även om tydliga förslag kommer upp på agendan. Det centrala här är att dagordningen framträder i skärningspunkten mellan många aktörer. En invändning mot den här typen av definition, som intresserar sig för hur aktörer förhåller sig till varandras idéer, är att den inte gör det möjligt att exakt peka ut vad som vid en given tidpunkt finns på eller utanför agendan. Men även om man använder en definition som försöker att precisera agendan – som exempelvis Kingdon gör när han definierar agendan som ”listan över ämnen eller problem som regerings-tjänstemän, samt personer utanför regeringen som är nära knutna till dessa tjänstemän, uppmärksammar vid varje given tidpunkt” (Kingdon 2011:3, min översättning) – är det svårt att finna en sådan entydig lista då det är just det som olika aktörer strider om. Dessutom pekar den typen av definition av agenda, som en lista med ämnen, framförallt mot smalare former för sättandet av agendor. Men en agenda kan existera även som en idé, eller en uppfattning, i kommunikationen mellan olika policyaktörer (t.ex. allmänheten, experter, tankesmedjor, politiker). I intervjuerna ställde vi frågor om organiseringen av agendor både som ett bredare opinionsskapande och som specifika förslag. Vad jobbar ni mest för, undrade vi, långsiktig påverkan i opinionen eller mer direkt kring enskilda frågor? Vi ställde däremot inte frågor om exakt vilka ämnen som tankesmedjorna menade fanns på agendan.

Agendasättande som organisering

Organisering handlar ofta om framtiden. Människor organiserar både för att bättre hantera det som just nu pågår och för att förbereda för framtida händelser. Organisering innebär i praktiken att man har en struktur att återkomma till även nästa dag. Vidare ramar dessa strukturer in framtida val, så att situationen blir lättare att hantera (March & Simon 1993[1958]). Dessa ramar är kontingenta och öppna för förändring, men teoretiskt kan de beskrivas som *beslutade* försök att skapa viss ordning (Ahrne & Brunsson 2011). Organisering definierat på detta sätt bottnar i beslut. Organisering är beroende av att någon form av aktör medvetet fattar beslut om att skapa någon form av ordning.

Många gånger leder dessa beslut till att aktören – på egen hand eller tillsammans med andra – skapar en fullständig organisation, exempelvis en tankesmedja. I dessa fall skapas en organisation som baseras på fem element: den har medlemmar, den har en hierarki som fastställer vem som kan fatta beslut i organisationens namn och som kan prata för densamma, den har regler för sina medlemmar, medel för att övervaka om medlemmarna följer reglerna eller ej och sanktioner om reglerna inte följs (Ahrne & Brunsson 2011). Rent konkret är det en organisation vi kan peka på: här finns exempelvis Timbro eller Katalys. Men empiriskt kan vi se att mycket organisering tycks ske trots att det inte bildats en fullständig organisation – med eget kontor, en dörr vi kan knacka på, egna stadgar och mål. Begreppet partiell organisering och de fem organisatoriska elementen är ett slags redskapslåda ämnad att sätt ord på beslutade relationer inom och mellan organisationer som inte tar formen av en självständig ny organisation. Ahrne och Brunsson förklarar: ”De som önskar att organisera har inte alltid möjligheten eller intresset att bygga en komplett organisation. I stället använder de endast en eller några få av de organisatoriska elementen. På detta sätt bygger de en partiell organisation mellan individer och organisationer” (Ahrne & Brunsson 2011: 87, min översättning). Ett exempel på partiell organisation är när ett serviceföretag som Ica och KappAhl erbjuder medlemskap till sina kunder. Syftet är att organisera kundlojalitet och göra det troligt att kunderna kommer tillbaka i framtiden. I det fallet används medlemskap och övervakning som element men inte regler, sanktioner eller hierarki. En standard är ett annat exempel på partiell organisering. Den är en uppsättning regler för ett visst område som framlagts av en organisation men anammats av en annan. Så snart den anammats kommer standarden att fungera som en regel som är svår att bryta. För standardsättaren är följarna då organiserade i linje med målen för standarden. Standardsättaren har ofta också rätt att övervaka och genomföra sanktioner mot de följare som brister, trots att ingen ny fullständig organisation skapats. Som exemplet visar är poängen med begreppet att vi får ord att beskriva den ordning som gemensamt beslutade handlingar skapar även när det inte finns en komplett organisation.

Tankesmedjan är ett bra exempel på en organisation som är komplett i sig själv, men som generellt arbetar i det politiska landskapet utan att en annan, komplett organisation etableras. Just det sättet att arbeta på bidrar till tankesmedjans amorfa karaktär.

Lätt urskiljbart är tankesmedjornas praktiker, som att producera en rapport, konstruera en standard, blogga eller twittra. Men eftersom många av dessa praktiker sker mellan organisationer ser de mest ut som spridning av idéer och nätverkande. Genom att förstå dessa aktiviteter som beslutade försök att få andra att tillägna sig, använda och utveckla en specifik tankesmedjas idéer framträder dessa försöks strukturerade och planerade karaktär tydligare.

Jämfört med andra mer vanligt förekommande definitioner av organisation som huvudsakligen fokuserar på ”koordination” (t.ex. Etzioni 1961; Mintzberg 1979; Weick 1979), är fördelen med Ahrnes och Brunssons definition att den understryker vad som är specifikt med den ordning som organisering skapar: om beslutsfattande tas som utgångspunkt särskiljs den form av ordning som organisering innebär från den ordning som uppkommer ur nätverk och institutioner (jfr Haug 2013). Nätverk är baserade på tillit, institutioner på förgivettaganden och organisationer på beslut. Dessa tre former för social ordning kan tillsammans skapa vanliga men amorfa fenomen som en social rörelse (Haug 2013) eller en marknad (Ahrne, Aspers & Brunsson 2014). Den ordning som tankesmedjor producerar i relation till den egna organisationen ska alltså, förutom som partiell organisering, förstås som beroende av institutioner (t.ex. vad avser kollegialitet) och nätverk (exempelvis tidigare kollegor som springer på varandra och utbyter arbetsrelaterad information). De tre formerna för ordning – organisering, nätverk och institutioner – är dock aktiverade mot bakgrund av den fulla organisationen som tankesmedjan själv utgör. Det är osäkert vad dessa försök har för resultat, men de pågående försöken konstituerar ändå en form av ordning, baserad på aktörernas relationer till varandra.

I sina försök att organisera sin omgivning kan en tankesmedja i princip använda vilket eller vilka som helst av de fem organisatoriska elementen, ett och ett eller i kombination med varandra. Som kommer att framgå i presentationen av de intervjuer som jag använder här är det dock de tre elementen medlemskap, övervakning och sanktion som utgör kärnan i dessa tankesmedjors försök att organisera. Frånvaron av hierarki och regler signalerar inte att partiell organisering som perspektiv inte skulle vara giltigt. Tvärtom är en central insikt hos Ahrne och Brunssons perspektiv att aktörer sätter samman och använder de organisatoriska element de behöver eller har förmåga till. Bristen på ett eller flera element ska alltså tolkas som ett uttryck för just den aktörens förutsättningar.

Det följande avsnittet presenterar agendasättande aktiviteter hos Stockholmsbase-erade tankesmedjor, analyserade med utgångspunkt i de fem organisationselementen. Eftersom de två sista elementen från Ahrnes och Brunssons argument – regler och hierarki – inte är klart synliga i materialet kommer dessa inte att hanteras lika ingående. Det är svårt att ge empiriska exempel på något som saknas. Denna avsaknad av empiriska exempel indikerar som nämnts ovan inte att det partiella organisationsperspektivet skulle vara ett felaktigt val av analysram. En grundläggande insikt inom detta perspektiv är att organisationer kommer att använda de olika elementen på de sätt de finner lämpliga och möjliga. Det centrala är därför att studera det som organisationen faktiskt gör i relation till andra organisationer.

Partiell organisering av framtidens agenda – empiriska exempel

Medlemskap, övervakning och sanktion

Medlemskap handlar om erkännande (Ahrne 1994). För att kunna vara ansluten till en organisation måste du bli sedd och erkänd såsom relevant för den. Om så är fallet släpps du in och får rätt att komma tillbaka och i olika former delta i organisationens aktiviteter så länge som anslutningen är giltig. De stockholmsbaserade tankesmedjorna etablerar sällan denna form av medlemskap. I stället för medlemsorganisationer ska de ses som kaderorganisationer vilka saknar regelrätta medlemmar. Regeln har givetvis undantag. Arenagruppen är till exempel delvis uppbyggd utifrån två föreningar som utgör dess bas, men oftare än inte har de tankesmedjor som studeras här anställda i stället för medlemmar. Ändå menar jag att ”medlemskap” i olika former är det organisatoriska element som tankesmedjor i huvudsak använder i sina försök att få andra att bli engagerade i deras agendor. De är *tillskrivna* medlemmar vilka i olika kapaciteter kommer vara del av de organiserade relationer genom vilka idéer kan färdas och plockas upp i andra kontexter. Det gäller både för enskilda personer och de organisationer de i sin tur eventuellt är del av. Som jag ska visa kan elementet medlemskap kombineras med andra organisatoriska element, till exempel övervakning och sanktion, vilket ökar sannolikheten att denna person, eller den/de organisation/er hen är del av, kommer att ansluta sig till och utveckla idéerna och diskurserna hos den specifika tankesmedjan.

När det gäller de tankesmedjor som studeras här hittades fem typer av medlemskapsliknande relationer. Dessa typer av medlemskap skiljer sig åt både när det gäller hur mycket de är organiserade (hur många andra organisatoriska element som de är kombinerade med) och för vilket syfte (huruvida de vill påverka brett och långsiktigt eller mer direkt och i enskilda frågor). De presenteras nedan i stigande ordning, från de svagast organiserade formerna till de starkast organiserade. Det är tydligt att ju starkare relationerna är organiserade, desto mer ambivalent blir tankesmedjan till att använda dessa.

Ett vanligt sätt att bli knuten till en tankesmedja, vilket några av de stockholmsbaserade tankesmedjorna ibland kallar medlemskap, är att sätta upp sig själv på en e-postlista och på så sätt bli medlem av tankesmedjans intressegemenskap. Den som skriver upp sig erhåller regelbundna uppdateringar om tankesmedjans aktiviteter, inbjudningar till evenemang, information om nya publikationer och ställningstaganden i samtida frågor. Detta är den svagaste formen av medlemskap; den är inte kopplad till användning av andra element och följs sällan upp eller kopplas till någon form av positiv eller negativ sanktion. Denna form av medlemskap innebär en svag koppling (jfr Granovetter 1973) mellan smedjan och medlemmen, dels för att den endast kan erbjuda en vag identitet med och lojalitet till tankesmedjan, dels för att det inte finns några exklusiva resurser knutna till medlemskapet. Alla som skriver upp sig får samma information. Den enskilda personen har heller inget att förlora genom att sätta upp sitt namn på en e-postlista. Men för tankesmedjan är det bra att ha en kategori anslutna som kallas ”medlemmar”, en intressegrupp, eftersom det ser bra ut och ger legitimitet

när det framstår som att många vill vara med i den. Chefen för Arena Idé (en del av Arenagruppen) förklarar att dess intressegrupps roll är att ”fungera som ett nätverk som är positiva gentemot oss, pratar väl om oss och gör så vi får flera besökare på vår webbsida”. Intressegruppen fungerar också som en kanal för att nå ut och sprida smedjans idéer, med avsikt att forma den allmänna opinionen. Denna form för bredare och opinionsförändrande agendasättande är emellertid ofta lägre prioriterat än att direkt rikta in sig på vissa grupper eller personer, exempelvis valda politiker, tjänstemän och politiska kommentatorer.

Att vara medlem av en tankesmedjas ledning i form av en styrelse, referensgrupp eller ett vetenskapligt råd är den andra typen av organiserade relation som tankesmedjorna i Stockholm etablerar. Alla de studerade tankesmedjorna har etablerat den typen av relationer. Som chefen för Cogito förklarar behövs dessa experter för att ”[v] i vill visa att dessa personer [experter] har olika relationer till oss så att vi ökar vår legitimitet”. Att lyckas knyta erkända experter till tankesmedjan är alltså positivt då experterna för med sig en legitimitet som färgar av sig på tankesmedjan och i sin tur ger den auktoritet. Dessutom utökar den här typen av medlemmar tankesmedjans organiserade miljö. Kommunikationschefen på Global Utmaning förklarar vikten av deras rådgivande panel:

Det handlar ju inte först och främst om att tänka ut världens smartaste idé och göra en rapport av det, utan lika mycket om vems öra viskar man i. Vem är det som lyssnar på just vår idé? Och då är ju USP:en [*unique selling point*], den unika styrkan med Global Utmaning, vårt nätverk av seniora rådgivare av 80 personer med lite olika nivå och bakgrund, men ändå mångårig erfarenhet från statsapparatur, stadsförvaltningar, myndigheter, departement, regeringar, EU-kommissioner. Och det gör ju att våra rapporter inte behöver vara ett dugg bättre än nån annans. Kanske egentligen bara ett hopkok av vad många andra har sagt. Men vi är en budbärare som knackar på dörren och blir insläppt.

Den form av relation som skapas vid etablerandet av ett råd eller en styrelse är således dubbelriktad. Den är avsedd att öka legitimiteten för tankesmedjan som producent av oberoende kunskap samtidigt som den öppnar vägar för spridning av dess idéer.

En tredje typ av medlemskap är de partnerskap som en tankesmedja kan ingå, till exempel med andra tankesmedjor, företag, myndigheter och NGO:s. Global Utmanings VD arbetar till exempel särskilt med att etablera olika former av partnerskap tillsammans med andra typer av organisationer såsom fackföreningar, företag och stiftelser.

Global utmanings verksamhet möjliggörs av våra partners från myndigheter, organisationer och näringsliv. Kontakta vår VD [...] för möjligheten att bli partner och utveckla idéer tillsammans med oss. (Global Utmanings hemsida, 2018)

Som framgår i ovanstående citat är avsikten med kopplingen mellan tankesmedjan och dess partners att ”utveckla idéer”. Detta framkom också i intervjun med tankesmedjan Cogito, där dess chef beskrev hur ett antal ”mindre aktörer” gått samman och skapat ett ”dynamiskt nätverk” i vilket resurser slagits samman och idéer spridits till politiker.

Förhållandet till partners har dock förmodligen också en baksida. Genom partnerskapet kan idéer och begrepp plockas upp av de personer som deltar och sedan komma att utvecklas i ett annat sammanhang. Men ett partnerskap kan behöva övervakas. Om den enskilda tankesmedjan eller någon av dess partners avviker från det gemensamma intresse som initialt band dem samman kan relationen stå på spel. Ett omskrivet exempel på detta är turerna kring SNS rapport om privatiseringens konsekvenser. Rapportens författare förbjöds att kommunicera dess innehåll, enligt uppgift då medlemmar av SNS styrelse och finansiärer var kritiska till rapporten. När detta blev allmänt känt kom tankesmedjans oberoende att ifrågasättas. När vi ville intervjua SNS kort efter denna händelse var organisationen mycket osäker på hur den skulle behandla vår förfrågan. Slutligen bestämdes att intervjun inte fick spelas in och den utredare som ursprungligen hade tackat ja till intervjun fick inte delta utan sin chefs medverkan. När intervjun väl genomfördes var de svar som kom fram kortfattade och av den karaktären att vi enkelt kunnat finna dem på hemsidan. En tolkning av händelsen är att smedjans icke-akademiska partners övervakade och riktade sanktioner mot tankesmedjans medarbetare, vilket i sin tur kunde skada bilden av tankesmedjans oberoende.

Övervakning som organisatoriskt element handlar om en organisations rätt att övervaka sina medlemmar och används oftast i kombination med någon form av sanktion (Ahrne & Brunsson 2011). När tankesmedjor övervakar och kanske även riktar sanktioner (positiva eller negativa) mot partners, tillämpar de denna organisatoriska praxis trots att de inte skapat en ny komplett organisation. I detta avseende organiserar till exempel Global Utmaning andra organisationer som tillskrivna medlemmar som de kommer att både följa upp och vid behov rikta sanktioner mot. Om organisationerna inte följer Global Utmanings grundläggande idéer finns risk att tankesmedjan kommer avsluta partnerskapet och vice versa. Jämfört med den nästintill nätverksliknande relationen i form av en e-postlista som enskilda personer skriver upp sig på framstår relationen mellan partners nästan som en full organisation. Det är en starkare form av organisering och med den ökar också sannolikheten att tankesmedjans synsätt, uttryck och förslag kommer till användning inom ramen för andra organisationer. Ibland är detta till och med idén bakom skapandet av ett partnerskap (jfr Garsten & Sörbom 2018a). Att till exempel få energikoncernen Eon att bli ett partnerföretag till Global Utmaning indikerar en strävan att få företaget att plocka upp några av tankesmedjans idéer. Om och när så sker har tankesmedjan förmått att påverka Eons sätt att arbeta – de har påverkat Eons agenda. Återigen är dock förhållandet dubbelriktat och har en inbyggd problematik eftersom partnerskapet kan riskera att Global Utmaning framstår som mindre oberoende om det skulle visa sig att Eon styr eller kan påverka Global Utmanings verksamhet och idéer.

I intervjuerna framkommer relationen till finansiärer som en fjärde typ av medlemskap genom vilket idéer, uttryck och förslag kan spridas och utvecklas. Dels kan

tankesmedjan influera finansören, exempelvis hur ett företag agerar, dels möjliggör finansieringen att tankesmedjans idéer och förslag sprids till och används av andra aktörer. Denna form av medlemskap är dock kanske den mest komplicerade därför att den kan utmana tankesmedjans förmodade oberoende. Den Nya Valfärden kallar sig själva en ”think and-do tank” och säger att de arbetar med engagemang för demokrati, välfärd och företagande. Verksamheten bygger på tusentals småföretag som bidrar ekonomiskt, även med små summor.

Vi försörjs utav femton, tjugo tusen företagare, så de är ... stödföretag, men de har inget inflytande över vad vi gör. Eller rättare sagt så har de ju jättestort inflytande för vad vi gör. Det är ju inte så att de att de ringer upp och talar om vad vi ska göra, men om vi inte gör saker som de gillar, då kommer du ju inte att betala. (Intervju, mars 2012)

Som Den nya välfärdens VD beskriver i citatet ovan utgör organisationens tusentals finansörer dess fundament samtidigt som han understryker att de inte direkt kan påverka tankesmedjans innehåll. Han understryker att det är han själv som tar alla beslut om tankesmedjan. Den här typen av ambivalens, där tankesmedjan å ena sidan gärna tar emot ekonomiska bidrag men å andra sidan är noga med att säga att finansörerna inte är betydelsefulla för dess aktiviteter kommer också fram i de övriga intervjuerna. Återkommande beskrivs finansörerna som integrerade delar av smedjornas organisationer samtidigt som de intervjuade understryker att de som betalar har ringa betydelse för vad de själva kommunicerar. Generalsekreteraren på Bertil Ohlininstitutet understryker att finansörerna – som enbart består av liberala tidningsstiftelser, varav Nya Stiftelsen Gefle Dagblad är den största – sällan dyker upp på deras aktiviteter och att deras eventuella intressen är ”absolut ingenting jag reflekterar över i vardagen”. SNS VD upprepar många gånger att tankesmedjan ”är en mötesplats för saklig samhällsdebatt och diskussion” och att den är en fristående ”institution” som baserar alla sina rapporter på ”objektiv vetenskap”. För dessa tankesmedjor byggs oberoendet upp genom en form av isärhållande. De accepterar finansieringen men vill inte låta den påverka de vardagliga valen – eller vill åtminstone inte ge sken av att det finns en innehållslig koppling mellan finansören och tankesmedjan. Det ska vara två skilda delar.

Ett annat sätt att bygga oberoende inifrån kommer fram i intervjun med Tällberg Foundation. Där berättar VD:n att de skapar oberoende genom att säkerställa att finansören och tankesmedjan ligger helt i linje med varandra i fråga om intressen. Då kan ingen otillbörlig påverkan ske, om de ändå vill samma sak. Han beskriver hur hans arbete i grunden handlar om att ”nätverka” och ”att bygga relationer och bygga kunskap och bygga finansiering, det är ju egentligen samma sak”. Han fortsätter:

Och i så fall handlar det om att hitta en individ och måla upp en frågeställning och en tematik som den individen tycker är så pass intressant att de antingen vill komma och bidra – du bygger då nätverk. Eller att de vill vara med, med sin

institution – då bygger du finansiering. I bästa fall bygger finansieringen också kunskap. Så på så sätt har jag sett nätverksbyggandet som samma sak som så att säga rekrytering av deltagande och finansiering. Och då blir din fråga hur du gör den sortens nätverksbyggande. (Intervju, augusti 2012)

I fallet Tällberg Foundation byggs finansören uttryckligen in som en medlem som är helt i linje med stiftelsens intressen. Dess VD understryker att utmaningen ligger i att kunna formulera frågor som gör det möjligt för olika aktörer att hitta sitt intresse samtidigt som stiftelsen egna inriktning främjas. Han säger att ”det är en konstant balansgång, för om du är för mån om att lägga upp det på företagets villkor så tappar du andra och vice versa”. Det handlar alltså om att balansera betydelsen av finansörerna som medlemmar mot (bilden av) tankesmedjans oberoende.

I den här studien har inte finansörer intervjuats. Men generellt sett är det rimligt att anta att de liksom i SNS-fallet följer vad tankesmedjan gör, eftersom dess agenda inte kan ligga för långt från finansörens övergripande intressen. Det kan också handla om att ifall det går bra för tankesmedjan, i meningen att dess agenda tas upp av andra aktörer, kommer värdet av de satsade pengarna att öka men minska om tankesmedjan agerar på ett sådant sätt att relationen blir utsatt för kritik. Relationen mellan finansör och tankesmedja är därför inte okomplicerad för någon av parterna. Oavsett denna ambivalens utgör finansiering en både ekonomiskt och socialt värdefull del av hur de stockholmsbaserade tankesmedjorna ordnar sina omgivningar.

Slutligen finns det en form av relationer som inte kan ses på hemsidor eller på andra sätt kan påvisas men som självklart används av tankesmedjorna i deras försök att få andra att plocka upp deras agenda, nämligen relationer till vänner och kollegor inom andra organisationer. Att kalla dem medlemmar är att ta begreppet medlemskap för långt. Men det är ändå en relation som är baserad på beslut och som förmodligen kombineras med övervakning och sanktioner. Generellt sett kan vänskap inte organiseras (Ahrne 2014) och det kan vara svårt att säga när en kollega är en vän eller inte. Att båda dessa typer av relationer används framkommer av intervjuerna. Att ha ett stort kontaktnät är en central resurs för de anställda på tankesmedjorna. Den intervjuade utredaren på Fores beskriver till exempel att orsaken till tankesmedjans framgångar framförallt beror på dess personal, och framförallt VD:ns, stora kontaktnät. Hon menar att hennes eget nätverk, från studierna i Uppsala och vid Handelshögskolan i Stockholm, bidrar till att Fores i praktiken ses som etablerad och respekterad. Genom kontakterna är det lätt att få andra väletablerade aktörer att delta på Fores aktiviteter. Medarbetaren på Tidskriften Tiden beskriver det som att Tiden skapar en egen offentlighet och själva navet ligger i nätverkandet, att känna andra och att ”veta vad andra gör, veta vad som är på gång, det är hela nyckeln till att man är relevant”.

Det finns en rad olika relationer, från gamla vänner (till exempel från universitetet) till nuvarande eller tidigare arbetskamrater inom samma policyområde som bygger upp det som tankesmedjorna själva skulle kalla ett ”informellt nätverk”. En projektledare på Timbro beskriver sitt ”nätverk” som en nyckelresurs. Dessa kontakter används för alla möjliga slags förfaranden inom de stockholmsbaserade tankesmedjorna. Att söka

sig till tidigare kollegor när smedjan vill ta fram en ny rapport är ett sätt att hitta den rätta personen för jobbet. Det är också ett sätt att sprida idéer, till exempel till politiker och tjänstemän. Som utredaren på Fores beskriver det är arrangerandet av ett möte med en kontakt ett sätt jobba för att föra vidare sina idéer. Tällberg Foundations VD säger att verksamheten i stora drag handlar om att nätverka och att ”det handlar ju hela tiden om att förnya nätverken och det är inte enkelt”. Han fortsätter och säger att ”samma telefonsamtal eller samma möte är samtidigt att rekrytera en vän, att fördjupa din egen förståelse och att få pengar”. Nätverken av vänner och kollegor är på så sätt en källa till den organisering som tankesmedjan bedriver. I dessa finns starka inslag av nätverk i begreppets ursprungliga bemärkelse, där en ordning utvecklas utan att beslutas (jfr Bommers & Tacke 2005). Men dessa nätverk är även partiellt organiserade, eftersom ett beslut har tagits om att person A ska arbeta vid tankesmedjan och bland annat utifrån sina personliga kontakter arbeta för att sprida smedjans idéer i stort och smått. Vänner och kollegor från andra tankesmedjor eller tidigare jobb kan föras in i det partiellt organiserade nätverket och användas som informationskällor eller kanaler för fortsatt spridning av idéer. För dessa kontakter är det av stor vikt att man följer vad andra gör. Viktigt är också att relationen bygger på ömsesidighet för att den ska fungera (jfr Mauss 2002). Som kollega eller vän i nätverket är det angeläget att svara mot förväntningar på ett proportionerligt sätt för att positionen i det ”informella nätverket” inte ska äventyras. Om nätverket sköts väl kan kontakterna användas som löst affilierade medlemmar och utgöra resurser som tankesmedjan kan dra nytta av.

Regler

Regler handlar om bestämmelser som organisationer kan utfärda och som de förväntar sig att deras medlemmar följer (Ahrne & Brunsson 2011). Eftersom tankesmedjorna i det här urvalet i huvudsak arbetade med tillskrivet medlemskap är beslutade regler emellertid svåra för dem att använda. I de 13 tankesmedjor som studerades hittades inga exempel på att smedjorna förväntade sig att deras tillskrivna medlemmar skulle följa beslutade regler. Som nämnts ovan antyder detta förhållande inte att partiell organisering som analytiskt ramverk inte fungerar. En central poäng med detta perspektiv är att organisationer som vill samarbeta med andra kommer att göra det under de former som de kan och finner lämpliga. För tankesmedjor skulle det troligen vara problematiskt att göra en ny fullständig organisation, bland annat eftersom finansierare inte skulle önska detta utan i stället vill ha möjligheten att säga upp relationen. Det skulle också göra tankesmedjans arbete mindre flexibelt eftersom en ny organisation kräver mer arbete för att fungera, exempelvis för att den då måste skriva stadgar, mål, policys med mera.

Även om regler inte kan tillämpas på de tillskrivna medlemmarna fungerar normer och tillit som en bas för att medlemmarna ska veta vad de ska göra. På samma sätt som Christoph Haug beskrivit hur deltagare i sociala rörelser genom normer och institutioner vet hur de ska agera på ett möte och vara med i konstituerandet av rörelsen (Haug 2013) känner tankesmedjornas tillskrivna medlemmar (exempelvis någon som har en styrelsepost eller deltar i ett vetenskapligt råd) till tankesmedjans förväntningar

och begränsningar för vad man gör i den typen av organ. På samma sätt vet troligen en samarbetspartner eller en finansiär som är intresserad av att driva tankesmedjan i en viss riktning, utifrån institutionell kunskap från partnerskap och finansiering, hur starkt de kan driva på och kräva att tankesmedjan utför vissa aktiviteter.

Även om regler är svåra för tankesmedjor att använda gentemot sina tillskrivna medlemmar försöker de ofta få andra aktörer att ansluta sig till smedjans agenda genom att föreslå regler för dessa andra att följa. Förslagen kan komma i (minst) två versioner. Som för de andra organisatoriska elementen beror skillnaderna i organisationsnivå återigen på huruvida ett element kombineras med andra.

Den mindre organiserade versionen av att försöka sätta upp regler för andra är när en tankesmedja ger ut en publikation om till exempel en ny lag eller med krav på att regeringen borde genomföra, eller förslå, regler för nya beslutsområden. När exempelvis Fores går ut med ett pressmeddelande kring miljöbilar och kritiserar regeringen med orden ”miljöbilsdefinitionen bör skärpas till att motsvara bilar som får bonus” (Fores 2017) är det en önskan om att regeringen ska följa detta förslag till ny regel. I detta fall är förslaget inte kombinerat med övervakning eller sanktion; det är endast ett förslag som fastställer den lägsta graden av organisering. Om en annan aktör, exempelvis Svenska Naturskyddsföreningen eller Gröna Bilister, anammar idén är texten fortfarande ett förslag, men då har tankesmedjans personal något att arbeta med i form av relationer som kanske kan etableras och en aktör att identifiera sig med (jfr Tyllström 2017). I det fallet skulle någon form av övervakning och (positiv) sanktion kunna användas.

En mer organiserad form för regelskapande, avsedd att låta andra aktörer ta del av några av de idéer som bygger upp en tankesmedjas agenda, är ”riktlinjer”. Bland de tretton tankesmedjor som studeras här har jag inte kunnat finna den typen av organisering, men den är vanlig nog bland andra tankesmedjor. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), som är rankad som den fjortonde mest betydelsefulla tankesmedjan i Europa (McGann 2018), har till exempel publicerat en ”Good Practice Guide” avsedd att dra upp riktlinjerna för ”det sektorspecifika befogenhetsrelaterade styrmaterial som är tillgängligt för företag i kärnvapensektorn, vilka lyder under Europeiska Unionens exportkontroller av vapen och dubbelanvändning” (SIPRI 2017, min översättning). När en annan aktör följer dessa riktlinjer överensstämmer de med de regler som SIPRI fastställt. På liknande sätt erbjuder Stockholm Environmental Institute (SEI) ett antal riktlinjeliknande ”verktyg”, såsom ”Baltic Climate Toolkit” (SEI 2018a) och ”The Global Air Pollution Mission Forum Manual” (SEI 2018b), som mer eller mindre fungerar som standarder utformade för att hjälpa andra organisationer att agera i linje med vad SEI föreslår. Att följa standarder är frivilligt och tar formen av rekommendationer för hur man ska agera. I den mån dessa följs kommer de dock att fungera som regler för organisationen så länge standarden är i bruk. I fallet SEI fungerar deras idéer som regler för lokala, nationella och regionala regeringar genom att modellera verktyget och lansera det som en attraktiv valmöjlighet för beslutsfattare.

Hierarki

Hierarki som organisatoriskt element avser en organisations rätt att få sina medlemmar att följa centrala beslut (Ahrne & Brunsson 2011:86). Givetvis finns det en hierarki inom själva tankesmedjan, exempelvis mellan chefer och medarbetare eller mellan styrelsen och medarbetarna. Däremot har de studerade tankesmedjorna i stort sett inte etablerat en hierarki i relation till de andra aktörer i det politiska landskapet som de vill påverka. Eftersom de tankesmedjor som studerats här inte har medlemmar i den ursprungliga meningen, utan mer eller mindre bara tillskrivna medlemmar, saknas detta element nästan helt i materialet. En tankesmedja har svårt att bestämma över partnerskapsmedlemmar, referensgruppsmedlemmar och betydande finansiärer. Dessa erbjuds möjligheten att bidra men smedjan kan inte bestämma över dem eller tala i deras namn. Inom det mera ogripbara nätverket av vänner, forna och nuvarande kolleger och så vidare, kan en anställd hos en tankesmedja förhålla sig till normer för vänskap och kollegialitet som indikerar när och vad som kan eller bör göras, men det är här omöjligt att använda sig av organisatorisk hierarki. Även för den som vid något tillfälle deltar i en tankesmedjas aktivitet eller till exempel prenumererar på en e-postlista – de vanligaste formerna för tillskrivet medlemskap i en tankesmedja – finns inga beslutade regler. Den person som skriver upp sig på en e-postlista får lite extra uppmärksamhet, men hen kan exempelvis inte hindras från att använda innehållet från en blogg på ett sätt som inte var tänkt av tankesmedjan som lät publicera den. I dessa fall är det svårt att etablera en hierarki över vem som kan fatta beslut, under vilka omständigheter och med vilka konsekvenser. Det är helt enkelt svårt att bygga en hierarki för något så löst som tillskrivna medlemmar.

Ett sätt att förstå den här bristen eller oförmågan är att se den som ett uttryck för tankesmedjors luddiga, amorfa, karaktär. En tankesmedja kan i stort sett inte styra över någon annan än sig själv. Samtidigt innebär den begränsningen att tankesmedjan blir fri i förhållande till andra. En hierarki bygger på en relation som kräver minst två deltagare och det finns alltid en risk att endera parten vill omförhandla relationen eller kräver inflytande. En tankesmedja som inte har några medlemmar, utan bara anställda, kan agera och ändra inriktning mycket snabbare än till exempel ett politiskt parti med vanliga medlemmar. En tankesmedja behöver inte invänta ett årsmöte för att ändra inriktning eller oroa sig för att mötet ifråga skulle kunna omkullkasta ledningens planer. Att inte ha en hierarki kan på så sätt vara en bra sak för en tankesmedja som är intresserad av att sätta agendan för andra, snarare än att vara en röst för sina medlemmar.

Ett partiellt organiserat nätverk

Utgångspunkten för denna artikel är att en tankesmedjas försök att påverka andra aktörers agendor – att få dem att plocka upp, utveckla och bygga vidare på smedjans idéer – kan förstås i termer av partiell organisering (jfr Ahrne & Brunsson 2011). Detta begreppsliga ramverk tydliggör de kopplingar genom vilka en enskild tankesmedjas idéer, begrepp och förslag kan överföras till andra aktörer. Det går att synliggöra och sätta ord på den ordning som etableras mellan olika organisationer. Utifrån de intervjuer som analyserats är det i huvudsak tre organisatoriska element – medlemskap, övervakning och sanktioner – som tankesmedjorna bygger sina handlingar på. Att enbart se dessa praktiker som nätverkande i en genuin mening (alltså som en ordning som utvecklas utan att beslut tas) ger inte en helt korrekt bild av hur tankesmedjor förhåller sig till exempelvis tjänstemän, politiker, journalister och allmänhet för att göra sina idéer, begrepp och förslag till delar av andra aktörers agendor. Praktikerna tar sig formen av prat, snack för att låna Waughs uttryck. Ändå vore det felaktigt att se dessa praktiker som slumpmässiga försök att skapa bryggor mellan tankesmedjor och andra aktörer. Praktikerna är beslutade aktiviteter – om än ofta i improviserad form – som syftar till att få andra aktörer att använda tankesmedjans idéer i framtiden. Det är tänkbart att denna typ av resurs används även av andra sorters organisationer som på ett liknande sätt försöker organisera andra för sin sak. Intresseorganisationer (som Svenska Naturskyddsföreningen och Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen) är ett exempel på detta. Till skillnad från tankesmedjorna är den sortens organisation i grunden en medlemsorganisation vilket innebär att den kan använda hierarkier och regler även internt. För framtida forskning vore det värdefullt att studera hur denna sorts medlemsorganisationer skapar partiell organisering bortom de egna medlemsleden. Till exempel kan betydelsen av vänner och kollegor som en organiserad resurs mycket väl tänkas förekomma i andra intressebaserade organisationer.

Jag har analyserat tankesmedjornas praktiker i termer av organisatoriska element som används i varierande konstellationer. Genom att kombinera elementen skapas en partiell organisation som länkar samman olika aktörer. Med utgångspunkt i det emiska begreppet ”nätverkande” tillsammans med det perspektiv som partiell organisation ger, med sin bas i fattade beslut, går det att beteckna denna konstruktion som ”ett partiellt nätverk” (jfr Thompson 2003; Garsten & Sörbom 2018b). Jag föreställer mig att densiteten i de organisatoriska komponenterna kommer vara av betydelse för i vad mån tankesmedjan förmår få med andra på sin agenda. En tankesmedja som till exempel har en stor skara tillskrivna medlemmar får fler kontakter än den som inte har det och har större möjligheter att föra ut sina idéer. Samtidigt är givetvis inte antalet tillskrivna medlemmar i sig avgörande för en tankesmedjas förmåga. Ett partnerskap med helt rätt aktör eller goda kontakter till en annan viktig aktör kommer också att vara till hjälp för att nå ut och sätta agendan, trots att detta partnerskap bara involverar några få personer (och de organisationer som de är relaterade till). Om ett nätverks styrka ligger i att det

är flexibelt för att det är mer snabbfotat (jfr Powell 1990:103) ska varje kontakt i tankesmedjans organiserade ses som en av dess många fötter. Men en del av fötterna kan nå ut till fler än andra och/eller ha starkare eller svagare kontakter med mer eller mindre centrala aktörer.

Det kan verka motsägelsefullt för tankesmedjor att välja denna form för partiell organisering i stället för en full organisation. Om densiteten i en partiell organisation skapar fler möjligheter att nå vidare, varför då inte gå hela vägen och skapa en full organisation? Utan att anta att tankesmedjor är specifikt rationella organisationer (Meyer & Rowan 1977; DiMaggio & Powell 1983) är min hypotes att om idéer skall förmå göra skillnad, är det bättre att välja en partiell organisation framför en full sådan. De snabbfotade nätverken har fördelar jämfört med fulla organisationer. Det är genom de beslutade nätverken som idéer kan flöda. I kontrast till detta är vanliga medlemskap en blandad välsignelse (Ahrne & Brunsson 2011:94). Medlemmar kan vara en tillgång, men de kräver också inflytande och transparens, vilket gör organisationen mera trög (Papakostas 2012). Även om partiell organisering i form av beslutade nätverk skiljer sig från ursprungliga nätverk, kan de fortfarande uppvisa något av nätverkets snabbfotade egenskaper. Genom att dessutom hålla relationerna på armlängds avstånd, och inte bli en del av den aktuella organisationen, kan man också framstå som oberoende. Allt för starka organiserade relationer till andra aktörer har nackdelen att det kan se ut som att någon annan egentligen fattar beslut åt smedjan.

Intervjuerna från de här tankesmedjorna, tolkade utifrån ett partiellt organiseringsperspektiv, indikerar att den makt som tankesmedjor kan uppbåda delvis vilar på den organisering som de skapar i syfte att koppla sig själva till andra aktörer (jfr Clegg, Courpasson & Phillips 2006). Själva organiserandet är alltså en resurs som tillåter tankesmedjan att utöva makt om den lyckas påverka politiska diskussioner och verksamheter genom att andra aktörer tar upp dess frågor och perspektiv. Eftersom all organisering är en ”mobilisering av vinklingar [*bias*]” (Schattschneider 1957) innebär agendasättandet en medveten eller omedveten konflikt med andra gruppers intressen (jfr Lukes 1974). Partiell organisering är bindemedlet för denna betingade makt. Även om tankesmedjornas praktiker kan framstå som enkelt snackande eller som informella nätverk är de mera ordnade än vad som först framgår. Men det är en ordning som kan vara svår att ta fasta på om man inte applicerar ett organisatoriskt perspektiv. Baserat på de organiserande elementen kan de enskilda aktiviteterna förstås som tankesmedjornas försök att ordna framtiden, i linje med sina politiska intressen. Ett valår som 2018 är det förstås av stort intresse att se hur de går till väga för att framstå som oberoende från sina tillskrivna medlemmar samtidigt som de använder dem som en organiserande resurs.

Referenser

- Ahrne, G. (1994) *Social organizations. Interaction inside, outside and between organizations*. London: Sage.
- Ahrne, G. (2014) *Samhället mellan oss. Om vänskap, kärlek, relationer och organisationer*. Stockholm: Liber.
- Ahrne, G. & N. Brunsson (2011) "Organization outside organizations. The significance of partial organization", *Organization* 18 (1):83–104.
- Ahrne, G., P. Aspers & N. Brunsson (2015) "The organization of markets", *Organizations Studies* 36 (1):7–27.
- Allern, S. & E. Pollack (2016) "Swedish advocacy think tanks as new sources and agenda setters", *Politik* 1(19):61–76.
- Barley, S. (2010) "Building an institutional field to corral a government. A case to set an agenda for organization studies", *Organization Studies* 31 (6):777–805.
- Bertelli, A.M. & J.B. Wenger (2009) "Demanding information. Think tanks and the US congress", *British Journal of Political Science* 39 (2): 225–242.
- Bommes, M. & V. Tacke (2005) "Luhmann's systems theory and network theory", 282–304 i D. Seidl & K.H. Becker (red.) *Niklas Luhmann and organization studies*. Stockholm and Copenhagen: Liber and Copenhagen Business School Press.
- Clegg, S. (1989) *Frameworks of power*. London: Sage.
- Clegg, S., D. Courpasson & N. Phillips (2006) *Power and organizations*. London: Sage.
- Cohen, B. (1963) *The press and foreign policy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- DiMaggio, P. & W. Powell (1983) "The iron cage revisited. Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields", *American Journal of Sociology* 48 (2):147–160.
- Etzioni, A. (1961) *A comparative analysis of complex organizations*. New York: Free Press.
- Fores (2017) "Bonus-Malus: Äntligen på plats – men behöver skärpas direkt!", <http://fores.se/bonus-malus-antligen-pa-plats-men-behoover-skarpas-direkt/>, (hämtningsdatum 10 juni 2018)
- Garsten, C. & A. Sörbom (2015) "Values aligned. The organization of conflicting values within the world economic forum", 159–177 i S. Alexius & K. Tamm Hallström (red.) *Configuring value conflict in markets*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Garsten, C. & A. Sörbom (2018a, kommande) *Discreet power. How the World Economic Forum shape market agendas*. Stanford: Stanford University Press.
- Garsten, C. & A. Sörbom (2018b, kommande) "An organized network", i G. Ahrne & N. Brunsson (red.) *Organization unbound*. Oxford: Oxford University Press.
- Garsten, C. (2013) "All about ties. Think tanks and the economy of connections", 139 – 154 i C. Garsten & A. Nyqvist (red.) *Organizational anthropology. Doing ethnography in and among complex organizations*. New York: Pluto Press.
- Garsten, C., B. Rothstein & S. Svallfors (2015) *Makt utan mandat. De policyprofessionella i svensk politik*. Stockholm: Dialogos Förlag.
- Gramsci, A. (1971) *Selections from the prison notebooks*. London: Lawrence & Wishart.
- Granovetter, M.S. (1973) "The strength of weak ties", *The American Journal of Sociology* 78 (6):1360–1380.

- Haas, P. (1992) "Epistemic communities and international policy coordination. Introduction", *International Organization* 46 (1):1–35.
- Hajer, M. (1993) "Discourse coalitions. The case of acid rain in Great Britain", 43–76 i F. Fischer & J. Forester (red.) *The argumentative turn in policy and planning*. London: University College Press.
- Haug, C. (2013) "Organizing spaces. Meeting arenas as a social movement infrastructure between organization, network, and institution", *Organization Studies* 34 (5–6):705–732.
- Kingdon, J.W. (2011[1984]) *Agendas, alternatives and public policies*. New York: Longman.
- Kosicki, G.M. (1993) "Problems and opportunities in agenda-setting research", *Journal of Communication* 43 (2):100–127.
- Latour, B. (1999) *Pandora's hope. Essays of the reality of science studies*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Lippman, W. (1922) *Public opinion*. New York: Macmillan.
- Lukes, S. (1974) *Power. A radical view*. New York: Macmillan.
- March, J.G. & H.A. Simon (1993[1958]) *Organizations*. Cambridge MA: Blackwell Publications.
- Mauss, M. (2002[1954]) *The gift. The form and reason for exchange in archaic societies*. Abingdon: Routledge.
- McComb, M.E. & L.D. Shaw (1972) "The agenda-setting function of mass media", *The Public Opinion Quarterly* 36 (2):176–187.
- McGann, J.G. (2008) *2008 global go to think tanks index report*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania.
- McGann, J.G. (2018) *2017 global go to think tank index report*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania.
- McGann, J.G. & R.K. Weaver (2000) "Think tanks and civil societies in a time of change", 1–36 i J.G. McGann & R.K. Weaver (red.) *Think tanks and civil societies. Catalysts for ideas and actions*. New Brunswick, NJ: Transaction Press.
- Medvetz, T. (2012) *Think tanks in America*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Meyer, J.W. & B. Rowan (1977) "Institutionalized organizations. Formal structure as myth and ceremony", *American Journal of Sociology* 83 (2):340–363.
- Mintzberg, H. (1979) *The structuring of organizations*. Englewood Cliff, NJ: Prentice Hall.
- Papakostas, A. (2012) *Civilizing the public sphere. Distrust, trust and corruption*. London: Palgrave Macmillan.
- Pautz, H. (2011) "Revisiting the think-tank phenomenon", *Public Policy and Administration* 26 (4):419–435.
- Powell, W. (1990) "Neither market nor hierarchy. Network forms of organization", *Research in Organizational Behavior* 12: 295–336.
- Reichertz, J. (2010) "Abduction. The logic of discovery of grounded theory", *Forum: Qualitative Social Research* 11 (1): artikel 13.

- Ricci, D.M. (1993) *The transformation of American politics. The new Washington and the rise of think tanks*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Rich, A. (2004) *Think tanks, public policy and the politics of expertise*. New York: Cambridge University Press.
- Schattschneider, E. (1957) "Intensity, visibility, direction and scope", *The American Political Science Review* 51 (4):933–942.
- Segnestam Larsson, O. (2016) *Forskning i ideologins tjänst*. Stockholm: Idealistas.
- SEI (2018a) "The Baltic Climate Toolbox Kit", <https://www.sei-international.org/balticclimate> (hämtningsdatum 2 februari 2018).
- SEI (2018b) "GAP. Global air pollution forum emission manual", <https://www.sei-international.org/gap-the-global-air-pollution-forum-emission-manual> (hämtningsdatum 2 februari 2018).
- SIPRI (2017) "SIPRI good practice guide. Export control ICP guidance material no. 3", <https://www.sipri.org/publications/2017/internal-compliance-and-export-control-guidance-documents-nuclear-sector> (hämtningsdatum 2 februari 2018).
- Smith, J. (1991) *The idea brokers. Think tanks and the new policy elite*. New York: The Free Press.
- Smith, A. (2007) *Think tanks, public policy and the politics of expertise*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stone, D. (1996) *Capturing the political imagination. Think tanks and the policy process*. New York: Frank Cass.
- Stone, D. (2007) "Recycling bins, garbage tanks or think tanks. Three myths regarding policy analysis institutes", *Public Administration* 85 (2): 259–278.
- Stone, D. (2013) *Knowledge actors and transnational governance. The Public-Private Policy Nexus in the Global Agora*. London: Palgrave Macmillan.
- Stone, D. & H. Ullrich (2003) *Policy research institutes and think tanks in Western Europe. Development trends and perspectives*. Paper prepared for the Local Government Institute, Budapest, January 2003.
- Svallfors, S. (2016) "Out of the golden cage. PR and the career opportunities of policy professionals", *Politics and Policy* 44 (1):56–73.
- Thompson, G.F. (2003) *Between hierarchies and markets. The logic and limits of network forms of organization*. Oxford: Oxford University Press.
- Tyllström, A. (2009) *PR-olitikern – profession eller produkt? Om professionell identitet i gränslandet mellan PR och politik*. SCORE Report 2009:9. Stockholm: Stockholms universitet.
- Tyllström, A. (2013) *Legitimacy for sale. Constructing a market for PR consultancy*. Uppsala: Uppsala University.
- Tyllström, A. (2017) "Lobbying in practice. An ethnographic field study of public affairs consultancy", 82–99 i C. Garsten & A. Sörbom (red.) *Power, policy and profit. Corporate engagement in politics and governance*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Weick, K.E. (1979) *The social psychology of organizing*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Korresponderande författare

Adrienne Sörbom

Institutionen för samhällsvetenskaper och Centrum för studier av politikens organisering
Södertörns högskola, 141 89 Huddinge

Adrienne.sorbom@sh.se

Författarpresentation

Adrienne Sörbom, docent och lektor i sociologi vid Södertörns högskola, studerar politikens organisering nationellt och globalt. Under 2018 utkommer hennes nästa bok, samförfattad med Christina Garsten: *Discreet Power – How the World Economic Forum Shape Market Agendas*. Stanford: Stanford University Press.

CATRIN LUNDSTRÖM

Hemmafru hemma

Återvändande migrantkvinnors möte med svenska jämställdhetsnormer i politik och praktik

A housewife “at home”. Returning migrant women’s encounters of Swedish gender equality in policy and in practice

This article discusses the experiences of Swedish migrant women who are returning to Sweden after having lived abroad for a period of their lives. Most of them have been situated outside the formal labour market during their time abroad and been occupied with family related work. The aim of this article is to analyse how political ideals formulated around work, gender equality and income redistribution, encounter the constructions of Swedishness, gender and heterosexuality in these women’s stories. When living abroad, the women were provided for by their husbands. Yet, their positions as “trailing spouses” had had severe impact on their opportunities for reintegration into the labour market as well as for their future – or current – pensions. The article discusses the political and sociological consequences of women’s economic dependence, primarily in terms of welfare state distribution and pensions by asking: In what ways are returning migrant women situated in-between a global labour market and the Swedish welfare system in relation to migration, gender and gender equality?

Keywords: return migration, gender equality, dual earner model, pension, national identity.

Introduktion till hemvändande migrantkvinnor

Elise: Men har du nånsin sett ett program på TV eller på radio där man pratar om kvinnor som varit ute i alla år? All orättvisa, alla kvinnor som inte har någon pension när dom kommer tillbaka till exempel, som har män som kanske har lämnat dom, som inte har ett öre när dom kommer tillbaka, vem tar upp det? [...] Dom vill man nog gärna glömma. Och många tycker kanske att dom har tillbringat... Att dom haft en lyxtillvaro. [...] Det finns säkert dom som har haft det, men man tar fram dom här konstiga människorna ifrån Hollywood. [...] Jag tycker att det är förskräckligt!

I skuggan av kvinnornas ”lyxtillvaro” i *reality*-serien ”Svenska Hollywoodfruar” uppmärksammar 70-åriga Elise de ”verkliga” (hemma)fruarna – här porträtterade av återvändande, tidigare medföljande, migrantkvinnor ”som inte har någon pension”. De har, liksom Elise påpekar, inte varit lika vanligt förekommande i den allmänna debatten om vare sig hemmafruar, fruar eller pensionärer, kanske för att de helt enkelt inte kan representera ett jämställt Sverige där särbeskattning, statlig barnomsorg och tvåförsörjarmodell har varit normen sedan 1970-talet (Hirdman 2002; Lundqvist 2015). Ändå dominerar kvinnor gruppen fattigpensionärer i Sverige, då pensions-systemet är baserat på lönearbete.¹ I detta system gynnas de med hög inkomst som arbetar heltid hela livet, medan de som arbetar deltid eller delar av livet i lågavlönade yrken missgynnas. Detta har central betydelse för kvinnor, som är dem som oftast tar hand om barn och hemarbete och har strukturellt lägre löner än män. Gruppen medföljande fruar är måhända inga vanliga fattigpensionärer, men de avviker likväl från den svenska självbilden av ett jämställt samhälle där kvinnor i huvudsak yrkesarbetar. Återvändande migrantkvinnor utan (egen) pension faller även mellan forskning om (framför allt utomeuropeiska) invandrare med ett begränsat arbetsliv i Sverige (Ekberg & Lindh 2011), utlandssvenskar (som uppmärksammas som ”fattigpensionärer” utomlands) (Gavanas 2016; Solevid 2014), 1950-talets hemmafruar eller de historiska skildringarna av återvändande emigranter från USA (Arvidsson 1996; Beijbom 2006). De passar helt enkelt inte in.

Den här artikeln belyser återvändande svenska migrantkvinnors möte med svenska jämställdhetsnormer som politik och praktik i Sverige, efter att ha bott utomlands som medföljande och i vissa fall som utlandsstationerade. Syftet med artikeln är att diskutera hur politiska och praktiska ideal formulerade kring arbete, jämställdhet, inkomstfördelning och pension vävs samman med konstruktioner av kön, svenskhet och heterosexualitet i svenska migrantkvinnors berättelser om att återvända till Sverige efter en tid utomlands. Majoriteten av kvinnorna har under en kortare eller längre period varit medföljande, och under denna period varit försörjda av sina män, samtidigt som de har utfört familjens omsorgsarbete på annan ort. Det som framkommer i intervjuer med denna grupp är att tiden som medföljande också påverkar deras möjligheter till återinträde på arbetsmarknaden i Sverige samt deras framtida – eller nutida – pension.

Studien är på flera sätt en fortsättning på min tidigare forskning som belyser hur vita svenska migrantkvinnor åtnjuter transnationella privilegier i förhållande till andra migranter, samtidigt som de erfar en särskild sårbarhet som kvinnor, medföljande och ekonomiskt beroende av sina makar (Lundström 2017). Dessa frågor aktualiseras ånyo när migrantkvinnorna återvänder till Sverige, om än på ett annorlunda sätt, i mötet med den svenska välfärdsstaten. Även om det vore felaktigt att jämställa denna grupp

1 Enligt Pensionsmyndigheten fanns det 231 500 fattigpensionärer i Sverige 2016, cirka 12 procent av pensionärerna. De hade en nettoinkomst under gränsen för relativ fattigdom, som då var 11 830 kronor i månaden. Enligt prognosen för 2018 beräknas den relativa fattigdomsgränsen i Sverige till 12 685 kronor per månad i disponibel inkomst.

med fattigpensionärer generellt – då kvinnorna i studien ofta har tillgång till betydande resurser, så som fastigheter, familjeförmågenheter och socialt kapital – synliggör deras berättelser ett glapp för såväl migranter som kvinnor i den svenska välfärdsstaten. På så vis aktualiseras frågor om invandring och utvandring, medborgarskap och kön i skärningspunkten mellan jämställdhetsfrågor, välfärdssystem och inkomstfördelning.

Ett sätt att situera kvinnorna är att utgå från sociologen Anja Weiss (2008) diskussion om den sociala ojämlikhetens transnationalisering, i vilken migranter positioneras på olika sätt beroende på deras kopplingar till ”svaga” eller ”starka” välfärdsstater. De intervjuade kvinnorna som tillhörde vad Weiss kallar för *transnationella överklasser*, beskrev sig själva som mer eller mindre ekonomiskt oberoende och därmed i stort sett oberoende av den ”starka” svenska välfärdsstaten. För *mellanskikten* däremot – som är mer ”beroende av den välfärdsstat de är knutna till” (Weiss 2008:53) – var sprickorna i den generellt sett ”starka” svenska välfärdsinfrastrukturen en oroande omständighet. De framhävde ofta sitt beroende av och sin tillit till den svenska välfärdsstaten och behöll sitt medborgarskap utomlands som en framtida garanti. Många av dem trodde att de som svenska medborgare hade rätt till en pension i Sverige, och var ofta omedvetna om kravet på bosättning i landet. Båda fallen inbegriper ett stort mått av beroende i förhållande till sina män (jfr Lundström 2017).

Mot bakgrund av kvinnornas ambivalenta positioner mellan det nationella och det globala i skärningspunkten mellan svensk jämställdhetspolitik och heterosexuella kärnfamiljsnormer syftar även artikeln till att diskutera de politisk-sociologiska konsekvenserna av kvinnornas skildringar av sin ekonomiska situation och sitt könade beroende, främst i termer av statlig fördelningspolitik och pensionsfrågor, ur ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv. På vilket sätt befinner sig medföljande kvinnor mellan ett nationellt välfärdspolitiskt system och en global arbetsmarknad, och mellan olika föreställningar om invandring, arbete och jämställdhet?

Det könade jämställdhetskontraktet och pensionen

Den starka (välfärds)staten i den svenska modellen är intimt kopplad till individen och i genustermer till den rådande tvåförsörjarmodellen och utgör fundamentet i det svenska ”jämställdhetskontraktet” – som implementerades i Sverige från 1970-talet och framåt (Hirdman 2002; Lundqvist 2015). Även om ”de stora reformernas” tid kan härledas tillbaka till 1930-talet har utbyggnaden av en stark offentlig sektor, riksdagsbeslutet om individuell beskattning (inom familjesfären), subventionerad barnomsorg, 16 månaders betald föräldraledighet, plus ett allmänt barnbidrag för barn upp till 16 års ålder, ett nationellt sjukförsäkringssystem och omfördelningen av sociala förmåner och rättigheter under 1960- och 1970-talen varit avgörande för kvinnors inträde på arbetsmarknaden. Dessa grundpelare för jämställdhet vilar således på både rättigheter och skyldigheter i förhållande till välfärdens system, med utgångspunkten att kvinnor är de som tar ansvaret för omsorgsarbetet om inte staten bistår med avlastande tjänster för detta. Samma premisser präglar den politiska diskussionen i stort, som handlat om hur kvinnor kan kombinera arbete och familj, ofta med utgångspunkten i mammors och pappors livspussel i en heterosexuell familj, eftersom det så att säga är

idealtypen för den förda jämställdhetspolitiken (Nordenmark 2004, Bäck-Wiklund 2010, Lundqvist 2015).

Lönearbete har en central ställning för den svenska välfärdsstatens stöd och sociala och ekonomiska skydd som till stor del bygger på individens intjänade inkomster i form av olika försäkringssystem som vi betalar in till. Andra delar, så som försörjningsbidrag eller garantipension, finns för att skydda de som har haft liten eller ingen inkomst under sitt liv. Garantipensionen baseras på inkomst, civilstånd, samt hur länge man bott i Sverige. För att få full garantipension (8 076 kronor) krävs att man är ensamstående och bor i Sverige under 40 år från och med det år man fyller 16 till och med det år man fyller 64 år. I dag får cirka var tredje pensionär, 657 300 personer, garantipension och fyra av fem av dem är kvinnor.²

Pensionssystemet som helhet är grundat på allmän pension, tjänstepension och eget sparande. Av central betydelse i förhållande till kön och migration är förändringen av den inkomstrelaterade pensionen som efter 1994 års principproposition *Reformering av det allmänna pensionssystemet* kom att utgöras av livsinkomstprincipen. Livsinkomstprincipen ersatte de tidigare så kallade 15-års- och 30-årsregler som var baserade på de bästa inkomståren under livet. Nu skulle i stället ”alla pensionsgrundande inkomster [...] väga lika tungt vid beräkning av ålderspensionen oavsett när under livet de tjänats in” (Regeringens proposition 1993/94:250). Den här förändringen skulle komma att missgynna både dem som arbetar deltid och dem som periodvis stått utanför arbetsmarknaden till följd av obetalt arbete eller av annat skäl, det vill säga främst kvinnor och invandrare (jfr Ekberg & Lindh 2011).³

För de som har invandrat senare i livet är det, av naturliga skäl, svårare att arbeta ihop en pension likvärdig med infödda svenskar, utifrån livsinkomstprincipen. Invandrade personer har i princip heller inte rätt till full garantipension om de har bott i landet i mindre än fyrtio år. Som Jan Ekberg och Thomas Lindh (2011:38) konstaterar finns det inte enkla slutsatser att dra i studier mellan utrikes och inrikes föddas pension, men de påpekar att ”de tidigare reglerna för beräkning av offentlig ålderspension [baserat på arbetsinkomster under 15 års tid] var mer gynnsamma för invandrarna än de nyare reglerna [baserat på summan av arbetsinkomster under hela livet]”.

Majoriteten av kvinnorna i den här studien har liksom andra invandrare stått utanför den svenska arbetsmarknaden stora delar av arbetslivet, på grund av omsorgsarbete och andra omständigheter under sin tid utomlands, vilket påverkade deras pension avsevärt. Medan kvinnorna själva ofta efterfrågade familjeorienterade politiska lösningar på frågor om inkomstfördelning och pension, kommer jag att diskutera vilka beröringspunkter vi hittar mellan kvinnornas situation och bredare politiska frågeställningar inom ramen för fördelningspolitiska områden.

2 Se www.pensionsmyndigheten.se

3 Det finns naturligtvis en uppsättning regler och regleringar beroende på varifrån man kommer, i vilket land man bott som utlandsstationerad, osv. Eftersom kvinnorna i den här studien är en så heterogen grupp i förhållande till tid utomlands och vistelseländer kan jag inte redogöra för alla olika tänkbara scenarier.

Jämställdhet som nationell identitet

Själva idén om jämställdhet är också intimt förknippad med en form av nationell identitet eller tillhörighet utöver ett politiskt system (Keskinen, Tuori, Irni m.fl. 2009). Frågan om nationell identitet är här av betydelse då förhållandet mellan jämställdhet och svenskhet visade sig vara centralt för kvinnornas resonemang kring arbete och medföljandeskap. Som det har hävdats inom feministisk teori förhandlar kvinnor om nationell identitet och nationella ideologier från en annan position än män. Joanne Sharp (1996:99) uttrycker det så här: ”[Kvinnor] representerar inte nationen [...] utan symboliserar den”. Som symboliska bärare av nationens ideologiska konstruktioner har kvinnor en särskild roll som mödrar och i sin uppgift att markera gränserna för raser, klasser och etniska grupper. Denna logik placerar svenska kvinnor, och i synnerhet vita kvinnor, i en särskild position med avseende på konstruktionen av nationell identitet och jämställdhet, då de genom sin vithet förkroppsligar den vita nationen.

Eftersom migration inte är en tydlig före-och-efter-upplevelse, utan avspeglar pågående känslomässiga resor, är de nationella ideologierna inte något man lämnar bakom sig så lätt (Ryan 2008). Då kvinnorna i denna studie är första generationens migranter och återvändande bär de med sig specifika nationella jämställdhetsdiskurser. Samtidigt har deras position i samhället, på arbetsmarknaden och i hushållet förändrats – de har gått från att vara en del av tvåförsörjarmodellen i Sverige till att vara hemmafru, hemmamamma eller medföljande hustru utomlands. Det innebär att det som Nira Yuval-Davis (1997) kallar för ”föreställningen om nationen” här studeras från ett perspektiv där den nationella identiteten är föränderlig och förkroppsligad till sin natur, snarare än att vara väldefinierad, sammanhängande och höra till en särskild grupp som återfinns på en specifik plats eller i en specifik kontext. De vita kvinnorna i den här studien både identifierar sig med, och bryter mot, den svenska jämställdhetsideologin. De är förvisso svenskar, men har som medföljande inte haft en jämställd svensk livsstil. Men även om föreställningarna om svenskhet och jämställdhet är starka – som ett slags ”övre genusideologi” – har kvinnorna, som vi ska se, ”undre genusideologier” förankrade i sina vardagsliv att hantera (jfr Hochschild 2003).

Hemmafrun och arbetslinjen – två ytterligheter i välfärdssamhället?

De medföljande kvinnornas liv utomlands liknar i mångt och mycket den sits som de svenska hemmafruarna tidigare befann sig i. Forskning om hemmafruar i Sverige rör antingen historiska skildringar – och övergången till det jämställda samhället – eller hemmafrun som en medial figur (Arvidsson 1996; Lundqvist 2015). Hemmafruar eller ”hemmamammor” är inte heller lika vanligt förekommande som i exempelvis USA (Stone 2007). Även om det sågs som en framgång i det framväxande folkhemmet Sverige att familjer i olika klasskikt kunde klara sig på mannens inkomst medan kvinnorna kunde vara hemma med barnen och sköta hemarbetet så har omställningen till tvåförsörjarmodell varit helt avgörande för den svenska modellen, från 1960-talet och framåt, då traditionella värden och idéer om kärnfamiljen ifrågasattes (Lundqvist 2015).

Den feministiska diskussionen rörande kvinnors möjligheter att frigöra sig från hemmafrulivet och träda in på arbetsmarknaden var intensiv under 1960- och 1970-talen. I Eva Mobergs inflytelserika text *Kvinnans villkorliga frigivning* från 1961, argumenterar hon för att förutsättningen för jämställdhet mellan könen är att kvinnorna blir ekonomiskt och socialt oberoende av sina män. Samma argument var vägledande i statliga utredningar där målet var att kvinnor inte längre skulle behöva välja mellan arbete och barn (SOU 1964:36). I samband med detta inledde staten ett aktiveringsprogram för att få ut kvinnor på arbetsmarknaden, vilket under de kommande decennierna skulle sätta en miljon kvinnor i lönearbete, och Sverige(s kvinnor) skulle gå från ett *husmorskontrakt* till det *jämställdhetskontrakt* där hemmafruns sysslor togs över av statliga institutioner (Hirdman 2002).

Hemmafrun har sedan kommit att framstå som en symbolisk kontrast till den moderna, jämställda kvinnan. Som författarna till boken *Feminism som lönearbete*, Maria Carbin, Johanna Overud och Elin Kvist (2017:106), påpekar, definieras hemmafruar främst ”av sin frånvaro från arbetsmarknaden, samt närvaro i ett heterosexuellt äktenskap”. Det är också den dynamiken som står i centrum i kvinnornas berättelser i denna artikel, det vill säga de svenska migrantkvinnornas situation som medföljande och – åtminstone under denna period – position utanför arbetsmarknaden samt frågor om inkomst, pension och ekonomiskt beroende av sina män.

Hemmafrun som en politisk och ideologisk fråga har sedan början av 1980-talet (det vill säga parallellt med tvåförsörjarnormen) drivits av Haro, Riksorganisationen för valfrihet, jämställdhet och föräldraskap. Haro ställer krav på erkännande och uppvärdering av hemarbetet, där föräldrar – eller främst mödrar – kan ersättas av staten för tillhandahållande av barnomsorg i hemmet (jfr Carbin, Overud & Kvist 2017).⁴ För Haro är frågan om ett förändrat skattesystem, ersättning för barnomsorg upp till 12 års ålder, Allmän tilläggs pension (ATP), samt tudelning av inkomst från förvärsarbete och försäkring vid skilsmässa en jämställdhetsfråga (jfr Carbin, Overud & Kvist 2017). Som Maria Carbin och Katharina Tollin (2017:113) argumenterar, kämpar Haro för att få ersättning av staten samtidigt som de kritiserar bidragsberoende.

I vårt samtida ”arbetsamhälle”, med tvåförsörjarmodellen och arbetslinjen som samhällsmodell, har en annan slags kritik växt fram som uppmärksammar hur ”sysselsättning” prioriteras framför frågan hur mycket vi faktiskt behöver arbeta i ett samhälle där produktiviteten ständigt ökar (Paulsen 2010). Den feministiska arbetskritiken pekar på att kvinnors historiska inträde och ”frigivning” på arbetsmarknaden under 1960- och 1970-talen också var en reform som innebar att en ”hemmafrunorm” ersattes av en ”lönearbetsnorm”, där statlig barnomsorg och hemarbete skulle utföras utanför eller vid sidan av lönearbetet, något som brukar benämnas som ”det andra skiftet” (Carbin, Overud & Kvist 2017:36, Hochschild 2003).

4 Diskussionen om hemarbetet som ett faktiskt arbete har i Sverige främst förts i förhållande till diskussionen om rutavdraget som då handlade om att avlasta dubbelarbetande (medelklass)kvinnor. Även om kvinnorna i studien ofta anlät hushållsarbetare när de bodde utomlands och även i Sverige så behandlar inte denna artikel detta område (se Gavanas & Calleman 2013; Lundström 2017)

Kvinnornas berättelser i den här artikeln rör sig mellan dessa ideologiska frågor när de praktiskt navigerar mellan olika statliga system – främst pensionssystemet – som är baserade på lönearbete. De förhandlar även om (frånvaron av) yrkesidentitet i förhållande till kön, jämställdhet och nationell identitet, när de som migranter och medföljande flyttar mellan olika sociala system inom ramen för en heterosexuell logik. Hur möjliggör kvinnors hemarbete mäns utlandsvistelse och karriär – och vad får de tillbaka? Som artikeln visar ställs dessa kvinnor mellan olika politiska system när de migrerar som heterosexuella aktörer och medföljande på en global arbetsmarknad.

Metod och material

Materialet som artikeln baserar sig på består av kvalitativa intervjuer, deltagande observation och visuella metoder med kvinnor som har bott en längre tid utomlands och sedan flyttat tillbaka ”hem” till Sverige. Mer konkret består empirin av 46 djupintervjuer med återvändande svenska migrantkvinnor och deltagande observation vid 25 tillfällen under en period av åtta månaders fältarbete i fyra olika städer i Sverige under 2014 och 2015.⁵ Intervjuerna kan beskrivas som semi-strukturerade djupintervjuer. De utgick från en intervjuguide men var öppna för andra teman. Kvinnorna ombads även att rita en karta över sina sociala nätverk, som användes både som diskussionsunderlag och för att ge en överblick av deras sociala lokalisering. Intervjuerna har transkriberats i sin helhet, kodats och analyserats.⁶ Kvinnorna ingick i olika nätverk för svenskar som återvänder ”hem” efter en tids utlandsboende, men är främst rekryterade via *Swedish Women’s Educational Association* (SWEA) i Sverige genom mejl, deltagande vid SWEA:s aktiviteter och snöbollsmetod, där en informant gett tips om andra. Samtliga kvinnor var (eller planerade att bli) medlemmar i SWEA Sverige eller hade varit medlemmar i SWEA-avdelningar utomlands. Informanterna var mellan 33 och 80 år, och hade varit bosatta i ett 30-tal olika länder, i vissa fall så länge som 45 år.

Via inbjudningar av ordförande i tre lokalavdelningar i Sverige presenterades forskningsprojektet för medlemmar på luncher och middagar för SWEA:s medlemmar som nyligen återvänt till Sverige. Genom SWEA:s nätverk knöts också kontakter med ett annat nätverk, *Swedes back home*. Till skillnad från SWEA är detta inte enbart ett nätverk för kvinnor, men en grupp kvinnor inom nätverket hade bildat en under-

5 Intervjuerna genomfördes av FD Lena Sohl som var anställd som postdoktor i projektet ”Att återintegrera svenskheten: tillhörighetens politik bland återvändande svenska migrantkvinnor” finansierat av Vetenskapsrådet, dnr 421-2013-900. Se Sohl (2018) för en metodologisk diskussion.

6 Allt material har anonymiserats, vilket inbegriper både namn på informanterna, lokalavdelningar, samt företag och andra uppgifter som skulle kunna identifiera informanterna. Projektet har godkänts av Centrala etikprövningsnämnden i Linköping. Det följer etiska riktlinjer och principer för samhällsforskning genom informerat samtycke, anonymisering och konfidentialitet inom forskning. Samtliga deltagare har anonymiserats. Kontaktuppgifter lagras inte tillsammans med transkriberingar. Kvinnorna har gett sitt samtycke till ljudinspelningar och till publicering av de transkriberade intervjuerna. De har hela tiden kunnat välja om de ville besvara frågorna eller avsluta intervjun.

grupp. Deltagande observation genomfördes inom SWEA:s olika lokalavdelningar och nätverk för svenskar i Sverige vid luncher, ”after work”-träffar (trots att de flesta inte lönearbetade), samt vid kulturella aktiviteter så som teaterbesök. Även om de transkriberade intervjuerna utgör primärkällan i denna artikel, har deltagande observationer erbjudit en kontextualisering av intervjumaterialet och ett sätt att skapa kontakter och tillit i intervjusituationerna. Denna typ av ”kristallisering” är ett sätt att titta på forskningen från en annan vinkel i syfte att nå en mer koherent bild av ett fenomen och även upptäcka materialets motsägelsefullhet (Richardson 2000; Barbour 1998). Potentiella informanter har under projektet uppmanats att kontakta forskare frivilligt utan att väljas ut av ordförande eller annan grindvakt (*gatekeeper*), även om detta förfarande också väcker frågor om vad som utmärker dem som väljer att delta (Morgan 1998).

Att utgå från nätverket SWEA har medfört att urvalet domineras av medföljande kvinnor (jfr Lundström 2017). Samtidigt är SWEA ett brett internationellt nätverk med cirka 7 000 medlemmar världen över. Trots att det startade som ett nätverk för medföljande kvinnor 1979 av Agneta Nilsson i Los Angeles, USA, återfinns i dag några av de största lokalavdelningarna i Sverige, vilket egentligen inte så konstigt eftersom återvändande svenskar under många år har varit den enskilt största invandrargruppen under ett visst år.⁷

Även några kvinnor som själva har varit utlandsstationerade ingår i studien. Att majoriteten av kvinnorna är medföljande sammanfaller dock med tidigare studier av utlandsboende svenskar som visar att betydligt fler män har flyttat ut på grund av (eget) förvärvsarbete än kvinnor (Solevid 2016). Intervjuerna genomfördes på platser som kvinnorna själva valde, så som kaféer, i deras hem men sällan på arbetsplatser. Under intervjuerna ställdes frågor om bakgrunden till migrationen, varför de valt att flytta hem igen, relationer (till sina makar), anställningar, bostäder, ekonomi, känslor av ”hemmahörande” utomlands och i Sverige, samt om deras livssituation nu efter att ha återvänt till Sverige. Intervjuerna varade mellan en och två och en halv timmar. Genom närläsning av transkriptionerna har jag sökt efter gemensamma teman och variationer av dessa teman inom och mellan intervjuerna (Mason 2002). Man kan säga att jag har läst och kodat intervjuerna på ”längden”, var och en för sig, och på ”tvären” genom att jämföra de olika intervjuerna sinsemellan för att förstå vilka positioner som finns tillgängliga och hur de ges mening (Haavind 2000).

SWEA är en politiskt obunden organisation som värnar om svensk kultur utomlands i form av julmarknader, midsommarfiranden och delar ut stipendier. Visserligen kan ett aktivt medlemskap i SWEA ge goda kontakter med inflytelserika aktörer,⁸ men till skillnad från Haro, som aktivt driver frågan om kvinnors hushållsarbete, agerar

7 Dessa siffror förändrades efter den stora migrationen från kriget i Syrien. 2017 var de största invandrargrupperna födda i Syrien (22 327), Sverige (14 428) och Afghanistan (9 297). Se www.scb.se.

8 Det är svårt att sammanfatta ett så pass stort nätverks intressen. Politiska frågor kan drivas genom informella påtryckningar, politiska seminarium, etc. Under mina fältarbeten i SWEA har jag dock stött på oerhört få tillfällen med dylika inriktningar. Däremot diskuteras ekonomiska frågor i andra utlandsforum, som exempelvis Svenskar i världen www.sviv.se eller utlandssvensk.net.

SWEA sällan som politisk aktör. Som en organisation bestående av förhållandevis privilegierade kvinnor har de förmodligen inte ett uppdämt behov av politiska förändringar. Dessutom var många medföljande nöjda med att kunna lämna lönearbetet för en tid (jfr Lundström 2017), även om deras uppfattningar också förändrades vid återkomsten till Sverige. Vidare kan migrationsfrågan i sig vara en faktor, då de förklarade att de inte hade så stora kunskaper om hur det svenska systemet fungerade.

Majoriteten av kvinnorna var mellan 60 och 70 år vid intervjuutillfället, med en relativt privilegierad livsstil som kan beskrivas som övre medelklass eller överklass. Deras liv utomlands dominerades av att ta hand om barn, sköta hemarbetet för dem och deras män, representationer i form av sociala event och middagar, fungera som arbetsgivare till anställda hushållsarbetare, utföra volontärarbete (ofta i samband med barnens aktiviteter eller skola), och deltagande i olika sociala aktiviteter arrangerade av SWEA eller andra sociala klubbar. En mindre grupp kvinnor hade haft egna internationella karriärer och arbetade företrädevis för svenska eller internationella företag eller internationella organisationer. Kvinnornas ålder, och det faktum att de intervjuades efter återkomsten till Sverige innebär att perspektiven i berättelserna skiftar. Medan de ser *tillbaka* på sin tid utomlands, beskriver de sin levda *samtid* i Sverige. Analysen utgår på så vis från att utsagorna är formade av intervjusituationen som sådan, som en form av situerad kunskap i förhållande till tid och rum (Haraway 1988).

I termer av representativitet är det viktigt att påpeka att kvinnorna i studien inte utgör ett representativt urval för utlandssvenskar, även om ett återkommande mönster är att kvinnor följer med män som flyttar utomlands på grund av arbete. Däremot speglar studien den tidigare forskningen om hemmafrun som social position, och det faktum att hemmafrun – eller medföljandepositionen – inte är jämnt fördelad över sociala klasser eller raser (Ahmed 2010; Lundström 2017; Palmer 1989). I detta avseende avbröt inte migrationen kvinnornas strukturella privilegier kopplade till ras eller klass.

Som ideologisk konstruktion är det viktigt att poängtera att hemmafrun symboliserar en djupgående skillnad mellan konstruktionen av vita kvinnor som står utanför arbetsmarknaden å ena sidan, och icke-vita, icke-förvärvsarbetande kvinnor å andra sidan. Medan den vita hemmafrun och den vita modern förväntas reproducera nationen eller nationell tillhörighet genom sitt omsorgsarbete och sitt reproduktiva arbete riskerar en icke-vit kvinna i samma position i stället att bli föremål för diskurser där hon beskylls för att missbruka välfärdssystemet (Collins 1998; Lundström & Sohl 2011). Men, som intervjuerna visar, har de vita svenska kvinnorna en central position när det gäller att upprätthålla det vita manliga transnationella privilegiet genom arbetet att hjälpa männen att behålla sina positioner inom familjestrukturen och deras sociala positioner i det nya samhället. Samtidigt upprätthåller dessa familjerelaterade privilegier kvinnornas könade beroende i förhållande till sina män. Hur denna situation kunde te sig utifrån de medföljande kvinnornas perspektiv ska vi vända blicken mot nu.

Att lämna arbetssamhället – och den svenska nationella identiteten?

Utlandslivet gjorde att tillvaron för kvinnorna som lämnade Sverige tog en annorlunda vändning än för dem som var kvar i Sverige. Fanny, 69, berättar att: ”Det är jätteintressant att vara utomlands och man gör jättemycket men det är... Ibland är det döträåkigt [...] Som första åren, då var vi ju väldigt mycket och badade på olika stränder här och där. Och sen ett år besökte vi 82 kyrkor. Vi höll på så vet du, och sen tredje året då handlade vi frottéhanddukar, jag vet inte hur många frottéhanddukar...”. Fannys beskrivningar av utlandstillvaron består av de aktiviteter som hon ägnade sig åt under dagarna. I avsaknad av dessa framstod tillvaron passiv och ”döträåkig”. Så resonerade flera av informanterna. Men valet att arbeta eller inte framstod sällan som ett helt och hållet individuellt val. Snarare handlade det om arbetstillstånd, barnomsorg och praktiska omständigheter:

Ulrica, 38: Alla ville jobba men ingen jobbade för att man är hemma och tar hand om barnen, och det var ju fullt ett jobb i sig. [...] Det förväntades att man är hemmafru. [...] Jag kände mig som kvinna inte van vid att jag alltid skulle stå bakom min man. Och jag hade svårt för det och jag kunde vara irriterade på det också så där. [...] Kvinnan ska vara där och ta hand om barnen och det är helt fantastiskt och utan dom så hade männen inte kunnat göra sina saker. [...] vilket är ju bra, men ja, jag hade svårt för det och jag hade svårt för det hela tiden faktiskt.

Att lämna yrkeslivet blev som Ulrica formulerar det en fråga som rör sig mellan (o)jämsställdhet, svenskhet och könade föreställningar om arbetsdelningen i den heterosexuella kärnfamiljen. Uttryck som ”man är hemma”, ”det förväntades att” eller ”kvinnan ska vara där och ta hand om barnen” speglar föreställningar om vad kvinnor och män fordras göra eller vara, även om det stred mot den egna uppfattningen om jämsställdhet och därmed mot den nationella identiteten som migranterna bar med sig. Det framstår med andra ord som kvinnornas uppgift att fylla det tomrum som frånvaron av den svenska välfärdsstaten lämnar. Samtidigt som välfärdsstatens uppbyggnad var ett sätt att få ut kvinnorna på arbetsmarknaden blir det kvinnornas uppgift att träda tillbaka när dessa tjänster inte längre finns tillgängliga.

Kvinnornas nya roller utomlands beskrevs som en förutsättning för mannens liv och karriär men ledde samtidigt till en känsla av underordning. På frågan om kvinnorna ansåg att de hade offrat något under sin utlandsvistelse nämndes ofta yrkeslivet. Harriet, 65, förklarar att: ”Nej men det var väl det här med jobbet då, att man släppte det [...] att jag tappade mitt yrkesliv”. Edith, 67, säger att: ”Man har ju aldrig kunnat utveckla en egen karriär, det har man ju inte gjort”. Trots ålderskillnader hade kvinnorna en synnerligen samstämmig bild av deras förväntade uppgifter i den utlandsstationerade familjen.

Att ha ett arbete och en yrkesidentitet beskrevs som en del av svenskheten och den svenska nationella identiteten. När kvinnorna återvände till Sverige eller besökte

Sverige förstod de att de inte kunde överföra rollen som medföljande – och globalt sett privilegierad – till en svensk lönearbetsnorm och arbetslinje.

Edith: När man var hemma på somrarna så kände man sig lite grann som en utomjording... Man hade liksom ingen... Alla pratade om sitt jobb och jobbrelaterade saker och så vidare och man... Ja, det är ju klart att man kan prata om... Men det kändes så fånigt att prata om... Det var ingen intresserad av att höra, men då pratar man jobb och dagis och alltihop det här... [...] Så den här yrkesidentiteten försvann.

Att vara mitt emellan ”jobb och dagis” tycks vara det självklara livspusslet för kvinnor i den svenska tvåförsörjarmodellen. Ett liv utanför arbetslivet framstod för Edith som ”fånigt”. Samtidigt fanns den ”förbjudna” känslan av att det faktiskt var skönt att slippa arbeta. Ibland var detta ett resultat av en tidigare sjukskrivning, som för Elisabeth, 45. Trots att utbrändhetsdiagnoserna ökar i Sverige ledde det till att hon kände sig ”lite osvensk”. Elsa, 70, å sin sida, förklarar att hon aldrig har ”varit karriärsugen” och ”tyckte om att vara hemma och pyssla. Jag tycker om att inte stressa och göra som jag själv vill och så”. Detta att reducera omsorgsarbete till ”pyssel” var också central i retoriken för att frigöra hemmafrun under 1960-talet (Carbin, Overud & Kvist 2017). Andra menar att de för första gången fick pröva på livet utanför lönearbetet. För Elise, 70, var omställningen som medföljande omvälvande på ett positivt sätt:

Då när vi flyttade till Luxemburg, då var jag först faktiskt hemma, vilket var bara helt otroligt, när man plötsligt kunde välja, när man inte var tvungen att göra nånting. [...] Fast jag tyckte också det var skönt om jag får vara helt ärlig.

För Elise var känslan av att tycka att det var ”skönt” att ”inte vara tvungen att göra nånting” förknippad med ett sting av dåligt samvete, en känsla av att bryta mot förgivettagna svenska normer. Här finns en motsägelse mellan den svenska jämställdhetsideologin och ”känslan” som är förankrad i hemmafrulivet. Att det faktiskt var skönt att inte arbeta blir – för att tala med Arlie Russell Hochschild (2003) – ett brott mot de ”övre” genusedologierna och den svenska tvåförsörjarmodellen, som motsvarar de föreställningar om vad kvinnor och män vill identifiera sig med, och i stället en spegling av de ”undre” genusedologierna som handlar om hur kvinnor och män faktiskt *känner* inför dessa. Även om kvinnorna såg sig förväntade att utföra det omsorgsarbete som krävdes för att möjliggöra mäns karriärer – och ibland uppskattade livet utanför lönearbetet – skulle detta ekonomiska beroende komma att följa dem livet igenom.

Att vara hemma/fru: om underordning och beroende

Att bli ”hemmafru” i rollen som medföljande var med andra ord sällan ett aktivt val, utan ett resultat av de omständigheter som omgärdade utlandsvistelsen. Utan statlig barnomsorg eller arbetsvisum i ett heterosexuellt ”äktenskapskontrakt” som gav man-

nen en lön som familjeförsörjare, i kombination med hustruliga plikter och modrande, blev den hemmavarande kvinnan lösningen och förutsättningen för utlandsvistelsen och mannens karriär (jfr Skeggs 2004). Maj, 75, förklarar:

Jag menar, jag har varit en medföljande till min man, och det var jättemycket jobb. Det var liksom oerhört mycket representation, både ute och hemma, och jag menar det var ju cocktails och middagar och... [...] Man måste ställa upp på det. Och det är liksom... [...] Det kanske låter glamouröst det här med cocktailpartys och middagar. [...] Men det fordras en del.

Vid sidan av representation beskriver Maj tillvaron som medföljande som en kvinnokodad plikt: ”man måste ställa upp”, ”det fordras en del”. Skillnaden mellan den svenska jämställdhetsnormen baserad på lönearbete och förutsättningarna för expattillvaron såg alltså i grunden olika ut. Som Fanny uttrycker det: ”I Sverige ska man jobba, i Brasilien ska man vara hemma”. Då det svenska systemet bygger på två inkomster och särbeskattning, uppfattade en del kvinnor det som en ”lyx” att kunna leva på en lön. Wilma, 71, säger att: ”Det är ju lite flashigt då när man var *Hausfrau*, inte behövde arbeta [...] att man liksom kunde klara sig på en lön och bodde i ett stort radhus”. Samtidigt som hemmafrun eller *die Hausfrau* utomlands var en upplyft position som huvudsakligen befolkas av vita kvinnor som ägnar sig åt att reproducera nationen genom olika heterosexuella plikter, var själva positionen som medföljande kantad av könade aspekter förknippade med beroende och underordning:

Fanny: Jag hade ett rött streck, och där stod det *dependencia* [beroende], det betyder att jag var ekonomiskt beroende. Så när Amanda då skulle fylla 12, då som hon blir på sitt trettonde år, då skulle hon få ett sånt streck också. Och då sa jag: ”aldrig att hon ska uppleva att ha ett rött streck över sitt namn”, så det var en anledningarna till att jag drev på att vi skulle åka hem.

För Fanny blev positionen som ”beroende” smärtsamt påtaglig och omöjlig att leva med när hennes dotter skulle få samma status av *dependencia* som hon själv hade. I samband med detta blev hennes egen situation outhärdlig och hon ”drev på” för att flytta hem igen. För andra medförde det ekonomiska beroendet också en känsla av ojämställdhet som var oförenlig med en svensk identitet. Tora, 64, berättar att när hon:

kom till Tyskland och skulle öppna ett abonnemang så kunde jag ju inte det, för jag var medföljande, det var väldigt jobbigt tyckte jag, det var jättejobbigt. [...] Jag hade inte tankar på det förrän jag insåg att ”oj då, här är man liksom ett...”, tillhör man mannen på nåt helt annat sätt, som jag inte gillar förstås. [...] Där tror jag att jag är väldigt svensk, att jag ska klara mig själv och jag ska va fri, alltså på det sättet, att man ska jobba liksom.

Utomlands upptäcker kvinnorna hur de på olika sätt blir begränsade och vingklippta i sin nya position. Tora kan inte öppna ett abonnemang själv vilket blev ett bevis på hennes underordnade ställning. Kvinnornas nya liv som omsorgsarbete i den utlandsstationerade heterosexuella kärnfamiljen belyser samtidigt förhållandet mellan kön, makt och globalisering, i vilken ”den globala kapitalismens framgångar i grund och botten [bygger] på sexism” (Fecther 2010:1281). Medan män har framträdande roller i (maskuliniserade) transnationella företag, sköter kvinnor ”markservicen” i (det feminiserade) hemmet (jfr Hearn 2015).

Så gott som alla kvinnor i studien beskriver att rollen som medföljande på något sätt var förknippad med underordning, vilket tyder på att de bar med sig nationella ideal om en tvåförsörjarmodell byggd på jämställdhet och lönearbete samtidigt som de rent praktiskt ägnade sig åt obetalt och obetydligt omsorgsarbete. Känslan av ojämställdhet, underordning och ofullständighet var något som kvinnorna hanterade på olika sätt. Hilda, 67, förklarar att ”tack och lov att jag tyckte att det var roligt att laga mat, och det var väl enda sättet jag kunde visa att jag dög till nåt, det kändes ju lite så här efteråt, men jag hade ju jättegärna vilja ha ett jobb som gav pension”. Andra påpekade att jämställdhet också kunde skapas genom olika, men kompletterande arbeten i hemmet. Ytterligare andra gjorde olika typer av ideellt arbete för att inte framstå som osjälvständiga fruar, särskilt innan de skaffade barn. Deras strategier visar hur kvinnorna på olika sätt försökte hitta ett eget utrymme, genom att antingen jämställa olika könade arbetsuppgifter (som en alternativ tvåförsörjarmodell) eller på annat sätt hantera ojämställdheten som ramade in deras liv. Det var till exempel vanligt att anställa en extern person, ofta med migrantbakgrund, för att ta hand om hushållsarbetet både för att känna sig mindre beroende av sin man och mindre osvensk (jfr Lundström 2012, 2013, 2017).⁹

”Vad gör du med hela dagarna?”

Känslan av ojämställdhet ställdes ofta i relation till svenska normer och värderingar. Kvinnorna identifierade sig således starkt med svenska jämställdhetsideal. Som Alva, 80, påpekar jobbar ju ”alla” kvinnor nu, ”dom är ju inte nån hemmafru längre”. Det var också i mötet med svenskar som det blev svårt att förklara vad man sysselsatte sig med om dagarna.

Ellen, 59: Ja... men jag tror bara det är det att det är annorlunda, att liksom ”arbetar du inte (flämt)”, liksom, ”men vad gör du hela tiden?” [...] Det är ganska påfrestande att vara två yrkesarbetande med heltid och småbarn och få allting att gå ihop [...] jag tror inte jag hade haft fyra barn heller om jag hade bott i Sverige, det tror jag inte, jag hade nog nöjt mig med två tror jag.

⁹ Jag kommer inte att gå in närmare på den internationella arbetsdelningen i den här artikeln, ett fenomen som har genomlysts av en mängd forskare (Gavanas & Calleman 2013; Lundström 2012, 2013, 2017; Lutz 2011; Parreñas 2001).

Ellen beskriver ett omsorgsarbete som, enligt henne, upptog i princip all hennes tid, vilket synliggör både lönearbetande kvinnors ”andra skift” och offentliganställda kvinnors arbete inom barnomsorgen. Hade hon varit tvungen att lönearbeta i avsaknaden av offentlig barnomsorg hade hon förmodligen valt att ha färre barn. Men omsorgsarbetet som sådant sågs inte som ett giltigt arbete i Sverige av ”svenskar”, enligt kvinnorna. Nathalie minns en erfarenhet i Sverige där frågan om arbetsliv kom upp:

så frågade dom först då Maria, min kompis ”ja, vad jobbar du med?”, ”ja, jag jobbar inom det här och det här”, och så frågade dom mig, ”ja, vad jobbar du med?”, och så sa jag ”jag har precis kommit hem från Malaysia, jag har varit där i två år, men jag gjorde det här innan jag åkte”. ”Jaha”, säger dom, och så vänder dom sig ifrån mig, och tillbringar resten av tiden att prata med henne. [...] Nej men man krymper ju otroligt som människa, först... Först blir man ju förvånad, men sen så, nej och så blir det ju vilsenhet: ”vem är jag nu?”. Jag trodde att jag var nån, men det är jag tydligen inte längre eftersom alla andra försöker få mig att förstå att jag inte är det. [...] Identitetsfrågorna kan bli större än man kanske är beredd på, för att det är så många som kommer och lägger sig i mitt liv, på nåt sätt, och det är där, när man kommer hem... [...] Jag tror inte att nån gång under två år, nåns respektive som jag träffade frågade vad jag jobbade med. Jag blir en... Alltså jag blir sedd av andra på ett annat sätt i den miljön, än vad jag skulle bli sedd av andra i min hemmiljö [...] Här är vi ju så jäkla snabba med att fråga ”vad jobbar du med då?”, och det är ju inget positivt, det är ju ganska ointressant egentligen. [...] Men jag måste lära mig det, för jag har aldrig varit med om det förut.

Att inte kunna redogöra för ett (arbets)liv i mötet med svenskar blev en ny erfarenhet för Nathalie som under sitt liv som medföljande inte stött på dylika frågor. I hennes redogörelse framstår Sverige som ett land där det krävs ett arbete och en yrkesidentitet för att ”vara någon”, till skillnad från tillvaron som vit hemmafru i Malaysia. Idén att ha ett liv – utanför lönearbetet – är förmodligen mer främmande i Sverige än på andra platser, där välfärdsstaten är mindre utbyggd. Men för Nathalie blir bristen på yrkesidentitet kopplad till hennes utrymme som människa, där hon ”krymper” utan ett arbete i Sverige. ”Vem är jag nu?” frågar hon sig. På så vis är arbetslinjen ett formerande system som både förstörar och förminskar människor beroende på deras plats i detta. Även Clara, 43, beskrev somrarna i Sverige som en spegling av livet som medföljande i utlandet, ett tillfälle när hon konfronterades med ett ”mindervärdeskomplex”:

Det kom varje sommar, varje gång som man åkte tillbaka till Sverige så kom den... det mindervärdeskomplexet [...] som jag hör att många känner med mig, på sommaren när man... eller då när man kommer hem till Sverige på lovet till exempel, så folk frågar ”vad gör du hela dagarna?”, därför att det jag gjorde hela dagarna, det är ju ingen som kan förlika sig med det i Sverige, därför det är ju bara lyx så, ”du har ju inget jobb, du bara glider ju omkring”.

Det framgår av citaten att omsorgsarbetet i sig inte betraktas som ett arbete. Det är något som görs utan att göras. Vad sysselsätter sig Clara egentligen med ”hela dagarna” utan ett lönearbete? Kvinnorna pendlar således mellan känslan av att faktiskt utföra ett arbete och att inte ha en yrkesidentitet. Samtidigt vet vi att det vanligtvis är lönearbetande kvinnor som utför det arbete som uppstår i luckorna i välfärdsstaten och som har ”ett andra skift” vid sidan av lönearbetet (Hochschild 2003). Utlandslivet förutsätter på så sätt att det finns en (eller flera) kvinnor som utför familj-, omsorgs- och representationsarbete som sitt (obetalda) (heltids)arbete. Utlandssvensken blir på så vis en (manlig) idealtyp, som bygger på medföljande (kvinnors) och (icke-vita) hushållsarbeters arbete (jfr Lundström 2017).

Kvinnornas berättelser visar också med all tydlighet att svenska jämställdhetsnormer underordnas könade föreställningar inom ramen för den heterosexuella relationen i utlandskontexten. Trots att kvinnorna känner sig underordnade och mindre värda i rollen som medföljande, blir idéer om svenskhet och jämställdhet sekundära i förhållande till förväntade heterosexuella könsideal, i den mening att tvåförsörjarmodellen inte fungerar som det styrande idealet. Ur det könade jämställdhetskontraktet verkar bara könet flytta med. Det tycks nämligen föreligga en konflikt mellan vissa ideal, så som egenvärde (och explicita jämställdhetsideal) och frånvaro av yrkesidentitet, men inte mellan andra, så som modrande och omsorgsarbete (och implicita heterosexuella könsnormer).

Att inte vara hemma/fru: om yrkesarbetande kvinnor i en manlig arbetsnorm

Som kontrast till de medföljande heterosexuella kvinnorna ska jag nu belysa några av de kvinnor som själva var utlandsstationerade, eller som började arbeta efter att de hade flyttat ut. De var i minoritet i studien, men deras berättelser kastar ändå nytt ljus på utlandstillvaron och det ojämsställda arbetslivet utifrån ett könsperspektiv. Tina, 65, åkte själv ut för att arbeta i ett företag. Hon beskriver skillnaden mellan hennes egen tillvaro och de utlandsstationerade männens liv:

Alla män runtomkring mig hade ju hemmafru, så dom hade liksom nån som skötte hela den här markservicen, så man kunde glatt boka ett möte klockan fem på eftermiddagen, och jag satt där bara hungrig och tänkte ”undrar om man har mat hemma liksom, när jag kommer hem”. [...] Sen så lärde man sig ju så sakteliga att använda mycket tjänster som finns som jag inte förstod att det överhuvudtaget finns liksom, att du kan hyra en firma som åkte och besiktigar din bil. [...] Man har en städerska som stryker till och med åt en och allt det där va.

Tina beskriver hur det ”bakom” varje lönearbetande man finns ”nån” som gör det omsorgsarbete som krävs för att upprätthålla ett arbetsliv. Som kvinna utan ”nån” insåg hon att hon var tvungen att lösa detta på annat sätt. ”Tjänsterna” som Tina anlidade var ett sätt att parera frånvaron av en partner som skötte ”markservicen”. Hennes

utsaga visar å ena sidan hur mäns karriärer bärs upp av kvinnors omsorgsarbete och å andra sidan hur medelklassens karriärer möjliggörs av andras arbete. I likhet med yrkeskvinnor i andra länder kunde de svenska kvinnorna fortsätta att förvärvsarbeta endast om de hade råd att köpa andras billiga arbete (Ehrenreich & Hochschild 2003). Liksom många av de kvinnor som intervjuas av Hochschild och Machung (2003) och kvinnorna i min tidigare forskning använde kvinnorna på så sätt sina ras- och klassprivilegier för att välja bort det rutinartade hushållsarbetet som de menar var nödvändigt för att klara av kraven i arbetslivet (Lundström 2017; Palmer 1989).

Men det fanns också andra aspekter som försvårade möjligheten till ett arbetsliv som utlandsstationerad för kvinnor. Pauline, 33, åkte ut med sin partner, som skulle följa med som medföljande. Hon berättar att:

han ville inte riktigt åka, nej. Men då sa jag väl liksom att ”ja men jag måste få göra det här i mitt liv annars så kommer jag som inte vara glad”, och sen till slut så gick han väl med på det då. Fast han hade fått välja så hade vi inte åkt.

Pauline menar att hennes utlandsstationering gick tvärt emot hennes partners vilja. För att få sin man att följa med var hon tvungen att framhäva att det var nödvändigt för henne att göra detta, och eventuellt sätta relationen på spel. Hade ”han fått välja” så hade de inte åkt, säger hon. Pauline beskriver att förhållandet mellan en utlandsstationerad kvinna och en medföljande man inte enbart hade inverkan på henne och hennes partner utan även hur hon uppfattades som kvinna: ”Tjejer tycker nog att det är bra, killar tror jag kan tycka att jag är lite hård eller lite bitchig, eller att jag bestämmer över min man” (skrattar). Det svenska jämställdhetskontraktet kan således brytas genom att ”kvinnan” stannar hemma, men inte genom att ”mannen” gör det. Även Laila, 55, berättar om hur hon och hennes partner var tvungna att hantera de föreställningar om kön som utmanades genom hennes arbetsliv:

Ja, det känsliga är ju att det är ju mannens roll i samhället överlag att det är mannen som ska ha den bästa positionen och ta in lön, allt det där sitter ju kvar sen lång tid tillbaka, men det är inte det att min, han inte har respekterat det, för det har han gjort. Han har tyckt att det har vart kul att jag har vart ute, men innerst inne har det ändå liksom känts, man har märkt det, att man har fått ligga ganska lågt, att berätta om liksom om jobb och vad man gör och att man träffar en massa människor på möte och så vidare, liksom det där får man släppa lite grann när man kommer hem, så när man hemma, ja, får man hitta på nånting på fritiden tillsammans.

Lailas beskrivning rymmer en historisk manlig dominans, som här hamnar på ända. För att balansera detta utjämnade förhållande var hon tvungen att ”ligga lågt” och ”släppa lite grann” för att inte sära sin mans känslor, då det innerst inne tycks finnas en annan genusideologi än den på ytan (jfr Hochschild 2003). Tinas, Paulines och Lailas berättelser visar hur livet för den yrkesarbetande utlandssvensken är tydligt könat. Arbetslivet är inte utfor-

mat efter mödrars situation, men inte heller själva yrkesidentiteten (och indirekt identiteten som svensk) är tillgänglig för kvinnor på ett självklart sätt, ens när de arbetar. Strukturella (svenska) föreställningar om kön står tydligt i vägen för kvinnornas självklara arbetsliv, när det ställs mot mannens. I stället får kvinnorna tona ner den frågan i förhållande till sin partner. Det var helt enkelt inte självklart för män att inta rollen som medföljande, vilket avspeglar de könade aspekterna av det svenska jämställdhetskontraktet.

Skälet till att börja arbeta var inte enbart av ekonomisk natur, utan en fråga om identitet och upplevelse av självständighet för dessa kvinnor. Solveig, 69, förklarar att ”det var jättemånga som frågade mig när jag började: ’varför är du här... du behöver väl inte arbeta?’. Det har inte med det att göra. [...] Man måste må bra inne i sin själ”. Sabine, 68, ville inte följa med sin man utan att vara säker på att ha sitt arbete kvar när hon kom tillbaka:

Ja, det var jätteviktigt för jag har aldrig varit arbetslös så, utan jag ville absolut ha mitt jobb. [...] Nej, jag ville vara självständig liksom. [...] Ja, att man är en egen person, som har ett eget yrke. Och inte bara hemmafru, utan man har eget jobb, man har egna tankar, och egna kollegor och inte behöva... Det var ju sånt där som min mamma inpräntade att ”se till att du får ett eget yrke, så att du inte behöver vara avhängig på din man”.

Att ha ett jobb kopplas till att ha ”egna tankar” och ”egna kollegor”. De yrkesarbetande kvinnornas berättelser visar hur yrkesidentiteten både knyts till mänsklighet i vid mening, och vidare till den nationella identiteten. Samtidigt framstår ”utlandssvensken” som en könad konstruktion som kvinnorna inte har tillträde till på ett självklart sätt. I stället är det individuella drivkrafter eller ”mammans” förmaningar som får kvinnorna att träda in i arbetslivet utomlands – nationella jämställdhetsideal till trots. I detta speglas både tvåförsörjarmodellen och arbetslinjens ideal. För att vara någon och betyda något måste man ha ett lönearbete. Detta blev smärtsamt tydligt när de återvände hem till Sverige.

Att återvända och möta framtiden i den svenska välfärdsstaten

Även om de flesta kvinnor såg möjligheten att flytta utomlands som något positivt, något som skulle berika deras liv på olika sätt, insåg de senare att det skulle komma nya situationer att förhålla sig till, både i nuet och i framtiden. Frågan om yrke framstod förvisso först som en identitet mer än en sysselsättning, men snart blev försörjningsfrågan i den svenska välfärdsstaten aktuell då det svenska välfärdssystemet inte fungerade som de hade trott. Men valet att återvända innehöll också en existentiell dimension, i förhållande till jämställdhet och nationell identitet.

Clara, 43: Alltså undermedvetet varför det var viktigt att flytta hem till Sverige så är det väl att jag kände att jag började försvinna, låter ju som ett stort ord, men alltså ens identitet som svensk... Vi förväntas ju jobba, vi kvinnor, alltså kvinnan förväntas... Vi förväntas ju vara jämlika, vi förväntas att jobba...

Clara valde att återvända för att, som hon säger, inte "försvinna" som person. I samband med att yrkesidentiteten och därmed identiteten "som svensk" gick förlorad tynade hon även bort som människa. Att vara medföljande ställs här i direkt motsatsförhållande till identiteten som svensk (och som människa). Men att återvända till Sverige aktualiserade också praktiska frågor om inkomst, pension och grundtrygghet som kvinnorna hade tagit en paus från under utlandsvistelsen. I Sverige konfronterades de med det svenska välfärdssystemet som resulterade i att de som utlandsboende medföljande kvinnor hamnade emellan olika system avseende allmän pension, tjänstepension och garantipension som alla bygger på att man har bott och arbetat i Sverige.¹⁰ Deras positioner som heterosexuella subjekt i beroendeställning aktualiserades nu på nytt. Om de hade uppfattat sin tid som medföljande som en parentes i livet, fick de nu erfara att deras livshistoria också skulle definiera framtiden. Som Laila uttrycker det: "jag hade inbillat mig att det fanns nån slags grundsumma på 7 000-nånting, för alla om kom, men det finns det inte alltså, utan man får ingen pension om man inte har jobbat i Sverige, och det har ju inte jag gjort". Mötet med Sverige och svenska myndigheter blev inte heller som de hade föreställt sig. Jane, 66, förklarar att:

På det sättet har det varit svårt att komma in i Sverige, det är då dels det att det är ingen som är intresserad, och det andra är att... om vi då tar den officiella sidan, har noll förståelse för att man inte kan allting. [...] Vi har ju aldrig haft ett normalt svenskt liv.

Tillbaka i Sverige är det svårt att "komma in" och "ingen som är intresserad". På så vis delar kvinnorna erfarenheter med andra migranter som inte heller haft ett "normalt" svenskt liv. Som svenskar och svenska medborgare kunde dessa olika, men samtidigt, positioner bli förvirrande. Nathalie beskriver hur hon var tvungen att omvärdera betydelsen av sitt medborgarskap:

Man fick börja tänka på saker som jag aldrig hade tänkt på tidigare, utan man har ju verkligen känt sig trygg, allting har ordnat sig, helt plötsligt så... Jag fick nog lite panik när jag insåg att jag har... Jag har ingenting, skulle det hända nånting, då står jag liksom helt själv, jag får inte hjälp nånstans ifrån, så att lite känner man sig... Inte välkommen hem, utan... "ja, är du så dum så du åker så kan du ha det här också", lite grann... Ja men ganska mycket så i bemötande från både myndigheter och system och människor och...

Liksom för kvinnorna i min tidigare forskning innebar det svenska medborgarskapet en trygghet utomlands, en känsla av att någon tar hand om en när man kommer hem (Lundström 2017). Att komma tillbaka och inse att ingen berett plats för en var därför en chockerande insikt. I mötet med en välfärdsstat baserad på lönearbete

10 Detta beror på vilket land man har bott och arbetat i, samt om man har flyktingstatus eller inte.

upplever Nathalie att hon står ”helt själv” med ”lite panik”. Även Fanny berättar att det ”var ganska jobbigt” att komma tillbaka, då hon mötte ett välfärdssystem som inte enbart var baserat på ett svenskt medborgarskap. Som Solveig förklarar har de som ”bott många år utomlands inte någon bra pension när man kommer hem”, och ”självförtroendet inte är på topp direkt. [...] Och så när man kommer med den chocken av att kanske inte få nåt arbete [...] där offerar ju vi lite grann utav våran kompetens”.

Att arbeta var både kopplat till en konkret verklighet och till en känsla av nationell identitet enligt logiken: ”en svensk arbetar” och ”den som inte arbetar är inte svensk”. Margit, 62, säger att ”det är svenskt, att man ska jobba, inga mammor är hemma. [...] Jag ville väl bli svensk liksom”. Viljan att ”bli svensk” inbegrep att återuppta idén om jämställdhet, baserad på lönearbete eller pension. Att vara försörjd av sin man framstod nu som ett ”icke-svenskt” livsval. En situation som varit en förutsättning för livet utomlands blev ”jobbig” att hantera i förhållande till en välfärdsstat som förväntades garantera jämställdhet. Trots deras förkroppsligade vita kapital var de i Sverige tvungna att ”göra” den nationella identiteten på ”rätt” sätt.

Familjeorienterade privilegier och könat beroende

Det är viktigt att påpeka att kvinnorna på många sätt befann sig i en relativt sett privilegierad position gentemot andra migranter, då deras män faktiskt *kunde* försörja dem. Yvonne, 62, förklarar att:

Nej alltså, jag har aldrig oroat mig för det, men jag vet ju att nån pension är ju inte att tänka på, det blir väldigt lite då, men det har vi tänkt på i familjen ändå, så att det kommer jag nog att klara i alla fall så... Och det här med att inte, att kanske börja jobba igen när man flyttar hem, det var inte heller att tänka på, tyckte jag, när man är 50 år och flyttar till [en mindre stad] och inte har nån utbildning och inte har gjort nånting innan alltså, då är man inte så eftertraktad tror jag, och sen behövde jag inte jobba heller, så jag kände att det... [...] Det var många som reagerade på, undrade. [...] Yrke är ju väldigt viktigt i Sverige för kvinnor, så att man har en egen identitet.

Att inte ha en pension att ”tänka på” verkar inte oro Yvonne. Men att inte ha en ”egen identitet” tycks vara en viktig fråga i mötet med andra. Frågan om nationell identitet tycks här viktigare än själva inkomsten. Men, i brist på en egen pension blev kvinnorna med andra ord fortsatt beroende av sina makars pension och ibland goda vilja. Birgit, 77, förklarar att hon känner sig ganska trygg i dag då:

min man har en bra pension, han har en jättebra pension, men om han skulle falla ifrån, eller gå bort som man säger så måste jag ju... Jag kan inte bo i huset, till exempel [...] jag kan inte betala för vatten eller... Nej, det går inte, så jag måste sälja. Men det är väl som med dom flesta.

Utan sin mans försörjning har Birgit inte råd med vare sig hus eller vatten, förklarar hon. Också för Maj, 75, var tryggheten villkorad av det faktum att hon var gift och hennes man var i livet:

Jo, men jag känner mig trygg på grund av vad vi har privat, om jag säger så. Men om jag skulle bli ensam... då måste man ju ha ett sparad kapital som man kan plocka av, för jag kan inte leva på den här pensionen.

Maj och Yvonne framställer sig som ett självständigt subjekt genom sina "privata" tillgångar och sparade "kapital". Liksom de transnationella överklasserna i Weiss analys ser de sig som relativt oberoende i förhållande till en välfärdsstat. Men även om de framställde sig som oberoende av staten var deras trygghet fortsatt avhängig äktenskapet. Harriet, 65, förklarar:

Alltså försörjningen [...] För mig personligen försvann ju den i och med att jag flyttade, men eftersom jag fortfarande är gift med min man och han lever och har hälsan så har jag ju en bättre ekonomisk situation i och med att vi flyttade ut [...] Jag känner mig ju inte kväst ekonomiskt på det viset [...] Det enda är liksom om min man skulle gå bort och jag... För då har ju inte jag några pensionspoäng.

Genom sina män har Harriet, Birgit, Yvonne och Maj, liksom flera andra av kvinnorna, tillgång till betydande ekonomiska och sociala privilegier. Deras vita privilegier var dock som Phyllis Palmer (1989:16) formulerar det "helt knutna till deras underordnade relationer till vita män". Familjerelaterade privilegier upprätthåller på så vis ett klassmässigt, rasifierat, men könat beroende, i samtiden och i framtiden. Som medföljande insåg kvinnorna att de hade ställt sig utanför det svenska system som är baserat på en egen inkomst i en tvåförsörjarmodell. Nadja, 46, förklarar att:

även om jag aldrig, som jag sa tidigare, har ångrat att jag flyttade hem så var det verkligen en omställning, kulturellt och arbetsmarknadsmässigt, och min kompetens, vad betyder den här? [...] Jag hade inget pensionsspar i Sverige under dom här elva åren, så att det är liksom ett hål som verkligen är kännbart egentligen, och det är ju nånting jag har försakat eller det har blivit nånting som jag inte har nu då, som effekt av dom här flyttarna jag har gjort.

Att lämna den svenska tvåförsörjarmodellen blir också en kulturell omställning. Dessa tycks hänga ihop för Nadja. Men för att komma in på arbetsmarknaden krävs mer än bara vilja. Ålder uppfattades här som en negativ omständighet. Nathalie säger att "man har lämnat, liksom, man har tappat mycket nätverk, man måste liksom börja om igen med allting, sen tror jag ju att åldern här, man är jätterädd för alla som är över 40 år". I kombination med en känsla av otillräcklighet låg den underliggande oron för en eventuell skilsmässa. Ellinor insåg att "jag har inte råd att skilja mig till exempel, det

har jag inte”. De kvinnor som liksom Stella, 40, hade skilt sig fick lösa sin situation genom att be andra familjemedlemmar om ekonomisk hjälp:

Alltså [företaget] drar inte in några pengar, inte tillräckligt mycket pengar, så att jag har fått ta ett lån av mina föräldrar. [...] Vi hade en sån gemensam pensionsfond så att hälften av dom pengarna... När vi skilde oss så frös dom, min del frös, så jag har det. Men dom kan jag inte ta ut, dom ligger fortfarande.

Beroendet till mannen blev tydligt för Stella efter skilsmässan. Men hon hade möjligheter att ta ett lån från sina föräldrar. Sigrid, 54, berättar att när hon ser tillbaka på sin utlandsvistelse så:

ångrar jag ju det, för det är ju roligare att jobba som civilingenjör, man tjänar mer pengar och har kul jobb, men alltså samtidigt så har jag ju haft det väldigt bra hemma med våra barn och vi har ju alltid haft jättegott om pengar i och med att han hade en sån här internationell befattning, har han ju tjänat väldigt bra.

Sigrid reflekterar kring vad hon har uppoffrat för att vara hemma med ”våra barn” och landar i slutsatsen ”mer pengar” och ett ”kul jobb”. I dag har Sigrid skilt sig och flyttat ifrån sin man och säger att ”lönen har jag ingen rätt till egentligen, men jag får ju den nu ändå, men det är ju med hans goda vilja”, det vill säga det förhållande som den svenska välfärdsstaten är byggd för att undvika.

I ljuset av en eventuell skilsmässa gav kvinnorna ibland uttryck för en krass syn på äktenskapet. Emmy, 74, säger en smula ironiskt att ”om du tittar på dom utlands-svenska familjerna, så många äktenskap som gick sönder och otrohetssiffror som inte är av denna värld därför tanterna åkte hem på sommaren och killarna var kvar, kan du skriva en roman om...”. Emmys uttalande belyser kvinnornas värde i förhållande till hennes femininitet snarare än till hennes karriär. Medan femininiteten som kulturellt kapital kunde ge de svenska kvinnorna ekonomisk försörjning utomlands (och i Sverige) innehöll dessa utbyten ett visst mått av osäkerhet (jfr Skeggs 2004). Ett flertal av kvinnorna sökte sig till arbetsmarknaden i Sverige när de kom tillbaka, men det visade sig inte vara så lätt att få ett arbete som många hade trott. Dels hade kvinnornas utbildning blivit inaktuell, dels saknade de arbetslivserfarenhet under en period. My, 34, berättar att hon ”sökte nästan 40 jobb innan jag fick jobb”.

Känslan av att hamna emellan olika system av kärnfamiljsnormer och arbetsideal medförde att kvinnorna gjorde delvis nya politiska ställningstaganden. Frågan om särbeskattning som i dag är en självklar del som sällan diskuteras i svenskt (jämställdhets) politiskt liv uppfattades direkt missgynna dem. Elisabeth, 45, tycker att ”det kanske faktiskt inte är så fel att ha sambeskattning, [det är] faktiskt är en uppgift att ta hand om familj och det är en ganska begränsad tid i livet”. Signe, 70, å sin sida säger att ”man kanske skulle kunna ha ett samhälle där man, där det var mera naturligt att man var hemma med småbarn en längre tid”. Plötsligt framstod Sveriges förda jämställdhetspolitik som en individuell förlust för dem:

Elise, 70: vi fick ju inga pensionspoäng när vi flyttade med [...] men däremot om du bor i ett land och får då åtminstone del av din mans pension, det är omöjligt att säga något sånt i Sverige, då blir ju folk alldeles konstiga [...] men vaddå om man har levt ett helt liv ihop, då får man väl också dela på pensionen. [...] Nu klarar jag mig i och med att jag har fått ett arv så jag klarar mig, men annars så hade jag nog haft ganska svårt att klara mig med den pension jag har.

Tvåförsörjarmodellen uppfattades med andra ord stå i vägen för dessa kvinnors liv och möjligheter. Ur deras perspektiv borde männen inte kunna välja bort att dela sin inkomst och sin pension med kvinnan. En önskan om ett kärnfamiljsorienterat skattesystem sammanfaller med Haros politiska position. I brist på ersättning från staten blir räddningen en generös make, en familjeförmögenhet, ett arv eller ett lån. I ljuset av dessa omständigheter uppfattade kvinnorna ett familje- och äktenskapsbaserat skattesystem som mer fördelaktigt. Men en bredare analys av köns- och migrationsaspekter av pensionsfrågan och inkomstfördelningen skulle också kunna se annorlunda ut.

Sammanfattande reflektioner: mellan (o)jämslällhet och fördelningspolitik i Sverige

Den här artikeln belyser återvändande migrantkvinnors erfarenheter av jämställdhet, arbete, medföljandeskap och nationell identitet inom ramen för svensk skatte- och pensionspolitik. Kvinnorna i studien uppfattar att de som medföljande möjliggjort och varit garant för männens karriär och utlandsstationering (och indirekt för arbetsgivare) genom olika typer av omsorgsarbete. De kan på så vis sägas befinna sig mellan en heterosexuell kärnfamiljsnorm (i vilken kvinnan föder barn och tar huvudansvaret för dem) och den svenska jämställdhetspolitiken (i vilken kvinnor och män är jämställda individer som förväntas ha ett likvärdigt liv som lönearbetare tack vare välfärdsstatens tjänster).

Det framgår av intervjuerna att den svenska tvåförsörjarmodellen som praktik inte följer med den svenska kärnfamiljsnormens migration. Ideal om svensk jämställdhet i förhållande till arbete och familj tycks inte vara självklara principer när de utmanas i nya sammanhang och situationer. Inte heller de kvinnor som faktiskt arbetar tycks ha tillträde till en (köns)neutral yrkesidentitet. I stället får de ta hänsyn till könade normer som omgärdar familjen och tona ned sitt yrkesliv för att bibehålla traditionella idéer om femininitet och maskulinitet inom relationen. Den nationella identiteten och dess integrerade jämställdhetsideal utmanas på så vis av könade normer och kärnfamiljsideal. I studien är det tydligt att välfärdsstatens tjänster inte har förändrat den könade synen på och uppdelningen av omsorgsarbete i praktiken. När välfärdsstaten rycks bort, får kvinnorna träda in. Kvinnorna i studien befinner sig vidare mellan en global arbetsmarknad och ett nationellt välfärdssystem där de å ena sidan förväntas vara flexibla aktörer på en global marknad, och å andra sidan är medborgare i en välfärdsstat organiserad utifrån principen om boende och arbete i landet.

Vilka politisk-sociologiska dimensioner aktualiseras i kvinnornas berättelser och

vilka möjligheter och begränsningar står de i relation till? I förhållande till normen om ett jämställt lönearbete aktualiserar kvinnornas situation åtminstone två hinder; det ena är att ”omsorgsarbetet får inte ta tid från lönearbetsdagen, men gör ändå det” (Carbin, Overud & Kvist 2017:8). Det andra är att ”[o]msorgen får heller inte betyda något i reda pengar, men gör ändå det” (ibid.). Vi skulle kunna säga att kvinnorna befinner sig mellan olika genusideologier, där de å ena sidan förväntas föda barn, sätta sitt arbete och sin karriär åt sidan, och utföra ett omsorgsarbete inom familjen – vilket också är förutsättningen för deras makars utlandsbaserade karriärer – och å andra sidan förväntas ha en jämställd ekonomi baserad på lika delar lönearbete som ligger till grund för välfärd och pension. Politiseringen av relationen mellan omsorgsarbete och lönearbete handlar, som Carbin, Overud och Kvist (2017:128) skriver om, ett ”alternativ till 8-timmars arbetsdag och 8 timmars hushållsarbete = 16 timmars arbete per dag”. Som en lösning för sina heteronormativa liv efterfrågar kvinnorna en heteronormativ politik, en politik där skattesystemet är organiserat för att passa deras roll som medföljande globala aktörer i en kärnfamiljsnorm.

Men finns det andra sätt att se på kvinnornas situation? Kvinnors låga pension har på senare år seglat upp som en valfråga i Sverige, då utfallet av svensk jämställdhetspolitik fortsatt missgynnar kvinnliga pensionärer, eftersom de arbetar deltid i större utsträckning än män. Samtidigt har invandras svårigheter att arbeta – och leva – ihop en pension under sin tid i Sverige uppmärksamats (Ekberg & Lindh 2011). Kvinnornas berättelser aktualiserar båda dessa gruppers utsatthet vilket problematiserar förgivettagna konfliktlinjer mellan bofasta och migranter.

Då garantipensionen är ett grundskydd, reses möjligen frågan varför bosättning ska ha betydelse för var omsorgsarbetet (i det här fallet) utförs? Om möjligheten (för svenska män) att flytta och arbeta utomlands är beroende av obetalt omsorgsarbete (utfört av kvinnor), är det kanske rimligt att fråga sig hur fördelningsprinciperna för dessa liv ska se ut? Här finns både likheter och olikheter mellan olika invandrargrupper. Medan svenska medborgare (utrikes eller inrikes födda) som bor i landet har rätt till garantipension oavsett om de lönearbetat eller inte, har svenska medborgare som bott och omsorgsarbetat utomlands, generellt sett, inte det. Frågan är kanske vilka delar av välfärdssystemet (utrikes eller inrikes födda) svenska medborgare ska ha rätt till, och vilka principer dessa rättigheter och fördelningsprinciper ska vara grundade på? Som Roland Paulsen (2018) påpekar är ju pensionsavgifterna:

oavsett vad vi kallar dem, oavsett om de går till börsspekulation eller inte, en skatt. Det finns ingen kassakista där allt läggs på hög och sedan blir till pension. Det som betalar pensionärer i dag är i huvudsak dagens skatter. Varje månad sker en omfördelning från de som arbetar och betalar skatt till de som slutat arbeta. Så när slutade vi ifrågasätta att denna skatt skulle fördelas ojämnt?

För invandrade svenska medborgare uppstår frågan hur de, med nuvarande pensionsystem, ska kunna justera sina liv retroaktivt? Hur ska de som invandrat till Sverige senare i livet ha möjlighet att göra om sitt arbetsliv i enlighet med livsinkomstprincipen?

Medföljande migranter gör förvisso ett val när de flyttar med sina män utomlands, men dessa kvinnors erfarenheter utmanar med all tydlighet Sveriges självförståelse och självbild om att vara ett jämställt och jämlikt land där män och kvinnor delar lika på lönearbete. Vilka premisser vilar då jämställdhetens politiska grundvalar på? Varför är det fortfarande självklart att kvinnor ska göra uppoffringar för (deras) mäns karriärer (i och utanför Sverige)? Vad säger det om svenskheten i förhållande till våra politiska ideal knutna till jämställdhet? Kan det finnas ett (levbart) liv vid sidan av lönearbetet? Hur ska välfärdsstaten utvecklas i en globaliserad värld och ekonomi? Vad förväntas av oss som medborgare och aktörer på en globaliserad arbetsmarknad och hur ska ett nationellt välfärdssystem förhålla sig till dessa nya krav, och inte minst, vem gynnas och vem förfördelas i denna globaliserade värld?

Tack

Jag vill tacka de anonyma granskare som lagt ned tid på att förbättra den här artikeln. Jag är också tacksam mot redaktörerna Gabriella Elgenius och Magnus Wennerhag som har kommit med genomarbetade synpunkter på manuset under arbetets gång. Studien "Att återintegrera svenskheten: tillhörighetens politik bland återvändande svenska migrantkvinnor" har finansierats och möjliggjorts av Vetenskapsrådet, dnr 421-2013-900.

Referenser

- Ahmed, S. (2010) *The promise of happiness*. Durham: Duke University Press.
- Arvidsson, A. (1996) "Från hemmafru till autentisk människa. Kärlek och reklam i Vecko Revyn 1942–94", *Sociologisk Forskning* 33 (4):16–35.
- Barbour R.S. (1998) "Mixing qualitative methods. Quality assurance or qualitative quagmire", *Qualitative Health Research* 8 (3):352–361.
- Beijbom, U. (2006) *Utlandskvinnor. Svenska kvinnoöden i Amerika*. Stockholm: Norstedts.
- Bäck-Wiklund, M. & B. Bergsten (2010) *Det moderna föräldraskapet. En studie av familj och kön i förändring*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Carbin, M., J. Overud & E. Kvist (red.) (2017) *Feminism som lönearbete*. Stockholm: Leopard förlag.
- Carbin, M. & K. Tollin (2017) "Befria oss från lönearbetet", 91–116 i M. Carbin, J. Overud & E. Kvist (red.) *Feminism som lönearbete*. Stockholm: Leopard förlag.
- Collins, P.H. (1998) "It's all in the family. Intersections of gender, race, and nation", *Hypatia* 13 (3):62–82.
- Ehrenreich, B. & A.R. Hochschild (2003) "Introduction", i B. Ehrenreich & A.R. Hochschild (red.) *Global woman. Nannies, maids and sex workers in the new economy*. New York: Metropolitan Books.
- Ekberg, J. & T. Lindh (2011) "Pensionsreformen och invandrarna", *Ekonomisk Debatt* 39 (5):33–40.

- Fletcher, A-M. (2010) "Gender, empire, global capitalism. Colonial and corporate expatriate wives", *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36 (8):1279–1297.
- Gavanas, A. (2016) *Pensionärsplaneten. Spaniensvenskar och pensionärsmigration i en globaliserad värld*. Göteborg/Stockholm: Makadam förlag.
- Gavanas, A. & C. Calleman (red.) (2013) *Rena hem på smutsiga villkor? Hushållstjänster, migration och globalisering*. Göteborg/Stockholm: Makadam.
- Haavind (2000) "På jakt etter kjønnede betydninger", 7–59 i H. Haavind (red.) *Kön och tolkning. Metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*. Stockholm: Natur och Kultur/Gyldendal Akademisk.
- Haraway, D. (1988) "Situated knowledges. The science question in feminism and the privilege of partial perspective", *Feminist Studies* 14 (3):575–599.
- Hearn, J. (2015) *Men of the world. Genders, globalizations, transnational times*. London: Sage.
- Hirdman, Y. (2002) *Genus. Om det stabila föränderliga former*. Stockholm: Liber.
- Hochschild, A.R. (med Machung) (2003) *The second shift*. London: Penguin Books.
- Keskinen, S., S. Tuori, S. Irni & D. Mulinari (red.) (2009) *Complying with colonialism. Gender, race and ethnicity in the Nordic region*. Farnham: Ashgate.
- Lundqvist, Å. (2015) "Activating women in the Swedish model", *Social Politics: International Studies in Gender, State and Society* 22 (1):111–132.
- Lundström, C. (2012) "I didn't come here to do housework. Relocating 'Swedish' practices and ideologies in the context of the global division of labour. The case of expatriate households in Singapore", *Nordic Journal of Migration Research* 2 (2):150–158.
- Lundström, C. (2013) "'Maid' sökes. Live-in-maid's och skillnadsskapande praktiker i svenska migranther i Singapore", 107–126 i A. Gavanas & C. Calleman (red.) *Rena hem på smutsiga villkor? Hushållstjänster, migration och globalisering*, Stockholm/Göteborg: Makadam.
- Lundström, C. (2017) *Vit migration. Kön, vithet och privilegier i transnationella migrationsprocesser*. Stockholm/Göteborg: Makadam.
- Lundström, C. & L. Sohl (2011) "Hemmafrun är det nya gamla", *Arena* nr 1 2011.
- Lutz, H. (2011) *The new maids. Transnational women and the care economy*. London: Zed Books.
- Mason, J. (2002) *Qualitative researching*. London: SAGE Publications.
- Moberg, E. (1961) "Kvinnans villkorliga frigivning", 201–212 i J. Esseveld & L. Larsson (red.) 1996 [1961] *Kvinnopolitiska nyckeltexter*. Lund: Studentlitteratur.
- Morgan, D.L. (1998) *Planning focus groups. Focus group kit 2*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Nordenmark, M. (2004) *Arbetsliv, familjeliv och kön*. Umeå: Boréa.
- Palmer, P. (1989) *Domesticity and dirt. Housewives and domestic servants in the United States 1920–1945*. Philadelphia: Temple University Press.
- Paulsen, R. (2010) *Arbets-samhället. Hur arbetet överlevde teknologin*. Gleerups Utbildning AB.
- Paulsen, R. (2018) "Vi förvaltar oss till döds istället för att ompröva", *Dagens Nyheter* 8 januari 2018.

- Parreñas, R.S. (2001) *Servants of globalization*. Stanford: Stanford University Press.
- Regeringens proposition 1993/94:250 (1993) ”Reformering av det allmänna pensions-systemet”. Stockholm: Regeringskansliet.
- Richardson, L. (2000) ”Writing. A method of inquiry”, 923–949 i N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (red.) *Handbook of qualitative research*. Andra upplagan. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Ryan, L. (2008) ”Navigating the emotional terrain of families ’here’ and ’there’. Women, migration and the management of emotions”, *Journal of Intercultural Studies* 29 (3):299–313.
- Sharp, J. (1996) ”Gendering nationhood. A feminist engagement with national identity”, 97–108 i N. Duncan (red.) *Bodyspace. Destabilizing geographies of gender and sexuality*. London: Routledge.
- Skeggs, B. (2004) *Class, self, culture*. London: Routledge.
- Sohl, L. (2018) ”Feel-bad moments. Unpacking the complexity of class, gender and whiteness when studying ’up’”, *European Journal of Women’s Studies*. DOI:1350506818762232.
- Solevid, M. (red.) (2016) *Svenska utlandsröster. SOM-undersökningen till utlands-svenskar 2014*. Göteborg: SOM-institutet.
- SOU 1964:36 (1964) Ökat stöd till barnfamiljer. *Promemoria avgiven av familjeberedningen*. Stockholm: Socialdepartementet.
- Stone, P. (2007) *Opting out? Why women really quit careers and head home*. Berkeley: University of California Press.
- Yuval-Davis, N. (1997) *Gender and nation*. London: Sage.
- Weiss, A. (2008) ”Transnationaliseringen av social ojämlikhet”, *Fronesis* 27:42–56.

Korresponderande författare

Catrin Lundström

Institutet för forskning om migration, etnicitet och samhälle (REMESO)

Linköpings universitet, 581 83 Linköping

catrin.lundstrom@liu.se

Författarpresentation

Catrin Lundström är docent i sociologi vid Institutet för forskning om migration, etnicitet och samhälle (REMESO), Linköpings universitet. Hennes forskningsintressen inkluderar frågor om vithet, migration och etnografi utifrån intersektionella perspektiv, och hon har skrivit flera böcker och artiklar inom dessa områden.

Bortträngning pågår

Renovering som kulturellt trauma

Displacement in the making. Renoviction as cultural trauma

Based on interviews with tenants in an area facing eviction following forced renovation, this study presents an analysis of the reactions and forms of resistance that arise among residents in the early phase of a renovation process. The concepts of *cultural trauma*, *resistance* and *action repertoires* are used in the analysis to understand the processes that residents in renovation areas have to face and how their collective self-image and strategies for action change during these. We argue that the exceptionally high trust in Sweden, based on the Swedish welfare state and housing policy, results in traumatic experiences among tenants when facing forced renovation. In this study, we respond to questions about how traumatic experiences are expressed, what causes are identified by the tenants, and what forms of resistance emerge among tenants who face costly renovations. We hereby demonstrate how the experienced cultural trauma can be transformed into individual and collective resistance actions.

Keywords: renovation, tenants, social trust, trauma, resistance

Inledning

”Vart har demokratin tagit vägen?” Frågan ställs inför en fullproppad aula, på scenen sitter kommunstyrelsens vice ordförande. I Sveriges fjärde största kommun Uppsala har man fått fart på byggandet! Områden förtätas, miljonprogrammet renoveras och i utkanten av staden växer helt nya stadsdelar fram. Kvällens diskussion gäller ett lumligt bostadsområde en kvart med cykel från city, som står inför förtätning och ombyggnation. Villaägare, bostadsrättsinnehavare och hyresgäster trängs i aulan för att höra om de framtida planerna. Kommunen har nyligen presenterat sina förslag på hur här ska bli tätare och mer modernt. 2 600 nya lägenheter är planerade, centrumet ska fräschas upp och hyreshusen renoveras. Frågan om demokrati, är den relevant? Den person som ställt frågan är arg, upplever sig inte ha fått vara med och bestämma. Kommer hen ha råd att bo kvar? Hur förändras närmiljön när det ska byggas hus på gården utanför hens port? ”Uppsala växer”, kontrar kommunstyrelsens representant, ”och visst vill vi väl att alla ska ha någonstans att bo?”

Boende och byggande står i dag i fokus för en bred samhällsdebatt. I de områden vi studerat, främst storskaliga hyreshusområden som står inför renovering, diskuteras

sedan länge bostadsfrågor och ombyggnation parallellt med frågor om rättvisa och demokrati, i tvättstugor, trappuppgångar, kolonilotter och på hundpromenaden. Även inom akademien, i media och olika politiska forum, har insikten om att vi befinner oss mitt i en allvarlig bostadskris vuxit sig allt starkare. Boverket (2016) menar att vi under de kommande tio åren behöver bygga 710 000 bostäder för att komma tillrätta med bostadsbristen. Samtidigt är flera hundratusen lägenheter från de så kallade rekordåren, decenniet mellan åren 1965–1974 då det byggdes strax över en miljon nya hem i Sverige, i behov av renovering (Industrifakta 2011). Efter flera år av stillestånd på de allra flesta håll i landet, bygger många kommuner nu för fullt, men det som byggs är främst dyra bostadsrätter, villor och hyresrätter med hög hyra som allt fler inte har råd med. Genom att höja hyrorna kraftigt vid renoveringen av miljonprogrammet bygger vi också bort den del av det bestånd som människor med låg inkomst har råd att bo i. Sett ur ett internationellt perspektiv drabbas den grupp som har gott om resurser sällan av bostadskriser, medan det för fattiga är ett tillstånd som snarare är regel än undantag.

Sverige sticker dock ut internationellt, och har sedan andra världskriget haft en ambition om att goda bostäder ska vara en rättighet, för alla. Bostadspolitikerna har ansetts vara en hörnsten i välfärdsprojektet, och också rönt internationell uppskattning för sin relativa jämlikhet mellan upplåtelseformer, stor andel offentliga bostäder, hyresgästers starka ställning och en generellt hög boendekvalitet. Men en viktig aspekt som ännu inte uppmärksammas tillräckligt, alla ambitioner om jämlikhet till trots, är att socioekonomiskt utsatta grupper även i Sverige har tvingats flytta på sig när våra städer expanderar eller förtätas, när äldre bebyggelse renoveras och boendekostnaderna i området ökar. Det kallas *bortträngning*, när människor förlorar sina hem som en följd av beslut och händelser man själv inte kan påverka, men som gör boendet omöjligt, farligt eller för dyrt (Hartman, Keating, LeGates m.fl. 1982). Kunskapen om bortträngningens följder för dem som drabbas är bristfällig, men allt fler studier i Sverige och internationellt lyfter nu fram stadsomvandlingars påverkan sett ur ett lokalt perspektiv (Atkinson 2015; Despotovic & Thörn 2015; Fullilove 1996; Paton 2016; Valli 2016). Vilka är det egentligen som flyttar, och vart tar folk vägen? Vilka mekanismer sätter igång flyttprocesserna, och hur påverkas människor som blir av med sina hem? Hur påverkar en potentiell bortträngning människors handlingsstrategier? Vilka former av motstånd går det att urskilja bland hyresgäster i ett bostadsområde som står inför en renovering?

Under flera år har vi varit engagerade i frågor kring bortträngning i olika delar av Uppsala och Stockholm. Forskning som liksom vår rör sig i skärningspunkten mellan akademi och bostadsaktivism öppnar upp möjligheter för att på djupet förstå hur kostsamma renoveringsprocesser påverkar ett område eller ett grannskap, samt hur självbilder och handlingsstrategier påverkas av hot om att inte kunna bo kvar i sitt hem. Med utgångspunkt i 32 semistrukturerade intervjuer och flera års etnografiskt arbete främst i form av deltagande observation (mellan åren 2011–2018) i ett större hyresbostadsområde presenterar vi här en analys av de reaktioner och det agenskap som väcks bland boende vars hem genomgår renovering. Intervjuerna genomfördes under en mycket tidig fas av renoveringen 2011–2012 i Gränby, en centrumnära stads-

del i norra Uppsala. Intervjuerna har kretsat kring frågor om de boendes upplevelser av den kommande renoveringen, där fokus legat på kollektiva föreställningar om det svenska samhället, samt hyresgästernas analys av orsakerna bakom situationen och hur de valt att agera och göra motstånd mot den kommande renoveringen. Vi har i analysen använt oss av begreppet *kulturellt trauma* såsom det presenterats av Jeffrey Alexander (2004) för att förstå processer som respondenterna genomgår, hur deras individuella och kollektiva självbild förändras som en konsekvens av upplevelsen av en påtvingad och orubblig renoveringsprocess, samt begreppen *motstånd* och *vardagsmotstånd* (*everyday resistance*) för att synliggöra de motståndsformer som de boende väljer för att hantera situationen. Vår studie visar att den traditionellt höga sociala tilliten och positiva självförståelsen som byggts upp av välfärdsstaten under efterkrigstiden står i bjärt kontrast till en verklighet i de områden som nu renoveras, där hyresgäster ser sin boendetrygghet allvarligt hotad och deras tidigare föreställningar som direkt felaktiga. Detta leder till att renoveringarna utifrån de boendes perspektiv får långtgående följder, vilket vi argumenterar för bör tolkas som ett kulturellt trauma i det fall vi har studerat.

De frågeställningar som styrvt vår analys är följande:

- Vilka kollektiva *reaktioner* uttrycks bland hyresgäster som står inför en kostsam renovering?
- Vilka *orsaker* till dessa reaktioner identifieras bland de intervjuade?
- Vilka *individuella och kollektiva* former av motstånd utvecklas bland hyresgästerna?

Vi börjar vår studie genom att presentera aktuell forskning om bortträngning. Vi fortsätter med att lyfta fram de teoretiska begreppen kulturellt trauma, motstånd, objektiva våld och bortträngningstryck – vilka guidat oss i vår tolkning – för att därefter presentera analysen av vårt intervjumaterial och de motståndsformer, kollektiva och individuella, som vi identifierat bland hyresgäster som riskerar bortträngning. Vi avslutar med att diskutera hur vi genom att studera olika former av formellt och mindre formellt lokalt organiserat motstånd kan bidra till en bredare förståelse av hur politik görs i vardagen, och synliggöra strukturella problem som allmänna angelägenheter.

Vikten av fördjupad kunskap om bortträngning

I vårt arbete inspireras vi av kritiska perspektiv på bortträngning som de kommer till uttryck i bland annat Slaters (2006; 2009), Davidson (2009), Atkinsons (2015) och Lees (2000) forskning. *Displacement pressure* (Marcuse 1985) är här, liksom i vår studie, ett centralt begrepp. Det kan översättas som "bortträngningstryck", och handlar om den omfattande påverkan som en planerad ombyggnation kan ha på ett område och dess invånare, redan långt innan själva det fysiska byggandet påbörjas. Begreppet bortträngningstryck sätter den socio-ekonomiskt utsatta gruppen av boende i fokus, genom att sätta ljuset på det tryck och den press som boende upplever när

stadsomvandlings- och förnyelseprojekt påbörjas, pågår eller avslutas i deras område. Slater (2006) gör oss uppmärksamma på att forskningen om gentrifiering har förlorat sitt kritiska perspektiv och menar att vi bör återinföra *klass* som utgångspunkt för att förstå vidden och omfattningen av hur bortträngning påverkar våra samhällen. Att syna intressen bakom en planerad eller pågående renovering, vilka grupper som gynnas respektive missgynnas, är centralt. Att problematisera kring hur pågående renoveringar i Sverige i dag upplevs av hyresgäster, och vilka konsekvenser dessa får för olika sociala grupper, ger oss ökad förståelse av hur bortträngning påverkar vår självuppfattning och bilden av oss själva, vår omgivning och samtid.

Den svenska tidigare forskningen visar att den omfattande ombyggnationen av stadskärnor i de flesta svenska städer från slutet av 1950- till mitten av 1970-talet, den så kallade citysaneringen, ledde till kraftigt ökad undanträngning (Selander 1975; Thörn 2013; Gullberg 1998; Vidén & Reppen 2006). Några verk har även sträckt sig längre tillbaka i tiden genom att studera stadsplaneringens och stadsförnyelsens effekter från 1800-talet och framåt, där invånarnas motstånd fått ta en viktig plats i analysen (Schönbeck 1994). Stockholms stadsomvandling sedan 1930-talet har beskrivits i Stahres arbeten (1999; 2002; 2007) där författaren kopplat förändringarna i stadsmiljön till framväxten av olika urbana rörelser i staden, där hyresgästsorganisering spelat en central roll. Kampen mot den planerade omvandlingen av Haga i Göteborg under 1960- till 1980-talen har avhandlats i Thörns arbeten (2012; 2013). Protesterna, som mobiliserades av de boende, ledde till ett mer varsamt tillvägagångssätt i renoveringen. Omvandlingen av Masthugget i Göteborg och dess effekter på boende stod i centrum för en studie av De Laval, Egerö, Lindsoug och Sjöstrand (1965) och visade att trots att många trivdes i området tvingades den stora majoriteten bort därifrån. Totalsaneringarna som präglade stadsomvandlingen före 1970-talet omvärderades under 1970-talet som ett resultat av växande kritik och ersattes av mer varsamma metoder under följande årtionden. 1983 beslutade riksdagen om ett nationellt förnyelseprojekt av hyresrätter som, trots löften om social hänsyn, ledde till stora omflyttningar, där upp till två tredjedelar av hyresgästerna i de berörda områdena flyttade i samband med renoveringarna (Wiktorin 1989). Femenías (2015:67) skriver att perioden under 1980-talet präglades av allt fler kritiska studier som argumenterade för:

[...] att storskalig och omfattande renovering ofta leder till stora ändringar i befolkningssammansättningen med ett ökat antal resursstarka boende och en minskad andel utomlandsfödda. Man visade också att resultaten inte alltid blev som tänkt och att nya dyra lägenheter förblev tomma. De allra mest resursstarka och de mest resurssvaga boende försvann efter förnyelsen. Många av de resurssvaga flyttade till liknande områden som ännu inte renoverats men ingen statistik kunde beskriva vart de allra mest resurssvaga tog vägen.

Trots dessa studier fortsatte ombyggnaden och renoveringarna med påföljande hyreshöjningar som tvingade bort stora delar av befolkningen i de berörda områdena och skapade stor oro bland hyresgäster (se t.ex. Danermark & Ekström 1993; Ekström 1994).

Återigen ökar nu bortträngningen i Sverige. Kritisk forskning och rapporter från myndigheter och civila samhället har visat att det främst är hyresgäster som drabbas. Vi vet också att de som flyttar en gång riskerar att tvingas flytta igen, när renoveringarna ”kommer ikapp” (Boverket 2014), och från Chalmers (Mangold 2016) rapporteras om att kraftigt höjda hyror i samband med ombyggnation riskerar leda till att var tredje hyresgäst i Göteborg kan komma att hamna under normen för en skäligen levnadsnivå. Baeten, Westin, Pull och Molina (2016) menar att situationen är allvarlig och att privata såväl som kommunala bostadsbolag använder behovet av renovering som en strategi för att höja hyran, utan att behöva ta hänsyn till att boende tvingas flytta (se även Baeten & Listerborn 2015). Westin (2011) visade tidigt att hyresgäster har mycket litet inflytande över renoveringarnas omfattning och kvalitet, och således också endast en marginell möjlighet att påverka hyran. Regeringen har uppmärksammat detta och tillsatte 2015 en utredning med syfte att föreslå konkreta förslag för hur hyresgästers ställning vid ombyggnation kan stärkas, men nyligen togs beslutet om att inte driva vidare frågan (SOU 2017:33). Boende och byggande är således med all rätt i fokus för breda och intensiva offentliga såväl som akademiska diskussioner i Sverige i dag. Vår uppfattning är att den allmänna diskursen har sitt främsta fokus på materiella värden som hus/byggnader, teknik och ekonomi, trots rapporter om ökad bortträngning och segregation. Boendes egna perspektiv och sociala konsekvenser på individ-, områdes- och samhällsnivå berörs, men behöver belysas mer.

De rättigheter som hyresgäster har i Sverige i dag är resultatet av en kollektiv kamp som pågått i landet sedan tidigt 1900-tal (Sernhede, Thörn & Thörn 2016; Stahre 1999; Thörn 2013). Under andra halvan av 1910-talet var hyresstrejker, massuppsägningar och fastighetsblockader vanliga metoder för att lokalt sätta press på fastighetsägare (Rolf 2015) och det motstånd som under mellankrigstiden ledde till att hyresgäströrelsen växte sig stark i landet har delvis återgivits i Karlssons (1993) studie av Göteborg. Efter det framgångsrika införandet av hyresreglering i Sverige 1942 omvandlades dock Hyresgästföreningen gradvis till vad som kan kallas en intresseorganisation (Kronvall & Malmberg 1970), och är i dag en organisation som av olika debattörer anklagats för att stå allt för nära den politiska makten (Isaksson 2002) samt för att sätta organisationens egna ekonomiska intressen före hyresgästernas (Alfredsson 2009).

Överlag har kampen för hyresgästers rättigheter i Sverige till stor del varit inspirerad av fackföreningsrörelsen och därför varit organiserad på ett liknande sätt. De mer militanta inslagen, såsom hyresstrejker, massuppsägningar och blockader dominerade den första perioden i rörelsens historia men försvann helt efter 1980-talet (Rolf 2016) för att i stället ersättas av mer institutionaliserade former av påverkan. Protester mot 2010-talets pågående renoveringar och bortträngning har främst organiserats av lokala hyresgästföreningar samt nybildade och lokalt baserade hyresgästorganisationer och nätverk. Denna lokala organisering, som skett innanför och utanför Hyresgästföreningen, har haft en viss inverkan på föreningen, som på senare tid kommit att omdefiniera sin roll som organisation och i större utsträckning betona vikten av bostadspolitisk opinionsbildning och samarbete med nybildade grupper och nätverk som verkar för hyresgästers rättigheter.

Trots ett par decenniers snabb avreglering har hyresgäster i Sverige, i teorin, fortfarande ett formellt sett relativt starkt skydd mot kraftiga hyreshöjningar. Den korporativistiska modellen som utvecklades under efterkrigstiden ledde till att Hyresgästföreningen var med om att skapa ett system med förhandlade hyror, där den så kallade bruksvärdesmodellen ligger till grund för årliga överenskommelser med fastighetsägarna. I Sverige har vi alltså inte en hyresreglering, utan kostnaden för att bo i hyresrätt bestäms i förhandling mellan parterna. Hyresgästföreningen företräder inte bara sina strax över halva miljonen medlemmar, utan även de allra flesta hyresgäster i Sverige, och är därmed, ur ett internationellt perspektiv, helt unik i sitt slag. Hyresgästföreningens framväxt har skett mer eller mindre i symbios med socialdemokratin (Isaksson 2002) och föreningens ställning som en kraftfull aktör har tidigare rönt ett stort förtroende hos medlemmarna, och också varit den folkrörelse som tidigare dominerat det bostadspolitiska landskapet i Sverige.

Det finns dock ett kryphål i lagstiftningen som, i kombination med de senaste decenniernas snabba avreglering inom bostadspolitiken, gjort det möjligt för fastighetsägare att kringgå de regler som skyddar människors rätt att bo kvar och också försvagat Hyresgästföreningens ställning vid förhandlingsbordet. I stället för en bruklig årligt förhandlad höjning av hyran på runt två procent, har vi under senare år sett chockrubriker där förhandlade hyror höjs kraftigt. Detta möjliggörs av att fastighetsägare passar på att göra så kallade ”standardhöjande åtgärder” i samband med rutinmässigt underhåll och stamreovering, vilket gör det juridiskt möjligt att genomföra kraftiga hyreshöjningar. Boendes möjlighet till inflytande över vilka åtgärder som anses vara standardhöjande, och vilka av dessa som ska utföras, är mycket små. Såväl privata som kommunala bostadsbolag använder sig i dag av detta kryphål för att höja hyresnivåerna i sina bestånd, och som följd ser vi därmed återigen en omfattande bortträngning av låginkomsttagare på flera håll i landet (Boverket 2014). Kritiska röster och motstånd från boende i områden som renoveras har dock ännu inte fått riktigt fäste i den allmänna debatten. Sverige är ju en förebild för egalitär och universalistisk välfärdspolitik, den svenska modellens bostadspolitik har ett seglivat gott rykte trots avregleringar och privatiseringar, inte minst på bostadsmarknaden (Christophers 2013; Hedin, Clark, Lundholm m.fl. 2012). Detta avspeglas tydligt i de bostadsområden som genomgår storskalig reovering. Flyttströmmarna som följer på kraftigt höjda hyror går mot socioekonomiskt än mer utsatta områden, och spär därmed på den situation i svenska förorter som i dag alltmer liknar den i andra europeiska länder, med tilltagande segregation och det vi i Sverige kommit att kalla ”utanförskap” (Scarpa 2015). Den bostadskris kritiska forskare menar är konstant för socioekonomiskt svaga grupper skärps också, då bostadsbeståndet med lägre hyror nu renoveras bort.

Tidigare forskning om det civila samhället i Sverige har kopplat utvecklingen av den generella välfärdspolitiken i landet till den ur internationellt perspektiv sett exceptionellt höga sociala tilliten i samhället (Trägårdh 2007; Trägårdh 2009; Rothstein & Trägårdh 2007). Detta tar sig uttryck i vår relation till varandra som medmänniskor, men även som ett förhållandevis stort förtroende för staten och att dess institutioner fungerar korrekt och rättvist. Just välfärdsstatens roll har pekats ut av Rothstein som

avgörande för den sociala tillitens uppkomst och framväxt i Sverige (Rothstein 1992). I denna studie vill vi, till skillnad från ovanstående forskning, studera tilliten på en mikronivå, det vill säga vilken tillit människor säger sig ha till institutioner och andra medmänniskor och hur denna påverkas i en renoveringssituation. Den kvantitativa forskningen kring tillit har varit relativt välutvecklad, medan den kvalitativa forskning som studerar människors tillit genom att fokusera på specifika grupper har varit mer sällsynt. Vår förhoppning är att kunna bidra till att nyansera den svenska tillitsforskningen genom att sätta fokus på hyresgästers upplevelser av hur institutioner, grannar och bekanta (sam)agerat och reagerat på den kommande renoveringen. Vi vill genom vår intervjustudie och omfattande deltagande observation i området studera vilka motståndformer som utvecklats, vilka politiska positioner som formulerats samt vad detta gör med relationerna och tilliten mellan individ, stat och samhälle. ”Vart har demokratin tagit vägen?” frågade sig en hyresgäst i det bostadsområde i Uppsala som vi nämnde i introduktionen till den här artikeln. Mot bakgrund av den kraftigt försämrade juridiska positionen för hyresgäster i dag befinner sig i vill vi påstå att frågan är högst legitim. Våra olika positioner i spänningsfältet mellan representativ och direkt demokrati förskjuts när vår upplevda trygghet i välfärdssamhället rubbas. Hyresgästen på det offentliga mötet i aulan hävdar sin rätt att kunna bo kvar i sitt hem och frågar sig varför hen inte får vara med och bestämma. Samtidigt har vi en bostadsbrist, vilken den demokratiskt valde vice ordföranden för kommunstyrelsen tar spjörn mot då han kontrar med ett krav på lojalitet, och lyfter fram allas rätt till en bostad som argument för de höjda hyror och den kraftiga förtätning som främst kommer drabba boende i Uppsalas miljonprogramsområden.

Kulturellt trauma som ett svar på bortträngning: teoretiska utgångspunkter

Genom kvalitativa metoder och inkludering av boendes egna röster vid stadsomvandling och renovering ifrågasätts rådande maktstrukturer och normer, i den offentliga debatten såväl som i den akademiska. Vår studie har därför gått på djupet med befintliga boendes perspektiv, för att få ökad förståelse för hur hot om bortträngning inverkar på såväl övergripande strukturer som på uppfattningen om det samhälle vi lever i, och vilka handlingar som följer på en sådan uppfattning. Enligt Alexander äger ett *kulturellt trauma* rum när ”members of a collectivity feel they have been subjected to a horrendous event that leaves indelible marks upon their group consciousness, marking their memories forever and changing their future identity in fundamental and irrevocable ways” (2004:1). Alexander hävdar att forskningen bör fokusera på just skapandet av trauman, då dessa skapas i en specifik kulturell kontext och blir kollektiva i de fall aktörernas upplevelse av social grupptillhörighet, gemensam bakgrund och framtidsvisioner samt stabilitet hotas. Kulturellt trauma uppstår när något oväntat och tidigare otänkbara händelser och förändrar kulturellt baserade föreställningar, och av dem som utsätts tolkas som traumatiskt. Alexander hänvisar till Arthur Neals (1998) forskning kring nationella trauman, och liknar dessa med vulkanutbrott som kan skaka en

hel social värld i grunden, och som också har explosiva egenskaper vilka på kort tid kan leda till fundamentala störningar av den sociala ordningen. Kulturella trauman kan orsakas av till exempel händelser, upplevelser eller praktiker som innehåller den form av (hot om) våld eller tvång som skakar om kollektiva aktörers välbefinnande och delade föreställningar. Alexander menar att när människors grundläggande behov av trygghet, ordning, kärlek och kontakt rubbas, kan detta leda till att kulturella trauman uppstår om dessa tolkas mot bakgrund av delade värderingar och normer.

Likt Alexander och Erikson (1976) finner vi det kollektiva uttrycket av kulturella trauman som mest intressant då det berör det sociala livet, när människors självuppfattning har en inneboende social dimension. Eriksons definition av kollektivt trauma som ”a blow to the basic tissues of social life that damages the bonds attaching people together and impairs the prevailing sense of communality” passar väl ihop med vår förståelse av den förödelse dessa skapar i det sociala livet (1976:153). Vi kommer längre fram demonstrera hur kostsamma renoveringar upplevs av hyresgäster som hotfulla mot den gemenskap man upplever sig tillhöra i grannskapet, vilket man tidigare upplevt som en trygg plats, ett hem. Denna plötsliga instabilitet förändrar människors självbild, liksom uppfattningen av den egna relationen till det omgivande samhället och dess institutioner. Vi tolkar de chockartade reaktionerna på renovering vi mött under våra studier som kulturella trauman, då vi anser att det som i grunden rubbas är föreställningen om den goda svenska välfärden, den som tidigare förknippats med förhållandevis hög trygghet, stabilitet, neutralitet och välmående. Upplevelsen av ens föreställningar stämmer inte längre överens med verkligheten och ger i flera fall upphov till en symboliskt laddad och kraftig chock för boende i de bostadsområden som i dag hotas av kraftigt höjda hyror i samband med renovering.

Men att enbart studera hur traumatiska upplevelser skapas och påverkar specifika grupper riskerar att ge en bild av dessa grupper som passiva offer (Nowicki 2014). Människor är handlingskraftiga aktörer och trauman har en dialektisk aspekt, skriver Eyerman (2004a), där negativa erfarenheter från det förflutna kan omvandlas till något positivt och mobiliserande. Framförallt, menar Eyerman (2004b), är det när traumatiska upplevelser tolkas och återberättas i nuet som de har potential att bilda nya kollektiva identiteter: ”From this perspective, the past is a collectively shaped, if not collectively experienced, temporal reference point, which is formative of a collective and which serves to orient those individuals within it” (2004b:162). Kulturella trauman kan alltså ha en mobiliserande effekt och det är framförallt hur dessa upplevelser omvandlas till olika former av *motstånd* som står i fokus här. I vår studie har vi framförallt intresserat oss för vilka *handlingsrepertoarer*, former för handlande (McAdam, Tilly & Tarrow 2001), som präglar hyresgästers reaktioner i områden som hotas av bortträngning. För att inte enbart fokusera på kollektiva handlingar, eller riskera att lyfta fram de mest synliga och lättupptäckta formerna och repertoarerna, har vi valt att också inkludera mer dolda former av *vardagsmotstånd* (*everyday resistance*). Dessa kan utgöras av individuella praktiker som utförs rutinmässigt, men som sällan utformats med ett uttalat politiskt syfte eller är formellt organiserade (Scott 1985; Johansson & Vinthagen 2014). Själva begreppet *motstånd* blir därför centralt i detta arbete, då det

syftar till oppositionella praktiker och handlingar där de inblandade själva är aktivt handlande agenter (Hollander och Einwohner 2004). Vidare delar vi övertygelsen att individuella motståndsuttryck ofta formeras i växelverkan med kollektiva sådana och att organiserade former av motstånd kan uppmuntra individuella och vice versa (Lilja, Baaz, Schulz m.fl. 2017).

I vår strävan efter att undersöka vilka former av motstånd som artikuleras ur traumatiska upplevelser kommer vi att använda oss av ett annat viktigt begrepp, *objektivt våld*. Enligt Baeten, Westin, Pull och Molina (2016) är detta objektiva våld svårt att lokalisera eller göra motstånd mot, då det bygger på ett systemiskt tvång som skapar psykologisk press och stress, förödmjukelse och fruktan, utan att använda sig av direkt fysiskt våld. Detta systemiska och strukturella våld har inte alltid en identifierbar aktör, utan är i praktiken osynligt såsom varande inbyggt i det politiska och ekonomiska systemet. Detta är en subtil form av maktutövning som är svår att synliggöra, men som kan motarbetas med hjälp av demokratiserande verktyg, och vi ser i dag också en ökad grad av lokal mobilisering i hyresbostadsområden, utanför de äldre och etablerade folkrörelserna. Att behöva flytta från sitt hem mot sin vilja är ett exempel på hur detta objektiva våld driver på bortträngning, och har på svenska kommit att kallas för *renovräkning* (Westin 2011; Richard & Polanska 2017). I denna studie argumenterar vi för att denna objektiva våldsutövning kan resultera i traumatiska upplevelser, med en förändrad bild av sig själv och samhället som följd, bland hyresgäster i området som genomgår eller står inför renowring.

De olika uttrycken av trauma

Det mest framträdande argumentet i det intervjumaterial som ligger till grund för studien har varit det om orättvis behandling, oftast med adress till det svenska välfärds-systemet. Intervjuade hyresgäster ifrågasätter att deras bidrag till den gemensamma välfärden resulterat i att de nu behandlas som värdelösa och ovärdiga. Många pekade på hur länge de jobbat, att de betalat skatt, och nämnde hyror som delvis skulle ha täckt underhåll av husen. De planerade hyreshöjningarna, som vid tiden för intervjuerna låg på 43 procent, ansågs vara orimliga och orättvisa i relation till den insats våra intervju-personer upplevde sig ha bidragit till den svenska välfärden, ett grundargument som i flera fall uttrycktes som oförståelse, förvåning och starka fysiska reaktioner inför den situation som de intervjuade befann sig i.

När de hyresgäster vi intervjuat berättar om sina upplevelser av renowring har framförallt två sfärer i deras sociala liv lyfts fram som hotade av den kommande renowringen: *hemmet och grannskapet*. Hemmets trygghet och stabilitet samt trivseln i området var återkommande teman i vårt intervjumaterial. Det traumatiska i situationen beskrevs ofta i dramatiska termer:

Ja nej men jag menar det är, det är panikångest, jag får panikångest, och det har ju med separationen [från boendet] att göra kan jag tänka mig för att, jag har ju bott här i nästan 25 år. ... Hade nog räknat med att bo här tills jag la näsan i vädret. (8)

Tanken på att behöva separeras från sitt hem och grannskap beskrevs som panik, och i flera fall som helt otänkbart. Äldre personer uttryckte att de hellre hade stannat kvar i sina hem tills de dog. Föreställningen om att renoveringen ledde till att de sociala band som vuxit fram under lång tid riskerade att brytas var vanlig och många uttryckte starkt emotionell respons inför att behöva flytta:

Det är tråkigt, det är det. Jag sa det nu till gubben att det är blandade känslor att man flyttar för att, både han och jag har trivts och liksom man har, ja man trivs i området överhuvudtaget. Det är liksom, ja nu ska man börja om på nytt, så det känns jättejobbigt. (21)

De sociala relationer som intervjupersonerna utvecklat i området, men även andra värdefulla delar av vardagen i området, lyftes fram i intervjuerna. Att behöva flytta tolkades som en nollställning av det som under många år kunnat växa fram; sociala band, men även kunskap och erfarenheter om själva stadsdelen. De intervjupersoner som hade ansvar för barn var särskilt oroliga över hur den kommande renoveringen skulle påverka deras privatekonomi och levnadsstandard. Många berättade om oviljan att flytta från området på grund av barnens skolgång och trivsel i området eller rent av bristen på möjligheter att flytta någon annanstans. Så här uttrycktes oron över hyreshöjningen av en intervjuad förälder:

Vi tycker det är jättechock att det blir höjning på det sättet, och vi som barnfamilj och med begränsade inkomster vet inte vart vi ska ta vägen. Hur ska vi betala hyra och så leva på ketchup och spaghetti eller vad är det de tänker egentligen? (7)

Här uttrycktes tanken på att flytta från området som omöjlig. I stället såg intervjupersonen hur den kostsamma renoveringen hotade hushållets ekonomi och i förlängningen levnadsstandarden. Att deras situation inte tagits med i beräkningen ifrågasattes starkt, en förväntning som när den inte tillgodosågs uttrycktes som chock. De som bott en längre tid i området tenderade att lyfta fram *hotet att förlora sitt hem* som överordnat, och använde beskrivningar som behandlade deras kroppsliga reaktioner på den kommande renoveringen i större utsträckning. Speciellt äldre personer uttryckte oro över vilka konsekvenser den skulle få för deras möjlighet att bo kvar i sitt hem:

Jag är född 1941, och är sjuklig och har färdtjänst, och jag bara bävar. Och jag har fått ångest och sömnbesvär på grund av detta. Och varje gång det dyker ner en lapp i brevlådan där det står [hyresvärd] om etapp det och det och det och det, så börjar hjärtat klappa och svetten forsa på mig. (17)

De kroppsliga reaktioner som beskrivs av flera av våra respondenter handlade om sömnlöshet, hjärtklappning, andnöd, svettning eller rent av panik. Att hemfriden avbröts av att informationen kastades in genom brevlådan i dörren beskrevs som stö-

rande och ångestladdat. En av de intervjuade äldre hyresgästerna beskrev känslan när informationen om renoveringen hamnade i deras brevlåda:

Genom brevlådan bara, genom brevlådan. Jag höll på att få hjärtslag, och hjärtinfarkt och hjärnblödning. Och då levde min man på den tiden, han låg på Höganäs [omsorgsboende] sista tiden, då sa han ”Snälla [namn] hur ska du klara av detta? Hur ska du klara av detta?”. ”Tänk nu inte på det”, sa jag till min man, ”du behöver själv lugn och ro”. Men det var hans stora ångest innan han gick bort, hur jag skulle klara mig. (17).

Det ovanstående citatet illustrerar att föreställningen om att klara en kostsam renovering i slutändan handlade om att få behålla sitt hem. Det fundamentala hotet bestod i risken att förlora hemmet genom flytt, och många berättade att de tidigare inte trott att de skulle hamna i en situation där detta kunde bli verklighet. Det beskrivs som tidigare otänkbart att bli behandlad på det här sättet som hyresgäst:

Det värsta är att jag har bett läkaren om lugnande tabletter som jag aldrig i mitt liv har gått på, men jag är tvungen för att få en sömn, att få sova på natten. Så det är fruktansvärt jobbigt. Och det är nog inte bara jag som knäcks av det här som de ställer till med, det är ett elände, det är ett elände att de får göra på det här viset. (8)

Ofta pratade hyresgästerna om hyresvärden som den som behandlat dem på ett orättvist sätt, men det hände också att de pratade om den svenska staten eller samhället som tillåtit detta. Det omoraliska i situationen kom ofta upp i intervjuerna. En hyresgäst uttryckte sin frustration på följande sätt: ”Jag vet inte varför regeringen säger ingenting?” (18). Det var inte ovanligt att den svenska bostads- och välfärdspolitiken refererades till när den orättvisa situationen diskuterades och den återkommande anklagelsen var varför inget gjordes för att stoppa den kostsamma renoveringen.

Objektivt våld som orsak till traumatiska upplevelser

Det systematiska våld som utövas av hyresvärdar mot hyresgäster har behandlats i tidigare studier (Baeten, Westin, Pull m.fl. 2016) och de olika sätt att utöva makt över hyresgästerna som urskildes var (Richard & Polanska 2017): osynliggörande av hyresgästers behov; bristande information kring renoveringens utförande, omfattning, tidsåtgång och kostnad; hot eller sanktioner mot boende som på något sätt motsätter sig renoveringarna; att hyresvärden gör sig otillgänglig och håller en låg profil med småskaliga möten för att motverka motstånd; samt spridande av oklar information till olika personer och grupper eller rykten om höga hyreshöjningar som får till följd att människor blir rädda och flyttar. Den objektiva våldsutövning vi fokuserar på i denna studie är den som hyresgästerna beskriver som riktad mot dem, en subtil form av våld som syftar till att behålla maktrelationen mellan hyresgäster och hyresvärd/

ägare, och den senares dominans över hyresgästerna. De tre former av våldsutövning vi fokuserar på här är: *tvång* (potentiellt eller reellt), *vilsaledning* och *påtryckningar*. Vi vill med detta fokus koppla ihop det kulturella traumat med det objektiva våld som utövas mot hyresgäster i bostadsområden. Ingen av våra intervjupersoner har beskrivit den kommande renoveringen som frivillig, snarare har alla bekräftat att de upplever *tvång*:

Vi trivs så bra här, vi vill inte flytta, men de tvingar oss. På nåt vis, det är så det känns. Ena personen ska bara jobba och betala hyran, och den andra personen ska köpa allt annat, och det går ju inte. Nej. (10)

I det ovanstående citatet beskriver intervjupersonen tvånget som används mot ett hårt arbetande "vi" som kontrasteras mot ett "dem" som har medel att hänge sig åt överflödigt konsumtion och kapitalackumulation. Kontrasten mellan dessa skulle kunna tolkas som skillnaden mellan dem som gjort eller inte gjort *sig förtjänta eller värdiga sin situation*. Framförallt handlar denna uppdelning om att visa på det orättvisa och omoraliska i hur hyresgäster behandlats. Andra koncentrerade sig på den behandling de fick som grupp i sina berättelser:

Jag har varit på vartenda möte, för det är så pass viktigt, och jag tycker vi rent ut sagt blir jävligt dåligt bemötta och behandlade, och jag tycker inte de är i klarhet heller hur det ska bli, och inget vet de, och det är klart, det gör man ju inte på en kaffekvart att veta hur det ska bli. Men jag skulle vilja veta lite mera. (27)

Den kritiserade behandlingen gick ut på att den information som gavs hyresgästerna upplevdes som bristfällig och ofullständig. Att inte veta exakt hur höga hyreshöjningarna förväntades bli och därmed inte kunna bedöma om man har råd att stanna kvar upplevdes skapa en osäkerhet i situationen som rubbade ordningen och tryggheten i boendet och framtidsplanerna. Många av hyresgästerna kände sig *vilsledda* i renoveringsprocessen, där hyresgästers intressen presenterades som överordnade, men informationen om kostnaden för renoveringen uteblev från hyresvärdens presentation:

Ja men, det känns en aning vilsledande, för det känns som att här ... i början i alla fall gjorde det, innan man började gå på möten och så vidare för då kändes det som att "vi kommer och renoverar för din skull", och liksom att "ja vi tar hand om er och det är det som gäller". Och indirekt blir det ju så om man nu gör stambyte, det förstår vi ju. Men man känner sig lite förd bakom ljuset, för ... "vi kommer och gör den här tjänsten för dig" ... Och så finns det en hyra. (28)

Beskrivningen av att bli "förd bakom ljuset" var återkommande och hyresgästerna beskrev en tilltagande förvirring och sade sig sakna klara besked över hur kostsam renoveringen skulle bli. Men även andra aspekter av oklarhet lyftes fram av de intervjuade. *Ovisshet* om själva evakueringen av hyresgäster under renoveringen skapade starka känslor:

”Det ordnar sig, vi hjälper dig att packa”. ”Var hamnar vi?” ”Ja ni hamnar någonstans i nån lägenhet – var det en månad, eller två?” – då ville både jag och min granne fråga då var vi hamnar. ”Ja det vet vi inte utan ni hamnar här och där”. (...) Det är ett svar som sätter sig i hjärtat och man vill bara gråta. Bara gråta och gråta och gråta. (17)

Att inte veta resultatet av renoveringen och sakna kontroll över själva processen beskrevs av de intervjuade som en stor och emotionellt tung förlust. Många vittnade om direkta påtryckningar, och då särskilt i samband med det skriftliga godkännandet av renoveringen.

Jag godkände ju inte i början, men sen så tyckte jag att det kändes som påtryckningar, att det här måste du göra. Vad var det som hände, att jag inte fick, skulle jag inte få flytten eller vad det var för någonting? Och då tänkte jag, jag tänkte jag har skrivit på det här pappret, att jag kände mig tvingad att skriva på. (3)

Olika hot riktades mot hyresgäster som inte godkände renoveringen. Det kunde handla om att stöd och hjälp som utlovats till hushåll som skulle flytta drogs in, eller att hyresgäster hotades med rättegång och höga besiktningkostnader när de inte ”samarbetade”. Alla dessa former av våldsutövande resulterade i att de intervjuade upplevde sig fråntagna möjligheten till inflytande över sitt eget hem, men även berövade alternativ och de sociala gemenskaper de byggt upp i sitt grannområde. De ledde också till formuleringen av olika motståndsformer för att hantera denna svåra situation.

Handlingsrepertoarer och motstånd bland hyresgäster

Termen *handlingsrepertoar* syftar på en samling handlingsformer vilka har som funktion att kollektivt uppnå specifika mål eller synliggöra krav riktade till individer eller grupper (McAdam, Tilly & Tarrow 2001). Vi vill dock vidga termen till att innefatta de återkommande *individuella* formerna av motstånd vi uppmärksammat i vår studie. Bland dessa går det att urskilja former som är *mer eller mindre formellt organiserade* och som ofta sammanfaller med antingen *individuella eller kollektiva praktiker* och befruktar varandra (Lilja, Baaz, Schulz m.fl. 2017). Det informella och mindre organiserade men återkommande motståndet som beskrevs i intervjuerna var individuellt utförda handlingar, genomförda i opposition till det som förväntades av de boende. Bland annat berättade hyresgäster för oss hur de inte ville ta in information som fastighetsägaren förmedlade, att de vägrade packa eller uppmärksammade sin situation i utåtriktad verksamhet såsom till exempel bloggande, medverkan i Facebookgrupper, insändare och kontakter med massmedia. Hyresgäster uttryckte också sina åsikter om renoveringen i epost eller brev som skickades direkt till fastighetsbolagets kontor, och boende har också i enskilda fall kontaktat högsta chefen och ledande politiker på kommunal såväl som riksnivå för att beskriva sin situation.

Ett mer formellt organiserat och kollektivt motstånd växte fram i området under

processens gång, och fastighetsbolagets ursprungliga planer på 43 procents hyreshöjning för alla landade till slut i möjligheten för hyresgäster att delvis välja omfattning på renoveringen, där höjningen begränsades till ett intervall på 18 till 34 procent. Den lokala hyresgästföreningen genomförde till exempel en namninsamling, anordnade möten och skrev insändare i den lokala tidningen. Även enskilda hyresgäster tog initiativ till möten, och när ett lokalt förankrat band som gjort en protestlåt spelade in sin video på områdets fotbollsplan gick många hyresgäster dit för att stödja initiativet, genom att medverka. Vid ett par tillfällen utfördes också blockader av hyresvärdens kontor i Uppsala och Stockholm, och i området sattes det upp affischer som med glimten i ögat gjorde satiriska anspelningar på hyresvärdens namn. Under en period valde en stor andel av de boende i området att sätta upp lappar i sina lägenhetsfönster, i vad som blev en kraftfull kollektiv protest mot de planerade hyreshöjningarna. På Facebook samlades hyresgäster från området i en gemensam grupp, där åsikter och tankar om renoveringarna synliggjordes genom livaktiga diskussioner. Människor skrev avskedsbrev och postade i gruppen i samband med flytt, och boende fotade sina kök och la upp bilder där man ifrågasatte fastighetsbolagets planer på att riva ut all inredning och ersätta med nyproducerat.

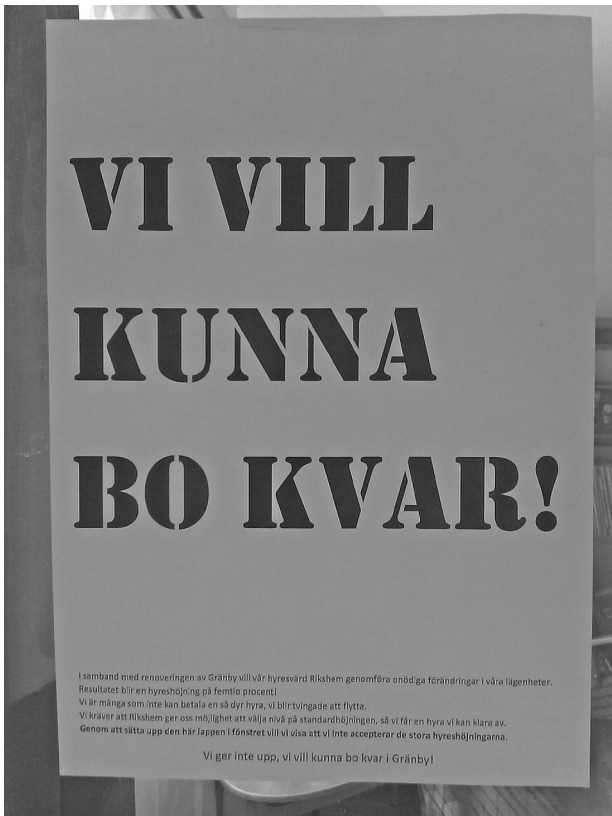

Bild 1. De lappar som sattes upp var gula och texten löd "Vi vill kunna bo kvar", augusti 2012.

Vardagsmotståndet

Den allra vanligaste handlingsrepertoaren bland boende under denna tidiga fas av renoveringsprocessen var att göra motstånd individuellt. Många valde att göra *individuellt motstånd* på en mikro-nivå och berättade *bland annat om en aktiv vägran att packa inför den planerade flytten eller ta emot den information som skickats till dem*. De beskrev sina handlingar utifrån en önskan att isolera sig från omvärlden, och berättade om hur de undvek att ta in mer uppgifter om renoveringen genom att inte läsa den skriftliga information som skickades till dem, eller genom att avstå från att gå på möten som anordnades av hyresvärderna. Denna form liknar det Frederick (2017) kallar för *disengagement politics*, svåröversatt till svenska, som betecknar vardagliga motståndspraktiker som bygger på vägran och undvikande som strategi. Uppgifterna från hyresvärderna uppfattades som en formalitet och beskrevs som ointressanta eftersom beslutet att renovera kommunicerades som fast och inte förhandlingsbart:

Jag har inte så mycket [energi], för nu kan jag inte, jag kastade dem bort [hänvisar till hyresvärdens skriftliga information]. Innan läste jag. De säger att det är .. de kommer att ... att de har bestämt sig för att de ska göra det (...). Det är nästan som ett hot. Det är som om de redan har bestämt, de kommer att renovera och höja 43 procent. (18)

Det sågs som lönlöst att ta in information om renoveringen. I stället blev reaktionen att knyckla ihop och slänga brev direkt i papperskorgen, eller på andra sätt vägra att ta in information och inte göra det som förväntades av en: det vill säga packa och förbereda sig för flytt. En av hyresgästerna uttryckte det på följande sätt:

Jag vill vara kvar här, jag vill inte hålla på. När man är så här gammal ska man väl för helvete få vara kvar? Jag vill, jag flyttar inte, jag rör inte mig ett dugg. De får göra vad fan de vill, då får de kasta ut mig då. (32)

Att avstå från att ta in informationen var i det här fallet inte samma sak som att ge upp och finna sig i beslutet att renovera. Många sade sig vara kapabla att motstå tvånget att flytta. Denna sorts reaktion kan förstås som ett motstånd, som inte organiserats kollektivt, men som uppenbarar sig kollektivt och som formulerats utan ett tydligt politiskt syfte (Johansson & Vinthagen 2016). Denna form av motstånd har av Scott (1985) kallats för *infrapolitisk* och syftar till att fånga det rutinmässiga och vardagliga i att föra motstånd i vardagen. I likhet med Johansson och Vinthagen (2016) ser vi denna form av motstånd främst som en praktik och mindre som en intentionell eller medveten handling eller själva resultatet av en handling. Att inte finna sig i de direktiv hyresvärdarna gett hyresgäster inför den kommande renoveringen betraktar vi som en oppositionell praktik och en rätt vanlig form av handlingsrepertoar i början av en renoveringsprocess.

Att handla kollektivt

Vardagsmotstånd kan, men behöver inte, leda till mer formellt organiserade kollektiva former av motstånd. Det kan också inspireras av mer kollektiva former av motstånd (Lilja, Baaz, Schulz m.fl. 2017). En metod för kollektivt motstånd var att uppmana så många som möjligt att inte skriva på godkännandebrevet som ger hyresvärden rätt att renovera (se bild 1):

Jag vill inte skriva under, för jag vill inte flytta härifrån. Det är deras ansvar, de skulle ta hand om var tionde år kanske, lägenheterna. De skulle inte vänta såhär 40 år. (20)

Det kollektiva motståndet som tog form kretsade kring frågor om ansvar, där hyresgästerna inte ansåg sig skyldiga att betala för den kommande renoveringen. I stället lyftes detta fram som en kostnad som borde åligga hyresvärden. Att utkräva ansvar var ett sätt att legitimera motståndet och bemäktiga de delaktiga, men även andra hyresgäster, i en verklighet präglad av kraftigt asymmetriska maktförhållanden mellan

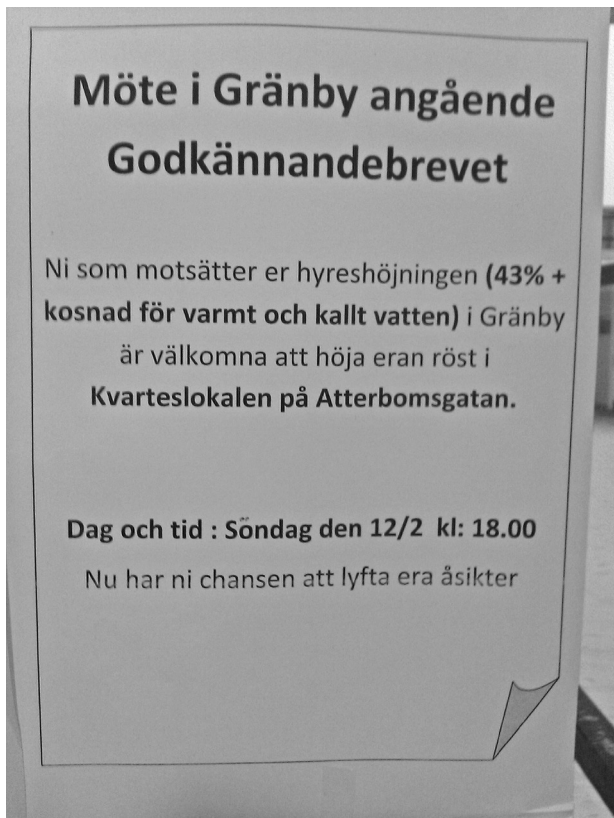

Bild 2. En lapp uppsatt av en hyresgäst som bjuder in till möte, februari 2012.

hyresvärd och hyresgäst (jfr Johansson & Vinthagen 2016). I de intervjuer vi gjorde med hyresgäster mycket tidigt i processen, lyftes välfärdsstatlig politik fram i argument för hyresgästers rättigheter och respektabilitet. Att leva i en välfärdsstat tolkades här som att leva i ett ansvarsutkrävande och rättvist system. Att situationen beskrevs som orättvis stod i stark kontrast till tidigare uppfattningar om välfärdssverige och hyresgästers ställning. Genom att lyfta fram argument som dessa rättfärdigades och normaliserades den egna situationen, vilket var ett sätt att stödja sig på historiskt kollektiva intressen men också ett sätt att rättfärdiga motstånd. Att ifrågasätta och göra motstånd mot orättvisor ansågs rätt, men våra respondenter uttryckte också tydligt tvivel över hur framgångsrikt motståndet förväntades vara:

Viljan är ju stark, och man blir så glad över att det finns så många människor som verkligen bryr sig. Men sen också undrar man ifall, liksom, ifall de ger sig på något sätt [hyresvärd]. Man har inte fått den bekräftelsen. (28)

Vi har kunnat identifiera tre huvudsakliga motståndsrepertoarer bland hyresgästerna i det studerade området: 1) *humoristiskt* motstånd – att göra motstånd med hjälp av humor, 2) *solidaritetsmotstånd* – att göra motstånd genom att visa solidaritet, och 3) *påtryckningsmotstånd* – att göra motstånd genom att sätta press på motståndaren. Dessa tre typer av repertoarer är idealtyper och är inte ömsesidigt uteslutande, snarare tvärtom. Det motstånd som använde sig av dubbelheten i humor samt det som främst syftade till att visa solidaritet med den kollektiva kampen hade båda som syfte att stärka kollektivet genom att 1) förlöjliga motståndaren med hjälp av humor och på det sättet jämna ut maktasymmetrin, och 2) visa på styrkan i den kollektiva kampen genom olika manifestationer av solidaritet och stöd. Att göra motstånd genom påtryckningar handlade huvudsakligen om att visa sitt missnöje kollektivt genom att till exempel demonstrera, eller skriva och intervjuas i pressen, för att på det sättet påverka hyresvärdens beslut om den kommande renoveringen.

Att renoveringen ändå skulle äga rum rådde det inget tvivel om bland de boende. Trots det valde flera av de boende att protestera mot hyresvärdens sätt att hantera renoveringen tillsammans, genom att anordna demonstrationer och blockader av kontorslokaler, genom att samla in namnunderskrifter som under högtidliga former lämnades till hyresvärderna, genom att skriva insändare och kontakta lokala och nationella medier för att berätta sin version av hur renoveringen upplevdes, att anordna seminarier på temat ombyggnation tillsammans med olika lokala civilsamhällesaktörer, att dokumentera renoveringen och brister i utförandet, att engagera sig i den lokala hyresgästföreningens verksamhet, att belysa sin situation på Internet (jfr Van Laer & Van Aelst 2010) och framförallt genom att samlas i olika sammanhang för att diskutera sin situation. På det sättet satte de boende kollektivt press på hyresvärderna genom att synas och höras i det offentliga rummet. Internet spelade stor roll i samordningen av denna form av motstånd och underlättade kommunikationen mellan de boende, men var också ett effektivt verktyg i att sätta press på hyresvärderna, då de oegentligheter som publicerats av de boende i en grupp på Facebook följdes åt av lokala medier och åtgärdades snabbt av hyresvärderna.

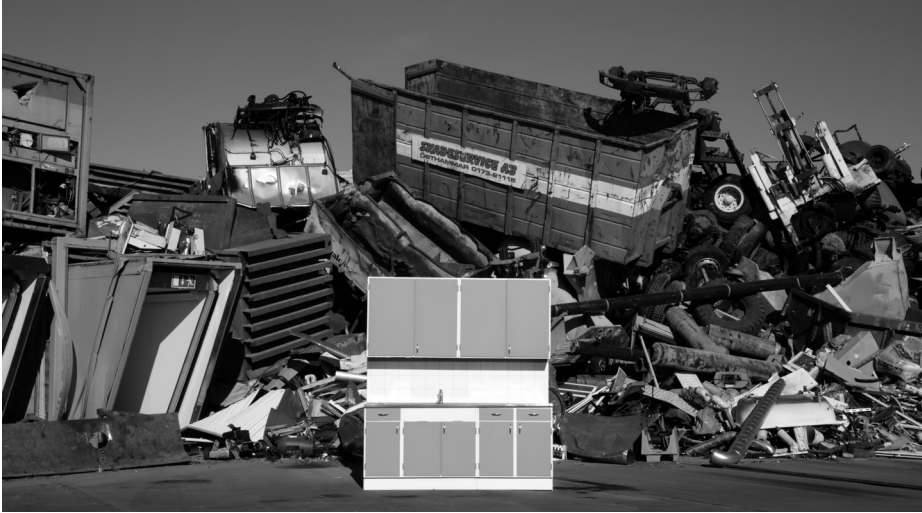

Bild 3. Bild från konstprojektet "Våra hem" där ett av alla de tusentals kök som slängdes ut i samband med renoveringarna krossades under en filminspelning, oktober 2015.

I Gränbys fall medförde protesterna att den slutliga kostnaden för renoveringen sänktes från den initiala 43-procentiga hyreshöjningen till ett intervall mellan 18 och 34 procent. Protesterna ledde till att många grannar skapade nära relationer, även om många tvingades att flytta från området under och efter renoveringen.

Men att göra motstånd handlade inte enbart om att sätta press på hyresvärden. Det handlade också om att *solidarisera sig med varandra*. Under 2013 initierades ett konstprojekt i Gränby där bland annat ett av alla de 60-talskök som revs ut från lägenheterna, fick ingå i en filminspelning. Syftet var att synliggöra resursslöseriet, då inredning som av hyresgäster uppfattas som fullt fungerande, i samband med renoveringen revs ut för att ersättas med nyproducerat. Konstprojektets material ställdes ut runt om i Uppsala men även i andra svenska städer och filminspelningen finns kvar online än i dag (se bild 3).

Humor har använts i syfte att förlöjliga hyresvärden och på det sättet lyckats att delvis och temporärt jämna ut maktbalansen. Detta förekom till exempel på de tidigare nämnda affischer som sattes upp i området med satiriska anspelningar på hyresvärdens namn (se bild 4) eller konstverk där lokala konstnärer med hjälp av humor ifrågasatte de bakomliggande motiven till renoveringen, till exempel genom att utifrån sagan om Guldlock och de tre björnarna låta Guldlock, som objuden kommer hem till björnarna och äter upp deras mat och använder deras möbler, representera hyresvärden. Sorensen (2008) skriver att humor är en kraftfull motståndsstrategi och ett sätt att underminera auktoriteter genom att till exempel lyfta fram det absurda i en situation, något som kan vara svårt att uppnå genom logiska argument men samtidigt bidrar till nya insikter. Genom att porträttera

hyresvärden som Guldlock underströks till exempel hur ovälkommen och ogenomtänkt renoveringen var.

Situationen i det bostadsområde där våra intervjuer genomfördes är inte unik, renoveringar har avslutats, pågår eller påbörjas på många ställen i Uppsala och andra svenska städer. Men de möter i tilltagande grad motstånd och kritik, när hyresgäster berövas möjligheten att påverka renoveringens utförande, omfattningen eller kvalitet. En gryende social rörelse, utanför de traditionella folkrörelsernas ramar, som utgår från aktuella orättvisor i renoveringsområden och som framhåller människors rätt till bostad, håller på att ta form i Sverige. På flera håll, i olika städer och bostadsområden, mobiliserar hyresgäster mot kostsamma och odemokratiskt genomförda renoveringar. Det har också förekommit försök att skapa nationell solidaritet och samarbete, vilket bland annat utmynnat i de årliga nätverksträffarna Bostadsvrålet. Det finns också hyresvärdar som utvecklat sätt att ta vara på boendes perspektiv för att uttryckligen undvika bortträngning från sina områden (Lind, Annadotter, Björk m.fl. 2016).

Bild 4. Affischerna uppsatta av de boende i området, september 2012.

Avslutning: från personliga problem till allmänna bekymmer

Trots lagstadgad rätt till inflytande, metoder för medborgardialog och forskning om stadsbyggnad och dess konsekvenser behöver vi fördjupa vår kunskap utifrån erfarenheter och perspektiv från dem som bor i expansiva områden innan olika ombyggnationsprocesser sätts igång i våra städer. De känslor, tankar och reaktioner som skapas i ett tidigt stadium av större renoveringsprojekt är viktiga för att förstå och utveckla hållbara metoder för medborgarinflytande, för att stärka demokratin och för att bygga bostäder och samhällen som är långsiktigt hållbara, för alla. Denna studie har ämnat börja fylla dessa luckor. Den har också haft som syfte att utifrån ett marknära perspektiv synliggöra det objektiva våld som utövas mot hyresgäster i Sverige i dag, inte sällan med aktivt stöd av den representativa demokratins institutioner. Våra studier visar att människors välbefinnande och psykiska tillstånd påverkas kraftigt och menligt av kostsamma renoveringar, och vi har valt att tolka den chockartade process hyresgäster genomgår i termer av ett *kulturellt trauma*, då det som i grunden rubbas är föreställningen om den goda svenska välfärden som tidigare gett stabilitet och boendetrygghet. Den höga sociala tilliten i landet får sig en rejäl törn lokalt, i de bostadsområden där renoveringar genomförs utan möjlighet till formellt inflytande. När hyresgästerna i vår studie upptäcker att föreställningen om demokratiska rättigheter och medbestämmande inte längre stämmer överens med verkligheten, skapas en kollektiv traumatisk upplevelse, utifrån vilken tidigare erfarenheter omvärderas och den egna positionen i samhället ifrågasätts. Denna utveckling förblir dock inte oemotsagd. Att hyresgäster hotade av bortträngning svarar med agens och kraftiga reaktioner är tydligt i vår studie. Men förutom de synliga, organiserade och uttalade politiska protester som genomfördes förstod vi från våra intervjuer och genom vår tidiga och aktiva närvaro i områden som renoveras, att boende även individuellt och på en mikroskala uttrycker såväl kritiska tankar som starka känslor i olika former av aktivt motstånd. Detta är politiskt viktiga handlingar, menar vi, och även om det ligger utanför omfattningen för denna studie välkomnar vi en fördjupad diskussion om vad ett sådant individuellt artikulert motstånd har för betydelse i ett större perspektiv, samt vad det har att säga om vårt gemensamma samhälle och dess utveckling. Hyresgästen som i början av den här artikeln frågar sig, och auditoriet, om hen kommer kunna bo kvar väljer att ge offentlig röst åt sin frustration, och synliggör därmed allvarliga utmaningar i vårt demokratiska representativa system. Vår studie visar att hyresgäster i stor utsträckning reagerar och gör motstånd mot det objektiva våld som i dag spelas ut i ombyggnadsområden, inte alltid utåtriktat och organiserat, utan snarare genom en rad aktioner på mikronivå som tidigare sällan synliggjorts.

Från internationell forskning om så kallade bortträngningsprocesser vet vi att oro bland hyresgäster kan förvandlas till bland annat psykisk ohälsa och försämrad platsanknytning (Atkinson 2015; Fullilove 1996; Manzo 2014). Svenska studier baserade på kvantitativa data visar att ekonomiskt svaga grupper såsom pensionärer, ensamstående med barn och flerbarnsfamiljer i dag drabbas hårdast av renoveringar (Boverket 2014). I de fall boende haft inflytande över renoveringen har bortträngningen och andra ne-

gativa effekter minskat (Lind, Annadotter, Björk m.fl. 2016). Det är därför av yttersta vikt att uppmärksamma boendes perspektiv och behov, och med hjälp av kvalitativa och ”marknära” metoder undersöka hur hyresgäster agerar politiskt. Men det är också viktigt att synliggöra svensk självförståelse och tillitens roll, och hur dessa påverkar vilka former av motstånd som blir möjliga när orättvisan bokstavligen står inför dörren. Att den stora majoriteten svenskar ur ett internationellt perspektiv har en hög tillit till sina medmänniskor och samhällets olika delar är positivt. Att det på en mikronivå inte ser lika fridfullt och harmoniskt ut är mindre positivt. Detta bör synliggöras, så att de politiska konflikter som spelas ut i människors vardag kommer till ytan och görs till allmänna bekymmer, för att använda C. Wright Mills (2002) berömda uttryck. Som forskare har vi skyldigheten att slå hål på de mytbildningar som riskerar att göra vår analys av samhället grumlig, och som hindrar oss att kollektivt förtydliga och förhoppningsvis sätta stopp för sociala orättvisor.

Genom att studera hur specifika kulturella föreställningar påverkar vissa sociala gruppers möjligheter att handla kollektivt avslöjar vi ett samhälles maktförhållanden. De senaste decenniernas successiva avreglering, privatisering och tilltagande marknadsorientering inom bostadspolitik har skapat tydliga kategorier av ”vinnare” och ”förlorare”, där de som äger sitt boende har klart många fler ekonomiska fördelar än boende i hyresrätt. Detta temanummer eftersökte inlägg i debatten om vad den politiska sociologin kan bidra med under valåret 2018. Vårt argument är att forskning som har en förmåga att visa på de mer subtila formerna av våld och motstånd som är inbyggda i det politisk-ekonomiska systemet och som utmanar en till synes ”objektiv” resursfördelning, är den som bör prioriteras framöver. Sverige är inte längre så exceptionellt annorlunda från andra europeiska länder, som vi på hemmaplan gärna vill tro. Ett tydligt tecken på detta är den ökande politiska polariseringen i landet, som växt parallellt med ökat väljarstöd för högernationalism samt legitimitet för immigrationskritiska diskurser inom partipolitiken och i det offentliga rummet. Denna trend har varit tydlig även bland hyresgäster under senare år, särskilt i områden som hotas av bortträngning. Bostadsfrågan har i dag en tydlig fördelningspolitisk dimension, där rådande lagstiftning ger fastighetsbolag möjlighet att göra stora vinster på marknaden.

Vidare behöver forskningen prioritera studier av det etablerade civilsamhället och dess roll för hur motstånd växer fram och formuleras. Den tilltagande institutionaliseringen och professionaliseringen av gamla folkrörelser, som sedan århundraden kämpat för bättre arbets- och levnadsvillkor, har gjort dessa alltför trögrörliga och toppstyrda för att utgöra en motvikt mot de starka marknadskrafterna i vårt samhälle. Genom att rikta blicken mot olika former av motstånd som äger rum utanför de etablerade och traditionella organisationerna ser vi i dag hur nya solidaritetsmönster, politiska subjekt och sociala rörelser växer fram. Denna brytningspunkt i vår samtid vill vi som forskare inte missa.

Referenser

- Alexander, J.C. (2004) "Toward a theory of cultural trauma", 1–30 i J.C. Alexander, R. Eyerman, B. Giesen, N.J. Smelser & P. Sztompka (red.) *Cultural trauma and collective identity*. Berkeley: University of California Press.
- Alfredsson, B. (2009) *Folk rörelse i fritt fall. En kritisk granskning av Hyresgästföreningen. Ett bokprojekt från Bekymrade hyresboende*. Stockholm: Bekymrade hyresboende.
- Atkinson, R. (2015) "Losing one's place. Narratives of neighbourhood change, market injustice and symbolic displacement", *Housing, Theory and Society* 32 (4):373–388.
- Baeten, G., S. Westin, E. Pull & I. Molina (2016) "Pressure and violence. Housing renovation and displacement in Sweden", *Environment and Planning A* 49 (3):631–651.
- Baeten, G. & C. Listerborn (2015) "Renewing urban renewal in Landskrona, Sweden. Pursuing displacement through housing policies", *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 97 (3):249–261.
- Boverket (2014) "Flyttmönster till följd av omfattande renoveringar", <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2014/flyttmonster-omfattande-renoveringar.pdf> (hämtningsdatum 7 juni 2018).
- Boverket (2016) "Reviderad prognos över behovet av nya bostäder till 2025", <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2016/reviderad-prognos-over-behovet-av-nya-bostader-till-2025.pdf> (hämtningsdatum 7 juni 2018).
- Christophers, B. (2013) "A monstrous hybrid. The political economy of housing in early-twenty-first century Sweden", *New Political Economy* 18 (6):885–911.
- Danermark, B. & M. Ekström (1993) "The elderly and housing relocation in Sweden. A comparative methodology", 497–514 i E.G. Arias (red.) *The meaning and use of housing. International perspectives, approaches and their applications*. Aldershot: Avebury.
- Davidson, M. (2009) "Displacement, space and dwelling. Placing gentrification debate", *Ethics, Place and Environment* 12 (2):219–234.
- De Laval, G., B. Egerö, K. Lindskoug & P. Sjöstrand (1965) *En stadsdel försvinner. Saneringen av Stigberget i sociologisk belysning*. Stockholm: Svenska Riksbyggen.
- Despotovic, K. & C. Thörn (2015) *Den urbana fronten. En dokumentation av makten över staden*. Göteborg: Arkitektur Förlag.
- Ekström, M. (1994) "Elderly people's experiences of housing renewal and forced relocation. Social theories and contextual analysis in explanations of emotional experiences", *Housing Studies* 9 (3):369–391.
- Erikson, K. (1976). *Everything in its path*. New York: Simon and Schuster.
- Eyerman, R. (2004a) "Cultural trauma: Slavery and the formation of African American identity", 60–111 i J.C. Alexander, R. Eyerman, B. Giesen, N.J. Smelser & P. Sztompka (red.) *Cultural trauma and collective identity*. Berkeley: University of California Press.
- Eyerman, R. (2004b) "The past in the present culture and the transmission of memory", *Acta Sociologica* 47 (2):159–169.
- Femenías, P. (2015) "Det sociala och renovering – en översikt av tidigare erfarenheter",

- 65–76 i H. Lind & K. Mjörnell (red.) *Social hållbarhet med fokus på bostadsrenovering*. Borås: SIREn.
- Frederick, A. (2017) "Visibility, respectability, and disengagement. The everyday resistance of mothers with disabilities", *Social Science & Medicine* 181:131–138.
- Fullilove, M.T. (1996) "Psychiatric implications of displacement. Contributions from the psychology of place", *American Journal of Psychiatry* 153 (12):1516–1523.
- Hartman, C., D. Keating, R. LeGates & S. Turner (1982) *Displacement. How to fight it*. Berkeley, CA: National Housing Law Project.
- Hedin, K., E. Clark, E. Lundholm & G. Malmberg (2012) "Neoliberalization of housing in Sweden. Gentrification, filtering and social polarization", *Annals of the Association of American Geographers* 102 (2):443–463.
- Hollander J.A. & R.L. Einwohner (2004) "Conceptualizing resistance", *Sociological Forum* 19 (4):533–554.
- Gullberg, A. (1998) *City. Drömmen om ett hjärta*. Stockholm: Stockholmia.
- Industrifakta (2011) "Behov och prioriteringar i rekordårens flerbostadshus. En intervjubaserad lägesanalys av åtgärdsbehov och väntad utveckling 2011–2015". Byggnadsmarknadsrapport 2011:1.
- Isaksson, A. (2002) *Den politiska adeln*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Johansson, A. & S. Vinthagen (2016) "Dimensions of everyday resistance. An analytical framework", *Critical Sociology* 42 (3):417–435.
- Karlsson, S.O. (1993) *Arbetsfamiljen och det nya hemmet. Om bostadshygienism och klaskkultur i mellankrigstidens Göteborg*. Stockholm: Symposion.
- Kronvall, L. & D. Malmberg (1970) "Hyresgäströrelsen. Från kamporganisation till pamporganisation", *Zenit* nr 17.
- Lees, L. (2000) "A reappraisal of gentrification. Towards a 'geography of gentrification'", *Progress in Human Geography* 24 (3):389–408.
- Lilja M., M. Baaz, M. Schulz & S. Vinthagen (2017) "How resistance encourages resistance. Theorizing the nexus between power, 'organised resistance' and 'everyday resistance'", *Journal of Political Power* 10 (1):40–54.
- Lind, H., K. Annadotter, F. Björk, L. Högberg & T. af Klintberg (2016) "Sustainable renovation strategy in the Swedish million homes programme. A case study", *Sustainability* 8 (4), 388:1–12.
- Mangold, M. (2016) "Socio-economic impact of renovation and energy retrofitting of the Gothenburg building stock", *Energy and buildings* 123:41–49.
- Manzo, L.C. (2014) "On uncertain ground. Being at home in the context of public housing redevelopment", *International Journal of Housing Policy* 14 (4):389–410.
- Marcuse P. (1985) "To control gentrification. Anti-displacement zoning and planning for stable residential districts", *Review of Law and Social Change* 13 (4):931–945.
- McAdam, D., S. Tarrow C. Tilly (2001) *Dynamics of contention*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mills, C.W. (2002) *Den sociologiska visionen*. Lund: Arkiv Förlag.
- Neal, A.G. (1998) *National trauma and collective memory. Major events in the American century*. Armonk: M. E. Sharpe.

- Nowicki, M. (2014) "Rethinking domicile. Towards an expanded critical geography of home", *Geography Compass* 8 (11):785–795.
- Paton, K. (2016) *Gentrification. A working-class perspective*. Farnham, Surrey: Ashgate.
- Richard, Å. & D.V. Polanska (2017) "Renovräkt. När profiten tar din bostad", *Ordfront magasin* nr 3:22–27.
- Rolf, H. (2015) "Bland hyresstrejker och bostadsblockader", *Arbetaren* nr 49:10–13.
- Rolf, H. (2016) "Från kamp- till intresseorganisation. Centralisering och homogenisering inom Hyresgästernas Riksförbund fram till 1942", *Arbetshistoria* 158:18–25.
- Rothstein, B. (1992) *Den korporativa staten*. Stockholm: Norstedts.
- Rothstein, B. & L. Trägårdh (2007) "The state and civil society in an historical perspective. The Swedish case", 229–253 i L. Trägårdh (red.) *State and civil society in Northern Europe. The Swedish model reconsidered*. Oxford: Berghahn.
- Scarpa, S. (2015) *The spatial manifestation of inequality. Residential segregation in Sweden and its causes*. Växjö: Linnaeus University Press.
- Sernhede, O., C. Thörn & H. Thörn (2016) "The Stockholm uprising in context. Urban social movements and the rise and demise of the Swedish welfare state city", 149–174 i M. Mayer, C. Thörn och H. Thörn (red.) *Urban uprisings. Challenging neoliberal urbanism in Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Scott J.C. (1985) *Weapons of the weak*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Schönbeck, B. (1994) *Stad i förvandling. Uppbyggnadsepoker och rivningar i svenska städer från industrialismens början till idag*. Stockholm: Bygghörsrådet.
- Selander, P. (1975) *Uppsaidade för sanering – hur gick det sen? En intervjuundersökning bland hushåll som bodde i saneringshus i Stockholm*. Stockholm: Stockholms generalplanarbete.
- Slater T. (2006) "The eviction of critical perspectives from gentrification research", *International Journal of Urban and Regional Research* 30 (4):737–757.
- Slater T. (2009) "Missing Marcuse. On gentrification and displacement", *City* 13 (2–3):293–331.
- Stahre, U. (1999) *Den alternativa staden*. Stockholm: Stockholmia Förlag.
- Stahre, U. (2002) *Den gröna staden. Stadsomvandling och stadsmiljörelser i det nutida Stockholm*. Stockholm: Atlas.
- Stahre, U. (2007) *Den globala staden. Stockholms nutida stadsomvandling och sociala rörelser*. Stockholm: Atlas.
- Sorensen, M. (2008) "Humor as a serious strategy of nonviolent resistance to oppression", *Peace & change* 33 (2):167–190.
- SOU 2017:33 (2017) *Stärkt ställning för hyresgäster. Betänkande av Hyresgästutredningen*. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Thörn, H. (2012). "In between social engineering and gentrification. Urban restructuring, social movements and the place politics of open space", *Journal of Urban Affairs* 34 (2):153–168.
- Thörn, H. (2013). *Stad i rörelse. Stadsomvandlingen och striderna om Haga och Christiania*. Stockholm: Atlas Akademi.

- Trägårdh, L. (red.) (2007) *State and civil society in Northern Europe. The Swedish model reconsidered*. Oxford: Berghahn
- Trägårdh, L. (red.) (2009) *Tillit i det moderna Sverige*. Stockholm: SNS Förlag.
- Van Laer, J. & P. Van Aelst (2010) "Internet and social movement action repertoires", *Information, Communication & Society* 13 (8):1146–1171.
- Valli, C. (2016) "A sense of displacement. Long-time residents' feelings of displacement in gentrifying Bushwick, New York", *International Journal of Urban and regional research* 39 (6):1191–1208.
- Vidén, S. & L. Reppen (2006) *Att underhålla bostadsdrömmen. Kvaliteter och möjligheter i flerbostadshus från åren 1961–1975*. Stockholm: Formas.
- Westin S. (2011) "...men vart ska ni då ta vägen?" *Ombyggnation ur hyresgästernas perspektiv*. Uppsala: Forskningsrapporter IBF, Uppsala universitet.
- Wiktorin, M. (1989) "Stayers and returners in Swedish rental housing improvement", *Urban Studies* 26 (4):403–418.

Korresponderande författare

Dominika V. Polanska
 Uppsala universitet
 Institutet för Bostads- och urbanforskning (IBF)
 Box 514, 751 20 Uppsala
 dominika.polanska@ibf.uu.se

Författarpresentation

Dominika V. Polanska är docent i sociologi vid Institutet för Bostads- och urbanforskning (IBF) vid Uppsala universitet. Hennes forskningsintressen omfattar urbana sociala rörelser, husockupationer, informell organisering, icke-traditionella former av civilsamhälleligt engagemang och hyresgästorganisering. Hennes senaste forskning behandlar boendes upplevelser av renovering.

Åse Richard är fil. kand. i kulturgeografi samt utbildad journalist, och var under 2017 anställd som forskarassistent på Institutet för Bostads- och urbanforskning (IBF) vid Uppsala universitet. Hennes arbete omfattar främst urbana studier med fokus på bortträngning, samt organisering, demokratiska processer och civila samhällets engagemang. Åse arbetar nu på Kulturföreningen Parken i Uppsala.

CALL FOR PAPERS

Time, power and resistance

Guest editors:

Majken Jul Sørensen, Karlstad University: majken.jul.sorensen@kau.se

Eva Alfredsson Olsson, Karlstad University: eva.olsson@kau.se

Satu Heikkinen, Karlstad University: satu.heikkinen@kau.se

Power and resistance are entangled in a multitude of ways – where there is power, there is also resistance to it. But what temporal aspects are incorporated into different forms of power and resistance?

In industrialised societies, the dominant perception of time is associated with the clocks and calendars which represent the abstract and decontextualized concept of time. This commodified time where “time is money” developed together with capitalism, but is very different from cyclical, biological time and the lived experience of time in people’s daily life. How are these different experiences of time related to the diverse forms of power and resistance?

Recently time has resurfaced in sociology with the growing interest in acceleration. People report of feeling rushed and short of time both at work and in private life, trying to carve out small amounts of “quality time”. How do we experience this acceleration and how do we resist the very force of acceleration in our daily lives?

For this special issue we are calling for empirical and theoretical contributions which critically interrogate how time is interlinked with power and resistance, aiming to answer questions such as:

- How do individuals and social movements organize time in ways that divert from the dominant clock-time? What do the alternatives look like?
- How are control and dominance exercised by regulating time and space, for instance by dividing time into different slots?
- What are the socio-temporal aspects of discursive power? How is power circulating?
- How are different forms of everyday and constructive resistance coordinated temporally?
- Where is the border between coping and resistance? Do coping strategies merely contribute to survival but uphold power in the long run, or do they potentially undermine the operations of power?

Articles can be written in Swedish or English and should be 4 000 to 10 000 words. See the journal’s instructions for authors. Deadline for papers is December 15, 2018. All papers will be peer reviewed.

Uppåt och framåt!

DEN NYA STYRELSEN har nu träffats ett antal gånger och så smått börjat lägga upp riktlinjerna för förbundets fortsatta arbete att stärka svensk sociologi. Till hösten kommer vi att konkretisera vårt kommande arbete, som i mångt och mycket tar avstamp i de frågor som lyfts fram av tidigare styrelser. Det handlar dels om sociologins ställning i den svenska skolan, dels om sociologins roll i svensk samhällspolitisk debatt. Vi kommer också verka för en breddning av sociologförbundet och arbeta för att fler tvärvetenskapliga institutioner aktivt engagerar sig i vår verksamhet. I kommande nummer av Sociologisk Forskning kommer vi informera hur dessa åtaganden fortskrider och lyfta fram olika aktuella frågor som styrelsen arbetar med.

Förbundet vill ta tillfället i akt att uppmärksamma Lundaredaktionens utveckling av vår tidskrift Sociologisk Forskning. Arbetet har varit ambitiöst och tagit sikte på förbättringar inte bara av innehållet och relevans, utan även när det gäller internationalisering och spridning. Den återkommande intervjuerien med välrenommerade internationella sociologer är ett lyft och bjuder på perspektiv och friska fläktar från vår sociologiska omvärld. Förmågan att med kort varsel och tajming åstadkomma temanummer av hög relevans har bidragit till förhöjd aktualitet och att sociologiska analyser och kommentarer till samhällsutvecklingen sker här och nu. Föreliggande nummer, *Det svenska politiska landskapet inför valet 2018*, är ett utmärkt exempel. Ett annat exempel är det så kallade "Trumpnumret", *Look at what's happening in Sweden*, där redaktionen uppmanade sociologer att skildra det samtida svenska samhället på basis av empirisk forskning som kan klargöra, nyansera eller motsäga "fakta" som enbart syftar till politisk poängjakt. Innehållet var mycket välkommet, inte minst våra amerikanska kollegor har visat intresse för numret. Det är onekligen så att engelska texter har en större läsekrets. Jämte svenska manus har redaktionen alltså öppnat upp för engelska texter men också norska och danska manus välkomnas. Det borgar dels för ett större inflöde av manus, dels att tidskriften sprids i vidare cirklar.

Styrelsen är mycket nöjd över insatsen och gläds åt att Lundaredaktionen, under ledning av Sara Eldén och Christofer Edling, jobbar vidare med tidskriften även under 2019. Därefter är det dags för en ny redaktion att ta över. Om det finns intresse för uppdraget vid din sociologimiljö, är du välkommen att höra av sig till

undertecknade för att få veta lite mer. Likaså är du välkommen att höra av dig till styrelsen med förslag på frågor som du tycker att vi borde uppmärksamma och arbeta vidare med.

Katarina Jacobsson & Kenneth Nelson
Ordförande och vice ordförande SSF

Anvisningar för författare

Sociologisk Forskning accepterar för eventuell publicering vetenskapliga artiklar på svenska eller annat skandinaviskt språk samt engelska. Tidskriften tillämpar ett (s.k. double blind) referee-förfarande, vilket innebär att artiklar som publiceras i Sociologisk Forskning är bedömda av oberoende kollegor. Sociologisk Forskning accepterar endast texter som inte tidigare publicerats och accepterar inte manuskript som samtidigt erbjuds annan tidskrift eller förlag. Inga avgifter tas ut för publicering i Sociologisk Forskning.

Artiklar

1. För bedömning accepteras endast kompletta manuskript. Redaktionen accepterar inte synkast, utkast till artiklar eller i övrigt ofärdiga manuskript.
2. Manuskriptets författare ska följa Sociologiförbundets principer för publicering.
3. Manuskript sänds per epost till adressen: sociologiskforskning@sverigessociologforbund.se
4. Manuskriptet ska vara skrivet i MS-Word med dubbelt radavstånd och försett med goda marginaler. Nytt stycke görs med radbrytning. Manuskriptets omfång ska vara minst 4000 ord och högst 10000 ord, inklusive abstract/sammanfattning. Redaktionen tar endast emot manuskript i elektronisk form.
5. Författare ska inte anges i manuskriptet. På manuskriptets första sida anges endast titel och antal ord.
6. På ett separat blad anges titel, författarnamn, akademisk titel, institution samt den adress, e-postadress och telefonnummer till (huvud-) författaren som redaktionen ska använda i sin kontakt med författaren.
7. Manuskriptet ska innehålla en sammanfattning på engelska om maximalt 175 ord, en engelsk översättning av titeln, samt fem nyckelord på engelska.
8. En kort författarpresentation på ca 50 ord ska bifogas.
9. Eventuella noter placeras som fotnoter. Slutnoter ska inte användas.
10. Om tabeller och figurer är infogade i den löpande texten ska de även skickas i separata filer i sitt ursprungliga filformat.
11. Eventuella förkortningar skrivs med punkt ("t.ex.").
12. Litteraturhänvisningar i löpande text görs enligt följande: (Sontag 1977:35) alternativt Sontag (1977:35).

Referenser utformas på följande sätt

Bok: Pilgrim, D. & A. Rogers (1993) *A sociology of mental health and illness*. Buckingham: Open University Press.

Artikel: Haavio-Mannila, E., J.P. Roos & O. Kontula (1996) "Repression, revolution and ambivalence: The sexual life of three generations", *Acta sociologica* 39 (4):409–430.

Kapitel i bok: Dryler, H. (1994) "Etablering av nya högskolor: Ett medel för minskad snedrekrytering?", 285–308 i R. Erikson, & J.O. Jonsson (red.) *Sorteringen i skolan*. Stockholm: Carlsson.

Recensioner

Recensioner av sociologiska avhandlingar och annan relevant litteratur (inklusive kurslitteratur) välkomnas och bedöms av redaktionen. En recension ska vara minst 700 ord och högst 1500 ord. En recensionssä, dvs. en recension där två eller fler böcker behandlas, ska vara högst 2500 ord. Ange författarens namn, bokens titel, utgivningsår och förlag. Recensioner skickas till sociologiskforskning@sverigessociologforbund.se

Repliker

I syfte att bidra till en levande debatt finns möjlighet att kommentera texter publicerade i tidskriften. En replik omfattar cirka 1000 ord. Kommentarer bör skickas till redaktionen senast 30 dagar efter det att texten publicerats. Författaren till den text som kommenteras ges alltid utrymme att svara på kommentarer som publiceras. Repliker skickas till sociologiskforskning@sverigessociologforbund.se

Redaktörerna har ordet

Förändring och kontinuitet i det svenska politiska landskapet – Politisk-sociologiska perspektiv inför valet 2018 *Magnus Wennerhag & Gabriella Elgenius*

The changing political landscape in Sweden – Political cleavages, actors and processes
Gabriella Elgenius & Magnus Wennerhag

The institutionalization of a new social cleavage – Ideological influences, main reforms and social inequality outcomes of "the new work strategy" *Mattias Bengtsson & Kerstin Jacobsson*

Den svenska tryggheten – En studie av en kriminalpolitisk symbol *Klara Hermansson*

Slaget om hemmet – Vården, utanförskapanden och förorten som folkhemmets periferi
Magnus Dahlstedt & Barzoo Eliassi

Kommunalt koalitionsbyggande i ett nytt parlamentariskt landskap – Pragmatism i policy-orienterade möjlighetsfönster *Johan Wänström*

When the media matters for electoral performance *Anders Hellström & Pieter Bevelander*

Unveiling the radical right online – Exploring framing and identity in an online anti-immigrant discussion group *Anton Törnberg & Mattias Wahlström*

Ungas politiska (icke-)deltagande på sociala medier – hellre offline?
Elin Fjellman, Nils Gustafsson & Malena Rosén Sundström

Etniska hierarkier och (icke)representation – Partikandidater med migrationsbakgrund vid svenska valet 2014 *Alireza Behtoui*

A Swedish culture of advocacy? Civil society organisations' strategies for political influence
Malin Arvidson, Håkan Johansson, Anna Meeuwisse & Roberto Scaramuzzino

Från snack till organiserade nätverk – Om tankesmedjors arbete för att värva andra för sina idéer *Adrienne Sörbom*

Hemmafru hemma – Återvändande migrantkvinnors möte med svenska jämställdhetsnormer i politik och praktik *Catrin Lundström*

Bortträngning pågår – Renovering som kulturellt trauma *Dominika V. Polanska & Åse Richard*
Sociologförbundet har ordet